

Lan Inizan

EMGANN KERGIDU

ha traoù-all
c'hoarvezet e Breizh-Izel
e-pad Dispac'h 1793

Eil lodenn

AL LIAMM
1977

Moulet ez eus bet eus al levr-mañ
100 skouerenn war baper kaer c'hwezhet
arvelen, niverennet eus 1 da 100 :

EIL LODENN

SEITEKVET PENNAD

Trelaouenan. Koadoù Kermenguy.

Evel am eus lavaret deoc'h, ur guchenn vat ac'hanomp a yoa aet da ambroug Canclaux betek Kermoruz, e-kichen Kastell. En em gavet eno, an Aotrou de Kerbalanek a lavaras oa gwelloc'h deomp dont en-dro gant aon na vije deuet, eus a Vontroulez, soudarded da Ganclaux, evel a yoa deuet eus a Lesneven, rak neuze e vije aes dezhañ ober an dro deomp, kelc'hañ ac'hanomp, trec'hiñ ac'hanomp hag hor lazhañ holl en un taol.

Dont a rejomp ivez 'ta en-dro dre an hent bras, oc'h en em ziwall evelato hag o sellet pizh en-dro deomp. P'en em gavjomp e Kergidu, oa sioul an traoù, ne dregerne ken an draonienn gant ar youc'herezh, an tennoù fuzuilh hag an tennoù kanol ; n'oa den war vale e neblec'h ; ne weled nemet gwez dibennet, kleuzioù freuzet, parkeier turiet evel pa vije bet e pep hini kant penn-moc'h gouez oc'h ober o ebat. War an hent bras oa aridennadoù ruz a deue eus an nec'h d'an traoñ, graet gant gwad ar re eus an daou du a yoa kouezhet en emgann. Den na c'helle lavaret : Hemañ eo gwad ar c'houeriad, hemañ eo gwad ar soudard...

Ar gwel eus an traoù-se a c'hlaç'hare hor c'halon, ha ne zalejomp ket pell el lec'h m'oamp en em gannet ker kalonek diouzh ar mintin. Diskenn a rejomp d'an traoñ hep soñjal hor boa freuzet ar pont er penn kentañ eus an emgann. N'hor boe ket a geuz, rak Canclaux en doa lezet unan eus e girri da ober pont e Kergidu ; e feson, n'en doa ket bet a amzer d'her c'has gantañ. Ni a yeas dreistañ en tu all, ha goude-se a grogas en e limonoù hag hen stlapas er ganol, evit miret ouzh Canclaux da zont dre an hent bras ma teuje c'hoant dezhañ da zont war hor lerc'h.

Distreiñ a rejomp neuze diwar an hent bras evit mont da vourk Trelaouenan. Eno oa an holl glac'haret, rak an holl a ouie hon doa kollet e Kergidu. Klederiz ha Ploueskadiz a yoa aet d'ar gêr dre an hent-se. Hon-unan oa du hor penn ha laosk an tamm ac'hanomp. O welet kement-se, an Aotrou de Kerbalanek hor galvas holl, hon dastumas en-dro dezhañ, hag a lavaras deomp :

« Gwelet a ran war ho penn ur aer nec'het ; koulskoude n'eo ket kalon a vank deoc'h, hen diskouez hoc'h eus graet abaoe an dervezhioù-mañ ; un dra hepken a vank deoc'h : hini ac'hanoc'h marteze n'en deus soñjet n'hoc'h eus debret tamm abaoe dec'h da noz, ha koulskoude oc'h en em gannet evel gwazed a benn hag a galon. Petra 'fell deoc'h ? Korf an den n'eo ket evit harpañ alies keit hag e youl ; ezhomm hoc'h eus, ker-koulz ha me, hen anzav a ran hep mezh evidon, eus a un tamm bennak d'en em greñvaat. Ha mar deus unan bennak e bourk Trelaouenan hag en defe un tamm bara da reiñ deomp da zebriñ, e rafe ur vad vras deomp holl. »

Kerkent ha m'oe klevet kement-se, an holl en em hastas da lavaret :

« Deut du-mañ, deuit du-mañ, hag ho pezo da zebriñ ha da evañ kement ha ma karfot. »

Ha pep hini a groge e tri, pevar, pemp ha c'hwec'h ac'hanomp evit hor c'has gantañ d'e di.

O welet ac'hanomp holl o vont en tiez, an Aotrou de Kerbalanek a lavaras deomp :

« Gwazed, gouzout a rit hon eus ambrouget Canclaux betek Kastell ; mes mar deus deuet dezhañ soudarded all a Vontroulez, e tegaso anezho war hor lerc'h ; ha ma tegouezhont warnomp amañ e-pad ma vezimp holl o tebriñ en tiez, hor lazhint holl ivez hep ma c'hellimp en em zifenn. Me 'garfe e chomfe an drederenn ac'hanomp da zebriñ o zamm amañ war an hent, ha ma tegouezh soudarded Canclaux warnomp, e vezint a-walc'h evit en em zifenn ur pennad, da c'hedal ma vezo ar re all deuet d'o sikour.

— Ya, ya, mat ha gwir a livirit, Aotrou de Kerbalanek », eme an holl. « N'hoc'h eus nemet envel ar re a gerfot, holl e chomimp a galon vat.

— Mat, neuze me a chomo va-unan war an hent gant paotred Plouvorn, tud va bro, ha re Gwikourvest. Ar re all a c'hell mont en tiez da zebriñ ha da ehañ. »

Kerkent, al lodenn vrasañ ac'hanomp a yeas gant tud Trelaouenan d'o ziez : d'an Aotrou de Kerbalanek ha d'ar re a yoa chomet gantañ, e voe degaset da zebriñ ha da evañ kement ha ma kariant.

Nag e voe debret c'hwek an tamm bara-se ! Nag e voe kavet mat ! Bennozh Doue da dud Trelaouenan da vezañ bet ker kalonek ha ker mat en hor c'heñver ! O zamm bara en doa degaset buhez ennomp.

E miz Meurzh e teu buan an noz. Erru oa an abar-daevezh ha mall oa deomp klask hol lojeiz en tu pe du. N'oamp ket evit chom e bourk Trelaouenan, rak re dost edomp da Gastell ha da Gergidu, ha n'oamp ket bremañ a-walc'h a dud evit herzel ouzh Canclaux hag e soudarded. Da belec'h ez aimp 'ta ?

An Aotrou de Kerbalanek, goude m'oa echu hor pred ganeomp, hor galvas holl en-dro dezhañ hag a lavaras deomp en ur c'hoarzhin :

« Alo, paotred, peger buan e sav an tamm bara an den war e dreid ! Bremaik edoc'h o vont da gouezhañ war ho penn, ha bremañ emañ adarre an tan en ho lagad. Gwell a se, rak emgann Kergidu, mar deo bet ar c'hentañ, ne vezo ket an diwezhañ, davihanañ evidon-me.

— Nag evidomp-ni kennebeut », eme an holl.

— Nag evidoc'h-c'hwi ! Tridal a ra va c'halon ouzh ho klevet. Lakaet hoc'h eus ivez 'ta mat ha start en ho penn difenn betek ar marv ho Toue, ho relijion, ho roue hag ho pro ?

— Ya, ya, Aotrou de Kerbalanek, betek hon huanad diwezhañ. Fiziout warnomp a c'hellit, ha n'hon eus ken mall nemet da skeiñ adarre war soudarded ar Republik.

— Vad a ra d'am c'halon ho klevet, mes setu amañ un dra. Warc'hoazh hag en dervezhioù war-lerc'h, Canclaux a guzho¹ soudarded ha tud eus e berzh e pep parrez hag e pep ti eus pep parrez, marteze da c'hou-lenn anvioù ar gwazed².

« Ma ne vezit ket er gêr p'en em gavo den Canclaux, e vezo lavaret edoc'h e Kergidu, hag e vioc'h barnet d'ar marv, me 'gred. Gwelloc'h, a gav din, eo mont d'ar gêr, d'an nebeutañ d'ar re a zo dimezet, ha d'ar re all a zo muiañ ezhomm anezho. Pa vezo ret, me ho kalvo adarre.

— Ha c'hwi, petra a reot ?

— Me a chomo e kuzh amañ hag ahont, e-lec'h ma kavo din e vezo an aesañ kouezhañ war Canclaux hag e soudarded.

— Ni a raio eveldoc'h », eme ur vandenn dud yaouank.

— Ne fell ket din hoc'h aliañ re, rak gouzout a ran e vezo poan. Aliesoc'h marteze e rankimp kousket er-maez, e-touez al lann, eget en un ti, etre div liñser.

— N'eus forzh, ni a chomo ganeoc'h, a en em ganno ganeoc'h betek ar marv.

— Ne zalc'hin ganen nemet ar re a zo galvet da vont da Gastell d'an tennañ d'ar *sord*, hag ar re a zo bloaz pe zaou yaouankoc'h, rak ar re-se, ma ne chomont ket ganen-me, a vezo kaset a-bell-bro da vezañ soudarded d'ar Republik, ha da ober e lec'h all ar pezh a rank ar soudarded ober dre amañ, en desped da zarn anezho marteze.

— Biken ! biken, ne daimp da soudarded ar Republik.

— Nann, n'hoc'h eus ket a c'hoant da vont e-mesk tud hag a ra kement a draoù fall ; abalamour da se e talc'han ac'hanoc'h ganen, mes ne chomo nemedoc'h ; ar re all a alian da zistreiñ fenez pep hini d'e gêr.

— Ni a chomo ivez, ni a chomo ivez.

— Nann, ne fell ket din, abalamour m'eus lod ac'hanoc'h dimezet ha m'eus ezhomm er gêr eus a lod all evit gounit un tamm bara d'o zadoù ha d'o mammoù. Hag ouzhpenn-se, penaos e c'hellfen-me bevañ kement all a dud ? Nann, nann, bezit sentus, gwazed ; va c'hrediñ a c'hellit, ne espernin ket ac'hanoc'h pa vezo ret. Daoust hag er mintin-mañ n'em eus ket lavaret deoc'h lammat war soudarded Canclaux ! Koulskoude e c'hellec'h bezañ lazhet ; ha meur a hini, siwazh ! a zo chomet war an dachenn. N'em eus ket bet a druez ouzhoc'h pa ranked en em gannañ, ar memes tra a rin adarre pa vezo ret.

— Mat, diaes e kavomp ho kuitaat.

— Soublit ho penn, ha sentit ouzhin.

— Ha c'hwî, da belec'h ez eot ?

— Setu amañ petra 'm eus soñjet : ret eo deomp klask golo en ur vro vat, e-kreiz an dud a zo a-du ganeomp, evit ma vezo aesoc'h deomp kaout un tamm boued ha klevet keloù eus a soudarded ar Republik. Me 'gav din, al lec'h bravañ evidomp, eo koadoù Kermenguy. Eno e vezimp etre Plougouloum, Sibiril, Kleder, Ploueskad, Gwinevez, Sant-Nouga, Gwitevede ha Plouvorn. Ma ne c'hellor ket³ dont eus a un tu d'hor c'haout e teuor, me 'gred, eus a un tu all, hag, er c'hiz-se, hor bezo bevañs ha keleier. An Aotrou de Kermenguy gozh n'emañ ket er gêr, evit gwir, rak, evel a ouzoc'h, ranket en deus tec'hed da Vro-Saoz, abalamour m'en deus roet skoazell d'an Aotrou de la Marche, eskob Kastell, da gemeret an tec'h ha m'en deus klasket ul lestr dezhañ da dreuziñ ar mor. Ur gwall goll eo an dra-se evidomp, rak e vugale a zo yaouankik-flamm. Mes e verourien en deus kemennet-mat, hag ober a raint evidomp ar pezh a c'hellint da ober.

— Mat, Aotrou de Kerbalanek, pa ranker sentiñ ouzhoc'h, her greomp. Ne ankounac'haimp ket ac'hanoc'h, ha d'hon amezeien a dro-war-dro, e lavarimp e pelec'h e viot. C'hwi ne ankounac'haot ket ac'hanomp kennebeut ; fiziañs hon eus er pezh hoc'h eus lavaret deomp. Kenavezo ! ar c'hentañ ar gwellañ.

— Kenavezo, tud a galon ! »

A-raok en em zispartiañ oamp en em glevet evel-hen : pa deuje unan bennak, en noz pe en deiz, da zegas deomp bevañs pe geleier, ne dlee ket dont e-unan, mar gellje, mes atav degas gantañ un all pe zaou. Sevel a dlee, en tu bennak, e ribl ar c'hoadoù, war ur c'hleuz ; ha neuze, hopañ teir gwech ha distag, o tifraezhañ⁴ hopadenn ar gaouenn. Goude an trede gwech, ni a dlee hopañ d'hon tro, ur wech hepken, evit diskouez hon doa klevet hag e pelec'h edomp. Ma ne hopajemp ket, e tleed redet a-hed ar c'hoadoù hag ar gwaremmoù a dro-war-dro,

en ur hopañ atav teir gwech, an eil war-lerc'h eben, ken na glevjed ac'hanomp oc'h ober un hopadenn. Pa vijemp klevet, e tleed dont war-zu ennomp oc'h hopañ atav ur wech en amzer, ha ni a dlee respont bep tro goustatoc'h-goustatañ, dre ma tostajed ouzh al lec'h ma vijemp ennañ. — Unan bennak a dlee chom war ur c'hleuz evit ober ar ged, ha diwall na gouezhje an Dispac'herien warnomp. Hennezh, ma welje pe ma klevje un dra bennak, a dlee leuskel c'hwec'h pe seizh hopadenn stag-ouzh-stag, evel ar gaouenn o vont kuit pa vez spontet gant un dra bennak. Goude-se e tlee en em ruzañ a-hed ar c'hleuzioù evit gouzout e pe du e troje ar *sitoianed*. Ma teujent war-zu ennomp, e tlee kenderc'hel da hopañ c'hwec'h pe seizh gwech stag-ouzh-stag, ha ni a dlee tec'het gwellañ ma c'helljemp. Mar dajent e-biou, pa vijent aet pell a-walc'h, e tleed, evel er wech kentañ, hopañ teir gwech distag.

Evel a welit, an traoù a lakaemp en urzh vat a-raok en em zispartiañ. Un dra all a rejomp c'hoazh : reiñ a rejomp hor ger an eil d'egile da zifenn bepred, hag e pep lec'h, betek ar berad diwezhañ eus hor gwad, hon Doue, hor relijion hag hor roue. Goude-se e kimiadjomp an eil diouzh egile, ha me her lavar deoc'h, ne voe ket hep doan. Lod a yae d'ar gêr da gaout o zud, ha lod all a yae, evel bleizi, da lojañ er-maez e-touez al lann pe e-kreiz ar c'hoadoù...

Ni a deuas da goadoù Kermenguy, hag en ur vont ec'h ejomp d'ar Gear-a-Draoñ da gerc'hat pep a vriad kolo da astenn a-zindanomp, evit en em viret diouzh glebor an douar. A-raok gourvez war hor c'huchenn golo, an Aotrou de Kerbalanek a lavaras deomp :

« Leveromp hor pedennoù evit trugarekaat an Aotrou Doue da vezañ hirio hon diwallet. Ne ankounac'haomp ket kennebeut hor mignoned, ha leveromp un *De Profundis* evit ar re a zo marvet e Kergidu. »

Meur a wech em eus pedet a-greiz kalon, a gav din : nepred ne zilezan va fedennoù ; ne gredan ket evelato e ve biskoazh deuet eus va c'halon ur bedenn ker c'hwek hag an hini a ris en abardaevezh-se e koad Kermenguy.

Skuizh oamp, n'eo ket souezh : kousket c'hwek a rejomp holl betek antronoz vintin ; nemet unan ac'hanomp, pep hini d'e dro, a yoa chomet dihun evit ober ar ged. Ne vije ket bet ret bezañ kement-se war evezh, rak ne voe klevet netra nemet chilpadenn skiltrus al louarn o redet war-lerc'h ar c'had pe al lapin, hag hopadenn kañvaouus ar gaouenn war-dro maner Kermenguy. Al loened gouez a yoa dinec'h ; ne ouient ket e ranke kristenien dont da lojañ er-maez evelto, e-kreiz ar c'hoadoù hag e-mesk al lann.

Kerkent ha m'oemp savet diwar hor c'huchenn golo, an Aotrou de Kerbalanek a lavaras adarre ar pedennoù a vouezh uhel, evel m'o leverer e pep ti kristen. Eñ eo a ranke o lavaret, abalamour m'oa eñ ar mestr warnomp, rak n'oa chomet beleg ebet ganeomp. Ar re a yoa aet d'ar gêr, en derc'hent da noz, o doa o c'haset ganto, abalamour, a lavarent, ma tlee ar veleien mont adarre da guzhat en tiez m'oant boazet da vezañ enno a-raok. Er c'hiz-se, emezo, e vije aesoc'h o c'haout pa vije tud klañv da gofes, pe ur vadeziant da ober, rak an dud a ouie pell a yoa e vezent en tiez-se ; e-lec'h o chom ganeomp-ni, ne vije ket aes o c'haout pa vije ezhomm, rak eveldomp-ni, o divije ranket marteze redet eus an eil gwaremm en eben, eus an eil koad en egile, diouzh ma vije kouezhet bec'h warnomp ; hag evel-se e vije diaes gouzout da belec'h mont d'o c'hlask. N'o doa ket hon dilezet evit-se, pell ac'hano. Lavaret o doa deomp e klevjent, gant an dud, ma vijent en o ziez, peur e vije un emgann all, ha neuze e teujent adarre a-greiz o c'halon d'hor c'haout hag e chomjent ganeomp, keit ha ma vije tennoù ha taolioù.

Goude hor pedennoù, ec'h en em lakejomp da zebriñ pep a damm. Hor fest ne voe ket druz, va c'hrediñ a c'hellit ; n'hor boe da zebriñ nemet bara torzh hag un tammig bihan a gig. Tud Trelaouenan o doa roet deomp kement a yoa en o zi, evit gwir, mes n'edont ket o c'hortoz ac'hanomp-ni ; dre se n'o doa poazhet nemet evel m'oant boas da ober evito o-unan. Ha petra oa an dra-se evit ur vandenn dud yaouank eveldeomp-ni, toullet-frank o gouzoug gant al labour o doa bet an deiz a-raok e Kergidu ha war hent Kastell ? N'eus forzh, gant ar pezh a yoa, e voe ranket ober, ha den ne glemmas⁵.

Hed an deiz e chomjomp da ehanañ, da burañ hor fuzuilhoù, da glenkañ mat hor poultr hag hor boledoù, ha da zibriañ hon dilhad kailharet-holl e Kergidu.

Antronoz, mintin-mat, Paul Monot, eus a vilin Kerveur, hag e zaou genderv, Lell ha Lois, eus a Gerliviri, a deuas da zegas boued deomp ha da gontañ deomp petra a yoa a nevez e-kreiz hor c'hoad ; evel gwechall an ermited en dezerzh, ne glevemp anv a netra.

Paul a gontas deomp oa tremenet dre Bloueskad, en dervezh a-raok, ur vandenn vras a soudarded, hag a rae freuz dre ma 'z aent. Den ne grede ken bremañ herzel outo ; laerezh kement a gavent, gwall lakaat an dud a raent 'hed an hent. P'oant en em gavet war Bont Krist, ec'h en em rannjont etre div lodenn : unan anezho a yeas war-zu Goulc'hen, Plouneour ha Kerlouan ; eben a gendalc'has da vont war-eeun gant an hent bras war-zu Lesneven. Da belec'h ez aent e gwirionez ? Paul ne voe ket evit her lavaret deomp.

O klevet kement-se, e savas ar gwad d'hor penn. Holl hor boa c'hoant da vont diouzhtu war-lerc'h an div vandenn-se, da lammat warnezho, an eil war-lerc'h eben, ha d'o douarañ o-div, a-raok m'en divije klevet den edomp war o lerc'h. N'oa ket hennezh menoz an

Aotrou de Kerbalanek. An div vandenn soudarded-se °, emezañ, goude bezañ en em rannet, a c'hell en em gaout adarre an eil gant eben, pa 'z eo gwir n'ouzomp ket da belec'h ez aent. Ha petra omp-ni a-enep kemend-all a dud ? Hag ouzhpenn, piv a c'hell lavaret n'eus ket deuet war o lerc'h, eus a Gastell, ur vandenn all ? Ar gwellañ eo ivez 'ta chom sioul, ken na vezo klevet ur c'heloù all bennak sklaeroc'h.

Paol Monot n'oa evit lavaret deomp nemet ar pezh en doa klevet. War-dro eizh eur ez eas kuit gant e zaou genderv, an dour en e zaoulagad ; diaes e kave, a lavare, mont d'ar gêr ha lezer ac'hanomp-ni da lojañ er-maez evel loened gouez.

War-dro div eur e klevjomp youc'herezh, cholori ha jabadao war-dro ar Vengleuz. Tregerniñ a rae ar vro ganto a-dro-war-dro, adalek Milin an Tour betek Milin Sioc'han, a-hed traonienn Keraouell. Hini ac'hanomp ne c'helle gouzout petra oa an trouz-se. War-dro teir eur hanter, e klevjomp, war-dro Berven, an tennoù o vont en-dro, ken stank ha ker start, ma kavas deomp edor⁷ oc'h en em gannañ. Lagad an Aotrou de Kerbalanek a verve en e benn, o lavaret deomp :

« Paotred, hor breudeur a zo e krog ouzh ar Republikaned ; ha chom a raimp-ni amañ ?

— Nann, nann, eme-ni a-unan, deomp a-raok !

— E doare emañ hor fuzuilhoù, deomp ivez 'ta en hent d'en em gannañ gant hon tud, da vervel ganto, mar deo ret. »

Ha ni en hent a-dreuz ar c'hoadoù hag ar gwarem-moù. Edomp aet ur pennad mat dija, pa glevjomp hopadenn ar gaouenn. Chom a rejomp a-sav. Hopañ a rejor⁸ adarre teir gwech distag.

« N'eus droug ebet, eme an Aotrou de Kerbalanek. Respontomp hag e klevimp petra a zo a nevez. »

Ne chomjomp ket pell da c'hedal. A-barzh nemeur

ec'h en em gavas en hon touez Olier Conseil, eus a Sant-Nouga, hag a lavaras deomp en doa graet Canclaux, gant e soudarded, bandennoù a zaou-ugent pe hanter-kant den, hag a c'haloupe ar vro en ur laerezh kement a gavent, hag en ur gregiñ en dud evit o c'has d'ar prizon pa droe en o fenn. Evelato, ne deuent ket a-benn eus o zaol e kement lec'h ma 'z aent. E Landeboc'her, paotred Gwilhoù Bertou hag o amezeien, da c'hedal anezho da vont kuit, a yoa en em guzhet a-dreñv ur c'hleuz, e-kichen an ti, ha p'edo ar soudarded, leun o c'hof, o vont e-biou dezho, a-hed an hent, a laoskas warnezho bep a denn hag a ziskaras un dek pe zaouzek. An taol-se a skuilhas ar spont e-touez ar Republikaned : dont a rejont war o c'hiz da Verven, hag edont eno, ur pen-nad a yoa, o tiviz petra da ober, pe distreiñ da Gastell, pe chom e Berven, hervez m'oa gourc'hemennet dezho.

En un taol e klevjod, e tu ar Vengleuz, war hent Lanouarne, kanaouennoù ha youc'herezh. Petra yoa 'ta a nevez en tu-se ? Setu amañ.

Yann Prigent, maer Gwitevede, hag a yoa ganeomp-ni e Kergidu, o welet penaos o doa stourmet ouzh ar Republikaned paotred Landeboc'her, ha pegen aes oa sevel tud ar vro a-enep soudarded Canclaux, a deuas en un taol en e benn mont da Lanzeon da gemenn da Baol Inizan dont diouzhtu gant tud e vro war-zu Berven, evit reiñ an taol diwezhañ d'ar Republikaned. Ne c'hellas ket, siwazh ! dont a-benn eus e venoz. P'edo o tistreiñ diwar hent Lanouarne evit mont war-zu ar Vengleuz, ec'h en em gavas dirak ur strollad soudarded hag a deue war-zu ennañ. N'oa ket evit tec'het, rak n'edo ket daou c'hant paz diouto. Yann Prigent ne gollas ket e benn evit-se. War an hent oa ur paotrig a zaouzek pe drizek vloaz o tiwall e vuoc'h⁹. Yann Prigent a yeas d'her c'haout hag a lavaras dezhañ :

« Ro peoc'h, va faotr ; lez da vuoc'h ganen-me.

N'en em gavo droug ebet ganti : me eo maer Gwitevede. »

Ha kerkent Yann Prigent lakaat e zorn war ar vuoc'h en ur skeiñ warnezhi, gant ur wialennig, da vont a-raok, evel pa vije bet o vont ganti d'ar foar. Kaout o rae dezhañ en divije gellet er c'hiz-se mont e-biou hep m'en divije soñjet den ebet ennañ.

Ar soudarded, evit gwir, ne raent nemet mousc'hoarzhin o welet Yann Prigent oc'h hortañ e vuoc'h en e raok. Mes ar c'habiten a yoa un tamm lien en-dro d'e benn, goude bezañ graet ur sell outañ, a chomas krenn en e sav.

« Soudarded, soudarded, krogit en den-mañ : hemañ a yoa e Kergidu.

— Me », eme Yann Prigent, « a ya da esa gwerzhañ ar vuoc'h-mañ d'ar c'higer, da Bloueskad, evit gellout kaout ur gwennege bennak da brenañ bara.

— Gevier, gevier », eme adarre ar c'habiten, a-bouez e benn, ha droug ennañ ! « Hennezh, ar c'hozh tamm kouerriad-se, eo en deus va bornet-me, e Kergidu, gant un taol forc'h.

— Me n'hoc'h anavezan ket », eme Yann.

Ha ne lavare ket a c'hevier evit lavaret an dra-se, rak meur a daol forc'h en doa roet.

« Mat, me da anavez, liv ar groug, ha bremaik, me hen diskouezo dit. — Soudarded, krogit ennañ, liammit e zaouarn dezhañ a-dreñv e gein, hag e bourk Berven dirak an holl, ni her fuzuilho.

— Fuzuilhañ un den ne ra droug ebet deoc'h, n'eus arm ebet gantañ ?

— Ma n'eus ket bremañ ez eus bet.

— Neuze oa deoc'h tennañ warnezhañ ha n'eo ket bremañ.

— Eo, eo, bremañ eo deomp lakaat ac'hanout da baeañ va lagad din-me. Kae atav : te ac'h eus bornet

ac'hanon-me ; bremaik, te ne vezi ket born, dall-put e vezi avat. Kargit mat ho fuzuilhoù, soudarded, abalamour deomp da reiñ e stal d'ar c'houeriad-mañ kerkent ha m'en em gavimp e Berven. »

« E gwirionez, ne zalejont ket d'en em gaout e Berven, ha, diouzhtu m'oant en em gavet, hep reiñ amzer da Yann Prigent da lavaret un tamm pedenn zoken, e voe staget ouzh tour an iliz, ha, buanoc'h eget n'her lavaran deoc'h, e voe laosket warnañ daou-ugent tenn fuzuilh en un taol... Youc'herezh ha tennoù ar re-se eo hoc'h eus klevet n'eus ket gwall bell. — Me, eme Olier Conseil c'hoazh, me, o c'houzout menoz Yann Prigent, a yoa un den a benn hag a skiant, a zo deuet da lavaret deoc'h petra en doa c'hoant da ober. C'hwí, bremañ, Aotrou de Kerbalanek, a raio ar pezh a gerfot.

— Bennozh Doue deoc'h, Olier Conseil ; it d'ar gêr, lavarit da baotred Gwitevede bezañ war-c'hed ac'hanomp. Ni a ya da vont en-dro da goad Kermenguy. Me a gaso fenoz tud en-dro da lavaret d'hor mignoned en em zastum ha bezañ e doare, en dervezhioù kentañ, da zont ganeomp da skeiñ adarre war soudarded Canclaux. »

Olier Conseil a yeas d'e gêr ha ni a zistroas da goad Kermenguy. Pa voemp en em gavet, an Aotrou de Kerbalanek a roas da bep hini ac'hanomp e gefridi. Me, evit va lod, a yoa gourc'hemennet din mont da Lanzeon da lavaret da Baol Inizan petra a yoa c'hoarvezet gant Yann Prigent, ha d'hen degas ganen, eñ hag e dud, da gaout an Aotrou de Kerbalanek.

TRIWEC'HVET PENNAD

Keraouell

Al loar a yoa o sevel p'edon oc'h en em lakaat en hent : digoc'henn oa an amzer. Ur pennad brav a vale am boa da ober evit mont da Lanzeon, ha poan am boa c'hoazh em morzhed gloazet e Kergidu. Evelato e kave din e vijen a-raok an deiz e penn va beaj. An Aotrou de Kerbalanek, o welet ac'hanon o kammañ, a lavaras din en ur c'hoarzhin :

« Kae atav, Yann Pennorz, e kanol Keraouell e kavi dour. Laka ur pennad da vorzhed e-barzh hag e teuo da zistanañ, ha nebeut goude da bareañ.

— Louzouñ marc'had-mat, Aotrou, eo hennezh ! Emaoc'h oc'h esa ober goap ac'hanon ; mat, hen ober a rin, rak an tan a zo em morzhed. »

Dastum a ris va binviachoù¹⁰ tennañ-tan, hag ur pennadig gouloù koar, gant aon n'am bije ezhomm da welet sklaer un tu bennak, e-pad an noz. Goulenn a ris va boledoù ha va foultr evit gellout en em zifenn ma vije ret : kregiñ a ris em fuzuilh. Kenavezo ar c'hen-tañ, a liviris d'am c'henvreudeur, ha me en hent, en ur jilgammat, a-zindan divaskell an Aotrou Doue ha va Ael-mat.

Anaout mat a raen an hent eus a goadoù Kermenguy da Geraouell, mes aon am boa o vont a-hed an hent.

Marteze, pa soñjen nebeutañ, e kouezhjen, evel Yann Prigent, e-kreiz ur vandenn soudarded. Abalamour da se e teuen a-hed ar c'hleuzioù dre ar parkeier. Krediñ a c'hellit ne raen ket un hent aes ; meur a wech oa bet ribiñset va (dremm) bizaj ha va daouarn din, gant an drez hag ar spern, o vont dreist ar c'hleuzioù. Evelato, a-forzh da boaniañ ec'h en em gavis dirak pont Keraouell. Chom a ris a-sav da selaou ha ne glevjen netra. Ne zaleis ket da glevet kan ha youc'herezh a-bell ; me 'gred e tlee bezañ war-dro maner Keryann, en tu bennak ; evelato, ne ouien ket mat a-walc'h e pelec'h oa. Gouzout a raen da vihanañ oa soudarded Canclaux o c'haloupat ar vro. Zoken e kave din em boa klevet tud o kaozeal goustad war-dro maner Keraouell ; mes ne ouien ket piv a yoa o kaozeal, pe tud ar vro pe re all. Chom a ris ur pennad da soñjal ; kaer am boa soñjal, ne ouien ket muioc'h petra oa ar gwellañ din da ober. Atav e kleven krial ha youc'hal war-zu Keryann ; n'eo ket an dra-se a rae aon din ; mes kaout a rae din e kleven ivez atav kaozeal goustadik en-dro din, en tu bennak, hep ma ouien e pelec'h. Petra oa ar gwellañ din da ober ? N'oan ket evit chom eno, a-zioc'h pont Keraouell, evel ur maen en ur c'hleuz ; ret oa din mont a-raok pe dont a-dreñv, unan a zaou. Ul lastez mezha a grogas ennon : sevel a ris e-mesk al lann war ar c'hleuz, hag ac'hano e sellis pizh, diouzh an daou du, war an hent bras a ya eus a Bloueskad da Landivizio. Ne welen den ebet warnezhañ : mat oa an traoù, a gave din : n'em boa nemet diskenn ha mont d'ar ganol da walc'hiñ va morzhed. A-raok diskenn e kuzhis mat va fuzuilh, va boledoù ha va foultr e-mesk al lann, rak aon am boa d'o glebiañ.

E-keñver pont Keraouell eus un tamm douar diskloz, leun a raoskl hag a vroenn¹¹ ; an dour-beuz, o vont dre-greiz, en deus graet eno gouerioù bihan.

C'hoant am boa da vont e-touez ar raoskl-se, en unan eus ar gouerioù bihan, pellañ ma c'helljen diouzh an hent bras. Eno e kave din e vije aes din gwalc'hiñ ha distanañ va morzhed, hag ivez evañ ur banne dour, rak sec'hed bras em boa. Kemeret a ris penn-herr, ha mont a ris a-dreuz ar gouerioù bihan hag ar broenn hirañ ma c'helljon e-touez ar raoskl. P'oen azezet war ribl ar ganol, e tennis va alan ; aet oa berr warnon ; ma n'em boa ket bet a aon, em boa bet enkreiz da vihanañ.

Kentañ a ris 'voe evañ ur banne dour. N'oa ket dour mat, mar kirit, rak dour kanol n'oa ken ; mes pa vez sec'hed, pep dour a zo mat. Goude se ec'h en em lakis da walc'hiñ va morzhed. Nag a vad a rae din ar banne dour-se ! Distanañ a rae ar gouli nebeut-hanebeut, hag a-benn ur pennad e stankas ar gwad, rak abaoe m'oa en em lakaet da vale, oa digoret ar gloaz. Gwellaat a rae din, plegañ hag astenn va gar a c'hellen bremañ hep poan ebet : edon e doare da vont da Lanzeon hep aon da chom en hent.

Pegeit e chomis en dour, ne oufen ket her lavaret. Edon erru er-maez pa glevis tud o tont, en ur gaozeal, war an hent bras, a-hed bali maner Keraouell. Piv oa an dud-se ? Hag int-i a yoa tud ar vro, tud a relijion hag a zoujañs Doue ? Hag int-i a yoa soudarded ar Republik ? N'oa ket aes din her gouzout, hag abalamour da se e chomis sioul e-touez va raoskl. Ne zalejon ¹² ket da c'houzout piv oant, rak dont a rejont betek pont Keraouell, a-zioc'h va fenn. N'oa ken anv ganto nemet eus an Aotrou Borgne de la Tour, eus an Aotrou de Kerbalanek, eus a Yann Prigent. Kement ha ma c'hellen o c'hlevet, e kavas din edont o klask an Aotrou de Kerbalanek, hag an Aotrou de la Tour, evit ober dezho, emichañs, evel o doa graet da Yann Prigent. N'oa ket ar c'homzoù-se keloù brav d'am skouarn. Un tamm aon a grogas ennon ; plegañ a ris va fenn, soublañ a ris

ken izel, mac'h en em gavis, hep gouzout penaos, azezet er ganol e-lec'h bezañ war he ribl. C'hoant am boa da vezañ kuzhet gant ar raoskl hag ar broenn.

Ne ouzon ket pe em boa graet trouz o riklañ er ganol, pe n'em boa ket ; da vihanañ, unan eus ar soudarded ne ehane da grial d'ar re all oa ur c'houeriad kuzhet e-touez ar raoskl. E gamaraded a c'hoarzhe goap dezhañ ; mes seul vui ma c'hoarzhed dezhañ, seul bennokoc'h¹³ a se n'oa ken.

« Daoust ha piv », eme ar soudarded, « a yafe da guzhat e-kreiz an dour ? Diot eo tud ar vro-mañ, evit gwir, mes n'int ket diskiant a-walc'h evelato evit ober traoù evel-se. »

Kaer a voe her goapaat, eñ ne reas van ebet ; derc'hel a rae atav d'e lavar, evel pa vije bet an Diaoul en e gorf.

« N'am c'hredit ket ? » emezañ. « Mat, bremaik e welot ha n'eo ket gwir ar pezh a lavaran. »

— Daoust ha c'hoant mont da siliaoua ec'h eus e-kreiz an noz, e kanol Keraouell ?

— N'eo ket da siliaoua eo ez an ; d'ar chase, avat, ne lavaran ket.

— Da chaseal petra ?

— Da chaseal tud, enebourien ar Republik. Ne glevit-hu ket ur c'hi oc'h harzhal ?

— Eo, klevet a reomp ur c'hi oc'h harzhal, pe o yudal ; ne ouzomp ket kalz petra ra.

— Diouzh e harzh, hennezh a zo ur c'hi chase. Me a ya d'her c'herc'hat, hel laosko amañ e-touez ar raoskl hag e vezo gwelet unan bennak o sevel alese. Da c'hedal ma vezin distro, diwallit mat ne daio kuit ar re a zo kuzhet aze e-touez.

— Bez dinec'h war gement-se, ni a ziwallo mat, ha n'hor bezo ket a boan o viret ouzh den da vont kuit ac'hale.

— Gwelet a vezo graet. »

Hag eñ kuit ac'hano da Gerc'hwenner, da zistagañ Polidor, ki-chase bras an Aotrou Borgne de la Tour, perc'henn maner Keraouell, a yoa e Kerc'hwenner abaoe m'oa aet e vestr d'ar prizon, ha ne rae nemet harzhal ouzh e stag. Hen degas a reas gantañ, hag hen isañ a reas e-touez ar raoskl.

En taol-mañ e kave din oa graet ganen. Sevel a ris va c'halon war-zu Doue ; gouestliñ a ris, mar gelljen dont e buhez ac'hano, mont diarc'hen da bardonañ da Sant-Yann-ar-Biz, va fatrom. — Neketa, ne dleen ket c'hoarzhin ? Polidor a yae hag a deue, dre douez ar raoskl, a lamme dreist ar gouerioù bihan hag a biltrote dre an dour kement, ma rae dudi ar soudarded a selle outañ diwar ar pont. Furchañ a ra dre-holl... Tostaat a ra ouzhin... Evit doare en deus klevet ar c'hwez ac'hano... Graet eo ganen ! Evelato, me ne fiñven ket muioc'h eget na ra tour ar C'hernig gant ur barrad avel.

Soudarded ar Republik a heuilhe, a-daol-lagad, Polidor, gwellañ ma c'hellent. N'oant ket evelato evit gwelet mat a-walc'h, rak ar raoskl a yoa re hir ; ha kaer he doa al loar bezañ sklaer, n'oa ket koulskoude ker sklaer hag an deiz. N'oant ket evit heuliañ ar c'hi nemet dre an trouz a rae o piltrotat dre ar gouerioù bihan : a-vec'h e weler ar raoskl oc'h horjellañ.

M'en divije graet Polidor un harzhadenn hepken, oa graet ganen evit ar bed-mañ : dek tenn d'an nebeutañ o divije diouzhtu torret va fenn ouzhin. Mes sant Yann, va fatrom benniget, en doa selaouet va fedenn. Hag evit gwir ivez avat, diwezhatoc'h on bet diarc'hen o pardonañ e Sant-Yann-ar-Biz ; reiñ am eus graet gwerzh un oferenn d'an aotrou person, ha prenañ am eus graet, d'ar sant, ur c'houlaouenn goar a nav real ha daou wenneg.

Ar paour kaezh ki ! Kerkent ha m'en em gavas ganen,

e chomas ur pennad a-sav da sellet ouzhin. Ne zaleas ket da anaout, me 'gred, evitañ da vezañ ki, oan ur c'hristen mat, disheñvel diouzh ar soudarded, rak dont a reas d'am c'haout hag harpañ a reas e fri ouzh va stomok. Me a flouras e gein dezhañ hep lavaret ger, gant aon da vezañ klevet, ha Polidor en em lakeas da lipat va divoc'h ha va daouarn gant e deod karantezus.

O welet ar c'hi o chom a-sav, ar soudarded a grie :
« Kis, kis, Polidor ! Pill, pill 'ta ! »

Polidor ne rae van ouzh o c'hlevet ; lipat a rae atav va daouarn ha va divoc'h din. A-benn ur pennad ez eas kuit hep ober un harzhadenn, evel p'en divije gouezet oa ret reiñ peoc'h. Ki kalonek, kea¹⁴ ! Miret ec'h eus va buhez din koulskoude en ur devel edon e-touez ar raoskl. Abalamour da se em eus kement a joa ouzh ar chas. Polidor kennebeut ne garie tamm ar *sitoianed* ; c'hwez fall, a gav din, a sante ganto. Antronoz e kouezhas klañv, marteze abalamour m'oa aet e vestr d'ar prizon oa ; tagañ a reas pevar soudard. Krouget e voe ar paour kaezh Polidor ; mes evelato, ar pevar en doa taget n'int ket distroet da ober brezel d'ar Vretoned. — Ur prizonier paket e Rosko, er sizhun warlerc'h, en deus lavaret an traoù-mañ deomp-ni goude-se.

Polidor a yoa aet kuit, mes me a chome atav en dour : ha krediñ a c'hellit n'oa ket tomm din, rak e miz Meurzh e vez c'hoazh yen an amzer. Ar soudard a yoa bet o kerc'hat Polidor a bec'he gwashoc'h eget biskoazh, abalamour n'en doa kavet netra, hag ar re all a c'hoarzhe dezhañ a-greiz kalon.

A-benn ur pennad ez ejont kuit, adarre dre vali maner Keraouell. Me ne greden ket tec'het c'hoazh : aon am boa na vije chomet da guzhat ar pennog a yoa bet o kerc'hat Polidor. Pegeit e chomis er c'hiz-se c'hoazh e-touez ar raoskl ? Ne oufen ket her lavaret. Kentañ tizh em boe, eo gwelet an tan, dre-greiz ar gwez,

war-dro Kerc'hwenner en tu bennak. Tan bras e ranke bezañ, rak dont a rae ar sklaerder betek ar foenneier a zo a-hed kanol Keraouell. Kri ha youc'herezh a gleven ivez, evel pa vije kollet o fenn gant ar re o doa lakaet an tan. Chom a ris mantret hep gouzout petra da ober. A-benn un nebeudig e klevis anezho o vont kuit, mes da belec'h ez aent ? N'oan ket evit her gouzout. Pa ne glevis netra ebet ken, e savis eus a douez ar raoskl, gleb-dour-teil, hag, hep gouzout kalz, me 'gred, petra 'raen, ez is da welet e pelec'h oa bet an tan.

N'oan ket en em faziet, e Kerc'hwenner eo o doa lakaet an tan. Devet oa kement tra yoa : an ti, ar grañ-joù, ar c'hrevier, ar c'holoeier hag ar c'hoad da ober tan. A drugarez Doue, tud an ti n'o doa bet droug ebet : e-pad m'oa bet ar soudarded oc'h ober o zro e pont Keraouell, o reiñ un tamm spont din-me, o doa holl kemeret an tec'h, rak gwelet a raent oa kordigellet a fallagriezh kalon ar soudarded ; an dra-mañ am beus klevet abaoe.

Me a chome mantret o welet kemend-all a dan hag a c'hlaou, pa santis un tamm tommder o tont ennon.

« Sell 'ta », eme-ve din va-unan, « gleb on, hag amañ eus un tan bras, koulz eo din sec'hañ va dilhad a-raok mont kuit, rak anez e vezin skornet a-raok warc'hoazh vintin. »

Ha me tostaat ouzh an tan, treiñ ha distreiñ outañ a-dreñv, a-raok hag a-gostez. Ne voen ket pell evit bezañ sec'h, rak eno oa bernioù glaou, herrder ganto, evel n'hoc'h eus gwelet biskoazh. Hep ma ouient, ar soudarded o doa graet, en dro-mañ, ur vad vras din-me. Pediñ a ris em c'halon an Aotrou da bardoniñ dezho an torfed-se. Koulskoude n'eo ket Yann Pennorz eo an hini a bed alies evit ar *sitoianed* ; mes en dro-mañ, evel a lavaran deoc'h, o doa graet vad din, hag ur wech n'eo ket atav eo.

Goude bezañ sec'het va dilhad ha lakaet un tamm tommder em izili, e tistrois war va c'hiz da glask va fuzuilh, va boledoù, va foultr, va direnn ha va binviachoù tennañ-tan am boa kuzhet, evel a ouzoc'h, war ur c'hleuz a-zioc'h pont Keraouell. Kaer am boa klask ne gaven netra : koulskoude al laer ne c'helle ket bezañ bet dre eno : marteze ivez oa un tamm badinellet va fenn, hag an dra-se n'eo ket iskis. N'oa ket eizh dervezh m'oaan aet eus ar gêr, hag em boa gwelet kement a draoù, ma kave din oa hanter-kant vloaz abaoe m'oaan aet eus a di va zad. N'em boa ket kollet va fenn evelato, hag ober a ris neuze ar pezh am eus graet abaoe, bep tro m'on en em gavet nec'het : en em erbediñ a ris ouzh ar Werc'hez Vari hag ouzh sant Yann, va faeron ; goulenn a ris sklerijenn diganto evit en em anaout, en ur lavaret dezho n'em boa ken youl nemet difenn va Doue, va roue ha va bro.

Me 'gav din e voe selaouet va fedenn, rak, en un taol, va dorn a gouezhas war un dra bennak a galet : va fuzuilh oa ; e feson em boa he c'huzhet mat. An traoù all a gavis en he c'hichen. Sederat a reas va c'halon ouzh he c'haout, rak ne gaven ket diriskl bale hep va fuzuilh. Evelato, d'ar mare-se, kaout ur fuzuilh a yoa kaout merk-ar-gwir evit mont d'ar marv. An dra-se ne rae netra : gant va fuzuilh, da vihanañ, e c'hellen en em zifenn, hag, her lavaret a c'hellan deoc'h, ganti em eus kaset meur a zispac'her d'ar bed all.

Setu-me adarre krog em fuzuilh, gwellat d'am morzhed, va-unan war an hent bras. An traoù a yoa c'hoarvezet ganen abaoe m'oaan diskennet e kanol Keraouell, o doa lakaet ac'hanon da ankounac'haat ar pezh en doa gourc'hemennet din an Aotrou de Kerbalanek ; ankounac'haet em boa e ranken bezañ a-raok ar mintin e Lanzeon. N'oaan ket re ziwezhat, ha, ma

n'en em gavje netra ganen, e vijen c'hoazh a-raok gouloù-deiz e penn va beaj.

En em lakaat a ris en hent, mes ne is ket a-bell. E-pad m'edon e-touez ar raoskl, o tourañ va morzhed, em boa klevet, evel a ouzoc'h, ar soudarded o vont kuit goude bezañ lakaet an tan-gwall e Kerc'hwenner, mes ne ouien ket war-zu pelec'h oant aet. Mat, bremañ n'eo ket diaes din her gouzout. Kerkent ha m'oen savet diouzh Keraouell, e welis Kroaz ar Pab, ur groaz vrav meurbet, diskaret ha torret. Anat oa din oa tremenet ar Republikaned dre eno. Hogen, hennezh eo hent Gwinevez hag hini Lanzeon. Ha fur oa din ober ar memes hent ganto ? Lod a lavaro din marteze e tlejen bezañ aet war o lerc'h, ha pa ne vije bet ken nemet evit lavaret da Baol Inizan bezañ war evezh pe kemeret an tec'h, rak oad erru warnañ. Pep hini a lavaro ar pezh a garo, me n'oan evit goulenn ali ouzh den, hag a reas va fenn va-unan. Eus a Geraouell da Lanzeon, n'eus nemet an hent bras penn-da-benn ; ar soudarded a dlee bezañ aet dre an hent-se, ne c'hellien ket 'ta en em gaout en o raok, pa 'z eo gwir oant aet eus a Gerc'hwenner evit un eur a yoa d'an nebeutañ. N'oan ket, evel a welit, evit kas keloù ebet da Baol Inizan. Soñjal a ris neuze treiñ a-gleiz ha mont da Vaner al Liorzhoù, da di Herve Soutre, breur-kaer da Baol Inizan, hag ivez kerent tost a-walc'h din-me. Hennezh a dlee gouzout un dra bennak, ha diouzh ma lavarje din, me a yaje da Lanzeon pe a zistroje da lavaret d'an Aotrou de Kerbalanek penaos ez ae an traoù. Klemmit ac'hanon, mar kirit, mes na it ket da lavaret en defe bet aon Yann Pennorz rak ar Republikaned, abalamour n'oa ket aet da Lanzeon.

NAONTEKVET PENNAD

Maner al Liorzhoù

Mont a ris ivez 'ta war-zu Maner al Liorzhoù. D'ar mare-se n'oa ket brav reiñ golo d'an holl, da dud evel di-me dreist pep tra, e ouied a yoa bet e emgann Kergidu. Evelato e kave din em bije lojeiz e Maner al Liorzhoù, rak, ouzhpenn m'oamp ivez 'ta un tamm kerent, evel em eus her lavaret deoc'h, bremañ oa war-dro eizh miz, em boa graet ur vad vras da Herve en ur prosez en doa bet gant ur marc'hadour kezeg. An dra-se en doa gwerzhet e varc'h da ur marc'hadour ; diviz en doa graet e ziskarg, mes he c'hollet en doa abaoe. Me a yoa gantañ pa 'n doa gwerzhet ; da dest e voen galvet ; kredet oan bet, evel ma 'z oa dleet, hag Herve a c'hounezas e brosez. Evit gwir, anaoudek oa bet a gement-se, ha bezañ oan bet, zoken, tri miz a yoa, paeron d'an diwezhañ eus e vugale, a raed an Didik anezhi, abalamour ma 'z oa Marc'harid he anv.

Herve Soutre a yoa ivez 'ta komper din, ha bezañ komperi, an dra-se a laka atav ar c'halonoù d'en em dommañ an eil ouzh eben. Hag ouzhpenn-se, karet a raen ivez e vab Ivonig, paotrig a bevar bloaz eus ar re goantañ, a ouie va anaout hag a furche va godelloù, pa 'z aen di, da c'houzout pe graoñ pe avaloù a vije enno. Ha neuze, ti va c'homper Herve a yoa un tiegezh a zoujañs Doue ; dre-se en doa daou vevel eus ar re wellañ, Yon an Deniel ha Goulc'hen Abolier ; ar

re-mañ am anaveze mat, ha me a rae stad anezho ivez, abalamour ma 'z oant mat e-keñver o zud, rak bep bloaz e kasent dezho, hep derc'hel diner, kement gweneg a c'hounezent e ti Herve Soutre.

Setu-me o vont war-zu Maner al Liorzhoù. Her lavaret a ran, mont a raen dinec'h a-walc'h diwar-benn Herve ha Katell Eukat, e bried. Gwir eo, forzh soudarded a yoa er vro ; en hor beg douar-ni n'oa bet biskoazh gwelet kement all. Mes Maner al Liorzhoù n'emañ e-kichen hent bras ebet, ha soudarded Canclaux a dle gouzout dija pegement a goust dezho dont en hentoù bihan diwar an hentoù bras. Paotred Landeboc'her o doa roet dezho ur gentel vat en derc'hent.

Goude-se o deus her gouezet gwelloc'h ; ha me, evit va lod, em eus hen desket dezho meur a wech.

Evelato, er C'hroazhent, dirak ar maner, ne gavis ken en he sav ar groaz vaen a yoa eno, hag em boa dirazi ken alies a wech lamet va boned. En ur sellet en-dro din, e kavis tamm amañ tamm ahont, stlapet e-kichen ur poull-dour ; ennañ, me 'gred, oa taolet an tammoù all. « Asa ! eme-ve, dre amañ eus c'hwez
« ar rost ! Ar *sitoianed* pe an Diaoul a zo tremenet
« dre amañ, rak int-i hepken a c'hell bezañ, er c'hiz-
« mañ, bruzunet kroaz hor Salver ! Na petra 'lavarant,
« ar *sitoianed* pe an Diaoul ? An eil hag egile, me hen
« toufe, rak an Diaoul a zo e kalon ar *sitoianed*, ha
« dre-se ez eont atav a-unan. »

Mat, an traoù-se a lakeas diaes va spered. Dont a ris da gaout aon, nann abalamour din va-unan, rak va fuzuilh a yoa ganen, hag, a-raok mervel, me am bije c'hoariet ar vazh ha diskabellet meur a hini, mes abalamour d'am c'homper Herve Soutre, abalamour d'e bried, Katell Eukat, ha d'an daou aelig binniget o bugale.

Er wenodenn, e-kichen an ti, e welis kalz roudoù

tud, roudoù boteier-ler, roudoù boteier ler-goad. O welet kement a vale dre eno e chomis a-sav mantret.

Kement-mañ a dud ne deont james war un dro da Vaner al Liorzhoù ; hag ar groaz a zo du-hont bruzunet er C'hroazhent !

Hep gouzout re perak, en em lakis da vale buanoc'h war-zu ti va c'homper Herve Soutre. Ur wech pe ziv oan chomet a-sav da c'houzout ha me a glevje un tamm trouz bennak en tu pe du. Nann, sioul oa an noz, didrouz oa tro-war-dro, ne gleven nemet va c'halon o lammat em c'hreiz.

Pa en em gavis dirak Maner al Liorzhoù, oan evel dialanet ; re a enkrez am boa, a gav din. A-raok diskenn eus ar park en hent, ec'h en em harpis ouzh ar c'hleuz a-zindan ur skourr lann ; chom a ris hep tennañ va alan, astenn a ris va skouarn da selaou ha me a glevje un dra bennak a-bell pe a-dost. Allas ! netra, netra ! Ker sioul oa Maner al Liorzhoù evel bered Gwinevez pa vez sonet an hanternoz.

Diskenn a ris en hent ha mont a ris war-eeun da gaout an nor-borzh. — Maner al Liorzhoù en doa ur porzh kloz. — Plegañ a ris da sellet dre zindan an nor : edon dirak an ti ; n'oa ket a c'houlou e prene stern¹⁵ an daol ; mes an dra-se n'oa ket iskis, rak diwezhat oa dija. Herve Soutre, Katell Eukat, Ivonig hag an Did, a dlee bezañ en o gwele abaoe div eur a yoa d'an nebeutañ. Esa a ris digeriñ, mes an nor a yoa prennet en diabarzh. Skeiñ a ris warni daou pe dri daol gant kros va fuzuilh ... Netra ne respontas din. N'em boa ket a c'hoant d'en em zoaniañ re ; skeiñ a ris adarre ur wech, hag ur wech all c'hoazh, atav gant kros va fuzuilh, hag atav ne roed respont ebet din. Dont a ris evelato d'en em chalañ ; skeiñ a ris kreñvoc'h ha mortoc'h war an nor ... Netra.

Ha me gervel ;

« Herve Soutre », eme-ve, « Herve Soutre ! »
Netra !

« Herve Soutre, Katell Eukat, digorit din 'ta ! N'ho pezet ket a aon, me eo Yann Pennorz, me zo kar deoc'h, me eo paeron an Did ! »

Netra !

« Digorit din, me ho ped, va zud paour ! Un taol kleze am eus bet em morzhed hag a ra kalz poan din. En anv Doue e teuan da c'houlenn lojeiz diganeoc'h, rak n'on ket evit mont larkoc'h, Digorit din ... »

Netra !

Evit bezañ direbech a-walc'h e krogis adarre em fuzuilh hag e skois ker kreñv ha ker kreñv war an nor, ma kave din e vezen klevet betek Pont Krist ha Ploueskad.

Netra atav !

Eo, kaout a reas din klevet evel un dra bennak o klemm e-kreiz trouz an avel a c'hwezhe er gwez-derv a zo war gleuz liorzhañ al leur ; mes ne ris ket kalz a van evit kement-se. « Mat, ret eo din da vihanañ mont er porzh hag en ti zoken, mar gellan, pa 'z eo gwir on deuet betek amañ. »

Mes, evit mont er porzh, oa ret din divarc'hañ an nor, rak e Maner al Liorzhoù, evel a ouzoc'h, ez eus ur porzh kloz, pe mont e-barzh dreist ar voger. — Divarc'hañ an nor ! Arabat oa din hen esaat rak re skuizh ha re zinerzh oan bremañ evit se. Aesoc'h c'hoazh oa din mont dreist ar voger. Setu ar pezh a ris, dre boan, mar kirit, mes mont a c'hellis dreist evelato. Sellet a ris pizh en-dro din a-raok mont larkoc'h ; lakaat a ris va skouarn da selaou ; mes kaer em boa sellet ha selaou, ne welen seurt, ne gleven netra. « Mat, ret eo e kouskfent evel gozed en o zoullou, pa ne zihunont ket », eme-ve en ur vont da-gichen prenestr stern an daol.

Lakaat a ris va fenn er prenestr, ha, va fri harp ouzh ar gwer, ec'h esais gwelet e diabarzh an ti. Mes ne oan evit gwelet netra, ha setu-me nec'hetoc'h eget biskoazh. Skeiñ a ris kreñv a-walc'h, gant va dorn serret, war ar prenestr ; netra ne fiñve, netra ne responte ! Diaes oa va fenn ; ret oa din koulskoude gouzout petra yoa c'hoarvezet, hag evit se e ranken mont en ti. Dont a ris da gaout an nor : serret oa. Skeiñ a ris warni kreñvoc'h c'hoazh evit n'am boa graet war ar prenestr. Netra ! netra ! Eo, pa lavarinn mat ; kaout a rae din bezañ klevet adarre evel unan bennak o klemm dre douez skourroù ar gwez-derv, ha zoken, n'edo ket pell diouzhin.

Reiñ a ris dezhi neuze un taol penn-skoaz hag e tigoras a-flav. Trouz an nor o tigeriñ a reas aon din. Ya, aon am boe, me, Yann Pennorz, ha koulskoude n'eo ket aes va spontañ. Perak em boe aon ? Ne oufen ket her lavaret ; me 'gred oa abalamour ma ne responte den ac'hanon ha ma welen an ti du diabarzh. N'oan ket evelato evit dont war va c'hiz ... Dont a reas da soñj din en un taol, edo ganen, em godell, va binviachoù tennañ-tan hag ur pennad gouloù koar. Elumiñ a ris va goulouenn...

Petra 'welis neuze ? O ! ur ranngalon oa ! Gwele Herve, a yoa e-kichen an oaled, a yoa divarc'het ; arbel Katell Eukat a yoa diskolpet a daolioù bouc'hal ; an dilhad a yoa stlapet amañ hag ahont dre al leur-zi ; ur grusifi eus ar re vravañ, he doa bet Katell, pa zimezas, digant itron gozh maner Mailhe, a yoa aet kuit...

Arabat eo deoc'h kemeret souezh o welet ac'hanon o sellet ker pizh-se ouzh an traoù : c'hoant am boa da c'houzout piv a yoa bet dre eno. Gouzout a raen o doa an Dispac'herien kasoni ouzh hor relijion hag ouzh hon Doue, mes gouzout a raen ivez e kariant dreist pep tra, er brezelioù a raent deomp, an arc'hant hag

ar pezh a c'helle talvezout arc'hant. Hogen, krusifi Katell Eukat a dalie dek skoed, diouzh ar gont a yoa graet, deiz an eured, pa oa bet lakaet da ober an dro da daol an dud-nevez, war ur plad staen ker gwenn hag arc'hant.

Pa welis oa aet kuit ar grusifi vrav-se, e teuas da anat din oa bet ar soudarded oc'h ober o zro dre eno. En em lakaat a ris neuze da sellet pishoc'h dre an ti da c'houzout ha me a welje unan bennak, bev pe varv. Ha petra 'welis ? E-kreiz al leur-zi, el lec'h m'oa kleuzet gant an dud o vont hag o tont eus an eil penn d'egile d'an ti oa boutailhoù o neuñv en ur poullad gwin ; paotred ar Republik, goude bezañ karget o c'hof ha sammet ganto kement a c'hellent da zougen, o doa diskarget ar boutailhoù leun ha didalet ar varrikenn evit miret n'en divije den banne war o lerc'h. N'o doa ket kavet a win-ardant, rak d'ar mareoù-se, ar gwin-ardant n'oa ket ker stank en tiez evel ma 'z eo bremañ. Neuze, en tiez mat, evel e Maner al Liorzhoù, ne veze roet da bredañ da zen nemet ur banne gwin mat : neuze ne veze na kafe, na gwin-ardant, na likorioù¹⁶. Hon tudoù-kozh a gave dezho e teue ar gwin-ardant d'o lakaat da goll o skiant ha da verraat o buhez. Setu perak marteze e veved kalz koshoc'h en amzerioù all eget bremañ.

Ar gwel a gement-se a lakeas ur bec'h pounner da gouezhañ war va c'halon. Petra am boa da ober ? Ne ouien ket va-unan. Setu-me er-maez eus an ti da c'her-vel adarre :

« Herve Soutre ! Herve Soutre ! »

Kaer am boa krial, netra ne responte ac'hanon, nemet atav dre an avel, hag evel pa vije e-touez ar gwez, un tammig klemm bihan hag ankenius, evel, ma kav din, e klever klemmoù an Anaon, da Ouel an Hollsent, diouzh an noz, pa vez ar c'hleier o seniñ glaz.

« Marteze, eme-ve, int aet d'ar c'hrañj. »

N'em bije ket gellet lavaret, evit gwir, perak e vije
æt an dud eus an ti d'ar c'hrañj, ne oufen ket lavaret
kennebeut perak ez is di d'o c'hask, nemet abalamour
an neb a glask a furch dre-holl. Mont a ris ivez 'ta
a-hed an ti war-zu ar c'hrañj ; anaout mat a raen an
hent : n'edo ket ouzhpenn hanter-kant paz diouzh an
nor : sklaer oa an noz, evel a ouzoc'h ; mat, evelato e
voen ur pennad hep kaout na grañj na netra — N'eo
ket souezh. — El lec'h m'oa bet grañj Herve Soutre,
n'oa bremañ nemet ur bern ludu ha glaou c'hoazh
klouar !

Chom a ris mantret. Ne ouzon ket pe gloaz va
morzhed pe yenien an noz a yoa kaoz, en em lakaat
a ris da grenañ evel ur bern delioù. Va spered a yoa
gant va c'homper Herve Soutre, gant Katell Eukat,
gant Ivonig hag an Did, va filhorez, hag ivez gant Yon
an Deniel ha Goulc'hen Abolier, hag e c'houlennen
ouzhin va-unan :

« Daoust petra int deuet da vezañ ? »

Daoulinet oan e-touez al ludu, glac'haret va c'halon,
va daoulagad leun a zaeloù ; sioul oa an noz : klevet ho
pije hoc'h ael-mat o c'hournijal en ho kichen...

En un taol, e-pad ma peden Doue evito holl, ar
vouezh klemmus ha truezus am boa klevet c'hoazh
hag a gave din a yoa trouz aezhenn an avel o vont dre
ar gwez-derv, a deuas adarre evel d'am divorediñ.
Selaou a ris gwelloc'h eget a-ziagent.

« Petra eo an trouz-se a glevan ? An avel eo ? »

Nann, ur vouezh oa, ha mouezh un den zoken ;
anat eo din bremañ. Doue, mat ha trugarezus, en doa
selaouet va fedenn.

En un taol edon em sav ; hag evel ne ehane ket ar
vouezh, ez aen goustadik war-zu enni, en ur selaou,
ouzh he heuliañ, ouzh he c'hask en ur blegañ va
skouarn a-rez an douar, rak kaout a rae din e teue

ar vouezh eus a izel. Klevet a raen va c'halon o lammat em c'hreiz hag o skeiñ taolioù war gorn va fenn. Bale a raen goustatañ ma c'hellen, evit miret na glevje den ac'hanon. A-benn ur pennadig e chomis hep mont larkoc'h, harp ouzh ur puñs kozh disec'h a yoa eno. — Berralan oan deuet da vezañ, evel pa 'm bije graet teir lev diouzhtu d'an daoulamm.

Ar vouezh a glemme atav, ha neuze oan ken tost dezhi, ma c'hellen zoken demanaout ar pezh a lavare. N'oa na galleg na brezhoneg ; evelato ne ouien ket mat a-walc'h c'hoazh petra a lavare. N'em boa biskoazh klevet un hevelep mouezh : n'oa na pell na tost ; lavaret e vije e teue eus ar bed all, evel un ene e poan o c'houlenn pedennoù. Kaer am boa sellet en-dro din war an douar, dreist va fenn e-touez skourroù ar gwez-derv, a-gleiz hag a-zehou, ne oan evit gwelet netra ; hag evelato e kleven ar vouezh. Kaer em boa digeriñ va divskouarn, n'oan ket evit gouzout eus a belec'h e teue ar vouezh-se. — Ret eo deoc'h bezañ bet hoc'h-unan, e-kreiz an noz, dirak ur bern ludu tan-gwall lakaet gant tud fallakr ha disakret, evit gellout santout ar pezh a yae neuze dre va spered-me.

Va daoulagad a drelle, va divesker a horjelle, edon o vont da semplañ ... Mont a ris d'en em harpañ ouzh ar puñs kozh, sevel a ris zoken war ar vardell ¹⁷, rak n'oan ket evit chom em sav.

Kerkent ha m'oen savet war bardell ar puñs, e klevis splamm ¹⁸ ar vouezh klemmus, kaout a rae din e komze ouzhin. Me ne fiñven ken ... Klevet a raen bremañ sklaer ar pezh a lavare : pedennoù an Anaon e oa...

« *De profundis clamavi ad te, Domine ; Domine, exaudi vocem meam.* »

Selaou a raen ; ya, selaou a raen, mes evel un den

er-maez anezhañ e-unan ... Enkrezet ha laouen oan bep eil.

« *Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ.* »

Betek ennon e teue sklaer klemmoù ar vouezh truezus-se, mes ne ouien ket he anaout. N'oa nag hini Herve Soutre, nag hini Katell Eukat ! Mouezh piv oa 'ta ? — Chom a ris ur pennad evel spontet, n'oa evit lavaret ger nag evit ober netra ... Ar vouezh a gendalc'he he fedenn :

« *Et ipse rediment Israel ex omnibus iniquitatibus ejus.*

— *Requiem æternam dona eis, Domine.*

— *Et lux perpetua luceat eis.*

— *Requiescant in pace !*

— *Amen* », eme-ve, diwar-gorre ar vardell, kalonekañ ha devotañ ma c'hellen.

Me 'gred, va mouezh-me a lakeas ar vouezh all da devel ; da vihanañ, reiñ a reas peoc'h en un taol-kont. Klevet a ris hepken un tamm trouz, evel unan bennak oc'h ober ur paz pe zaou. Ha me, kaer am boa sellet pizh ha lugerniñ va daou lagad a bep tu, ne welen ket zoken skeud un den bev.

Hag aon am boa ? Ne gredan ket, mes evelato n'em boa ket a c'hoant c'hoarzhin, ha n'eo ket souezh, ha n'eo ket 'ta ? Piv a yoa dre eno ? Pedennoù brav a lavare, mes ha n'oa ket dre drubarderezh e pede Doue ? Betek-gouzout e kaven gwelloc'h lakat va fuzuilh en he bant, abalamour din da c'hellout en em zifenn ma vije ret.

Ha me adarre da sellet en-dro din.

Netra ! netra !

Edon atav war bardell ar puñs, souezhet, mantret, nec'het, pa glevis ar vouezh o c'houlenn :

« Ha daou zen bev omp-ni c'hoazh war an douar e-touez kement all a dud varv ?

— Ya, daou omp da nebeutañ.

— Neuze eta, an Aotrou Doue en deus bet truez ouzh e servijer ? »

En dro-mañ arvar ebet ken ; gouzout a ran bre-mañ eus a belec'h e teu ar vouezh doanuis ! — Treiñ a ris war va c'hof da sellet e genoù ar puñs, ha goude bezañ lakaet va dorn war va skouarn evit selaou gwelloc'h, e klevis ar c'homzoù-mañ :

« Piv bennak e vec'h, e teuit a-berzh Doue. Deuit da reiñ sikour d'an neb en deus poan hag a varvo amañ anez.

— N'ho pet ket aon, eme-ve, n'ho pet ket aon ! Me, n'eo ket un dispac'her on. Gortozit un tammig bihan ; bremaik, me a deuio en-dro. »

E-pad m'edon o vont kuit, e kleven adarre ar vouezh o lavaret pedennoù ar re varv :

« *De profundis clamavi ad te, Domine ; Domine, exaudi vocem meam.* »

Me a yeas da gerc'hat ur skeul am boa gwelet a-ispilh dindan toenn an ti, e-pad ma skoen war brenestr stern an daol. Mont a raen d'ar red ; mall am boa da dennañ er-maez eus ar puñs ar c'hristen mat a yoa e-barzh. Ne deuas ket zoken em penn laosker¹⁹ va mallozh war an Dispac'herien ; ur soñj all a yoa em spered. Ar c'hristen paour a yoa er puñs a roje marteze din keloù eus a Herve Soutre hag a Gatell Eukat. Kement-se a lakae ac'hanon da hastañ afo. Evel-se ne voen ket pell evit dispegañ ar skeul diouzh an ti ha dont ganti en-dro. Lezer a ris anezhi da riklañ goustadik er puñs : mes pa gouezhas er foñs oa ret dezhi da nebeutañ tri zroatad evit tizhout an nec'h. Ha me diaes va fenn o welet n'oa ket hir a-walc'h va skeul. Mes gwelet

a reot bremaik eo mat an drougeur da un dra bennak.

« Ac'hanta, ac'hanta », eme-ve e genoù ar puñs ;
« savit er-maez, va den mat.

— Re zinerzh on : ret eo deoc'h diskenn da sevel ac'hanon er skeul.

— Ha ! daoust ha forbuet omp hon-daou ? Gortozit evelato, me a ya da ziskenn d'ho kaout. »

Edon o vont er puñs hep va fuzuilh ; mes un dra a deuas em penn hag he c'hasis ganen. — Gwelet a reot em boa graet mat. — He stagañ a ris en-dro d'am skoaz kleiz. Goude-se e lakis va daou zorn unan a bep tu d'ar vardell, hag e klaskis toulloù e diabarzh ar puñs evit lakaat va zreid. Neuze, en ur ziskenn bep eil, an eil troad war-lerc'h egile, hag en ur zerc'hel mat gant va daouarn, e c'hellis tizhout beg va skeul.

Ha me d'an traoñ.

Kentañ a ris goude bezañ lakaet va zreid e foñs ar puñs, voe tennañ tan hag elumiñ va fennad gouloù koar. Pebezh vad a rae din fenoz ar pennad gouloù koar-se, deuet ganen diwar fae, hag hep gouzout perak, eus a goad Kermenguy ! Siwazh, ne dlee sklerijennañ nemet gwall draoù. Marteze e kavot iskis va c'hlevet, gwir eo evelato ar pezh a lavaran. Evidon da vezañ dindan an douar, e rae avel-dro e foñs ar puñs, hag e voen, n'eo ket aes gouzout pegeit, oc'h esa kaout sklerijenn ; an avel-dro a vire ouzh an tan da gregiñ em fennad gouloù. Klevet a raen em c'hichen unan bennak o ronkonennañ²⁰ hag o tennañ e alan gant kalz a boan. Dont a ris, evelato, a-forzh da boaniañ, a-benn eus va stal, hag e c'hellis kaout un tamm sklerijenn.

« Aotrou Krenn, kure Gwinevez !

— Yann Pennorz ! »

Setu an daou c'her kentañ a leverjomp, va c'henseurt ha me. Ya, an hini a gavis e foñs puñs kozh Maner al Liorzhoù, oa an aotrou Krenn, kure Gwinevez. Daou

zervezh a-raok edo ganeomp-ni e Kergidu, ampart ha skañv e c'har, o klask ar re vac'hagnet, ha bremañ eo beziet e-bev : Hag eñ a yoa drouklivet ! Truezus oa sellet outañ !

« Piv 'ta, Aotrou Krenn, en deus stlapet ac'hanoc'h en toull-mañ ?

— Soudarded ar Republik.

— Dre amañ int deuet ivez 'ta ?

— Ya, siwazh !

— E pelec'h emañ Herve Soutre ? »

An aotrou Krenn a lakeas e zaou zorn war e zaou-lagad.

« Ha Katell Eukat ? Hag Ivonig ? Hag an Did, va filhorez ? »

An aotrou Krenn n'oa evit lavaret ger ; gouelañ a rae ken na zifronke, ha me ne ouien petra da ober ; va c'halon a vihanae o welet daeloù an aotrou kure. Treiñ a ris kein dezhañ evit miret outañ da welet an daeloù a rede eus va daoulagad va-unan. Ur paz am boa graet evit pellaat, pa voen strobellet gant un dra bennak a yoa war an douar. Distreiñ a ris, izelaat a ris va gouloù, plegañ a ris va fenn da sellet ... hag e laoskis ur griadenn, ur griadenn skrijus !... Abaoe eus pell ; mat, n'on ket evit miret da gaout nec'hamant, ha da vezañ bec'hiet va c'halon bep tro ma ya va spered da soñjal en traoù trubuillhus a welis en nozvezh-se.

Dirazon oa c'hwec'h korf marv, drouklivet ha leunwad ! Anaout a ris diouzhtu Herve Soutre, flastret e benn, ha Katell Eukat, he daou vugel gant etre he divrec'h. E-kichen, a-dreuz-kof, an eil war egile, edo Yon an Deniel, toullet e benn, ha Goulc'hen Abolier, torret e livenn-gein.

An aotrou Krenn a hirvoude atav oc'h esa lavaret pedennoù ar re varv, ha lec'h en doa da bediñ. Evidon-me, n'oan ket evit mont ken. Va divesker a hor-

jelle, va izili a grene, va fenn a voudinelle, va c'halon a deuze em c'hreiz ... Kouezhañ a ris semplet e-kichen Herve Soutre ...

Pegeit e chomis semplet ? N'on ket evit her lavaret deoc'h. Me 'gred n'oan ket bet gwall bell, rak an avel-dro hag ar yenien a yoa e foñs ar puñs a dlee, e berr amzer, divoudinellañ va fenn ha degas din va skiant-vat.

Pa deuis ennon va-unan, oa marv va fennad gouloù : edon o taoublegañ evit sevel em sav :

« Peoc'h, Yann Pennorz ! » eme an aotrou Krenn goustadik. « Peoc'h, ar soudarded a zo adarre e Maner al Liorzhoù. »

Pa glevis an dra-se, e teuas buan va skiant-vat din ; ar gwad a savas d'am penn, ha, panevet an aotrou Krenn, e vijen savet eus ar puñs, ha torret gant va zenn fuzuilh, e benn ouzh unan bennak. Lazhet e vijen bet goude va-unan, hep mar ebet, mes ne raen forzh.

Nag e tlee bezañ rok ar Republik gant soudarded n'oant mat nemet da zeviñ manerioù an aotrounez ha tiez al labourerien vat hag a zoujañs Doue, da deuler e puñsoù beleien, merc'hed ha bugale ! O ! ya, ret eo e ve ur varnedigezh all war-lerc'h ar vuhez-mañ, rak anez e ve re vrav, e gwirionez, bezañ dispac'her, pe republikan, mar kavit gwell.

Ac'hanta ! gwelit petra vijemp deuet da vezañ, an aotrou Krenn ha me, ma 'm bije lezet va fuzuilh war bardell ar puñs, ma vije bet ar skeul re hir pe hir a-walc'h zoken. Ar soudarded o divije gwelet diouzhtu, an dra-se a zo anat, oa tud er puñs-se, ha neuze ne vijent ket bet pell evit klask mein pe draoù all da deuler warnomp, d'hor flastrañ ha d'hor c'has d'ar bed all da gaout Herve Soutre ha Katell Eukat.

Klevet mat a raemp ar pezh a lavare ar soudarded el leur. Klemm²¹ a raent abalamour ne gavent en ti na gwin na traoù all da evañ, nag arc'hant nag aour da

gas ganto. Ar re all a yoa bet en o raok, o doa lonket ha laeret kement a yoa en ti.

« Peseurt bro an Diaoul eo houmañ », emezo, « ne gaver enni nag ur banne gwin fall zoken, nag un diner toull ? »

« Ya », eme-ve ouzhin va-unan, « abaoe m'oc'h-c'hwi deuet enni eo houmañ bro an Diaoul, gwir eo ; a-raok n'oa ket, avat. »

Unan, dreist ar re all, a glevemp o jarneal ; hen envel a raent *Brutus an Normant*. *Brutus !* Ha c'hwi a glevfe ? *Brutus !* Daoust ha biskoazh hoc'h eus gwelet an anv-se e *Buhez ar Sent* ? Daoust ha biskoazh an aotrou person en deus komzet deomp eus a sant *Brutus* en e sarmonioù ? Mat, hennezh, ar *Brutus*-se, en doa c'hoant da lakaat an tan en ti a-raok mont war-zu Lesneven, evit diskouez, a lavare, d'ar c'houerriad ne dleer ket lezer soudarded ar Republik da vervel gant ar sec'hed.

« Ya, ya ; lakeomp an tan en ti », eme an holl a-bezh.

Un hantereur goude-se ne glevemp nemet an tan o rostañ, an treustoù o sklakal²², an toennoù o kouezhañ en o foull ... Ar soudarded a yoa aet en o hent. — Graet oan evit gwelet tanoù-gwall en noz-vezh-se ! hemañ eo an eil din.

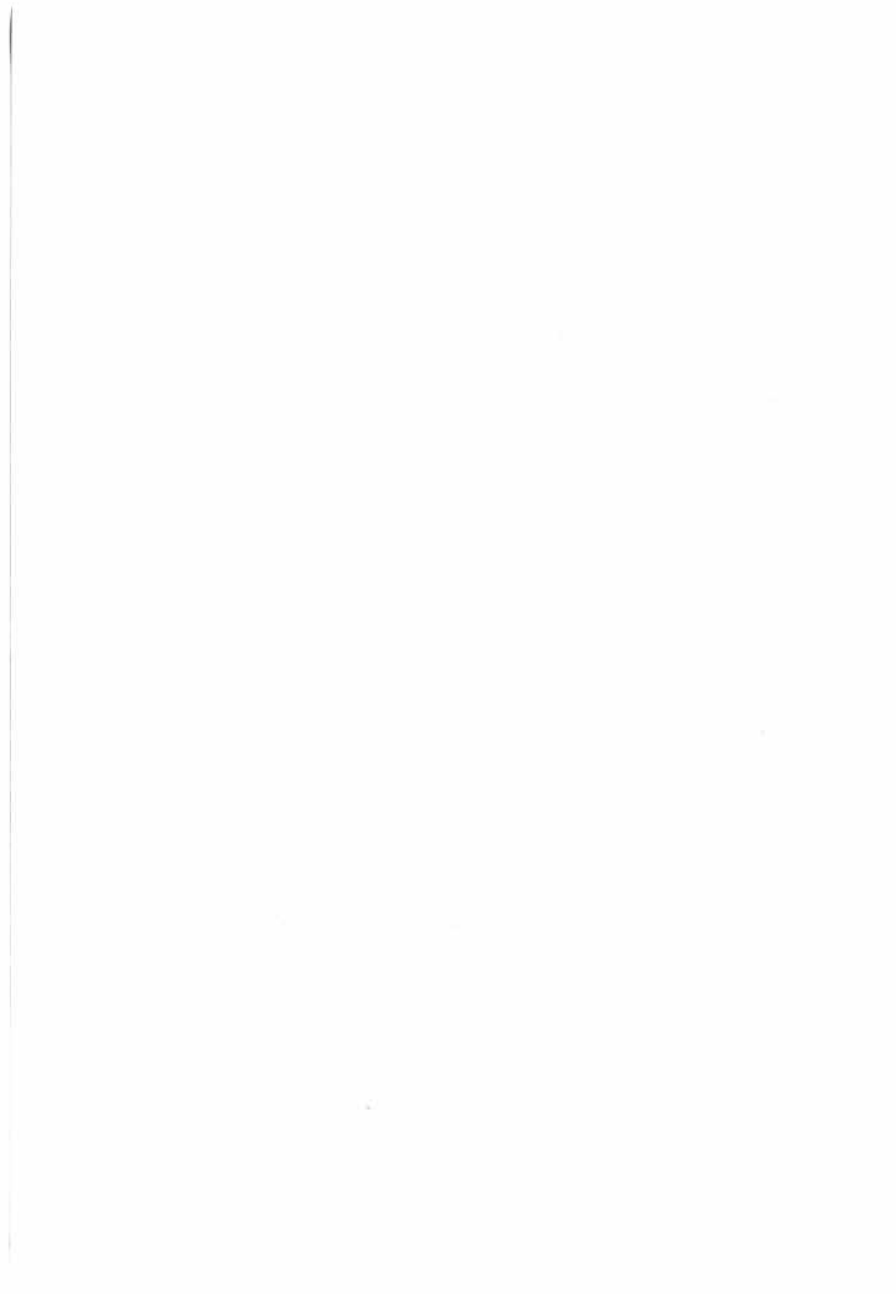
Elumiñ a ris adarre va fennad gouloù koar ; ur sell a druez a ris c'hoazh ouzh Herve Soutre, ouzh Katell Eukat hag ouzh o bugale. Ur c'henavezo doanuis a leveris ivez da Yon an Deniel ha da C'houlc'hen Abolier. Ret oa deomp mont er-maez eus ar puñs ha gedal ken na vije deiz evit tennañ er-maez ar c'hwec'h korf marv, rak n'oamp ket hon-daou evit ober an dra-se. An aotrou Krenn a lavaras ur wech c'hoazh a vouezh uhel :

« *Requiescant in pace !*

— *Amen* », a respontis, an dour em daoulagad.

Sikour a ris an aotrou Krenn da zont er-maez : poan am boe, rak gouzout a rit oa re verr ar skeul : a-forzh da boaniañ, e teuis evelato a-benn eus va zaol.

El lec'h m'oa bet tiegezh Maner al Liorzhoù n'oa ken nemet ur bern glaou ... Azezañ a rejomp dirak, an aotrou Krenn ha me, evit tommañ hon izili a yoa hanter skornet gant yenien ar puñs. E-pad m'edomp o tommañ, e c'houlennis digant an aotrou Krenn penaos oa kouezhet e puñs Maner al Liorzhoù, rak me 'grede oa aet eus a Gergidu gant Paol Inizan, ha, dre-se, e tlee bezañ, evel m'oa boazet a-raok, kuzhet e Lanzeon pe e Kervern, pe da vihanañ un tu bennak dre eno. Setu amañ ar pezh a gontas din hag ar pezh a ziskouezas din em boa graet mat dont da Vaner al Liorzhoù e-lec'h mont da Lanzeon, rak amañ e raen vad, e-lec'h e Lanzeon e vijen kouezhet e-kreiz ar soudarded.

UGENTVET PENNAD

Lanzeon *

Goude emgann Kergidu, Gwineveziz, hag an aotrou Krenn ganto, a c'hellas treiñ dreist soudarded ar Prat ha dont da vourk Trezilide. Eno e chomjont ur pennad e ti Visant Kadiou ; ha pa deuas an noz ec'h en em lakejont en hent evit dont d'ar gêr. Anaout mat a raent an hentoù distro, hag er c'hiz-se n'en em gavas droug ebet ganto hag e tegouezhjont e Lanzeon war-dro un eur goude an hanternoz.

Eno ec'h en em gavas ivez diouzh ar mintin an aotrou Goachet, kure Gwitevede. Hemañ, er penn diwezhañ eus a emgann Kergidu, a yoa bet dispartiet diouzh e genseurtes hag en doa ranket, evit dont da Lanzeon, ober an dro dre e-biou Ploueskad. Lavaret a rejont o-daou an oferenn, an eil war-lerc'h egile, evit ar re a yoa marvet ac'hanomp e Kergidu, hag evit pediñ Doue da bellaat pep droug diouzh ar vro.

Antronoz vintin, war-dro eizh eur, goude bezañ lavaret an oferenn, edo an daou veleg, Paol Inizan hag

(*) Mar deu ²³ an hini en deus skrivet istor Yann Pennorz da gomz keit diwar-benn e dad-kozh, n'eo ket evit en em veuliñ nag evit fougeal ²³ eo, evit lavaret an traoù evel ma'z int c'hoarvezet eo avat. Tud kozh a Winevez hag a dro-war-dro a c'hellfe kontañ muioc'h c'hoazh eget na lavarer amañ.

Anna Roue, e wreg, o-fevar er solier, o tiviz diwar-benn ar pezh a yoa c'hoarvezet er vro, ha diwar-benn ar pezh a c'helle c'hoarvezout c'hoazh. Pep hini a lavare e soñj, mes hini anezho ne wele an traoù war an du vrav. En un taol e klevjont Laouig Appere o tont en ti d'an daoulamm, en ur grial :

« Paol Inizan ! Paol Inizan !

— Petra eo, Laouig ?

— Diwallit. Buan ha buan ar veleien en hent ! Amañ eo leun al leur a soudarded. »

Ne voe ket ret her lavaret div wech : an aotrou Krenn hag an aotrou Goachet a ziskennas d'ar red an delezioù, ha, dre an nor en tu all e lammjont er-maez. An aotrou Goachet a droas war-zu ar menezioù da glask kuzh e-touez al lann. An aotrou Krenn ne deas ket war e lerc'h : mont a reas dre guzh d'an Atil Vras, hag ac'hano, war e soñj, e c'hellas mont a-hed ar c'hleuzioù betek Leskoad. Mont a reas da di Yann ar Mest, un den a relijion vat hag a zoujañs Doue. Kontañ a reas dezhañ ar pezh a yoa c'hoarvezet e Lanzeon. Yann ar Mest a voe glac'haret-meurbet o klevet an traoù-se, rak en em zaremprediñ kalz a raent, Paol Inizan hag eñ, dreist-holl abaoe ma rae an Dispac'herien kement a zroug er vro. N'eo ket marzh an dra-se, rak daou zen a relijion hag a goustiañs eeun oant o-daou.

Yann ar Mest n'oa ket evit chom e peoc'h er gêr, re nec'het oa ; re a c'hoant en doa da c'houzout petra a yoa c'hoarvezet gant e vignon Paol Inizan ; marteze edod war-c'hed anezhañ e Lanzeon zoken, rak pa vezer e poan eo e c'hortozer ar gwir vignon. Abalamour da se, war-dro teir eur, ez eas da Lanzeon war zigarez klask Paol Inizan da ober dezhañ un dervezhiad kerc'hat bezhin-torr²⁴ eus an aod. Ha setu amañ penaos, e voe lavaret dezhañ, oa tremenet an traoù e Lanzeon.

Mestr ar soudarded, hag a yoa ur c'habiten, a savas

d'ar solier, e-lec'h m'oa chomet Paol hag Anna Roue,
hag a c'houlennas gant un aer griz :

« E pelec'h emañ Paol Inizan, perc'henn Lanzeon ?

— Me va-unan eo », eme Baol.

— A ! c'hwi eo ? Soudarded, diwallit mat an
dorioù ; kavet eo va louarn ganen ; emañ-eñ amañ. »

Hag en ur zistreiñ ouzh Paol :

« Deuet omp d'ho kerc'hat a-berzh ar Republik, ha
d'ho kas d'ar prizon da Lesneven, da c'hedal mont
da Vrest, hag eus a Vrest da n'oun dare da belec'h.

— D'am c'herc'hat da vont d'ar prizon ! Na perak ?
N'em eus graet droug da zen, a gav din da vihanañ.

— An traoù-se ne sellont ket ouzhin-me²⁵. N'eus
ket gourc'hemennet din lavaret deoc'h perak on deuet
d'ho kerc'hat, n'em eus ken urzh nemet d'ho kas da
brizon Lesneven. Evelato e c'hellan lavaret deoc'h oc'h
tamallet diwar-benn gwall draoù. Klevet am eus lod
anezho gant ar jeneral Canclaux, a ra stad bras ac'hanon.

— Na peseurt gwall draoù ? Me 'garfe o c'hlevet
hag o anaout.

— Peseurt traoù ?... C'hoant hoc'h eus, a welan, da
ober goap ac'hanomp-ni. Daoust ha n'edoc'h ket e
Kergidu, e penn Gwineveziz ?

— Me ?

— Ya, c'hwi, den fall.

— Me, den fall ?

— Ya, c'hwi.

— Biskoazh den n'en deus lavaret din kemend-all ; ha
c'hwi a zislonko ar ger-se, pe me 'welo. »

Ha Paol a savas en e sav evit kregiñ e kolieroù ar
c'habiten.

« Hola ! hola ! Soudarded, savit buan d'an nec'h ! »

Ha daouzek soudard sevel d'ar solier.

Neuze, ar c'habiten, dinec'het, a savas mouezh dezhañ adarre.

« N'hoc'h eus graet droug da zen ebet, eme-c'hwí ? Hag e c'heller lavaret gevier ken divezh ? N'hoc'h eus graet droug da zen ebet ? Piv a oar pet eus hor breudeur hoc'h eus lazhet pe lakaet da lazhañ ? N'hoc'h eus graet droug da zen ? Nag a zaeloù koulskoude a vezo skuilhet en hor bro-ni p'en em gavo ar c'heloù eus a varv ar re hoc'h eus lazhet e Kastell hag e Kergidu ? Pet mamm a ranno o c'halon pa glevint n'o deus mab ebet mui ?

— Ne ouien ket oa ker genaouek, ken diot, ken divergont kabitened ar Republik. Mammoù ho soudarded-c'hwí a ouelo d'o bugale marv dre amañ ? Ha mammoù hon tud yaouank-ni, lazhet ganeoc'h, petra livirint ? Daoust ha mammoù Breizh-Izel n'eus ket a galon en o c'hreiz ? Ni a zo er gêr, a zifenn hor bro ; ne glas-komp trabas ouzh den, e-lec'h c'hwí a deu dre amañ da esa lakaat ac'hanomp da zilezer hor roue ha zoken hon Doue ; n'her graimp biken. Hag e fell deoc'h hon defemp-ni ²⁶ truez ouzh mammoù tud ho pro pa ne rit, c'hwí, van ebet evit lazhañ hon tud-ni ?

— Daoust hag ober ur gentel din-me ²⁷ hoc'h eus c'hoant ?

— Nann, rak ne gav ket din e talvezfe ar boan.

— Mat a rit, ha lavaret a ran deoc'h oc'h tamallet da vezañ bet e penn Gwineveziz e Kergidu.

— C'hwí a c'hell lavaret ar pezh a girit ha tamall kement ha ma kirit. Mar dedon e Kergidu, bezañ kroget ennon eno ; lealoc'h e vije bet. Mes marteze n'oa ket ken aes deoc'h eno evel ma 'z eo amañ, rak eno oa gwazed ha ne grenent ket dirazoc'h, hag amañ n'eus nemet merc'hed... »

Ha Paol a reas ur sell ouzh Anna Roue, e bried.

« Rok an tamm ac'hanoc'h, a gav din.

— An neb a zo eeun e goustiañs, ne dle kaout aon nemet rak Doue.

— Ho Toue ! ho Toue ! Ni ne gredomp ken er spontailhoù diskiant-se.

— Doue koulskoude a varno ac'hanoc'h hag a stardo warnoc'h mar kendalc'hit da ober fall, evel ma rit bremañ.

— Lezit anezhañ ganeomp, ni her lakaio war e du, a-raok ma 'z aimp kuit eus ar vro-mañ.

— Touer Doue, serrit ho kenoù gant aon na gouezhfe warnomp tan an neñv.

— Lezomp 'ta an traoù-se a-gostez. Ha n'oc'h ket bet ivez dilennet da vaer e parrez Gwinevez ?

— Eo, gwir eo kement-se. Daoust hag un torfed e ve ivez, hervez ho kiz, bezañ dilennet da vaer ?

— Nann, n'on ket evit lavaret an dra-se.

— Hag e lavarec'h bremaik on un den fall ! Daoust hag un den fall a dle bezañ lakaet da vaer en e barrez ?

— Da vihanañ, pa vezet maer e ranker bezañ maer e gwirionez, hag ober penn-da-benn ar garg a vaer ; ha c'hwi, petra hoc'h eus graet eus ho karg a vaer ? Fae hoc'h eus graet warni, ha pa raer fae war ur garg roet gant ar Republik, e raer fae war ar Republik.

— N'em beus graet fae war den, na war baour na war binvidik, her goulenn a c'hellit digant an holl. Mes n'on ket evit chom e karg da ober an traoù diskiant, disleal ha disakret gourc'hemennet gant ar Republik. Me am beus c'hoant da heuilhañ lezenn Doue ha da zilezer e enebourien ; me 'gred e c'hellan ober kement-se ?

— Petra ? C'hoant hoc'h eus da lavaret ne rit ket a fae war ar Republik ? Koulskoude, n'oc'h ket nemet ur wech hepken e ti-kêr²⁸, un dervezh m'oac'h bet lakaet da sinañ oac'h anvet maer ; abaoe n'oc'h ket bet war-dro. Ha n'eo ket an dra-se ober fae war ar Republik ?

— Ar pezh a livirit a zo gwir. Va c'hredenn, va feiz, va c'houstiañs a zifenn ouzhin bale dre ar memes hent ganeoc'h ; her lavaret am beus dirak an holl en ti-kêr : c'hwi ne falveze ket deoc'h kemeret diganen an dilez eus va c'harg : abalamour da se on chomet hep mont war ho tro.

— Ha neuze, ur gwall dra all a zo c'hoazh war ho kont. Ne nac'hot ket oc'h aet da gred evit an Aotrou Borgne de la Tour, eus a vaner Keraouell, rak kement-se a zo skrivet zoken war baperoù ti-kêr Gwinevez ? Bezañ e rankit ivez 'ta, bezañ mignon bras d'an aotrou-se. Hogen hennezh a zo er prizon, ha gwall damallet eo zoken. Gouzout a rit ivez e leverer a bep amzer, e pep bro : *Livirit din piv a heuilhit, ha me a lavaro deoc'h Petra oc'h*. Daremprediñ a rit enebourien ar Republik, dre-se oc'h ivez enebour deomp.

— Gwelet a ran n'emaon ket e doare vrav etre ho taouarn. Evelato n'on ket evit miret da vousec'hoarzhin ouzh ho klevet. Kaout a ra deoc'h e c'hell bezañ kement-se a vignoniaj etre un aotrou a ouenn uhel, evel an Aotrou de la Tour, ha me, labourer-douar diwar ar maez ?

— Mousc'hoarzhit keit ha ma raio vad d'ho kalon : n'her refot ket atav. — Gouzout a reer n'oc'h ket c'hwi kennebeut eus a ouenn ar re zisterañ : ho tud-kozh a yoa lakaet e Gwinevez, hag e tro-war-dro, e renk an noblañs. Na dit ket 'ta d'en em izelaat, pa ne dal ket ar boan. A-raok an traoù-mañ e tarempreded'h an Aotrou de la Tour ha kalz a re all, bremañ holl enebourien ar Republik. — Ha neuze, ma ne vijec'h ket bet mignoned, ha mignoned vras zoken, daoust ha c'hwi a vije bet diskiant a-walc'h evit en em lakaat e-tal da goll hoc'h arc'hant hag hoc'h holl danvez evit an aotrou-se ? Nann, traoù evel-se ne vezont graet nemet evit ar brasañ mignoned. Ha c'hoazh... ne vez

ket kavet bemdez tud ker kalonek, pe, evit lavaret gwell, ker sot ha c'hwi.

« Mes ne ouzon ket perak e choman keid-all da gomz ouzh tud hag o deus kollet o fenn ; hag ho ti, ha ne vez ket ivez noz-deiz leun a veleien hag a *seurezed* ne fell ket dezho soublañ d'ar Republik ?

— Emaoc'h e doare da c'houzout.

— Ya, her gouzout a rin a-barzh nebeut, hag a-raok mont kuit, me 'gred em bezo, ouzhpenn, da vont ganen an aotrou Krenn hag an aotrou Goachet. E Kergidu edont ganeoc'h, amañ e tleont bezañ ganeoc'h ivez.

— Mar demaint, c'hwi o c'havo.

— Ya, me 'gred her graimp, rak an ti a zo diwallet mat a bep tu, ha den ne dec'ho anezhañ. Mes a-raok ez eomp da viret ouzhoc'h-c'hwi da gemeret an tec'h, pe da reiñ dorn dezho e ken kaz ma teufent da enebiñ. »

Ha diouzhtu e voe staget, gant ur chadenn hag ur potailh-houarn, e zaouarn a-dreñv e gein, da Baol Inizan.

Paol a soublas hep lavaret ger : na petra a raje ken ? N'oa ket evit herzel... Ar pezh en doa lavaret dezhañ ar c'habiten a yoa gwir ; eñ a gave en doa graet mat, mes ar Republik a lavare en doa graet fall, hag evel-se e ranke koll, rak ar Republik oa ar c'hreñvañ. Gwashoc'h evit an traoù-se a gave dezhañ a yoa c'hoazh war e gont. Ar Republik he doa atav ezhomm arc'hant. Hogen, evit kaout arc'hant, evel am beus her lavaret deoc'h, he doa lakaet e gwerzh leueoù ar sent, leueoù ar c'houentoù ha re an noblañs. Kinniget oa bet lod anezho da Baol Inizan a ouied en doa arc'hant mat ha n'eo ket arc'hant paper oa. Mes Paol n'en doa ket a c'hoant da vezañ laer : ne brenas ket ur bomm leve zoken digant ar Republik. Mat, an dra-se a vije rebechet dezhañ c'hoazh, ouzhpenn ar pezh a lavare ar c'habiten. Gwelet a rae ivez 'ta oa graet gantañ, hag e kave gwelloc'h plegañ e benn didrouz pa n'oa ket evit herzel.

Da ziwall Paol hag Anna Roue, rak, da houmañ ivez, oa gourc'hemennet chom er solier, oa lezet pevar soudard, o fuzuilhoù karget, gant urzh da dennañ didruez, mac'h esaje Paol mont kuit, pe re all dont d'her c'herc'hat.

Soudarded kalonek ! Pevar ! hag int-i armet-kloz, da ziwall ur vaouez hag un den staget e zaouarn dezhañ a-dreñv e gein !...

Ar re all hag o c'habiten a yeas da furc'hañ kement a yoa en ti, adalek an traoñ betek ar c'halatrez : ar gwelc'hoù a voe freuzet, an arbelioù ²⁹ a voe divarc'het... ; betek e toull ar geuneudeg oant bet o klask, ha netra n'o doa kavet.

Goude bezañ furgutet dre bevar c'horn an ti, a-dreuz hag a-hed, ez ejont diwar herr d'ar c'hrevier ³⁰, d'ar grañjoù ha d'ar sanailhoù : klask a rejont e-touez ar foenn hag e-touez ar c'holo : kement a yoa a voe furc'het, mes ne voe ket kavet muioc'h er-maez eget en ti. Evel a ouzoc'h, ar veleien o doa gellet kemeret an tec'h, rak Laouig Appere a yoa bet lemm e lagad ha skañv e c'har, ha n'oa ket bet ret lavaret div wech d'ar veleien mont en hent.

An dra-mañ a c'hoarveze diouzh ar mintin, un tamm a-raok mare merenn. Lanzeon a yoa unan eus ar gwellañ tiegezhioù a yoa er vro ; meur a vevel ha meur a blac'h a yoa ennañ. Evit merennañ kement all a dud oa ret kaout ur podad mat a yod ; hag evit aozañ ur podad mat a yod, eo ret kaout un tantad mat a dan. Hogen Janed ar Go ha Manuel Conseil a yoa, er mare-se, plac'hed-ti e Lanzeon. P'en em gavas ar soudarded en ti, Janed ar Go a yoa oc'h aozañ merenn. Glac'haret-bras oa ker-koulz hag ar re all, o welet he mestr o vont gant tud ken disakret, hag o klevet lavaret oa anat e vije lakaet d'ar marv.

Ar soudarded n'oant ket lent, ha perak e vijent ?

Mont ha dont a raent dre an ti, rok hag hep aon ebet. Unan anezho a yeas zoken betek Janed, a yoa war bennoù he daoulin war an oaled oc'h aozañ he fodad yod. Kregiñ a reas en he bazh-yod en ur c'houlenn diganti evit pe rumm eus he loened e rae ar gwelien-se. Janed ne respontas ger, mes treiñ a reas ouzh ar soudard en ur blantañ gantañ ur stafad a-dreuz e c'henoù.

Setu ar c'hoarzh e-touez ar re all.

Ar soudard a deuas da vezañ mezhek, koll a rae gant ur vaouez !... Evit en em sevel a-enep ar c'hoarzh, e tistroas da gaout Janed, da flourañ he fenn dezhi, evel evit ober goap.

« Livirit din, maouez », emezañ, « ha mat eo ho kwelien ? »

— Sell, tañva anezhañ », eme Janed, en ur denañ he bazh er-maez eus ar pod, hag en ur frotañ he fenn leun a yod ouzh barv ar soudard.

Mar doa bet a-raok c'hoarzh e-touez ar soudarded, bremañ ez eus muioc'h c'hoazh. — Ha n'oa ket farsus ivez gwelet ur soudard kaotet e varv dezhañ a yod gant ur vaouez ? Ne ouzon ket penaos e vije aet an traoù, ma ne vije ket deuet ar c'habiten da c'hervel e soudarded ha da lakaat ar peoc'h e-touez an holl.

Tregont soudard oant en ti. E-pad m'oa lod oc'h esa goapaat Janed ar Go, lod all ne ehanent da duriañ kement kogn a yoa en ti. C'hoant kaout beleien o doa ; ne gavjont ket a veleien, mes kaout a rejont ar pezh a blijer meurbet dezho. Kavet o doa ur varrikennad gwin kozh er c'hav, hag ar c'habiten a deue da glask ar re all da vont da evañ gantañ. Aes oa dezhañ reiñ banneoù, marc'had-mat oa ar gwin, rak ne gouste netra dezhañ. — Ar c'heloù-se a laoueneas ar soudard kaotet e varv gant yod, ha mont a reas gant ar re all d'ar c'hav.

Ar varrikenn a yoa divoulc'h : lakaat un duellenn enni a yoa re hir : savet e voe en he sav, ha ker buan

didalet. Unan eus ar soudarded a yeas da lost an ti da gerc'hat ar parailher leun a skudelloù, ha neuze, pep hini a yae d'ar varrikenn gant e skudell hag a eve kement ha ma kare.

Janed ar Go yoa dija barbouellet he fenn : ar gwel a gement-se a droas naet he gwad.

« Manuel Conseil », emezi d'ar plac'h all, « gwelet a rez ar pezh a ra al laeron korfek-mañ ?

— Ya, gwelet a-walc'h. O ! ma vijen-me bet ur gwaz !

— Ha ret eo bezañ gwaz evit kaout kalon ?

— Ha petra 'fell dit a rafemp-ni hon-div ?

— Petra ? Sell, ne welez ket nag a dan a zo a-zindan va fodad yod-me ?

— Eo, gwelet a-walc'h. Ha goude ?

— Goude ? ne zivinez ket 'ta petra am beus c'hoant da ober ?

— Nann, ne zivinan ket. Mes ar pezh a ri, me a raio, hag e ve mont d'ar marv e ve.

— Marteze, evit gwir, ez aimp d'ar marv ; n'eus forzh, ober a ri ar pezh a rin ?

— Ya, hen ober a rin, her lavaret a ran dit.

— Mat, kemeromp pep a gef-tan eus a zindan ar pod, an daou vrasañ a zo en oaled, ha deomp d'ar c'hav da rōstañ o barv d'ar soudarded, pe d'o c'has er-maez.

— Deomp, Janed. »

Ha Janed ar Go, ha Manuel Conseil, skoelf o fenn, entanet o daoulagad, pep a gef-tan en o dorn, o-div d'ar c'hav... Ar soudarded a chomas mantret... Ne ouient ket petra 'glaske ar merc'hed-se. Ne voent ket pell evit her gouzout, rak Janed ha Manuel a lamme, hep aon, warnezh, a roste e varv da unan, a zeve e vlev da un all hag a lakae an holl da gizañ ha da dec'het... En un taol e voe goullonderet ar c'hav, ha Janed ar Go a brennas an nor war he lerc'h.

Pe gounezet oa bet ar soudarded o welet div vaouez ker kalonek, pe leun oa o c'hof, ne oufen ket her lavaret ; da vihanañ, hini anezho ne c'hoanteas distreiñ ken d'ar c'hav.

Meuliñ a reer e Pariz, am eus klevet, ar pezh he deus graet Priñsez Lambal, ha n'eo ket Yann Pennorz a lavaro ne reer ket mat. Hounnezh, ar briñsez-se, a yoa en he falez gant ar Rouanez Marie-Antoinette. Ar roue Louis XVI, ar rouanez hag o bugale, o doa en em glevet gant tud a fiziañs hag a galon evit kemeret an tec'h eus a Frañs, rak war var da goll o buhez edont e Pariz. Salv o divije gellet dont a-benn eus o zaol, rak neuze, Frañs n'he divije ket bet da ruziañ da vezañ lakaet d'ar marv ur roue hag ur rouanez ker mat ha ker karantezus e-keñver an holl ! Hogen, Marie-Antoinette ha Louis XVI a yeas dre un tu, hag a voe diarbennet ; Priñsez Lambal a yeas dre un tu all hag a c'hellas mont da Vro-Saoz, e-lec'h ma ne c'helled ket kregiñ enni ken, rak edo er-maez eus he bro. Mat, pa glevas n'he doa ket gellet ar rouanez dont a-benn eus he zaol, e tistroas e Frañs, dre garantez ouzh he mestrez, er riskl da goll he buhez. Ouzhpenn risklañ he buhez, siwazh ! he doa graet, rak paket e voe. Muntret eo bet ; ha goude he marv e voe distaget he fenn diouzh he c'horf, lakaet e beg ur berchenn hir, ha gantañ ez ejod dre gêr Bariz betek prizon ar roue hag hini ar rouanez evit hen diskouez dezho.

Meuliñ a reer ivez 'ta, ha mat a reer, kalon ha karantez ar briñsez-se ; ha kaout a ra deoc'h eo kalz bihanoc'h kalon ha karantez Janed ar Go ha Manuel Conseil ? Evit gwir, n'oant ket priñsezed ha ne risklent ket o buhez evit ur roue hag ur rouanez ; mes ker c'hwek eo o buhez da ziv blac'h paour a Vreizh-Izel evel ma 'z eo da ur briñsez eus a Bariz, ha ken talvoudus e tle bezañ ar galon hag ar garantez a ziskouezer e-keñver

ul labourer diwar ar maez, evel e-keñver ur roue bras war e dron. Talvoudusoc'h eo marteze, rak ur roue bras ha pinvidik a c'hell paeañ ar vad a reer evitañ, e-lec'h ul labourer paour n'eo ket evit hen ober. Ar c'hemm a zo etrezo, marteze, eo m'en deus Doue degaset ar marv d'ar briñsez ha lezet an div blac'h e buhez.

Doue, me 'gred, en doa c'hoant da baeañ diouzhtu Priñsez Lambal evit ar garantez he doa diskouezet, ha d'he c'has gantañ war-eeun d'ar baradoz, e-lec'h eo plijet gantañ lezer e buhez Janed ar Go ha Manuel Conseil, evit reiñ ar bae eus o c'harantez hag eus o c'halon kreñv ha nerzhus d'o zud war o lerc'h. Da vihanañ, merc'h Janed ar Go, Anna Gwegen, dimezet da Yann Kerbrat eus a Lannener, he deus bremañ daou vab beleg : unan anezho a zo person, hag un all a zo tost da vezañ. Manuel Conseil a zimezas da Baol ar Moan eus a Leskoad. He bugale a zo holl hirio er vad ; pinvidik int zoken, hag unan eus he bugale vihan, mab da Ber ar Moan, a zo ivez beleg. Ha ne gav ket deoc'h e ve an Aotrou Doue, abalamour d'o mammoù kozh, o skuilhañ e vennozh hag e drugarez war an dud-se ? Kement-mañ ne vir ket ouzh an Aotrou Doue da vezañ digoret gant laouenidigezh dor e varadoz da Janed ha da Vanuel, eñ hag a lavar ar pezh a zo graet d'an dud ezhommek a zo evel graet dezhañ e-unan.

Goude bezañ furchet Lanzeon hep kaout den all nemet Paul Inizan, goude bezañ debret hag evet leun o c'hof, lod eus ar soudarded a yeas da Gervern Vras, rak eno ivez e veze kuzhet beleien.

Ar re a yoa chomet en ti a savas d'ar solier da lavarret da Baol oa mall mont en hent. Paul a ziskennas, Anna Roue war e lerc'h, en ur ouelañ dourek. P'oa deuet d'an traoñ e tistroas ouzh e bried evit kimia-dañ diouti, evit reiñ dezhi ar pok diwezhañ... Anna a semplas, re a vec'h a yoa war he c'halon. Janed ar Go

ha Manuel a grogas enni hag he lakeas da azezañ war ur skaoñ : teuler a raent dour dezhi ouzh he fenn, mes kaer o doa ober, Anna ne deue ket enni he-unan. Paol a ranke ivez 'ta mont kuit hep gellout lavaret kenavezo er bed all d'e bried, rak gouzout a rae ez ae evit ar wech diwezhañ er-maez eus a Lanzeon, er-maez eus an ti m'oa bet ganet ennañ, er-maez eus an ti m'oa bet ken eürus ennañ... — Er mareoù-se, mont d'ar prizon a yoa mont d'ar marv. — Abalamour da se, en em gavet e-kichen an treuzoù, e tistroas truezus war-zu ar penn uhelañ da sellet ur wech c'hoazh da vihanañ ouzh Anna Roue, astennet war barlenn Janed ar Go, hag e chomas ur pennad mantret ha dilavar. Gwiskañ a reas liv ar marv ; krediñ a raed edo, eñ ivez, o vont da gaout ur fallaenn. Mes ur soudard, kalon ker kriz hag an dir, a roas dezhañ ur buntad ker kreñv, m'hen taolas, dreist an treuzoù, war e benn er porzh, e-touez an teil. Evel m'oa stag e zaouarn a-dreñv e gein, n'oa ket evit sevel anezhañ e-unan, hag ar soudarded, hanter vezv, her goapae hag her ruilhe a daolioù treid e-touez an teil.

Ar vevelien ³¹, o tont eus ar park d'o merenn, a chomas mantret o welet o mestr war an teil hag an ti leun a soudarded. — Ne ouient ket petra a yoa c'hoarvezet. — Olier ar Stumm, unan anezho, o welet e vestr astennet war an teil, kailharet e zilhäd, e benn er c'houer hañvouez, a savas ar gwad d'e benn, hag a lammas, gant e falz, etre Paol hag ar soudarded. Kregiñ a reas e dorn e vestr, her sevel a reas en e sav, hag, en ur zistreiñ ouzh ar soudarded, e sellas outo gant un aer ker rok, ma lavare dezho dre e daol-lagad : « Deuit 'ta bremañ adarre da ober poan d'am mestr-me. »

Ar c'habiten, me 'gred, a welas oa mall dezhañ mont kuit, rak, panevet-se, mevelien Lanzeon a vije lammet warnezhañ ha war e soudarded, hag, hep gounit warnezho, marteze, o divije graet un distro fall da baotred

ar Republik. Hogen ar soudarded ne garient ket chom el lec'h ma vije stourmet outo : gwelloc'h e kavent debriñ, evañ ha laerezh didrouz hag hep bec'h ebet, — aesoc'h oa ivez, evit gwir.

P'edo Yann ar Mest o vont en ti e Lanzeon dre un tu, daou vevel a yoa o tont e-barzh dre un tu all, ha ganto, Krist ar Groaz Ruz, torret e zivesker, e zivrec'h, ha diskolpet e benn. Soudarded ar Republik o doa droug ouzh kement tra a ziskoueze dezho ez eus un Doue ha ne ankounac'haio nag al laeroñsioù nag ar gwalloberoù. — Daoust ha n'eus ket en deiz a hirio war an douar tud heñvel ouzh soudarded ar Republik kozh ? — Marteze ivez, ar c'habiten en doa c'hoant da zisec'hañ, ar muiañ ar gwellañ, kalon Paol Inizan, rak hounnezh ar groaz-se a yoa savet eno gant e dud-kozh, e penn o douar, a du Lokrist, hag a yoa ivez anvet kroaz Inizan.

E-pad m'edont, evel paotred ar sabad, o tañsal, o youc'hal hag o pec'hiñ, evel pa vije kollet o fenn ganto, en-dro da dammoù ar groaz bruzunet, ec'h en em gavas a du Bretouarne ar re a yoa aet da Gervern, ha ganto, en o zouez, *seur* Kervern, Mari Kemener, staget gant ur gordenn he daouarn a-dreñv he c'hein. — Soudarded kalonek ! Liammañ he daouarn da ur vaouez ! Aon hoc'h eus ? Rak petra ? Rak ur vaouez ? Alo 'ta, mezhus e ve evit soudarded !...

Evel ma komzent e galleg, mevelien Lanzeon, a yoa aet war o lerc'h, n'o doa ket gellet gouzout petra a lavarent. Laouen oant, da vihanañ, ha, diouzh an neuz anezho, oa fouge enno o vezañ deuet, ken aes ha ker brav, a-benn eus o zaol. Hag e gwirionez, n'eo ket un dra vrav gwelet tregont soudard o tont a-benn eus a ur gwaz hag eus a ur vaouez ! ha c'hoazh ar re-mañ n'edont ket war evezh !

Ne zalejont ket da vont en o hent ha da stampañ kaer war-zu Lokrist ; mall o doa da vont da Lesneven

da lavaret peger brav taol o doa graet. — Mevelien Paol Inizan a hastas afo dastum an tammoù eus ar groaz bruzunet evit o degas ganto da Lanzeon, hag eno emaint c'hoazh en deiz a hirio.

Yann ar Mest a gavas Anna Roue deuet enni he-unan, mes drouklivet-meurbet. Daoulinet oa, hi, Janed ha Manuel, o-zeir o lavaret o chapeled evit Paol Inizan. Kregiñ a reas e dorn Yann, hag, en ur ouelañ, e lavaras dezhañ :

« Bennozh Doue deoc'h, Yann ar Mest, da vezañ deuet da welet un intañvez rannet he c'halon ; ho mignon Paol a zo aet d'ar marv.

— N'en em chalit ket re, Anna Roue : an traoù ne droint ket marteze ker fall ha ma soñj deoc'h. N'eus forzh penaos ez ay an traoù, gouzout a rit hoc'h eus ur mignon kalonek e Leskoad. Na ankounac'hait ket d'am gervel, an disterañ ezhomm ho pezo.

— Bennozh Doue deoc'h, Yann ar Mest. »

Yann ne zaleas ket pell : n'oa evit ober vad ebet, hag ur ranngalon oa bezañ en dervezh-se e Lanzeon. N'oa nemet gouel ha kañv. Hini eus ar mitizhien ne rae netra : mantret oant holl ha ne raent nemet sellet an eil ouzh egile hep gouzout na petra da lavaret na petra da ober. A-raok mont kuit e lavaras c'hoazh da Anna Roue en doa gellet an aotrou Krenn en em gaout dizroug e Leskoad, mes ne ouie ket petra oa deuet da vezañ an aotrou Goachet ; krediñ a rae e tlee bezañ kuzhet e menez ar Bod Onn e-mesk al lann.

Yann ar Mest a deuas d'ar gêr eus a Lanzeon dre vourk Lokrist-an-Izelled, da c'houzout hag ur c'heloù bennak a glevje dre eno. Klevet a reas, gwelet a reas zoken ar pezh o doa graet, en ur vont e-biou, paotred ar Republik, rak n'o doa ket daleet. Diskaret o doa an Aotrou Krist binniget hag ar sent, diframmet o doa an aoter. Ar c'habiten a yoa aet zoken gant e varc'h

er chapel hag en doa her lakaet da evañ an dour binniget a yoa er piñsin kozh. Ar gwel a gement-se a lakeas kement a zroug e Lokristiz, ma kemerjont pep a bennad-bazh da skeiñ war ar soudarded en ur grial :

« Soudarded disakret, hon tud-kozh-ni a soube o bizied er piñsin-se evit kemeret dour binniget, ha c’hwia a laka ho kezeg da evañ ennañ ? Gortozit, bremaik, ni hen talvezo deoc’h. »

Ar soudarded, evel emañ o paouez lavaret deoc’h, ne garient ket enebiñ ouzh ar re en em save outo. Abalamour da se ec’h en em zastumjont buan, hag ec’h en em lakejont en hent da vont war-zu Lesneven. Evelato, a-raok mont kuit, evit heskinañ Lokristiz hag ober aon dezho, e leverjont e vije graet ur marchosi eus o chapel, ha savet speurinier enni evit lakaat o c’hezeg pa deujent en-dro, rak dont e dleent war o c’hiz, emezo. Keleier glac’harus oa an traoù-se da glevet. Kouezhet etre daouarn tud ker kriz, oa anat deomp ne zalejent ket da gas Paul Inizan d’ar marv. — Aotrou Doue, digorit ho paradoz d’ar re vat ha digorit o daoulagad d’ar re fall !

Diouzh an abardaevezh, e teuas an aotrou Krenn eus a Leskoad da Vaner al Liorzhoù dre Gastell Fur, Traoù-julien ha Langidiac’h. Aet a-walc’h e vije da Lezvaeog, da di Renan Eukat, rak eno ivez e veze roet degemer mat ha golo d’ar veleien, mes ezhomm dont war-zu Mailhe en doa. Mari Mark, gwreg Kervinot, a yoa klañv, toc’hor zoken oa, hag e ranke mont d’he c’hofes. Ur vadeziant³² en doa ivez da ober da Herve Goaok, a Boull ar Foennog, hag ouzhpenn, an oferenn a dlee da lavaret en nozvezh-se en un toull mengleuz, e-kreiz koad Mailhe.

Degemeret-mat e voe gant Herve Soutre, a grede, ha mat a rae, tennañ bennozh Doue war e di en ur zige-riñ e zor d’ar veleien.

Deuet oa an noz, debret oa koan, edod e-kreiz ar pedennoù diouzh an noz pa zirollas e Maner al Liorzhoù ur strollad soudarded dispac'herien. Kentañ rejont voe eren start ha stagañ ouzh treid ar gweleoù hag an armelioù kement hini a yoa en ti. Goude-se e tegasjont war an daol kement tra a gavjont da zebriñ ha da evañ. Bep eil ez aent da zebriñ. E-pad ma lonke lod, lod all a zigore, a zivarc'he, pe a dorre, a daolioù bouc'hal, an armelioù evit klask enno arc'hant pe draoù all talvoudus. Dre-holl o doa klasket, ha kement tamm arc'hant o doa kavet a yoa aet ganto, betek Aotrou Doue Katell Eukat, me 'lavar he *c'brusifi*, evel em eus her lavaret deoc'h.

Pa voe leun o c'hof hag o godelloù, e tivizjont da c'houzout petra da ober eus a dud an ti. Pemp vras ha daou vihan a yoa : Herve, Katell, Yon an Deniel, Goulc'hen Abolier, an daou aelig bihan hag an aotrou Krenn, ar pezh a rae seizh den krouet gant Doue. Me 'gred ne ouient ket anaout an aotrou Krenn, rak anez o divije her c'haset ganto. Ne espernent beleg ebet, ha fouge a veze enno pa c'hellent kaout ur beleg bennak da verzheriañ. Lavaret a raent oa evit reiñ skouer vat ha kentel d'ar bobl eo e raent an dra-se. Na pebez skouer, o va Doue !... Me 'gred e rae vad d'o c'halon griz gwelet ar gwad o ruilhañ dre-holl.

Edont ivez 'ta o tiviz, ha ne ouient ket petra da ober pa deuas unan anezho eus ar maez en ti en ur lavaret oa ur puñs don er penn all d'al leur, hag oa brav teuler an holl e-barzh, bugale hag all.

« Ya, ya », eme ar re all, « ar berrañ eo : hag eno e vezint didrouz diouzh tud ar bed evit lavaret o fedennoù.

— Mat a leverez », eme ar re all ; « a-raok ma 'z eor d'o c'hask di o devezo bet amzer da uzañ o zeod en ur bediñ o Doue. »

Ker buan e voe kroget en Herve Soutre, e Katell Eukat, en o daou vugel³³, en daou vevel hag en aotrou Krenn da ziwezhañ, hag e voent taolet war o fenn e goueled ar puñs. Katell Eukat a yoa bev c'hoazh pa deuas an aotrou Krenn eus e fallaenn, rak en ur gouezhañ er puñs oa semplet, ha n'eo ket souezh : ur gwall lamm oa ivez hennezh, kouezhañ war ar penn en ur puñs don ; meur a hini a vije semplet evit nebeutoc'h. An tri all hag ar vugale a yoa marv.

Pegeit oa padet fallaenn an aotrou Krenn ? Ne ouzon ket. Komz a reas ouzh Katell, mes siwazh n'oa evit lavaret ger, ne rae nemet ficher he dorn. — E-pad m'edont an eil e-kichen egile en ti, stag ouzh treid ar gweleoù, an aotrou Krenn en doa kofesaet an holl, ha roet dezho, en anv Doue, ar pardon eus o fec'hedoù. Reiñ a reas c'hoazh bremañ da Gatell *induljañsoù* ar marv mat.

C'hwec'h den muntret, merzheriet er memes nozvezh ! C'hwec'h sant e baradoz an Aotrou Doue ! !

Setu aze ar pezh a yoa c'hoarvezet gant an aotrou Krenn hag e Lanzeon abaoe emgann Kergidu. Setu aze penaos oa kouezhet er puñs hag e vije marvet ennañ, ma n'en divije ket va ael-mat-me va degaset en noz-se da Vaner al Liorzhoù, e-lec'h va c'has da Lanzeon evel am boa c'hoant.

KENTAN PENNAD WARN-UGENT

Trefalegenn e Lanouarne

Va gwad a verve dre ma konte an aotrou Krenn fallagriezha ha krizder soudarded ar Republik ; va izili a grene, va spered a yae tanav ; ar gwad a savas d'am penn, aet oan er-maez ac'hanon va-unan ; ankounac'haat a ris en un taol an troc'h a yoa em morzhed, sevel a ris em sav :

« It atav, dispac'herien fallakr ha digalon, eme-ve din va-unan, m'hen talvezo deoc'h ! »

Hag evit gwir, ne c'houlennet ket gwell eget ober dezho ar muiañ droug a c'helljen. Marteze ne raen ket mat, rak ar veñjañs a zo da Zoue hepken, mes n'oan ket evit miret ; hag ouzhpenn, e brezel edomp, hag, er brezel, pep hini a ra d'e enebour muiañ ma c'hell a zroug. Ret oa, mont a ranken da veñjiñ ar c'homper Herve Soutre, Katell Eukat hag o bugale ; ya, ret oa.

Kontañ a ris ar boledoù en doa roet din an Aotrou de Kerbalanek : teir ha tregont a yoa anezho, un all a yoa em fuzuilh ; mat oa.

« Kenavezo, Aotrou Krenn », eme-ve en ur gregiñ em fuzuilh.

« Mont a rez kuit, Yann Pennorzh ?

— Ya, Aotrou Krenn.

— Ha da belec'h ?

— An dra-se ne sell nemet ouzhin. Ne lavarin ket deoc'h-c'hwi zoken ar pezh am beus c'hoant da ober. Ar pezh hoc'h eus da ober c'hwi, goude bezañ bet o welet Mari Kervinot, gant aon da vezañ paket ur wech all c'hoazh, eo mont da goadoù Kermenguy da gaout an Aotrou de Kerbalanek. Eno emañ hor mignoned. N'ho pezo da ober nemet hopal teir gwech, evel ar gaouenn, hag e klevfot e pelec'h e vezint. Grit dezho va gourc'hemmenoù. A-raok ma vezo tremenet an deiz a zo erru, o devezo klevet anv eus a Yann Pennorz, pe Doue en devezo lamet e vuhez digantañ.

— Kenavezo, Yann Pennorz, pa fell dit mont kuit. Ra deuio Doue da baeañ ac'hanout d'am bezañ tennet eus ar puñs a zo du-hont.

— Bennozh Doue, Aotrou Krenn, ha kenavezo. »

Treñ a ris kein kentañ ma c'helljen, rak gwelet a raen an daeloù o tiverañ eus a zaoulagad an aotrou Krenn. An dra-se a rae poan din, ha n'em boa ket a c'hoant da zigalonekaat. Ne voen ket pell evit lammat eus al leur el liorzh, hag ac'hano er park bras. Mont a ris war-eeun a-dreuz ar parkeier betek an hent bras a ya eus a Gastell, dre Verven, da Lesneven, rak, diouzh ar gont a rae Brutus an Normant, e-pad m'edon er puñs, e tlee ar soudarded mont war-zu eno.

Ne ouzon ket pe ar banneoù o doa pounneraet o z Reid, pe bet oant bet en ul lec'h all bennak oc'h ober ar pezh o doa graet e Maner al Liorzhoù, da vihanañ aet oant, e feson, goustadik, rak en o raok edon en hent a deu eus a Geryann Vihan d'an hent bras. Trouz ha chaok a yoa ganto kement, ma vezent klevet, e-kreiz sioulder an noz, un hantereur vale diouzh an hent bras. Me 'gred edont o fougeal³⁴ da c'houzout pehini³⁵ anezho en doa graet ar muiañ droug.

En tu all d'an hent bras oa ur parkad balan da Yann

Bertou, eus a Trefalegenn. Er park-se em boa c'hoant da vont. Chom a ris da c'hedal. Ar soudarded a yeas e-biou, ha, kerkent ha m'oa tro o c'hein, me a dreuzas an hent bras hag a lammas er park balan. Ur c'harzh lann daou vloaz a yoa war ar c'hleuz hag a guzhe ac'hannon pa vezen o sellet war an hent bras. Sklaer oa an noz, mes n'em boa nemet soublañ e-touez ar balan, ha den ne c'helle va gwelet.

Dre ma 'z ae ar soudarded, me 'yae d'o heul, a-hed ar c'hleuz, evel pa vijen bet unan anezho. Ne ouzoc'h ket petra am boa c'hoant da ober en ur vont ken tost-se d'ar sitoianed ? O c'hontañ em boa c'hoant da ober evit gouzout pet oant. Bezañ oa anezho c'hwec'h warn-ugent, hag ouzhpenn un tammig *ofiser* bihan, divarv, disple, an aer a driwec'h pe naontek vloaz, hag a yoa e-kreiz ar re all.

Gouzout a raen bremañ ar pezh em boa c'hoant da c'houzout ; edon e-touez ar balan ; sevel a ris va fuzuilh dreist ar bleñchoù, bizañ a ris e-pad m'edo Brutus an Normant o komz en ur sakreal hag en ur bec'hiñ ouzh unan eus e gamaraded ; an tenn a strakas, ha pec'hed Brutus a voe troc'het dre an hanter. An Normant a gouezhas, torret e benn, etre treid e gamaraded... — Hennezh ne deuio ken da lakat an tan e ti va c'homper Herve Soutre.

Pebezh dispac'h ha pebezh freuz a reas va zenn e-touez ar soudarded ! Lod anezho a chomas souezhet ha mantret ; lod all a bec'he hag a gomze a-dreuz hag a-hed ; holl oant distroet war-zu al lec'h m'edon-me ennañ o klask gwelet an hini en doa tennet. Re ziwezhat edont ; me a yoa en em daolet a-c'hourvez e-touez ar balan hag a garge adarre va fuzuilh.

« Peoc'h 'ta », eme an tammig *ofiser*.

Chom a rejont sioul en o sav da selaou ; mes ne glevjont netra, rak dija em boa karget adarre.

« Diouzh pelec'h an Diaoul », eme ur soudard, « eo deuet an tenn ifern-se ? Kozh bro fall ! »

Bizañ a ris evit an eil gwech, hag, e feiz, eñ eo an hini a yoa aet da fall. Kouezhañ a reas marv-mik... — Hennezh ne deuio ken da lavaret eo ur c'hozh bro fall hor bro-ni a Vreizh, bro an dud kalonek a gar o Doue hag o roue.

« *Letanant* », eme ar soudarded all, « evit hennezh, an tenn-se, a zo deuet ac'halenn, eus a-dreñv ar vodenn lann-mañ.

— A gav dit ?

— Ya, rak gwelet em beus ar moked.

— Gwir eo an dra-se », eme ar re all.

— Mat, it 'ta neuze er park dreist ar c'hleuz ha dineizhit alese al laeron. »

Ar c'hentañ a savas war ar c'hleuz a reas lamm-choug-e-benn ; an eil hag an trede a reas ar memes tra ; a-vec'h ma veze o zroad war ar c'hleuz, ma kouezhent war o fenn en hent... Ne skoen tenn ebet e-biou.

Setu dija pemp d'an traoñ ! Mes n'edo ket c'hoazh va c'hont eno... Kaer am boa bezañ lazhet lod anezho, ne voen ket evit miret ouzh ar re all da zont er warremm³⁶ ; eizh pe nav a lammas en un taol war ar c'hleuz, ha me n'em boa nemet un tenn em fuzuilh. Neuze e soublis hag ec'h en em ruzis kant paz larkoc'h e-touez ar balan, hag e lezis anezho da furchañ ar c'harzh kement ha ma kerent, a daolioù fuzuilh hag a daolioù kleze. — Kounnaret oant, rak ne gavent netra. — A-benn ur pennad e tiskennjont adarre en hent bras en ur sakreal kement, m'am boa aon na vije kouezhet an neñv war hor penn. — War ar pec'hiñ oant tud dibab, an Dispac'herien.

O c'hedal ma 'z ajent kuit edon. Tostaat a ris diouzhtu ouzh ar c'hleuz ; bizañ ha tennañ a ris

adarre... Pevar a ziskaris ne voen ket pell, hag an dra-se a rae nav ; mes eus a nav da c'hwec'h warn-ugent, eus meur a hini da gontañ.

« Tonerr-de-tonerr », eme un all, un tamm *kaporal* oa hennezh, a gav din, « an Diaoul e-unan a rank bezañ war hor lerc'h ! »

Hennezh voe an dekvet da vont d'an traoñ, hag hennezh na deuio ken da gemeret Yann Pennorz evit an Diaoul.

Tennañ a ris un tenn all c'hoazh goude hennezh, hag adarre em boa diskaret va den. Ne raen tenn gwenn ebet. Ar soudarded ne ouient e pelec'h treiñ, diboellet oant. Eus ar park balan e teue an tennoù, her gwelet a raent, mes ne welent den ebet... Ouzhpenn, nec'het oant. — Me a yoa atav va lagad o parañ warnezh e-pad m'edo va daouarn o kargañ va fuzuilh.

En un taol, e welis seizh pe eizh o lammat er park o tont war-zu ennon hep m'am boa gellet, en dro-mañ, reiñ va zenn da hini anezho. Me, d'am zro, a soublas va fenn a-zindan ar balan hag a belleas diouzh ar c'hleuz. Gourvez a ris ha chom a ris evel-se da c'hortoz ma vijent aet kuit evel en dro all. Mes en dro-mañ avat, oa bet darbet din bezañ tizhet va-unan. Daou soudard, ar gounnar ganto, n'oant ket aet en hent gant ar re all. Skeiñ ha bazhata a raent ar balan gant *baionetex* o fuzuilh : ha me n'em boa ket o c'hlevet o tont warnon ; me a yoa o sellet ouzh ar re all o vont kuit. Edont warnon, ha me, buanañ ma c'hellen, plegañ va fenn. Mont a raent a-hed ar valaneg en ur furchañ a daolioù *baionetex* a-gleiz hag a zehou. Ken tost edont din ma kouezhas taol unan anezho war beg va skoaz. Ur boan griz a reas an taol-se din, mes ne fiñvis ket muioc'h eget pa vijen bet marv. Mes pemp munutenn goude-se, p'oa un tamm pellaet, me em boa her c'haset d'ar bed all da gaout e gamarad Brutus an Normant. Egile a

gemeras aon hag a lammas dreist ar c'hleuz en hent, evel pa vije kroget an tan en e lost ; ha mat a reas.

Va c'hrediñ a c'hellit, me n'edon ket em aez. Va gwad a rede a-hed va c'horf, adalek va skoaz betek va zreid, ha koulskoude n'em boa ket re a wad da goll : gwadet oan bet dija e Kergidu. Harpañ a ris mat evelato, rak un dra am boa lakaet em penn : ret oa din veñjiñ va c'homper Herve Soutre, e wreg, e vugale, Paol Inizan, seur Kervern, Mari Kemener, hor c'hamaraded hag hor c'herent marv e Kergidu ; c'hoant em boa da lazhañ kement soudard he doa degaset ar Republik e Breizh. Ne oan ket evit ober kemend-all ; mes da vihanañ ar re-mañ, ar re a zo amañ etre va daouarn, e beg va fuzuilh, a baeo ker evit ar re all.

Int-i ne ouient ket petra da ober. Me o c'hleve o pec'hiñ hag o kounnariñ war an hent bras evel un vandenn ziaouloù.

« Ur *rejimant* laeron a-bezh a zo ivez 'ta er waremm-se, » eme unan.

— Ya, d'an nebeutañ ur *rejimant*, eme un all.

Ha me va-unan em bije c'hoarzhzet kalonek o klevet kement-se, ma n'em bije ket bet kement a boan. Daoust ha ret eo kaout ur *rejimant* Bretoned evit kas d'ar bed all div zousenn Dispac'herien ? Nann, Yann Pennorz e-unan a zo a-walc'h evit ober kement-se.

Ya, ker gwir oa an dra-se, ma ne chome, da c'houloù-deiz, nemet an tamm *ofiser* bihan am boa espernet ha dalc'het da ziwezhañ. Yaouank ha ruz e benn oa, p'oan-me lammet e park balan Yann Bertou ; bremañ eo distronk evel ur c'hi klañv, gwenn evel ul lienenn, diskabell, fuilhet e vlev, skerj e zaoulagad ha divouton e zilhadr. E gleze a yoa gantañ en e zorn ; kas ha digas a rae anezhañ, a-gleiz hag a-zehou, a-eeun hag a-viziezh, dirak e zaoulagad, evel p'en divije c'hoant da viret ouzh an avel zoken da vont da gaout e benn. — Aon en doa,

me 'gred, rak boledoù Yann Pennorz a dorre ar penn.

Goude bezañ sellet pizh outañ, e lammis, dreist ar c'hleuz en hent, pemp paz warn-ugent en e raok ; ha me d'her bizañ d'e dro. Eñ a chomas krenn a-sav, drouklivetoc'h c'hoazh eget a-ziagent ; un tamm skrijadenn a reas. Evelato e klaskas en em zerc'hel eeun ha sonn war e dreid, evel ur soudard kalonek a ya da vervel hag en deus c'hoant da ober fae war ar marv, evel ma tere ouzh ur gwir soudard.

Goulaouet oa an deiz ; tostaet oan outañ, hag en ur sellet pizh, e welis ur seizenn en-dro d'e c'houzoug, ha war e galon ur vedalenn. Edo va biz war bluenn va fuzuilh, ur sachadenn hag oa graet gantañ... Chom a ris a-sav. Ar gwel eus ar vedalenn a dorras va droug.

Ur vedalenn a ra atav ur vad d'an neb he dougen.

« Ma karfen », eme-ve, « me a c'hellfe ho lazhañ evel m'am beus lazhet ar re all ».

— Lazhit ac'hanon », emezañ ; hag e c'hoantae kreñvaat e vouezh ; « lazhit ac'hanon, n'em beus ket a aon.

— Komz mat a rit aze, va c'hamarad yaouank ; ya, ya, komz mat evit gwir. C'hwi a vije mat da vezañ a-untu ganeomp-ni.

— Me a zo e tu ar Frañs.

— Frañs a zo el lec'h m'emañ Doue hag ar roue, va faotr ; ha c'hwi, kerkoulz hag ar re a zo a-du ganeoc'h, ne rit nemet lazhañ merc'hed ha bugale, tud ha ne reont droug da zen ; ne rit nemet laerezh ilizoù ha devin tiez dre ma 'z it. C'hwi etrezoc'h, divroidi ha Dispac'herien, a lavar ne deus e Breizh nemet laeron ha tud fallakr, abalamour ma tifennont o Doue, o roue, o bro hag o zud ; mat, me a lez ganeoc'h ho puhez ; it da gaout ho kamaraded, ha lavarit kement-se dezho ; lavarit dezho ivez en deus ur Breizhad, e-unan, en un nozvezh hepken, lazhet dezho c'hwec'h soudard warn-

ugent a dennoù fuzuilh, hag en doa o lazhet abalamour m'o doa merzheriet, gant ar c'hrizder ar c'hrisañ³⁷, un tiad tud n'o doa graet droug da hini anezho. Kenavezo, den yaouank. »

Lezer a ris ivez 'ta, abalamour d'e vedalenn, e vuhez gant an tammig *ofiser*, ha dont a ris dre an hent berrañ da goadoù Kermenguy da rentañ kont eus va beaj d'an Aotrou de Kerbalanek. — Eno e tleen kaout ivez an aotrou Krenn ha va holl gamaraded.

« Diouzh ar pezh am boa klevet, ne dalie ket ar boan din mont da glask tud da harpañ ouzh soudarded Canclaux e kostez Lanzeon nag e kostez an Arvor, pa 'z oa gwir oa aet Paol Inizan d'ar prison.

— Allas ! paour kaezh Yann Pennorz », eme Maoriz Magerez, pa welas ac'hanon o tont leun-wad, « n'emañ ket doare ar friko warnoc'h ! Ur gwall dro a zo en em gavet ganeoc'h en noz-mañ, diouzh ma welan ?

— A gav deoc'h, Maoriz ?

— Ya, pe ne welan ket sklaer ; koulskoude eo savet an heol.

— Mat, it war hent Lesneven, dirak park balan Yann Bertou, o chom e Trefalegenn, hag e welfot tro piv a zo bet en noz-mañ. »

Neuze e kontis ar pezh am boa graet. An aotrou Krenn a reas un tamm sarmon din, hag evelato, va c'halon n'oa ket glac'haret ouzh her c'hlevet ; mes an Aotrou de Kerbalanek a grogas em dorn hag her star-das kalonek, en ur reiñ din un taol-lagad hag a lavare : « Mat 'c'h eus graet, Yann Pennorz, ur gwaz out. »

Hag, evit gwir, n'em bije ket roet va nozvezh evit arc'hant.

An aotrou Krenn a lavaras c'hoazh :

« Soudarded ar Republik int, evit gwir, Yann Pennorz, ar re hoc'h eus lazhet en noz tremenet ; gwall draoù o deus graet, hen anzav a ranker, ha ma vije aet

an traoù hervez o youl, me n'edon ket amañ bremañ. Evelato int tud, ha ne c'heller ket o lezer, evel chatal ha gagnoù, da vreinañ war gorre an douar. Ar bleizi hag ar brini a deufe da grignat o eskern, ar pezh a ve evit hor bro Breizh un dra zivalav dirak an dud, hag a ve tamallet deomp gant Doue. Deomp daouzek ac'hanomp d'o lakaat en douar. Ne c'hellimp ket o c'has d'an douar binniget, rak e riskl e vefemp da vezañ paket gant soudarded all. E lec'h ma c'hellimp, ni o lakaio en douar. »

Ha ker buan, ar beleg dizrouk a gemeras penn an hent da vont war-zu Lanouarne. Loeiz Gwilhou, Gien an Han, Glaoda ar Map, Job ar Boulc'h, Tangi Lagadek, Herve Magerez, Denez Rozek, ha kalz a re all c'hoazh a yeas war o lerc'h. Me va-unan ne voen ket evit miret da vont d'o heul ; ret oa din mont da ziskouez dezho e pelec'h em boa douaret soudarded ar Republik.

Ne 'c'h ejomp ket e Maner al Liorzhoù en ur vont. P'edomp war an hent bras, dirak an ti, an aotrou Krenn, e-unan, ne reas nemet sin ar groaz ; di e tleemp dont en ur zistreiñ.

Kentañ a gavjomp war an hent, e voe Brutus an Normant ; war henneth, a ouzoc'h, em boa tennet da gentañ. Ar re all a yoa, hini amañ, hini ahont, demdost evelato an eil d'egile. N'oa den war an hent. Ne ouzon ket e pe du oa troet va zammig *ofiser* n'em boa ket tennet warnezhañ.

E park balan Yann Bertou Trefalegenn, e-tal ar c'hleuz, a-dreñv ur vodenn drez ha spern, e rejomp un toull don hag hir, rak binviachoù evit se a yoa aet ganeomp, hag ennañ e taoljomp soudarded ar Republik, o-c'hwec'h warn-ugent, er memes toull.

Pa voent taolet holl en toull, an aotrou Krenn, war bennoù e zaoulin, a lavaras pedennoù an Anaon :

« *De profundis clamavi ad te, Domine, Domine, exaudi vocem meam.* »

Ni a yoa dizolo hor penn.

Pa glevis ar pedennoù-se, e ris ur skrijadenn, ne voen ket evit miret, rak diouzhtu e teuas em spered ar spontadenn am boa bet en nozvezh a-raok e Maner al Liorzhoù. Va spered a yeas da glask Herve Soutre, Katell Eukat hag o bugale. Allas ! n'o gwelin birviken er bed-mañ !

Goude ma voent taolet en toull, e lakejomp douar warnezho ; ha goude ?... Setu echu evito er bed-mañ. Ra blijo gant Doue ankounac'haat o gwalloberoù, kaout truez outo er bed all ha reiñ dezho lod en e varadoz !

Goude-se e teujomp da Vaner al Liorzhoù da den-mañ eus ar puñs Herve, Katell, o bugale hag an daou vevel. N'em beus ket a galon da gontañ deoc'h pegen truezus oa bet deomp tennañ an dud paour-se er-maez eus ar puñs. O lienañ a rejomp ; pep a arched a voe graet dezho holl. Hini Katell a voe graet kalz brasoc'h, rak lakaat a rejomp ganti, er memes arched, he daou grouadur, unan a bep tu, etre he divrec'h, evel ma edo pa varvas e foñs ar puñs, e-pad m'edo an aotrou Krenn o reiñ dezhi *induljañsoù* ar marv mat.

Pa deuas an noz, ec'h ejomp d'o c'has d'an douar binniget, e bered Gwinevez-Lokrist, o farrez.

EIL PENNAD WARN-UGENT

Tour Berven

Un dervezh hag un nozvezh a yoa edomp e koad Kermenguy hep ober netra nemet diskuizhañ ha purañ hon armoù. An Aotrou de Kerbalanek a yae hag a deue en hon touez, teñval e benn. Ne lavare ger ha ne ouiemp ket petra a yoa o tiazezañ e spered, mes anat oa deomp ne dae ket an traoù hervez e c'hiz. Nec'het oamp hon-unan o welet hor mestr glac'haret hag ankeniet. Etre-zomp e kaozeomp, ha c'hoant hor boa da c'houlenn petra a rae kement a nec'hamant dezhañ ; mes hini ne grede goulenn. Holl e kave deomp e soñje en dud a yoa marvet e Kergidu, ha, mar doa gwir an dra-se, komz dezhañ a gement-se, oa neveziñ e boan hag e c'hlac'har.

A-wechoù, pa veze o vont pe o tont e-biou deomp, unan bennak a lavare :

« Aotrou de Kerbalanek, peur e skoimp adarre war soudarded Canclaux ? Diskuizh omp bremañ, ha ne c'houlennomp ket gwell eget mont adarre en hent.

— Gortozit, gwazed », a lavare. « Diwezhatoc'h, me a roio krog deoc'h ; bremañ omp re nebeut a dud.

— Re nebeut ? Daoust ha Yann Pennorz amañ n'en deus-eñ ket e-unan diskaret, en un nozvezh, c'hwec'h soudard warn-ugent war hent bras Lanouarne ?

— Ya, Yann Pennorz a zo un den, her gouzout a ran.

— Ha paotred Landeboc'her, daoust ha n'o deus-i ket ivez skubet ur guchenn all diwar douar Breizh-Izel ?

— Ya, gwir eo an dra-se », eme an Aotrou de Kerbalanek, en ur huanadañ.

Hag e tec'he dioc'h ouzhomp.

Daou zervezh goude taol Trefalegenn, e-pad m'edomp o tommañ en-dro d'un tamm tan hor boa elumet, war-dro peder eur diouzh an abardaevezh, e teuas en hon touez an Aotrou de Kerbalanek, atav un aer nec'het dezhañ. Evelato, en dro-mañ oa anat deomp ez ae da ziskargañ e galon. Azezañ a reas en hor c'hichen : pep hini ac'hanomp a droas outañ, digor hon divskouarn.

« Gwazed », emezañ, « gouzout a rit omp bet tizhet e Kergidu hag hor beus ranket kemeret an tec'h ha dont amañ da guzhat e-mesk al lann, pell diouzh hon tud. N'edomp ket war-c'hed a gement-se, mes, her gouzout a rit, mar domp bet trec'het, n'eo ket e vankje kalon deomp ; nann, a drugarez Doue. M'hor beus ranket tec'het, eo abalamour ma n'oa ket a armoù etre hon daouarn, evel a zo etre daouarn soudarded Canclaux ; anez, hag e vijent bet pevar ouzh unan, e vijemp deuet a-benn anezho.

— Ya, gwir kement-se », eme-ni a-unan, « rak ni en em gann evit hor relijion, hor roue, hor bro hag hon tud, e-lec'h soudarded Canclaux n'int deuet e Breizh-Izel nemet evit lazhañ, laerezh hag ober hudurerezh.

— Gwir a livirit. Me a gave din, gant tud evel doc'h-c'hwï, em bije douaret Canclaux hag e soudarded etre Kastell ha Kergidu ; hag her graet em bije ivez, ma ne vije ket degouezhet warnomp ar Prat gant e ganolioù.

Goude bezañ trec'het Canclaux, va menoz oa mont war-zu Brest evit kas eus ar gêr vras-se an divroidi deuet di, hag a laka kement a spont da redet dre ar vro gant o lezennoù dizoue hag o c'hrizder. Mes, evit

ober kement-se, evit bezañ trec'h da gêr Vrest, evidomp da gaout enni meur a hini a-du ganeomp, e rankemp bezañ kalz tud, rak anat eo deoc'h n'eo ket aes mont en ur gêr war soudarded hag a zo mogerioù uhel a-dro-war-dro dezho. Abalamour da se em boa lakaet kemenn d'an holl dud a galon a Vro-Leon, hag eus a Gerne zoken, dont d'hor c'haout da vourk Berven. Warc'hoazh hag antronoz, e tleont en em gaout. Dont a dle tud a Blouneour-Menez, a Gomanna, a Blouziri, eus an Dre-Nevez, eus ar Merzher, a Wimilio, a Lambaol, a Wini-venter, a Vodiliz, hag eus a veur a lec'h all. Dont a dle zoken eus ar Fouilhez, eus a Vrasparzh hag eus ar par-rezioù all eus ar vro-se. Evel a welit, kalz tud e tleomp bezañ evit bale war-zu Brest, hep kontañ ar re hor bije kavet en hent en ur vont.

Siwazh, n'eo ket deuet an taol da vat ganeomp.

Er brezel, e ranker soñjal e pep tra, er c'holl kerkoulz hag er gounid, ha bezañ e tu da harpañ ouzh ar c'holl kerkoulz ha da lakaat ar gounid da vezañ talvoudus. Mar kollit, klaskit ho tro da dec'het hep bezañ re dizhet ; mar gounezit, it a-raok ha flastrit muiañ ma c'hellfot hoc'h enebour.

« An dra-se am beus graet, hag, evidon da vezañ glac'haret-bras da vezañ kollet e Kergidu, e c'hellan lavaret em beus tennet va zud a-zindan ar bec'h, gwellañ ma c'helled hen ober.

— O ! Aotrou de Kerbalanek, piv a glemm ac'ha-noc'h ? Poan a rit deomp o komz er c'hiz-se.

— N'eo ket abalamour deoc'h-c'hwil eo e komzan evel-hen, rak me hoc'h anavez mat.

— Ma n'eo ket abalamour deomp-ni eo, eo da viha-nañ abalamour d'hor mignoned a zo marv en emgann.

— N'eo ket kennebeut. Selaouit.

— Eo, eo. Bremañ e c'houzomp perak oc'h ker glac'haret, ha ne gredec'h ket her lavaret deomp.

— Selaouit ac'hanon, a lavaran deoc'h, ha bremaik e welfot n'eo ket gwir ar pezh a soñjit.

— Lavarit deomp 'ta neuze ma klevimp.

— Mat, selaouit. Lavaret em beus deoc'h e tle dont d'hor c'haout da Verven, tud eus a gostez Menez Are evit mont war gêr Vrest.

— Ya, an dra-se hoc'h eus lavaret ; ha goude ?

— Ma teu an dud keizh-se war-eeun betek Berven, hep kaout keloù ebet, e kouezhint etre daouarn ar Republikaned, rak n'emaint ket war-c'hed da gaout, e Berven, soudarded Canclaux.

— Deomp d'o diambroug, ha, mar demaint a-walc'h hag armet-mat, e tistroimp ganto en-dro da lakaat Canclaux da baeañ ker an droug en deus graet deomp e Kergidu.

— C'hwi a zo aes deoc'h lavaret, va zud paour ; c'hwi ne c'houlennit nemet emgann. Mes me, ho mestr, a rank sellet a-bell ha diwall a bep tu ; me a rank bezañ atav war evezh, rak, dirak Doue, me a zo karget ac'hanoc'h, hag e vezo ret din rentañ kont dezhañ eus ho puhez, mar ho lakaan, dre va fazi, war var d'he c'holl.

— Bezet din ec'h war gement-se. Ni hoc'h anavez mat, hag hor fiziañs a zo ennoc'h.

— Mat, neuze, selaouit ac'hanon, ha sentit ouzhin. En derc'hent dec'h n'oa soudarded nemet e Berven, e Gwitevede hag e Sant-Nouga ; mes abaoe, ha n'int-i ket aet donoc'h er vro ? Ha n'eus ket bremañ anezho e Plouvorn, e Gwikourvest, e Gwikar, e Bodiliz, ha zoken marteze e Landivizio ? Hini ac'hanomp n'her goar, hag ar re a zegas bevañs deomp, ne ouzont ket kennebeut, her goulenn em beus graet diganto. Penaos ivez 'ta e c'hellfemp-ni mont da ziambroug paotred Menez Are, a zo erru d'hor c'haout ? Bep kammed a raimp emaomp e riskl da gouezhañ e-mesk ur strollad Republikaned.

— Koulskoude n'omp ket evit lezer hor breudeur da gouezhañ etre pavioù bleizi ker kriz ha soudarded Canclaux.

— N'eo ket hennezh eo ivez va menoz, hag an dra-se eo a lakae teñval va fenn.

— Ret eo, kousto pe gousto, da unan bennak ac'hanomp, daou pe dri ma ranker, mont a-dreuz ar vro, dre an hentoù-distro, da lavaret d'an dud kalonek-se, e pe zoare stad emañ an traoù ganeomp. »

O klevet ac'hanomp o komz er c'hiz-se, an Aotrou de Kerbalanek a reas ur mousc'hoarzh, hag a lavaras :

« Fouge a zo ennon o klevet ac'hanoc'h hag o welet ac'hanoc'h ker kalonek. Bennozh Doue deoc'h ! — Bremaik e lavaren deoc'h e tlee an hini a ra brezel bezañ war evezh a bep tra, war ar c'holl kerkoulz ha war ar gounid : setu ivez ar pezh am beus graet. En ur gas tud da gostez Menez Are, em beus lavaret dezho evel-hen : a-raok ma viot distro eus ar Menez d'an Arvor, ni hon devezo bet ur stokad ouzh Canclaux hag e soudarded ; me 'gred e teuimp a-benn anezhañ. Mat, neuze, ma vezomp ar vistri³⁸, e vezo war beg tour Berven, a zo war an uhel, a weler a-bell hag a bep tu, ur banniel pe un drapo gwenn-kann o nijal laouen gant an avel ; ha mar kollomp, e-lec'h ur banniel gwenn, ur riblennad lien du ne vezo ken, evit dougen kañv d'ar re a vezo marv. Evel a welit, e soñjen er c'holl kerkoulz hag er gounid.

— Ya, gwelet a reomp hon deus ur mestr hag a zo e lagad e pep lec'h, a oar diwall ouzh an droug hag a gemer poan gant e dud.

— Mat, ha n'eo ket gwelloc'h deomp lakaat ur banniel du war beg tour Berven eget ne deo mont betek enno da lavaret da baotred ar Menez mont d'ar gêr, rak tizhet omp bet e Kergidu ?

— Koulskoude, Aotrou de Kerbalanek, ma vije aet

unan bennak ac'hanomp betek enno, en divije gellet komz outo ha lavaret dezho n'omp ket digalonekaet ha ne c'houlennomp ket gwell eget en em gannañ adarre ouzh Canclaux.

— Gwir eo an dra-se ; mes nebeut a dud omp, ha dre amañ e c'heller kaout ezhomm ac-hanomp-holl. Hag ouzhpenn-se, ha n'hoc'h eus-hu ket soñjet en dramañ : Eus a bep tu e tle dont tud d'hor c'haout : ret e ve ivez 'ta kas d'an nebeutañ dek den e kefridi evit lakaat unan hepken war bep hent, ha c'hoazh marteze n'en em gavo ket war an hent mat.

— Ar wirionez a livirit adarre, Aotrou. Paotred ar Menez, e-lec'h dont dre an hent bras, a c'hell kemeret an hentoù a-dreuz, ha pet hent-treuz n'eus ket ac'hallenn da Landivizio ?

— E-lec'h ma lakeomp hor riblennad lien du war beg tour Berven, hervez m'omp en em glevet, e c'hello bezañ gwelet a bell hag a bep tu, hag er c'hiz-se e lakaio an holl da vezañ war evezh.

— Mat ar pezh a livirit, Aotrou. Ni a ya da stagañ ar riblennad lien du war beg tour Berven ; gwelloc'h e vije bet ganeomp, e gwirionez, stagañ banniel gwenn hor roue.

— Komz a rit evel tud a galon, mes ne gomzit ket avat evel tud a benn. Kaout a ra deoc'h e c'hellfot sevel e tour Berven ken aes ha m'her lavarit ? Daoust ha ne ouzoc'h ket eo bourk Berven leun a soudarded ?

— Sell, ya, Aotrou ; gwir a livirit adarre.

— Lezit ac'hanon da gomz deoc'h ha sentit ouzhin.

— Lavarit, Aotrou ; ni a vezo sentus.

— Mat, ar riblennad lien du am beus da stagañ ; mar deo hir, n'eo ket pounner. N'eo ket ret dek den evit he dougen : unan hepken a zo a-walc'h.

— Nann, nann ; n'eo ket a-walc'h unan hepken ; ha mar kouezh bec'h warnezhañ ?

— Selaouit 'ta ac'hanon ; c'hwi ne selaouit nemet mouezh ho kalon. Me a oar ervat n'em beus nemet lavaret deoc'h : Paotred, eomp a-raok, baleomp war soudarded Canclaux, ha pep hini ac'hanoc'h, sonn e benn, tan en e lagad, a grogo en e fuzuilh hag a valeo ganen. Mes n'eo ket an dra-se am beus c'hoant da ober, rak ne c'hellan ket hen ober, siwazh ! Ar pezh am beus c'hoant da ober, ar pezh a rankan zoken da ober, eo kas unan ac'hanoc'h da ober ar gefridi. Souezhet oc'h, a welan, rak treiñ ha distreiñ a rit en ur sellet an eil ouzh egile.

— Souezhet omp un tamm, evit gwir, rak un den hepken a c'hell bezañ lazhet buan a-walc'h. Kasit daou da vihanañ.

— Kas daou ! Petra eo daou zen a-enep ar vandenn soudarded a zo e Berven ?

— N'int ket kalz a dra ; mes, evelato, ma vez lazhet an hini a zougo an tamm lien du, petra 'refot ?

— Ma vez lazhet hennezh, ne vezo staget netra ouzh beg tour Berven, anat eo, rak ar Republikaned a zalc'ho ganto va banniel du ; mes ma vez lazhet hennezh, egile a vije lazhet ivez ker buan, sklaer eo, rak bezañ e vezint an eil gant egile, hag, e-lec'h unan, daou zen paour eo a vezo marv. Ha mat eo kas daou zen d'ar marv pa 'z eo a-walc'h unan, re zoken ?

— Nann, gwir a livirit.

— Mat, setu amañ petra ez an da ober. Da unan ac'hanoc'h ez an da reiñ ar riblennad lien du ; evel ur gouriz hel lakaio en-dro d'e groazlez. Pa vezo savet e beg tour Berven, hel lammo kuit hag e stago anezhi eno, gwellañ ma c'hello, evit bezañ gwelet a bell hag a bep tu.

— Mat a-walc'h eo ar pezh a livirit, Aotrou. Me eo a yelo da Verven », eme an holl a-unan.

— Mar da kement hini a c'houlenn mont, ez efot

holl », eme an Aotrou de Kerbalanek en ur vousec'hoarzhin, rak vad a rae d'e galon gwelet n'o doa ket e dud kollet fiziañs ennañ, evitañ da vezañ kollet e Ker-gidu.

An holl a dosteas ouzh an Aotrou de Kerbalanek oc'h en em hortañ an eil egile ; holl o doa c'hoant da vont da risklañ o buhez war beg tour Berven.

O klevet kement-se, unan bennak a lavaras :

« Pa 'z eo gwir o deus c'hoant an holl da vont, tennomp plouz berr, hag an hini en devezo ar blouzenn verrañ pe hirañ, hervez ma vezimp en em glevet a-raok, hennezh a yelo en hent.

— Nann, eme an Aotrou de Kerbalanek, ne fell ket din ez afe an traoù er c'hiz-se. Ar plouz berr a zo evel an tennañ da sord, dall-put, a c'hell lakaat un den kamm el lec'h ma tlefe bezañ un den lijer, hag unan bihan el lec'h ma vije ret kaout unan bras. Diskouez hoc'h eus graet din bete vremañ hoc'h eus fiziañs ennon.

— Ya, ya, hag hor bezo atav.

— Neuze, lezit ac'hanon da ober va bolontez, kredit mat e rin gwellañ ma c'hellin, hep lavaret e tal muioc'h an eil ac'hanoc'h evit egile, rak holl oc'h tud a galon.

— Alo ! grit ar pezh a gerfot ; ar pezh a reot a vezo graet mat. Hini ac'hanomp ne gavo abeg er pezh ho pezo graet. Anvit ho ten.

— Mat, Yann Pennorz eo am beus c'hoant a yafe da stagañ va riblennad lien du war beg tour Berven. »

O klevet va anv, ret eo din hen anzav ouzhoc'h, ez eas foug e ennon. D'ar mareoù-se, me a yoa yaouank, hag e koad Kermenguy, gant an Aotrou de Kerbalanek, oa tud koshoc'h egedon-me ha startoc'h an tamm anezho ivez ; ha koulskoude, en o zouez holl, me eo a yoa dibabet evit sevel war beg tour Berven.

N'em boe ket kalz a amzer da chom da fougeal³⁹ ; an Aotrou de Kerbalanek a zistroas ouzhin hag a lavaras din :

« Yann, ha mont a ri a galon vat da stagañ ar riblennad lien du-mañ ouzh beg tour Berven ?

— Ha war var a se e c'hellit bezañ, Aotrou de Kerbalanek ?

— Gouzout a ran, Yann », emezañ din adarre, « ec'h eus graet traoù burzhudus en dervezhioù tremenet ; mes gwashoc'h, a gav din, eo ar pezh ec'h eus da ober en noz da zont eget kement tra ec'h eus graet betek-hen.

— Doue hag ar Werc'hez o deus va diwallet ; va diwall a raint adarre, fiziañs am beus enno. Roit din ho kourc'hemennoù, ar pezh a leverfot a vezo graet a-raok warc'hoazh vintin, pe Yann Pennorz a vezo aet da varadoz an Aotrou Doue.

— Doue hag ar Werc'hez a ziwallo ac'hanout, Yann, her c'hrediñ a ran ; mes ret e vezo dit ivez lakaat da holl skiant da c'hoari.

— Bezit dinec'h, mestr ; Yann Pennorz n'en devezo ket a c'hoant kousket fenoz.

— Arabat en defe kennebeut. Setu amañ petra ez pezo da ober. E-berr, pa vezo erru an abardaevezh-noz, e vezo lakaet dit, e-giz ur gouriz, ar riblennad lien du en-dro d'az kroazlez⁴⁰, evit miret na vezo gwelet gant den. Er c'hiz-se, hag e ves gwelet war an hent, ne vezo ket taolet evezh ebet ouzhit, ha ne vezi ket anavezet.

— Petra, eme-ve, ne daio ket va fuzuilh ganen ?

— Da ober petra, da fuzuilh ?

— Da ober petra e vez roet e fuzuilh da un den a vrezel ?

— Neuze, evel-se, ma vezez gwelet war an hent gant soudarded Canclaux, emañ graet ganez.

— Marteze... War hent Lanouarne eus chomet meur a hini, ha me a zo amañ.

— C'hoant ec'h eus 'ta da gas da fuzuilh ganez ?

— Ya, ha c'hoant bras. Ma n'am beus ket anezhi zoken, e vezo du va fenn en ur vont war-zu Berven.

— Mat, lezet e vezo da vont ganez.

— Bennozh Doue deoc'h, Aotrou de Kerbalanek. Lavarit din bremañ, pa gerfot, ar pezh am bezo da ober. Yann Pennorz, gant e fuzuilh, a yelo war-zu Berven kel laouen evel ma 'z ae warlene da bardon Lokrist.

— Pa vezi kempennet ganeomp-ni er c'hiz-se, ar riblennad lien du oc'h ober gouriz dit, ez i war-zu Berven dre ar c'hoadoù, dre al lanneier hag ar parkeier, a-hed ar c'hleuzioù, ur park pe zaou diouzh an hent bras. Dre ma'z i e selaoui, ha, keit ha ma ne glevi netra dre an hentoù nag a-dreuz an douaroù, e c'helli bale dinec'h. N'eo ket ret lavaret dit, mar klevez trouz a-gleiz, e ranki treiñ a-zehou, ha ma rankez chom a-sav tammoù, e chomi. An traoù-mañ a ri diouzh ar pezh a c'hoarvezo ganez.

— Ar pezh a livirit a vezo graet, Aotrou de Kerbalanek, ha skouarn ar c'had ne deo bet james tana-voc'h eget na vezo va skouarn-me fenoz.

— Gwashañ ma vezo, eo p'en em gavi e bourk Berven. Penaos treuziñ an hent bras evit mont da gaout an iliz ? Penaos mont en iliz ? Penaos sevel en tour ? Setu aze, Yann Pennorz, kudennoù diaes da zibunañ, ha ne c'helli o dibunañ nemet pa vezi war al lec'h. A-raok treuziñ an hent bras, kae war bennoù da zaoulin, sav da galon war-zu Doue, en em erbed ouzh an Itron Varia, ha ma kavez brav da dro, bale a-raok. »

Deuet eo an abardaevezh ; ret eo mont en hent. Ar re all o doa an aer glac'haret ; evidon-me, me 'lavar deoc'h ar wirionez, a yoa ken dinec'h va c'halon o vont kuit, ha m'oa skañv va gar o lammat dreist ar

c'hleuz kentañ a gavjon ⁴¹ dirazon. Ar pezh en doa lavaret din an Aotrou de Kerbalanek, a ris penn-da-benn. Mont a ris a-dreuz an douaroù, selaou a raen ur wech an amzer ; mes ne glevis netra, ne welis den, hag en em gaout a ris treuz ur park hepken diouzh tiez bourk Berven.

A-raok mont larkoc'h ec'h en em daolis war bennoù va daoulin hag e pedis Doue hag ar Werc'hez c'hwekañ ma c'helljon. Goude-se e savis em sav, hag en em lakis da welet ha karget-mat oa va fuzuilh, ha chomet oa start a-walc'h, evit ober ur c'haloupadenn, va gouriz lien du.

Ya, pep tra a yoa mat ; neuze e ris sin ar groaz, hag e teuis betek ar c'hleuz a sko war an hent bras, d'ar c'huzh-heol, war-zu Lanouarne, e lec'h m'emañ bremañ ar *Post*.

Sevel a ris ouzh ar c'hleuz, gourvez a ris war e c'horre, astenn a ris va gouzoug evit taoler un taol-lagad a bep tu war an hent bras.

Ne welen den nag o tont nag o vont : klevet kaozeal a raen avat er penn all eus ar bourk ; e ti Bielon e kave din e oa.

Chom a ris ur pennad er c'hiz-se da c'houzout penaos tennañ ar bravañ va fleg evit mont betek an iliz.

Meur a wech oan bet mennet da vont betek enni en ur redadenn, mes trouz am bije graet, ha klevet e vijen bet.

Sevel a ris goustadik war ar c'hleuz, diskenn a ris goustadikoc'h c'hoazh, ha setu-me war an hent bras. Teñval oa an noz, ha n'oa ket aes gwelet a-bell. Evelato e kavis gwelloc'h treuziñ diouzhtu, war-eeun, an hent bras, ha mont a-hed an tiez penn-da-benn, e tu ar c'hreisteiz, betek ar vered.

Mont a raen er c'hiz-se war-zu an iliz, ha, pa gleven an avel o sourral kreñvoc'h, pe ur griadenn skiltrusoc'h

c tont eus a di Bielon, e chomen a-sav, ec'h en em euen sonn ouzh an ti evel pa vijen bet ur maen-benerezh lakaet er voger gant ar mañsoner.

An avel a sourre dreist kein an tiez, ar Republikaned a youc'he er penn all d'ar bourk, ha me a yae atav. En em gavet oan e penn an ti diwezhañ ; n'oa, etre ar vered ha me, nemet hent bras Landivizio ; mes penaos treuziñ an hent-se hep bezañ gwelet ? N'edon ket daou-ugent paz diouzh an tiez m'oa kement a drouz enno !

Ne ouzon ket kalz penaos e ris ; ar pezh a zo gwir, eo en un taol edon en tu all. Va c'halon a zisamas un tamm, rak edon harp ouzh ar vered, sellet a c'hellen enni ha ne welen ha ne gleven den en-dro d'an iliz.

Itron Varia Berven, eme-ve, me ho trugareka a-greiz va c'halon. »

Kaout a rae din oan deuet a-benn eus va c'hefridi. Me 'grede n'em boa ken da ober nemet sevel war beg an tour, stagañ va riblennad lien du, dont d'an traoñ ha mont da lavaret d'an Aotrou de Kerbalanek oa graet, ha graet-mat, ar pezh en doa gourc'hemennet. Abalamour da se e lammas skañv er vered, hag ez is war-eeun da gaout an nor a zo e tu ar c'hreisteiz d'an iliz. Serret oa... E pelec'h edo an alc'houez ? N'oan ket evit mont d'her c'hask dre an tiez, anat oa, rak an tiez a yoa leun a soudarded. Koulskoude oa ret din mont en iliz evit gellout pignat en tour. Petra da ober 'ta ? Treiñ a ris va c'hein ouzh an nor, harpañ a ris va daou zorn war bennoù va glin, hag, er c'hiz-se, daoubleget, ec'h en em lakis da hortañ ken na oan skuizh. Mes kaer em boa hortañ an nor, ne zigore ket.

Ret oa din klask un digor all. Treiñ a ris da sellet ouzh an iliz, hag e welis, torret ar gwer warnezhañ, ar prenestr a zo d'ar sav-heol d'an nor. Kavet oa va c'hrog ganen, a gave din. Mes siwazh ! n'oan ket evit

tizhout betek ennañ ! En dro-mañ avat ne chomis ket d'en em skuizhañ ; gwelet a ris oa ret din ur skeulig vihan pe ur c'hravazh da nebeutañ evit gellout mont en iliz dre ar prenestr.

O welet ne deue den war va zro, ec'h hardishaen, hag, oc'h en em hardishaat, e teue va skiant da sklaeraat. Dre se, n'eo ket en tiez tostañ ez is da glask va skeul, rak en tiez-se e c'helle bezañ soudarded ; mont a ris er-maez eus ar bourk, war hent Gwitevede, da Gervinojenn, e-lec'h ma kavis un tammig skeul, dalc'het a-ispilh, a-zindan toenn soul kraou ar saout, gant daou beul koad sanket er voger. He distagañ a ris buan, ha dont a ris ganti d'ar red da gaout an iliz.

Ne voen ket pell evit he lakaat dirak ar prenestr torret ar gwer warnezhañ, ha sevel enni evit mont en iliz. Edon a-c'haoliad war ar voger o vont da ober ul lamm en diabarzh, pa soñjis oan genaouek o lezer va skeul er-maez, rak, ouzhpenn ma rankjen he c'haout evit dont adarre kuit, e tiskouezje c'hoazh d'an neb a deuje da sellet, oa aet unan bennak dre eno. Sachañ a ris anezhi ganen, ha me en iliz Itron Varia Berven.

Saotret oa bet an iliz gant ar Republikaned, me 'gred ; n'eus forzh, mont a ris evelato war bennoù va daoulin, hag ur bedenn galonek a gasis d'ar Werc'hez evit he zrugarekaat ha goulenn diganti an nerzh hag ar skiant am boa ezhomm evit dont a-benn eus va zaol.

Anaout mat a raen iliz Berven, meur a wech oan bet enni ; n'oa ket ivez 'ta diaes din kaout dor an tour. Mont a ris war-eeun war-zu enni. Siwazh ! serret oa... Alc'houezet oa zoken. Hag e pelec'h e kavin-me an alc'houez ? E neblec'h, hep mar ebet, rak bezañ e tle bezañ etre daouarn ar soudarded, ha me ne gaven ket yac'hus evidon, en noz-mañ da vihanañ, mont d'her goulenn pe d'hen tennañ diganto. Koulskoude e ranken pignat en tour, n'eus ket da lavaret eno. Terriñ pe

divarc'hañ an nor a rankan da ober 'ta neuze. N'em boa ket gelllet terriñ dor an iliz, kaer am boa bet en em dortañ outi ; diaesoc'h oa din c'hoazh terriñ dor an tour, rak houmañ a zo un nor vihan, derv tev oc'h ober anezhi, ha ne blego ket ar pleñch enni. Esa a ris he divarc'hañ en ur lakaat va dorn dehou a-zindani ha va dorn kleiz d'an nec'h. En aner ec'h en em skuizhen, rak an nor a yoa kloz ha ne fiñve tamm ganen.

Neuze ez eas diaes va fenn ; sevel a ranken da veg an tour, an Aotrou de Kerbalanek en doa her gourc'hemennet din, ha n'oan ket evit mont e-barzh ! Gwelloc'h ijin eget nerzh, hoc'h eus klevet meur a wech. Dont a reas em penn e c'helljen kaout dre an iliz ur varrenn houarn pe un dra all bennak hag a sikourje ac'hanon da zivarc'hañ an nor. Perak, penaos hag e pelec'h e kavjen an dra-se, ne ouien ket. Evelato, ar Republikaned a yoa bet en iliz meur a wech, hag a c'helle bezañ ankounac'haet enni meur a venveg. En em lakaat a ris da glask.

Div wech em boa graet tro an iliz, furchet em boa pep kogn ha ne gaven netra. Edon nec'het, nec'het-meurbet, hag ar c'hwezenn a yoa pizennet war va zal... Soudarded Canclaux a c'helle kouezhañ warnon en iliz ; ha penaos stourm outo va-unan, ha penaos tec'het en o raok ?

An dud a ra a-wechoù traoù ha ne ouzont ket perak e reont anezho. Me a deuas, evel en ur huñvreal, adarre da gaout dor an tour. Un dra bennak a lavare din e kavjen an nor digor. Doue hag ar Werc'hez, anat eo, a sklerijenne va skiant hag a roe nerzh d'am c'halon. En ur vont e-biou, n'oun dare perak, e tigoris ur *gofession* gozh a yoa etre an nor-dal ha dor an tour. Digeriñ a ris anezhi atav hep gouzout kalz perak ; en em lakaat a ris da furc'hañ anezhi, ha da bavata gant va daou zorn kement kogn a yoa enni. En un taol, o

burzhud ! e kouezhas va dorn war ur bern alc'houezioù a yoa kuzhet a-zindan ar skaoñ ma vez ar beleg azezet warnezh.

« Sell 'ta », eme-ve, « setu amañ e-tal an nor, an alc'houez ez aen da glask dre bevar c'horn an iliz. »

Ar sakrist, me 'gred, en doa gellet kuzhat eno an alc'houezioù evit miret ouzh soudarded Canclaux da sevel en tour. — N'eo ket un alc'houez hepken em boa kavet, pevar a yoa. Pehini oa an hini mat ?

« Ne vezin ket pell », eme-ve ouzhin va-unan. « N'em beus nemet o esa, an eil war-lerc'h egile, hag e welin pehini anezho a zibrenno an nor. »

An alc'houez kentañ a reas kazeg, ne dae na ne deue ; a-vec'h zoken ma 'z ae er potailh. An eil a reas ivez tro-wenn, ha setu va enkrez o tont en-dro.

C'hoarzhin a rit marteze ouzh va c'hlevet, yaouankiz an amzer-mañ ; mes me 'garfe ho kwelet en un iliz, e-kreiz an noz, hep gellout tec'het, en-dro deoc'h a bep tu soudarded n'o deus ken c'hoant nemet d'ho lazhañ. Brav eo kaozeal pa vezer pell, mes n'eo ket brav bezañ er stad m'edon-me en nozvezh nec'hus-se.

Doue en deus krouet pep den hervez m'en deus bet c'hoant, me 'gred. Roet en deus da bep hini e skiant hag e benn ; mat, da Yann Pennorz en deus roet ur penn kalet, ne zigaloneka james. En e greiz eus lakaet ur galon atav leun a fiziañs en e Grouer hag en e vadelezh.

P'edon krog en trede alc'houez, e liviris adarre ouzhin va-unan :

« Yann Pennorz, amañ ez ez da c'hoari da vuhez. Mar gellez mont en tour, e teui a-benn eus da daol, hag e c'helli distreiñ da goadoù Kermenguy ; mes ma ne c'hellez ket, emañ graet ganez, rak ne di ket kuit ac'halenn kerkoulz marc'had ha ma 'z out deuet. Hag evel-se, dalc'h mat. »

Me a zo pell o kontañ an traoù-mañ deoc'h. P'edon etre unnek eur hag hanternoz, va-unan, e-tal tour Berven, pevar alc'houez, daou fall anezho, etre va daouarn, ez ae buanoc'h ar soñjoù dre va fenn, hag e teue tammou enkreiz din, hag e krene va izili, ret eo hen anzav. Kaout a reot glabouserien ha n'o deus bet james aon, war o meno ; ar re-se a zo gaouiaded. Me am beus klevet tennoù fuzuilh, tennoù kanol ; me am beus klevet ar boledoù o sotal dreist va fenn hag e-biou din, ha n'em beus ket tec'het. Ma 'm beus graet ur skrijadenn bennak, n'em beus ket krenet. Mat, koulskoude, en iliz Berven, me am beus bet un tamm enkreiz, un tamm aon pa ne gaven ket an alc'houez a zigore an tour.

Pevar alc'houez 'ta a yoa stag ouzh ar memes kor-denn ; daou anezho a yoa fall...

« Alo, Yann », eme-ve, « daoust ha te 'chomfe nec'het ? Daoust ha koll a ri fiziañs e Doue hag er Werc'hez ? Amañ e ranker neuñv pe veuziñ ; esa un alc'houez all c'hoazh da welet, ha goude-se e ri ar pezh a c'helli. »

Kemeret a ris va zrede alc'houez, hel lakaat a ris en nor..., mont a reas er potailh evel pa vije teuzet dioutañ. Va c'halon a laouenaas, hag, a gav din, a ledanaas em c'hreiz. Deuet oa an taol ganen da vat... Treiñ a ris va alc'houez ; ar gleizenn a deuas ganen, evel un dudi, war he c'hiz en ur wigourat evelato kement, ma krozas an iliz evel pa vije laosket enni un tenn fuzuilh. Ne daolis ket a evezh ouzh kement-se, re a fouge a yoa ennon. Digeriñ a ris ; an nor, en ur dreiñ war he mudurun⁴², a c'hrigoñsas kement, ma rae muioc'h a drouz c'hoazh eget gwigour an alc'houez. Ne daolis ket muioc'h a evezh ouzh grigoñs ar vudurun eget n'am boa graet ouzh gwigour ar gleizenn. Mont a ris war-eeun en tour.

Savet oan daouzek pe drizek delezenn pa liviris ouzhin va-unan :

« Yann Pennorz, un dra sot ec'h eus graet : lezet ec'h eus an alc'houezioù e dor an tour, ha, ma teu unan bennak en iliz, n'en devezo nemet reiñ un taol alc'houez hag emhout paket er sac'h. Dre be hent ez i kuit ? »

Diskenn a ris d'an traoñ, tennañ a ris an alc'houez eus an nor ; potailh an tour ne dae ket diouzh an daou du, hag evel-se n'oan ket evit prenañ an tour war-non. Kas a ris an alc'houezioù ganen.

Edon o kuzhat anezho e kambr an horolaj, pa glevis tud o krial hag o redet dre an iliz evel tud kounnaret.

« Daoust ha klevet e ven bet ? » eme-ve.

Hag e teuas da soñj din e gwigour ar gleizenn hag e grigoñs ar vudurun.

Anat oa din oan dizoloet hag edo ar c'hask war va lerc'h ; n'oa ket brav an traoù ganen.

Hag e gwirionez, bezañ en un tour, n'eus nemet ur skalier ennañ, hag ur vandenn soudarded war ho lerc'h, ha n'eus ket eno peadra da lakaat meur a hini da goll o fenn ?

Lavaret em beus deoc'h ne ouzon ket penaos on graet gant Doue, biskoazh n'em beus kollet fiziañs penn-dabenn. Sevel a ris buanañ ma c'hellis d'ar garidoù gant ar soñj da sevel war-eeun war beg an tour, ma 'm bije amzer, evit stagañ va riblennad lien du, ha da vervel goude, ma vije ret.

Edon er garidoù, hag e kleven, dre c'henoù ar skalier, ar soudarded o tont d'an nec'h. Ne deuent ket re vuan, a gave din ; n'o doa ket 'ta neuze kavet an tres ac'hanon. Gwell a se !

E Berven, a oar an holl, e saver eus ar garidoù da veg an tour dre an diabarzh. Va menoz kentañ oa pignat

d'an nec'h, ha chom eno neuze speg ouzh ar mein-benezh, ken na vije aet ar soudarded kuit, evel ma peg⁴³ an askell-groc'hen ouzh ur voger pa deu en un ti ben-nak. A-raok skrimpañ⁴⁴ evelato, e teuis c'hoazh da selaou e genoù ar skalier ha dont a raed war va lerc'h. Siwazh ! trouz a gleven atav, hag ouzhpenn, gwelet a ris ul luc'hedenn hag a deue eus an traoñ.

« Gouloù a zo 'ta », eme-ve, « gant ar soudarded ? Neuze ne vezo ket diaes dezho gwelet ac'hanon e nec'h an tour : ha mar gwelont ac'hanon, ne vezo ket diaes dezho va diskar d'an traoñ gant un tenn fuzuilh. Hogen Yann Pennorz n'en deus ket a c'hoant da vezañ diskaret eus a veg tour Berven evel ma tiskar ar chaseer ar vran-louet eus a veg ar wezenn-fav. »

Petra da ober ? N'em boa ket amzer da soñjal kalz. Sellet a ris en-dro din, hag e welis, berniet ouzh ur voger a ra div lodenn eus an tour, er garidoù, ur bern kerdin kozh. Ar c'hleier a yoa aet gant ar Republikaned da ober kanolioù, hag ar c'herdin bet stag outo evit o seniñ, a yoa lezet er garidoù. En em silañ a ris a-zindano da guzhat.

A-vec'h oan aet a-zindan ar c'herdin, p'en em gavas er garidoù daou soudard. Komz a raent an eil ouzh egile.

« Ha n'eo ket bezañ sot ha diskiant hon degas amañ d'an nec'h da glask tud ?

— Te 'lavar ; piv a ve sot a-walc'h evit dont da guzhat e beg un tour ?

— Den ebet. Deomp-ni, en hor bro, oa lavaret n'oa tud ar vro-mañ nemet bugale ; n'oa nemet mont en o ziez, komz rok outo, ha ker buan e vije degaset deoc'h da zebriñ ha da evañ leizh kof. N'oa neuze nemet bezañ rustoc'h, ha mestr an ti en divije degaset deoc'h e arc'hant war an daol ha n'ho pije da ober nemet o c'hargañ en ho sac'h.

— Ya, gwir a levezet ; mes tud ar vro-mañ n'int

ket bet diotoc'h eget ar re all. Evidon-me, a gav din o deus zoken betek re a skiant.

— Ouzhpenn skiant o deus. En em gannañ a reont ivez evel bleizi, ha deomp-ni oa lavaret oant ken aonik hag ar merc'hed bihan a zu-mañ.

— Aonik, paotred Breizh-Izel ? Ken aonik ma n'o deus aon rak netra, ha ma 'z eont d'an emgann ha d'ar marv kel laouen ha ma 'z aemp-ni da evañ ur picherad sistr p'edomp er gêr.

— Gwir eo an dra-se. Sell 'ta, peogwir e komzez eus a emgann, n'em beus ket da welet abaoe Kergidu, petra eo deuet da vezañ da gamaraded, ar re a zo eus da barrez ?

— Petra int deuet da vezañ ? Pemp oamp a-raok Kergidu, ha bremañ n'omp mui nemet daou.

— Mat, ni a yoa deuet pevar, ha n'eus lazhet nemet unan ac'hanomp. Mes eus ar barrez a-gichen avat oant deuet nav ; eizh a zo bet lazhet ; an navet a yoa aet dec'h en un ti aze e-kichen, da esa digeriñ un armel, hag en deus bet un taol pal diwar e benn ken don, ma weler e empenn dre ar faout ; me 'gred eo graet gantañ ivez.

— Ya, ya, gevier a yoa lavaret deomp diwar-benn tud ar vro-mañ.

— Mat, kaer zo, me n'on ket evit o c'hlemm. Ma vijent-i deuet en hor bro-ni da ober ar pezh a reomp-ni dre amañ, petra ez pije graet ?

— Gwir a levere : me am bije graet dezho ar pezh a reont deomp-ni, gwashoc'h zoken, me 'gred.

— Krediñ a ran ac'hanout⁴⁵, rak tud ar vro-mañ, kaer zo, n'int ket gwall dud.

— Nann, e gwirionez ; hag a-wechoù, me am beus truez outo o welet petra a reer dezho.

— Evidon-me a gav din n'emañ ket ar gwir ganeomp.

— Me da gred. Selaou, pa 'z eo gwir n'eus amañ

nemedomp hon-daou, ha ne c'hellomp bezañ klevet gant den, lez ac'hanon da lavaret daou c'herig dit.

— Lavar hep aon : gouzout a rez, en hor bro, oamp amezeien, hag amañ omp kamaraded.

— Mat, me am beus c'hoant da dec'het, pa gavin va zro, ha da vont d'ar gêr. Skuizh on o welet ober kemend-all a fallagriezh. Dont a rafes ganen ?

— Ya, a galon vat.

— Mat, neuze klaskomp hon tro pep hini eus e du : an hini a gavo un dro vat da gentañ a gemenno d'egile, ha bezomp sioul war gement-mañ.

— Evidon-me em beus mall da vont kuit. Gwel, degas ac'hanomp da glask tud e beg un tour, ha n'eo ket diskiant an dra-se ?

— Hor c'habiten a gred eo tud ar vro-mañ ken dibenn hag ar piged a ya da guzhet o neizh e beg ar gwez.

— Hor c'habiten, klev, a zo e ti Bielon oc'h evañ gwin tomm, hanter anezhañ gwin-ardant, ha ne oar ket peger yen eo an avel.

— O, hag her gouezfe, daoust ha teneraat a rafe e galon ? Selaou, diskenomp ac'halenn, deomp d'an traoñ d'ar goudor ; an avel a zo put e beg tour Berven.

— Mont d'an traoñ ? Te a lavar a-walc'h. Gouzout a rez eus lavaret deomp furchañ mat an tour, ha, mar deomp d'an traoñ diouzhtu, e vezo lavaret n'hor beus ket graet mat hor labour. Sell, amañ eus ur bern kerdin, azezomp warnezh o pennad, er goudor, ha goude-se e tiskennimp. »

Hag an daou soudard da azezañ war ar c'herdin m'edon-me kuzhet a-zindano.

Meur a vec'h lann hag a vec'h geot a zo bet war va c'hein, mes n'eus bet biskoazh ker pounner bec'h. Daou republikan azezet war Yann Pennorz ! Evelato n'em

boa ket re a zroug ouzh an daou zen-mañ, rak komz mat o doa graet etrezo eus a Vreizh-Izel. Kaer a yoa, ne greden ket tennañ va alan, rak, ouzhpenn m'oa daou soudard azezet warnon, e kleven c'hoazh re all o krial er skalier, ha n'oan ket evit harpañ ouzh outo holl, hag an Aotrou de Kerbalanek en doa c'hoant e vije staget ouzh beg an tour ar riblennad lien du. O ! ma oufec'h pegement a gounnar a yoa ennon-me ! Ha koulskoude e ranken moustrañ va c'halon ha reiñ peoc'h gant aon da vezañ klevet.

Edon o vont da bifigañ, n'oan ket evit harpañ ken, rak n'oan ket evit kaout va alan pa glevis, ur serjant a gredan oa, o krial e genoù ar skalier :

« Ac'hanta, hag unan bennak hoc'h eus kavet dre aze ? »

Ker buan, va daou soudard a savas en o sav ; unan a yeas a-gleiz hag un all a-zehou, prez warnezho, evel pa vijent bet o c'haloupat abaoe m'oant savet d'ar garidoù.

« Nann, dre amañ n'eus den ebet. Deuit da welet hag e welfot.

— Ne dan ket da, re but eo an avel aze ; ho krediñ a ran.

— Ya, c'hwi lavar, put eo an avel. Skornet omp, ha koulskoude n'hor beus graet nemet redet, klask ha furchañ dre-holl abaoe m'omp savet amañ.

— Deuit d'an traoñ. En iliz e rankimp lojañ fenoz, a lavar hor c'habiten. Ur gwele kalet hor bezo eno war an douar, da vihanañ goudoroc'h e vezo eno eget amañ. »

An daou soudard a ziskennas gant o serjant, ha me a savas a-zindan ar bern kerdin.

« Itron Varia Berven, eme-ve o vont war bennoù va daoulin, me ho trugareka. Roit nerzh din c'hoazh da ober va c'hefridi, ha me a breno deoc'h ur piled koar

a bevar droatad, kentañ ma vezo gellet, e Breizh-Izel, devañ ur c'houlaouenn dirazoc'h. »

Aet oa ar soudarded kuit, diskennet oant en iliz. O c'hlevet a raen c'hoazh evit gwir, mes n'em boa ket a aon e savjent ken d'ar garidoù ; ridet a-walc'h oant bet en dro gentañ gant ar riv. Pignat a c'hellen ivez 'ta dinec'h bremañ da veg an tour.

Ne voen ket pell evit hen ober, rak n'eo ket diaes. Stagañ a ris va riblennad lien du ouzh beg ar groaz, ha nijal a reas diouzhtu gant an avel. Vad a rae d'am c'halon soñjal e vije gwelet a-bell antronoz hag e virje ouzh hon tud a-gostez Menez Are da gouezhañ etre daouarn soudarded Canclaux.

Diskenn a ris d'ar garidoù hep soñjal larkoc'h, mes en em gavet eno, ec'h en em lakis adarre da skrabat va fenn. Savet oan en tour, edon e-barzh ; mes penaos mont kuit ? An iliz a yoa leun a soudarded ... Ha koulskoude n'oan ket kennebeut evit chom en tour ... Petra da ober ?

Edon o klask an tu da dec'het pa gouezhas va daoulagad war ar bern kerdin oan bet kuzhet a-zindano.

« Kavet an dro », eme-ve gant laouenidigezh. « Tec'het a rin c'hoazh, ha mont a rin da lavaret d'an Aotrou de Kerbalanek en deus graet mat degas Yann Pennorz da Verven da ober goap eus ar Republikaned. »

Ne ouzoc'h ket petra am boa soñjet ? Setu-eñ amañ : ar c'herdin-mañ, eme-ve, a zo bet evit seniñ ar c'hleier a-raok m'oant laeret gant ar Republik. N'em beus nemet stagañ ouzh ar garidoù an hini a yoa stag ouzh bazhoulenn ar c'hloc'h da ober kloc'h-galv, hag ez ay betek an traoñ. N'em bezo nemet kregiñ enni, mont a-ruz ganti, ha goustadik e tiskennin er vered. Goude-se, me a dec'ho evel ma'z on deuet, dre guzh, a-rez an tiez hag ar c'hleuzioù.

Ne voen ket pell evit diroufennañ va c'hordenn hag

he stardañ start ouzh unan eus gwerzhidi maen ar garidoù. P'am boe koulmet-mat va c'hordenn ha graet enni ur c'houlm-par, e lakis va fuzuilh en-dro d'am divskoaz, a-dreñv va c'hein. A-raok mont er-maez eus an tour, e ris sin ar groaz oc'h en em erbediñ adarre ouzh an Itron Varia hag ouzh sant Yann, va faeron. Goude-se, leun a fiziañs, e krogis em c'hordenn, ha setu-me o tiskenn d'an traoñ ... Dont a raen goustadik, krog-mat gant va daou zorn hag ar gordenn etre va divesker. An avel a c'hwezhe a-dreuz-vor hag am c'hase hag am digase eus an hanternoz d'ar c'hreisteiz, hag eus ar c'hreisteiz d'an hanternoz, en ur stekiñ ac'hanon en ur vont hag en ur zont ouzh moger an tour. An dra-se ne rae netra, tostaat a raen ouzh an douar.

En un taol-kont e santis lost ar gordenn, a yoa ur c'houlm tev ennañ, o riklañ e-biou va botoù hag o tont betek pennoù va glin. Aet oa ar gordenn en he hed, ha me sellet d'an douar. Siwazh ! edon c'hoazh da nebeutañ pemzek pe ugent troatad ! Chom a ris ur pennad da soñjal ; ur gwall lamm am boa da ober... Hag an avel a c'hwezhe atav, am c'hase hag am digase muioc'h bremañ eget a-raok, abalamour m'edon e lost ar gordenn. Taolet ha distaolet e vezen ouzh an tour ; bloñset ha bronduet e veze va c'horf ; ne raen ket a van. Ar soudarded a yoa skornet bremaik er garidoù, ha me, an dour a zirede diouzh va zal evel pa vijen bet o varrat. Nec'het-bras oan.

N'oan ket evit chom pell er stad-se, rak gwelet e c'hellen bezañ gant an hini a vije aet e-biou, hag ouzhpenn, skuizhañ a raen ; marv oa dija va daouarn.

« Alo ! eme-ve, neuñv pe veuziñ, unan a zaou ! Gwerc'hez Vari, bezit truez ouzhin ! »

Ha me leuskel ar gordenn ha kouezhañ er vered, dirak an nor-dal ...

Marteze oan kouezhet d'an douar war va c'hein,

marteze ivez, ar stroñs a yoa bet kaoz, evidon-me ne ouzon ket ; ar pezh a zo gwir da vihanañ eo ez eas an tenn er-maez eus va fuzuilh, a ouzoc'h ervat a yoa stag ouzh va c'hein, en-dro d'am divskoaz. An tenn a grozas dre bevar c'horn bourk Berven, hag a lakeas en un taol war-sav holl soudarded Canclaux. Kaout a rae dezho, me 'gred, edo erru warnezh kement gwaz a yoa e Bro-Leon. Ha n'oa nemet Yann Pennorz hepken o lakaat kemend-all a gemmesk.

Abafet e voen ur pennadig gant va lamm, mes ne zaleis ket da zont ennon va-unan. Ar Werc'hez Vari, a gav din, a sklerijennas ac'hanon. A-raok m'oa degouezhet soudard ebet, edon o vont dreist ar skalier er-maez eus ar vered, war-zu Gwitevede. Kerkent ha m'oen deuet er-maez, e-lec'h kenderc'hel da vont war-eeun war-zu ar c'hreisteiz, e trois, diouzhtu m'oa aet er-maez, a-hed moger ar vered, en ur souchañ va fenn, war-zu ar sav-heol. Lammat a ris er park tostañ ha chom a ris eno da guzhat e-mesk ur vodenn drez. Ar soudarded a gleven o vont d'ar red dre an hent bras war-zu Gwitevede, en ur grial, oc'h en em c'hervel an eil egile hag en ur leusker tennoù fuzuilh.

Ha me em c'huzh a lavare :

« Glabousit atav, paotred ar Republik, ma ra vad d'ho kalon ; devit poultr ar Republik muiañ ma c'hell-fot ; Yann Pennorz n'emañ ket en tu-se. »

Evelato, evel a dleit da soñjal, n'edon ket re em aez. Pa gavas din oa aet ar soudarded ur pennad war hent Gwitevede, e savis eus va c'huzh hag e lammjon en hent bras, hag hen treuzis d'ar red evit mont, e-biou penn ti Bielon, a-dreuz an douaroù, war-zu koadoù Kermenguy, e-lec'h m'edo an Aotrou de Kerbalanek ha va c'hamaraded.

Treuzet em boa an hent bras, graet em boa kant paz en hent-karr a zo e penn ti Bielon, disammet oa dija

va c'halon, p'en em gavis penn-ouzh-penn gant ur vandenn soudarded a deue eus n'oun dare pelec'h. Me 'gred e teuent da c'houzout petra a yoa a-nevez e Berven gant kement all a dennoù fuzuilh.

En dro-mañ n'oan ket evit tec'het. Mont a-raok pe chom a-sav, oan paket ; dont war va c'hiz, tec'het a-zehou dre ar park e vije tennet warnon, hag a-gleiz oa ur voger. E penn ar voger-se e welis un draf hag a yoa digor. An draf-se a skoe war leur Bielon ; eus al leur ez aer er porzh, n'oa ken digor ; mont a ris dre eno. Mes ar porzh a zo ur porzh kloz, ha n'oan evit mont er-maez anezhañ nemet dre zor an ti a welen digor. Amañ n'oa ket da varc'hata, klevet a raen o tiridignat armoù ar soudarded a rede war va lerc'h ; mont a ris a-benn-herr en ti.

Evit kaout kemend-all a brez, ne gollen ket va fenn. Gouzout a raen e tlee bezañ kalz soudarded e ti Bielon, rak n'oant ket aet holl d'am c'hask-me war hent Gwitevede ; krediñ a raen ivez, evel m'oa yen an amzer, e tleent bezañ o tommañ ouzh an tan, er penn uhelañ. Abalamour da se e trois krenn war-zu ar penn all, da lost an ti. Mes eno ne welen kuzh ebet, ha koulskoude, ar soudarded a yoa war dreuzoù an ti. Un taol-lagad a voe a-walc'h din. Ha c'hwi a zivino e pelec'h ez is da guzhat ? Er siminal, ya er siminal. Ur pod houarn bras, bet o tommañ lijou⁴⁵ da ober ar c'houez, marteze ivez ar soudarded o doa graet o soubenn ennañ, a yoa war an oaled ; lammat a ris war e c'horre ha diwarnañ e c'hellis, en ur groaziañ va divrec'h, tizhout daou gostez ar siminal. En em zibradañ a ris a-nerzh va divrec'h, hag, en ur astenn va divesker a bep tu, e c'hellis sevel uhel a-walc'h evit bezañ e kuzh a-raok m'oa deuet ar soudarded d'am c'hask, rak bet oant da gentañ er penn uhelañ, abalamour ma kave dezho e vijen aet er penn-se da c'houlenn golo digant Bielon.

Setu-me evel un anduilhenn e siminal Bielon. Mes an anduilh a vez stag, ha me ne raen nemet riklañ a damm-a-damm, rak genoù ar siminal a zo ledanoc'h eget e veg. E-pad ma kleven trouzh ha grozmol ⁴⁶ dre an ti, ha ma kave din n'oa den tost d'ar siminal, e lakis va fuzuilh, a yoa atav ganen, evel a ouzoc'h, eeun a-dreñv a-hed livenn va c'hein. Er c'hiz-se oan deuet evel da vezañ tevoc'h hag e c'hellen en em harpañ diouzh an daou du hep skuizhañ re na va divrec'h na va divesker. Chom a ris evel-se sioul ha didrouz.

Ar soudarded a yae hag a deue dre an ti ; pec'hiñ ha sakreal a raent ; kas ha digas a raent ar paour kaezh Bielon, ne ouie ket edon en e di, rak evel ur skeud oan pignet er siminal. N'eo ket d'an traoñ, e lost an ti, e-lec'h m'edon koulskoude, oa ar muiañ klask din, er c'hambrou d'an nec'h, er solieroù oa. E feson, oan savet e uhelled ar solier, rak klevet a raen anezho ker splamm evel pa vijen o kaozeal ganto ; hag evit gwir, un hanter droatad moger hepken, me er siminal hag int-i er solier, a yoa etrezomp. N'edo ket brav an traoù ganen, ha koulskoude oa fougennnon o lakaat kement a gounnar er Republikaned.

E-pad m'edont o tournial hag o krial diwar-benn Bielon, me a save atav goustadik hag a damm-a-damm er siminal ; dre ar beg e ranken mont er-maez pe oa graet ganen. Da gentañ, va fuzuilh he doa graet vad din, abalamour m'oa re frank ar siminal ; bremañ e ra droug abalamour m'eo re strizh ; ne c'hellomp ket mont hon-daou a du-ha-tu, va fuzuilh ha me. Petra da ober ? He distagañ a ris diouzh va divskoaz evit he stagañ ouzh va gouriz hag he lezer a-ispilh. Er c'hiz-se, en ur sachañ anezhi d'am heul, e c'hellis sevel betek an nec'h.

E c'helle bezañ war-dro div eur hanter, pe deir eur, pa c'hellis sevel va fenn er-maez eus ar siminal ; yen

oa atav, evelato, me a gave gras kaout un tamm aer ; leun oa va fronelloù a huzil, hag an avel, evitañ da vezañ fresk, a rae vad din.

Pa'm boa gellet sevel va divskoaz er-maez, e chom-jon ur pennad, brankodet en daou du, evit diskuizhañ⁴⁷. Selaou a raen ha me a glevje c'hoazh un trouz bennak ; sellet a raen a bep tu da welet hag ur soudard bennak a vije chomet da rodal en-dro d'an ti. Ne welen den, ne gleven netra. Neuze, goustadik, sioul ha didrouz, e savis er-maez war beg ar siminal ; sachañ a ris va fuzuilh ganen, diskenn a ris war livenn-gein an ti. Eno e c'hourvezis ur pennadig all evit selaou adarre ha sellet en-dro din. Evel m'oa mut ar vro, e kargis va fuzuilh, a yoa diskarg abaoe al lamm am boa graet eus a veg va c'hordenn, ha goude-se, a-hed an talbenn⁴⁸, e tiskennis betek penn ar c'hraou-saout a zo harp ouzh an ti. Ul lamm a ris war ar c'hraou a zo e soul, ha d'ar red ez is a-hed an doenn hag e lammis er park en tu diavaez d'ar porzh kloc. Edon bremañ war ar maez, hent em boa da redet ma vijed deuet war va lerc'h ; un tenn a yoa ivez em fuzuilh evit diarbenn an neb en divije bet re a c'hoant da dostaat ouzhin. N'oa riskl ebet ken evidon ...

Edo an deiz o vont da c'houlaouiñ ; a-raok m'oa re sklaer, edon e koad Kermenguy o kontañ d'an Aotrou de Kerbalanek penaos em boa graet va zro.

Hag antronoz vintin pa savjont, soudarded Canclaux a welas ar riblennad lien du o nijal gant an avel war beg tour Berven.

Ne gontan ket deoc'h ar meuleudioù a roas din an Aotrou de Kerbalanek ; ne dal ket ar boan. Ar pezh am boa graet a yoa, er gwel a Zoue, evit paotred Breizh, va c'henvroidi, hag evit Breizh-Izel, va bro.

TREDE PENNAD WARN-UGENT

Taole. Paolig ar Sann.

Lavaret em beus deoc'h, pa rankjomp tec'het e Kergidu, tud ar memes bro hag ar memes parrez en em vode, gwellañ ma c'hellent, evit mont a-unan d'ar gêr. Mat, eus a gostez Treger oa div vandenn ha ne raent nemet evel unan. E penn ar gentañ edo an Aotrou de Keryann, eus a vaner ar Mesgouez, ha gentañ paotred Plougasnou, e barrez ; re Sant Yann ar Biz ha re Gwimaeg. E penn eben edo an Aotrou de Kersauson, eus a vaner Trodibond, pemp troatad ha seizh meutad, blev brun war e benn, hag, en e dal, daoulagad c'hlas hag a verve dirak soudarded Canclaux. Gentañ edo paotred Plouezoc'h, Lanneur, Garlan ha Plouiann. Mat, ar re-mañ a deuas d'ar gêr dre Vespaol, Penzez ha Taole. Mes gwelet e voent o vont kuit, ha Canclaux, bremañ dibrez, a gasas ur guchenn soudarded war o lerc'h. Mes, pe re ziwezhat oant aet en hent pe gollet o doa an tres, da vihanañ ne voent ket paket.

An dra-se ne rae ket kalz a chal d'ar soudarded, rak, ma o divije o faket, o divije ranket en em gannañ⁴⁹ adarre, hag ar soudarded ne vezent ket o klask an tennoù fuzuilh. Kreñvoc'h oant war an debriñ hag an evañ, eget n'oant war an emgann. Abalamour da se, p'en em gavjont, etre c'hwec'h ha seizh eur, e

bourk Taole, e chomjont a-sav. — Taole a zo ur bourk bras ; eno ivez 'ta e kavjont peadra da gorfata. Mont a rejont en tiez gwellañ, degas a rejont ganto ar pezh a blije ar muiañ dezho, ha lakaat a rejont aozañ dezho, e ti Laou ar Floc'h, a zalc'he an ostaleri vras, ur goan eus ar re wellañ gant banneoù a-forzh.

Tommet oa dezho ; evelkent o doe skiant a-walc'h evit lakaat pevar soudard en-dro d'an ti m'edont ennañ, evit eveshaat hag o diwall, rak aon o doa na vije en em savet ar vourkiz⁵⁰ en o enep. Mes den na fiñvas, an holl a yoa mantret ; brud emgann Kergidu en doa sebezet ar vro. Ober a rejont ivez 'ta pep a gofad mat. Pa veze re dommet dezho, ez aent da ober ur c'houisk da uzañ o banne, ha goude-se e teuent adarre da evañ. Er c'hiz-se e veze atav tomm ar forn ganto hag e choment hanter vezv.

P'edont diouzh ar mintin oc'h en em lakaat e doare da vont kuit, e voe klevet en un taol ur youc'hadenn skiltrus e lost an ti. Kerkent, pep hini a grogas en e fuzuilh hag a yeas da c'houzout petra yoa a-nevez. Ha petra weljont ? Ur soudard torret e fri, leun a wad e benn.

« Amañ ez eus trubarderezh », eme ar c'habiten ; « amañ emeur oc'h esa lazhañ, e kuzh, soudarded ar Republik. Deus amañ, Laou ar Floc'h, te a zo pennkaoz a gement-mañ ; da groc'hen a baeo.

— Penaos e vefen-me kaoz, eme Laou ? Me a yoa er penn all o tiskargañ deoc'h da evañ !

— Ma n'eo ket te eo, ec'h eus da vihanañ kuzhet tud aze da ober an taol.

— Emaoc'h e tu da welet. Klaskit hag e kavfot, me 'gred, an hini en deus skoet gant ho soudard.

— Gwir a levere. Soudarded, furchit an ti, ha furchit-eñ mat. »

Ker buan, ar soudarded en em lakeas da glask.

Ne voe ket pell an abadenn. Unan anezho a grias :

« Emañ-eñ amañ ! **emañ-cñ** amañ ! »

Hag an holl, o baionetez e beg o fuzuilh, a-raok war-zu al lec'h ma krie ar soudard. Hemañ a yoa krog e brec'h ur baotrezig a zek vloaz hanter, Glaodina ar Faou, a yoa plac'h-saout gant Laou ar Floc'h.

Pa voe tennet ar baotrezig eus a-zindan ar gwele, e-lec'h m'oa kuzhet, e chomas ar soudarded souezhet da sellet an eil ouzh egile.

« Daoust », emezo, « hag ur plac'hig ker yaouank a c'hellfe bezañ roet un taol ker start ? »

— Ma n'he deus ket skoet he-unan, e lavaro deomp da vihanañ », eme ar c'habiten, « piv en deus skoet ».

Hag e voe Glaodina sachet d'ar penn uhelañ eus an ti ha lakaet e-kreiz ar soudarded.

« Lavar deomp, plac'h bihan », eme ar c'habiten, « piv en deus skoet gant va soudard hag her lakaet leun-wad ? »

Glaodina ne lavare ger ; ne rae nemet krenañ.

« Klevet a rez ac'hanon ? » eme ar c'habiten en ur sevel e vouezh hag en ur hejañ Glaodina.

« Ya », eme houmañ, « m'her lavaro deoc'h.

— Lavar 'ta, diouzhtu.

— Ho soudard a yoa azezet war ar skaoñ. Mezv oa, a gav din ; c'hoant kousket en doa da vihanañ, ha, dre e gousk, e plege hag e save e benn ; ec'h horjelle a-gleiz hag a-zehou, evel ma ra an dud a gousk war ur skaoñ disharp a bep tu. Mat, e-pad m'edo, er c'hiz-se oc'h horjellañ e benn, ar maout kozh, deuet eus e graou, ho poa lezet digor, en em gavas en ti. Dont a reas betek ar soudard, hag, ouzh her gwelet er c'hiz-se o sevel hag o plegañ e benn, e kavas dezhañ edo oc'h ober penn dezhañ. Ar maout a reas daou pe dri baz a-dreñv hag a deuas a-benn-herr war ar soudard p'edo o plegañ e benn, hag a roas dezhañ un taol-tourt ken

krenn, ma torras e fri dezhañ ha m'hen diskaras d'an douar. Pa vezan-me o tiwall va saout, me, evit tremen an amzer hag evit c'hoari, a lakae va dorn er c'hiz-se d'ar maout hag em boa her boazet da dourtal evel-se. Ar maout a gave dezhañ, me 'gred, edo ivez ar soudard o c'hoari gantañ, hag abalamour da se en deus roet dezhañ un taol-tourt hag her lakaet leun-wad. »

O klevet se, e savas c'hoarzh e-touez ar soudarded all ; ar c'habiten e-unan a rankas treiñ e gein da c'hoarzhin. Ne c'helle, e gwirionez, tamall fri torret ar soudard nemet dezhañ e-unan, ha d'ar maout, ha n'oa ket evit barn ar maout d'ar marv dindan boan da vezañ goapaet gant an holl, rak re sot e vije bet. Abalamour da se, gant aon na vije savet ar c'hoarzh d'an holl e bourk Taole, e roas urzh d'an holl d'en em lakaat en hent evit distreiñ da Gastell.

Etre Taole ha Penzez, n'eus ket ouzhpenn un hantereur vale ; evelato, an tamm hent-se en doa adarre roet sec'hed d'ar soudarded. Mont a rejont da di Vari Pichon, an ostaleri vras a zo e-kichen ar pont, hag e leverjont degas dezho da evañ. Sentet e voe outo, rak aon a yoa n'en em gavje gwazh. Eno ne rejont droug ebet ; goude bezañ evet hervez o faltazi, ec'h en em lakejont adarre en o hent en ur ganañ, en ur youc'hal hag en ur sakreal evel p'o divije c'hoant da ober goap eus an Aotrou Doue, evel ma raent eus an dud paour diwar ar maez, a grene dirazo. Bremañ int rok, n'o deus ket a aon, gwelet a reont peger soubl ha pegen aonik eo an dud.

War-dro dek eur hanter edont o tiskenn da Bont Eoun ; chom a rejont ur pennad a-sav a-raok diskenn, evit kanañ ha youc'hal holl a-bezh ; rak banneou a yoa bet, an tan a yoa er gouzoug, ar gwad a yoa savet d'ar penn, ezhomma a yoa da vragal. Eno e voe ur jabadao ker gwazh ma n'o deus biskoazh paotred ar

sabad graet kemend-all. Traonienn Pont Eoun a groze hag a dregerne ganto betek an aod.

Amañ e rankan anzav ouzhoc'h un dra hag en deus graet kalz a boan d'an holl dud a galon e Breizh ; n'her lavaran nemet en ur ruziañ gant ar vezh.

En em gavet eus bet war douar Breizh, bro an dud leal koulskoude, un den hag en deus gwerzhzet e genvroidi. Judaz, an trubard bras, en amzer gozh, a werzhas e Zoue ; hemañ n'oa ket evit hen ober, rak pell a yoa oa marvet Jezuz-Krist evidomp war ar groaz, mes gwerzhzet en deus gwad tud vat, tud hag a heuilhe lezenn Doue. N'em beus bet biskoazh c'hoant da c'houzout e anv ; emañ bremañ dirak Doue e varner ; pouezet eo bet dezhañ e oberoù ... Ra vezo bet Doue madelezhus en e geñver, evitañ da vezañ graet droug, ha droug bras war an douar. Chañs dezhañ da gaout e lod e baradoz an Aotrou Doue.

Kereour-ler oa dre vicher, pa laboure ; mes ne laboure ket alies ; al labour hag eñ n'oant ket ostizien gaer. Va c'here a gave gwelloc'h chom didalvez eget labourat ; gwelloc'h e kave daremprediñ an tavarnioù eget iliz an Aotrou Doue ; muioc'h a blijadur a gave o lavaret hag o kanañ traoù hudur gant kozh kanfarded, eget o klevet meuleudioù an Aotrou Doue ha prezegennoù e berson.

Meur a wech, an Aotrou Gall, person Plouenan, e barrez, en doa her gourdrouzet. Meur a wech oa bet en e di ouzh her c'hask da vont, evel pep kristen mat, da gofes ha da ober e bask ; mes en aner e komze ; ar c'here ne rae van, kenderc'hel a rae e vuhez fall ha direizh. Alies, pa vije aet an aotrou person er-maez eus e di, e veze klevet o lavaret, en ur sellet a-gorn war e lerc'h, hag en ur ober dorn dezhañ :

« Kae atav, person Gall, m'hen talvezo dit ... Paeañ a ri din-me⁵¹, mar gellan, da sorc'hennoù ... » Hag e

vousc'hoarzhe evel ma tle mousc'hoarzhin an Diaoul pa vez oc'h hualañ unan bennak er pec'hed, hag ouzh hen hortañ war hent an ifern.

Pa glevas ar c'hereour traonienn Pont Eoun o tregerniñ gant youc'hadennoù ar soudarded, e teuas en ul lamm er-maez eus e di. Klevet en doa abred oamp-ni bet flemmet e Kergidu, hag hor boa ranket kemeret an tec'h. Dre se e ouie edo ar soudarded-se o redet bro hag oc'h ober klask war an dud vat. Ul luc'hedenn a fallagriezh euzhus a yeas dre e benn, e zaoulagad a lugernas :

« D'am zro ! » emezañ. Hag e galon a dride en e greiz. — « D'am zro, Aotrou person Gall ! A-barzh ma vezo noz e-berr, me 'gred ho pezo paeet din-me ho tle. En dro-mañ e vezo din-me da brezeg !... »

P'edo ar soudarded oc'h erruout e-kichen e di, ar c'here a yeas e kreiz an hent ; hag eñ komz ouzh ar c'habiten a yoa e penn ar vandenn :

« Ac'hanta, paotred ar Republik, gwall gempennet ho poa, en dervezh all, koueriaded Breizh-Izel, diouzh am beus klevet ?

— Daoust hag an dra-se a sell ouzhit-te ?

— Ya, rak evidon da vezañ o chom amañ va c'hallon a ya d'hoc'h heul. Va brasañ levenez eo klevet hoc'h eus kaset d'ar bed all unan bennak eus ar pilpouzed panenn-se ne reont nemet tregasiñ hag enoeiñ, pa ne reont gwazh, ar re n'int ket sot a-walc'h evit krediñ o holl sotonioù, ha ne fell ket dezho mont da gontañ, er gofesion, o holl doareoù.

— Ha perak e teuez da gomz din-me er c'hiz-se ?

— Abalamour m'emaon a-du ganeoc'h ; abalamour ne garan nag ar veleien, nag o Doue ; hag hirio e c'hellan hen diskouez deoc'h, da vihanañ ma klaskit beleien.

— Ha piv a c'hell touiñ din-me n'emaout ket o

lavaret gevier, oc'h esa ober goap ac'hanomp ? Ni a zo bet tizhet c'hoazh gant gaouiaded evelvoud, mes ne vezimp ken.

— Sellit eeun ha pizh ouzhin, ha gwelit ha c'hwez ar gevier a zo ganen ? »

An arvest ne voe ket hir ! un taol-lagad a zizoloas d'ar c'habiten goueled kalon ar c'here. Anaout a reas oa dirazañ un den, hag, evit arc'hant pe ur banne, en divije krouget e Zoue, gwerzhed e dad hag e vamm. Un den er c'hiz-se a yoa ur benveg ha n'oa ket evit paeañ re ger. Evelato mar gellje her c'haout evit netra, e vije gwelloc'h-marc'had dezhañ. Abalamour da se e lavaras dezhañ, evel dre fae :

« Mat, petra ec'h eus da lavaret deomp ?

— Kalz traoù, e berr gomzoù, kabiten.

— Na petra ? Hast afo, rak ni n'hor beus ket a amzer.

— Ur vandenn vat a dud oc'h aze ; armet-kloz oc'h ivez, mes oc'h ober petra eus bet kement all a dud ? Ne welan den ganeoc'h. »

Hag ar c'here a c'hoarzhe yud en ur sellet ouzh ar c'habiten. Me 'gav din en doa divinet finesa ar c'habiten. Ar re fall ne soñjont nemet fall ; n'int ket evit kaout fiziañs an eil en egile.

« Bete vremañ n'eus ket, evit gwir ; mes a-raok en em gaout e Kastell e kavimp.

— E kavoc'h ? Ya, mar dint sot a-walc'h evit dont, evel ur penn-gwazi mezv, d'en em deuler en ho touez. Na dit ket da grediñ e ve tud ar vro-mañ ken diskiant-se. Me a c'hell ober vad deoc'h, me a c'hell lavaret deoc'h e pelec'h ez eus tri beleg penn-fall ha disant ouzh al lezenn.

— Ne c'houlennomp ket gwell », eme ar c'habiten, fougennañ o klevet kemend-all. Rak, evitañ da vezañ graet mat e zever o vevañ hag oc'h evañ diwar-

goust e nesañ, hep paeñ gwenneg, e kave dezhañ e vije deuet gwelloc'h d'e jeneral Canclaux, hag e savje buanoc'h e karg, mar gellje kas dezhañ ur beleg ben-nak hag a vije tamallet, e gwir pe e gaou, an dra-se ne rae netra, da lakaat ar goueriaded d'en em sevel a-enep ar Republik.

« Mat, pegement a rofot din ? Ret eo da bep den bevañ diouzh e vicher, eñ hag e vugale.

— Ha pegement a c'houlennet, kere, evit lavaret deomp e pelec'h emañ ar veleien-se, hag evit hor c'has betek an ti m'emañ ennañ ? Rak dalc'h soñj mat e ranki dont da-unan ganeomp ; ha ma levezet gevier, hemañ, ar c'hleze-mañ, da zivouzello rak, klev mat, ne reer ket en aner goap a dud eveldeomp-ni.

— N'am beus ket a aon rak ho kleze, kabiten, rak ne lavaran ket a c'hevier.

— Mat, lavar din neuze pegement a c'houlennet.

— Deuit amañ en ti, hon-daou ni en em glevo. »

Ar marc'had ne voe ket pell evit bezañ graet ; eno oa paotred dichipot. Unan en doa c'hoant da werzhañ, dre zroug ouzh ar veleien, egile en doa c'hoant da brenañ, dre zroug ouzh Doue ivez, me 'gred, da vihanañ evit uhelaat e karg ; unan en doa c'hoant da gaout arc'hant, egile ne rae ket a forzh pegement paeñ, rak ar Republik eo a bae.

« Graet ar stal », eme ar c'habiten en ur zont da gaout e soudarded. « Deomp da evañ bep a vanne c'hoazh en ostaleri a zo ahont, ha deus ivez ganeomp, kere, rak ret eo kaout nerzh ha kalon a-raok ober un taol evel hemañ. »

Goude ur banne e voe ur banne all c'hoazh, ha, goude-se, meur a hini all. Pa deujont er-maez oa anat a-walc'h o banneoù warnezho. Lagad ar c'here a steredenne en e benn, evel ur c'hef-tan en oaled e-kreiz an noz.

« Bremañ, kere », eme ar c'habiten, « e pe du e tleomp treiñ, ha bale en hor raok.

— N'eus ket a-bell da vont », eme ar c'here. « Gwelet a rit aze, a-zioc'h ho penn, un ti toenn-sklent, ur prenestr bras en e bignon ?

— Ya. Petra ! ken tost-se ?

— Ya, ken tost-se. En ti-se, anvet Penn an Neac'h, ez eus tri beleg, pe, pa lavarin mat, daou veleg hag ul lastez beleg, rak unan anezho n'eo ket beleg c'hoazh, ne deo nemet ar pezh a leveront, avieler anezhañ. Bemdez e vezont dre aze, hag, er mintin-mañ, me va-unan am beus o gwelet.

— Hag eus a be vro eo ar veleien-se ?

— Unan anezho a zo anvet an aotrou Gall, person ar barrez-mañ, person Plouenan. Egile eo an Aotrou Koarigou, person Kouent an *Ursulinezed*, e Kastell, person ar feneantezed-se hoc'h eus kaset kuit evit kemeret o zi evidoc'h, ha mat hoc'h eus graet. Egile all, an hini all, an hini yaouank, al lastez beleg, eo an aotrou Go, ginidik ivez eus ar vro-mañ.

— A ! Gwell a se ! Ar jeneral Canclaux a vezo fouge ennañ, rak da veleien ar vro-mañ e tamall stourma-deg an dud yaouank a dlee tennañ d'ar sord, penn-kaoz eus a emgann Kergidu hag eus a varv kalz ac'hanomp-ni. Deomp en hent, hag afo !

— Ker buan ha ma kerfot », eme ar c'here.

Hag ar c'here trubard a vatee, skañv e droad ha sonn e benn, a-raok ar soudarded, evel ma 'z ae gwechall Judaz a-raok ar Yuzevien p'edont o vont da gre-giñ e Jezuz, hor Salver.

« Deomp dre amañ, dre an tu dehou, eme ar c'here, a-dreuz dre ar c'hoad, evit mired na vezimp gwelet, rak an disterañ diskred a lakaio ar veleien daonet-se da dec'het kuit. Kredit ac'hanon, ar re-se a zo tanav o

skouarn, ha c'hwi hoc'h eus graet kement a drouz en ur ziskenn da Bont Eoun. »

Oant en em gavet demdost da Benn an Neac'h, pa glevjor ur soudard o krial, a-bouez e benn, war ar c'hleuz :

« Hola ! hola ! kabiten, me am beus gwelet unan bennak o vont d'ar red ha dre guzh ahont, er c'horn all, er-maez eus ar waremm-mañ. Hennezh a dle bezañ unan eus ar veleien a glaskomp.

— Kae ivez 'ta buan war e lerc'h, kas ganez pemp pe c'hwec'h all. »

Evel chas chase pa santont tres ar c'had, ar soudarded a redas buan er waremm, a c'haloupas d'ar red d'ar penn all, a lammas a-lamm-plom war ar c'hleuz ... Sellet a rejont a-gleiz hag a-zehou, a-bell hag a-dost ; furchañ a rejont ar girzhier lann a dro-war-dro, mes ne gavjont netra.

Dont a rejont war o c'hiz da gaout o c'habiten a yoa ouzh o gortoz.

« N'hoc'h eus kavet eta netra ?

— Nann, kabiten. Koulskoude hor beus klasket mat.

— Marteze ivez n'eus aet den dre aze.

— Eo, bezañ sur eus aet unan bennak, dre ar c'horn-sont⁵², er-maez eus al lanneg-mañ.

— Mar deo gwir, eo aes a-walc'h deomp her gouzout, rak amañ eus ur paotrig bihan o tiwall e saout hag her lavaro deomp. — Kere, deus amañ d'am c'haout. Goulenn digant hennezh, ar c'hrouadur-se, piv eo an hini a zo aet bremaik, d'ar red, dre al lanneg-mañ.

— Allas ! kabiten, aon am beus n'her c'hlevfomp ket gantañ.

— Na perak ? Ur c'hrouadur ker yaouank ne c'hell ket diskrediñ warnomp, ha ne lavaro ket a c'hevier.

— Ma ne lavar ket a c'hevier, ne lavaro ket kenne-

beut ar wirionez ; me hen anavez, eñ hag e dud. Hennezh a zo mab da Laorañs ar Sann, eus a Lopreden ; hag an tiad tud-se a zo stag kenañ ouzh falskredennoù ar veleien. Kentoc'h e lezint ac'hanoc'h da lakaat an tan-gwall warno, en o zi, eget diskleriañ ur beleg hepken.

— Ya, ar re gozh, marteze ; mes hemañ n'en deus ket a skiant a-walc'h evit anaout ar pezh hor beus c'hoant da c'houzout.

— A gav deoc'h, kabiten ; bremaik e welfot. Me a ya da c'houlenn digantañ. »

Ar c'here a dosteas ouzh ar c'hrouadur, a yoa dinec'h o vranaskellat war an draf, ur foet blañsonet-kroaz gantañ en-dro d'e c'houzoug, hag eñ touchennet-hir, evel ma tere ouzh pep paotr-saout a ra mat e vicher.

« Paolig, lavar din-me piv a zo aet bremaik, d'ar red, amañ dre al lanneg, hag a zo lammet er-maez dreist ar c'hleuz er penn all ahont.

— Ne oufen ket her lavaret deoc'h. N'am beus ket a amzer da sellet en-dro din. Poan a-walc'h am beus gant va saout, rak aze, sellit, emañ ar vuoc'h vrizh hag a zo laer evel an dour. Ouzhpenn-se, kas a ra d'he heul va ounner Min-du, hag e tesk anezhi da vezañ ker gwazh hag hi. Sellit, ha n'he gwelit ket, diouzhtu ma vez tro va fenn, o sevel war gleuz koad tud an ti all ? ... Dont a ri en-dro du-mañ, Min-du ! »

Ha Paolig a sklake⁵³ e foet da ober aon d'e ounner.

« Ac'hanta, kabiten, n'am boa ket lavaret deoc'h ? Me 'ouie ervat n'ho pije klevet netra gant hemañ. Ar re-se, tud ar Sann, a veze atav gwechall er memes tu gant ar veleien, ne heuilhent, e pep tra, nemet aviz hag ali ar veleien ; touellet oant ganto. Hag hemañ, ar mec'hiog bihan-mañ, en deus graet e bask kentañ, dre guzh, bremañ eus un teir sizhun bennak, hag a zo fourret hep arvar, forzh diotachoù dezhañ en e benn.

— Koulskoude n'en deus ket an aer da gaout ouzh-penn unnek vloaz.

— A-vec'h m'en deus an oad-se.

— Ha ne fell ket dezhañ lavaret netra ?

— Nann, her gwelet a rit.

— Gortoz, kere ; bremaik e weli, rak n'em beus ket amzer da goll. »

Hag ar c'habiten da gaout Paolig.

« Penaos, marmouz », emezañ, en ur daoler e graban war e benn hag en ur gregiñ en e vlev », ne lavari ket din-me piv a zo aet dre amañ, p'edomp-ni o tont dreist ar c'hleuz ?

— Lavaret em beus da gere Pont Eoun em boa a-walc'h da ober oc'h eveshaat va saout.

— C'hoant ec'h eus, tamm kozh tra, da ober goap ac'hanomp-ni, a welan ; mes an dra-mañ ne bado ket pell. Lavaret a ri, ya pe nann, piv a zo aet dre amañ ?

— Va zad en deus degaset ac'hanon amañ da ziwall va saout, ha n'eo ket da sellet ouzh an dud eo.

— Ur wech c'hoazh, lavaret a ri, tamm-ar-foultr », eme ar c'habiten, en ur sachañ war blev ar c'hrouadur⁵⁴ ken na vezent gwelet o nijal gant an avel, « lavaret a ri ?

— Ne lavarin ket, groñs.

— Ha ne lavari ket ?

— Nann, nann ! biken.

— Mat, dit ar gwashañ. — Soudarded, buan war evezh. Kargit ho fuzuilhoù ; daou ac'hanoc'h, stagañ hemañ aze ouzh an draf, ha, daou all, daou denn fuzuilh dezhañ en e benn, evit diskouez ne reer ket a c'hoap er c'hiz-se eus a soudarded ar Republik. »

Ker buan lavaret, ker buan graet. Krapet e voe er paour kaezh Paol ; staget e voe ouzh an draf ; daou soudard a deuas dek paz war o c'hiz, edont o vizañ ar biz war bluenn ar fuzuilh...

Paolig a gollas un tamm e liv ; dont a reas da vezañ drouklivet... Evelato, den ne lavarje en divije aon... Ober a ra sin ar groaz en ur sevel e zaoulagad war-zu an neñv, hag e chom sonn en e sav, sonn evel ur peul, dinec'h evel ur sant : Doue, me 'gred, a roe nerzh dezhañ... Ur vunutenn c'hoazh hag oa graet gantañ, pa lavaras ar c'habiten :

« Chomit a-sav, soudarded. Me 'gav din e reomp fall o tennañ war ar marmouez-mañ, rak an tennoù a vezo klevet, hag ar veleien a gemero an tec'h. N'eo ket gwir, kere ?

— Gwir eo », eme ar c'here. « Koulskoude, hemañ, an tamm mec'hiog-fall-mañ, a ra goap ac'hanomp. »

Daoust ha youl an Diaoul a yoa e kalon ar c'here ?

« Kemer da amzer, ne gollo netra. Ouzhpenn an drase c'hoazh, ne dal ket ar boan deomp devañ poultr ar Republik war gozh tammoù traoù evel hemañ. Distagit-eñ, soudarded, ha degasit anezhañ amañ. Me a ya da ober berroc'h tro, ha kalz didrousoc'h ; me a ya d'her c'hrougañ, hag, e-pad ma vezo a-ispilh, en devezo amzer da c'houzout ne reer ket en aner goap eus a ur c'habiten republikan. »

Ker buan e voe distaget ar paour kaezh Paolig ha stlejet da gichen ur wezenn-fav gozh a yoa war an hent, er-maez eus al lanneg. Ne voed ket pell oc'h ober ur c'houlm-lagadenn er gordenn, hag ouzh he lakaat en-dro da c'houzoug ar c'hrouadur.

« Ur wech c'hoazh, laouenn-dar », eme ar c'habiten, « lavaret a ri deomp-ni piv ac'h eus gwelet bremaik o kemeret an tec'h ?

— Nann, nann », eme Baol.

— Buan, buan, ur soudard er wezenn da stagañ ar gordenn ma vezo krouget an hoc'h bihan-mañ. Alese e c'hello brañskellat gwelloc'h eget na rae bremaik war e zraf.

Ar wezenn n'he doa ket a skourroù izel. Kaer o doa ar soudarded en em skoaziañ, en em lakaat daou, tri, bern-war-vern, n'oant ket c'hoazh uhel a-walc'h evit tizhout ar skourr izelañ da stagañ ar gordenn da grougañ Paolig ar Sann. Ar c'habiten a skoe, dre gounnar, gant seul e votez war an douar, a en em chale hag a bec'he... Paol avat, ar gordenn en-dro d'e c'houzoug, a yoa didrouz ha sioul evel un oan o vont gant ar c'higer. En e galon e pede Doue.

« Hastit afo, eme ar c'here, koll a reomp hon amzer ; trouz a reomp ivez ha n'emaomp ket ouzhpenn tri c'hant paz ken diouzh Penn an Neac'h. Mar bezomp klevet e kavimp ti goullo. »

Ar c'here en doa mall da welet krougañ Paolig ar Sann.

« Gwir a lavar ar c'here », eme ar c'habiten, en ur bec'hiñ gwashoc'h-gwazh hag en ur skeiñ muioc'h-mui taolioù botoù war an douar.

N'en doa ket a c'hoant da dennañ, ar c'habiten digalon, gant aon rak an trouz ; n'oa ket evit krougañ, rak ne gave ket a speg d'e gordenn, hag, evelato, n'oa ket evit chom hep lakaat d'ar marv ur c'hrouadur unnek vloaz, rak e soudarded o divije graet goap anezhañ. Petra eta da ober ?... Sellet a ra en-dro dezhañ evit klask ur wezenn all aesoc'h sevel outi... Ne wel hini... En un taol e kouezh e zaoulagad war ur poull-dour graet, gant tud ar Veneg, a Lopreden, evit dastum an dour-glav a zired eus an nec'h, hag a lakeont da zourañ ar fenneier o deus graet ouzh an dorgenn. Gouzout a rit edod, er mare-se, e-kreiz miz Meurzh ; ar goañv a yoa rust, yen oa an amzer, ar poull a yoa skornet.

« Kavet eo ganen ar pezh a glasken », eme adarre ar c'habiten ; « deuit amañ, soudarded, ha lezit aze ar wezenn. »

Hag en ur astenn e gleze a yoa en e zorn war-zu ar poull-dour :

« Buan, unan ac'hanoc'h, da derriñ ar skorn ahont, e-kreiz ar poull, ma taolimp an hoc'h bihan-mañ e-barzh. Eno e kavo, kement ha ma karo, gwelien yen da evañ evit distanañ e benn. »

Ar soudard ne voe ket pell evit ober e gefridi.

Graet an toull...

Daou soudard a grogas er paour kaezh Paolig. Enebiñ a reas outo, fringal a rae... Ar vuhez a zo c'hwek d'an holl !... Mes petra eo ur bugel etre daouarn daou soudard, daou zen en oad ? Douget e voe...

Aet oant, o-zri, Paolig hag an daou soudard, tri pe bevar baz war ar skornenn ; edont e-kichen an toull... Mes ar skornenn, kalet a-walc'h evit dougen ur soudard hepken, ne c'hellas ket dougen tri. Sklakai, faoutiñ, terriñ a reas... Hag en un taol, tri ene a yeas dirak Doue, daou vuntrer hag ur merzher... Un ael... Doue ra gresko e levenez er baradoz !

Ar c'habiten hag e soudarded a chomas sebezet da sellet, hep lavaret ger, an eil ouzh egile. Daoust hag en em lakaat a rejont da dennañ o daou genvreur er-maez eus ar poull-dour ? Nann. En em lakaet o divije e-tal da goll ivez o buhez, rak ar skornenn a c'helle terriñ ganto kerkoulz ha m'oa torret gant an daou all, ha tud difeiz, er c'hiz-se, n'en em lakeont ket war var da goll o buhez evit saveteiñ o nesañ. Chom a rejont ur pennad da sellet ouzh an toull m'oa kouezhet ennañ Paolig hag an daou soudard, da c'houzout ha dont a raje unan bennek anezho war-gorre an dour. Mes aet oant a-zindan ar skornenn, e feson, rak hini anezho ne deuas er-maez.

C'hwil a gav deoc'h oa bet nec'het ar c'habiten o welet marv an daou soudard-se ? Tamm ebet. Treiñ a reas ouzh e soudarded all, en ur lavaret dezho :

« Daou zen muioc'h da lakaat war gont tud ar vro-

mañ, rak ma karje hennezh, an hoc'h bihan pennalet-se, bezañ lavaret deomp ar pezh a c'houlenneomp digantañ, ne vije ket c'hoarvezet kement-mañ. — Bremañ, deomp d'hor labour, ar Republik hor galv ; buan en hent. Amañ, en ti-mañ, ez eus tri beleg hag a c'hellfe kemeret an tec'h ma taleomp ken. Ar re-se a baeo evit hor breudeur a lezomp er poull-dour-mañ. »

Hag i en o hent.

PEVARE PENNAD WARN-UGENT

**Penn an Neac'h, e Plouenan. An aotrou Gall.
An aotrou Koarigou.**

Ar c'habiten hag e soudarded ne zalejont ket d'en em gaout dirak dor-borzh Penn an Neac'h, rak, evel ma'm beus her lavaret deoc'h, n'edont ket ouzhpenn tri c'hant paz diouzh an ti.

Ar c'habiten a c'hourc'hemennas d'e soudarded en em rannañ a vandennoù a c'hwec'h, evit kelc'hañ an ti tro-war-dro. Eñ a zalc'he ugent gantañ evit mont e-barzh.

Digeriñ a reas an nor, treuziñ a reas ar porzh, mont a reas betek dor an ti ; serret oa. Trouz ha kabal a gleve en diabarzh ; e feson oa bet gwelet o tont.

« Digeriñ », emezañ a vouezh uhel ha rok, « ha digeriñ buan, pe ni a zivarc'ho, pe ni a dorro an nor war-noc'h. »

An nor a voe digoret, ha kentañ welas ar soudarded, 'voe an aotrou Gall, person Plouenan, en e sav sonn dirazo, an aer dinec'h ha dispont dezhañ.

« Deuit e-barzh an ti », emezañ ; « n'ho pezet ket aon. Me a oar petra 'glaskit ; beleien ha ne fell ket dezho sentiñ ouzh ho lezennoù diroll ha difeiz. Mat, amañ e kavfot daou veleg ha ne blegint biken. Me, an aotrou Gall, gwir berson Plouenan, hag an aotrou Koarigou, beleg kozh leanezed kouent Santez-Ursula, e Kastell. A galon vat, evit difenn hor feiz kozh, hor beus

kinniget hor buhez da Zoue abaoe m'eo deuet an Dispac'h bras-mañ. Setu-ni amañ, darev da vont d'hoc'h heul. Deuit hep aon en ti, ne harzimp ket, ne dec'himp ket kennebeut. Mes, mar deo ni a glaskit, na rit droug ebet da hini eus a dud an ti-mañ. »

Beleg Doue, ha ne gomze ket evel e vestr Jezuz pa voe gwechall gwerzhet gant Judaz ?

Hep lavaret ger, ar soudarded hag o c'habiten a lammas en ti a-daol, a grogas en daou veleg hag a stagas o daouarn dezho a-dreñv o c'hein.

Hag int-i a yoa aonik, paotred ar Republik !

« N'eo ket a-walc'h kement-mañ », eme ar c'habiten, pa wele n'oa ket an daou veleg evit ober droug ebet dezhañ, « c'hoazh a vank deomp.

— Pa'z eo gwir eo ni a glaskit », eme an aotrou Gall, « lezit e peoc'h tud an ti-mañ. Ni hon-daou, an aotrou Koarigou ha me, a zo kaoz m'emaomp amañ. Deuet omp en ti-mañ da c'houlenn un tamm bara da derriñ hor naon, hag an dud-mañ a zo bet madelezhus a-walc'h evit reiñ deomp. E pelec'h emañ an droug e kement-se ? D'ar brasañ torfedourien e vez roet o boued, ha difennet e ve reiñ deomp-ni ?

— N'eo ket ouzh tud an ti-mañ e sellan bremañ, eme ar c'habiten. Un all heñvel ouzhoc'h-c'hwi eo a glaskan. Ha n'oac'h ket tri amañ, er mintin-mañ ?

— Klaskit », eme an aotrou Koarigou, d'e dro. « Amañ n'eus bremañ nemedomp-ni hon-daou, div vaouez, pemp krouadur hag ur mevel kozh. Ar vevelien all a zo aet da gerc'hat lann da bilat d'ar chatal.

— Me a ya da c'houzout. — Kere, deus amañ, er penn d'an nec'h eus an ti, ha lavar hag ar re-mañ eo ar re a gomzes anezho deomp. »

Ar c'here a yoa chomet e-kichen an nor ; n'en doa ket kredet sevel d'ar penn uhelañ. Daoust hag un tamm

kalon a zo c'hoazh en e greiz ? Daoust ha c'hoant en deus da zont war e giz d'ar gêr a-raok peurechuiñ e drubarderezh ? Nann, rak diouzhtu ma voe galvet, e teuas a-raok, hag en ur sellet yud ouzh an aotrou Gall :

« Me am boa lavaret », emezañ, « hen talvezjen deoc'h d'am zro. A-barzh ma teufot da glask ac'hanon-me da ober va fask, he devezo, me 'gred, kanet ar goukoug.

— Lez da chaok », eme ar c'habiten, « ha lavar deomp hag ar re-mañ eo ar re ac'h eus diskuliet deomp.

— Ya, ar re-mañ int, e-leal ⁵⁵.

— Tri a yoa, a lavares ?

— Ya, an aotrou Go n'emañ ket amañ.

— Lavar deomp, *sitoian* beleg », eme ar c'habiten d'an aotrou Gall, « lavar deomp e pelec'h emañ egile, pe, bremaik, me a lakaio an tan en ti-mañ, ha mar demañ kuzhet amañ, e vezo rostet mesk-e-mesk gant al logod hag ar razhed. »

Gwelit penaos e komze ar seurt tud-se ouzh ur beleg !

An aotrou Gall en doe aon, rak, her gouzout a rae, ar sitoianed ne varc'hataent ket kement-se evit lakaat an tan e tiez ar goueriaded. Abalamour da se e respontas raktal :

« Me her lavaro deoc'h : un eur zo eo aet ac'halenn da ober ur gefridi.

— A ! tonnerr ! eme ar c'habiten ; hennezh a rank bezañ an hini hon deus gwelet du-hont er waremm. Ma'm bije gouezet ! ... Mes lezit-eñ, ne gollo netra evit gortoz, ni her c'havo abred pe ziwezhat. »

Nann, an aotrou Go ne voe ket paket ; chom a c'hellas a-zindan guzh, ha, pa deuas ar peoc'h, e voe beleget. Marvet eo person iliz katedral Kastell. Lod ac'hanoc'h o deus hen anavezet kerkoulz ha me.

« Bremañ, perc'henn an ti-mañ, degasit deomp da

zebriñ ha da evañ, rak, abaoe Taole, n'hor beus bet tamm, na banne abaoe Pont Eoun. — C'hwí, va soudarded, kasit an daou veleg-mañ aze, er gambr a-dreñv, ha stagit anezho mat ouzh ur strapenn greñv evit miret outo da gemeret an tec'h. Daou ac'ha-noc'h a chomo d'o diwall ; ni amañ a ya da zebriñ ha da evañ ; pa vezo leun hor c'hof, daou all a yelo en ho lec'h. Alo ! traoù war an daol ! »

Amañ e rankan lavaret deoc'h ur gomz bennak diwar-benn tud Penn an Neac'h.

Savet ez-yaouank e doujañs hag e karantez Doue, Per hag Anna ar Sant a gollas abred o zad hag o mamm, sammet, o-daou, en ur ober eizh dervezh, gant ur bar-rad kleñved tomm. Per, e-unan, a chomas klañv, toc'hor zoken oa bet. Ur pennad a-raok mervel, terzhienn o mamm a gouezhas ; gervel a reas he merc'h d'he c'haout :

« Anna », emezi, « gouzout a ran eo ho prasañ « c'hoant mont da leanez e kouent Kastell ; aotreet « hor boa, ho tad ha me, e vijec'h aet goude an eost a « zeu ; bremañ e rankan en em zislavaret. Anna, cho- « mit gant ho preur, n'hen dilezit ket ; n'en deus tad « ebet mui, a-barzh nemeur n'en devezo mamm ebet « kennebeut ; lezet e viot evel daou vinor paour war « an douar. C'hwí eo ar goshañ, eveshait ho preur. « Klevet a reer gwallvrud eus ar broioù uhel ; tud fall « a zo en hon touez ha ne c'houlennont ket gwell eget « sachañ ar yaouankiz d'o heul. Eveshait ivez 'ta ho « preur, kelennit-eñ e ken kaz ma teufe da faziañ « war e hent ; skiant ha deskadurezh a-walc'h hoc'h « eus evit-se. Chomit gantañ. Na it d'ar gouent nemet « a-benn ur bloavezh bennak amañ, goude m'ho pezo « her gwriziennet start er mad. Ober a refot ar pezh « a c'houlennan diganeoc'h, ha neketa, Anna ? »

— « Ya, va mamm », eme houmañ, en ur ouelañ. —

« Deuit da reiñ ur pok din, va merc'h. Bennozh Doue
 « ra gouezho warnoc'h, va merc'h Anna ! Poanuis eo
 « da ur vamm lezer war he lerc'h he bugale, evelato,
 « bremañ e c'hellan mervel e peoc'h... Klaskit din va
 « c'hroaz vinniget, evit ma vezo va zaol-lagad kerkoulz
 « ha va huanad diwezhañ evit Jezuz va Salver. »

Ar marv ne zaleas ket da zont da ober e dro, ha setu daou vinor e Penn an Neac'h. — Anna he doa naontek vloaz, ha Per seitek hanter. — Ne oufec'h gouzout ar c'hañv a voe e Penn an Neac'h pa skoas ar marv e daol ? An amezeien zoken a gave truezus-bras gwelet un tiegezh evel hini Penn an Neac'h o chom etre daouarn tud ker yaouank.

An *interamant* a voe graet antronoz e bered Plouenan. Rannet e vije bet ho kalon m'ho pije klevet an hirvoud hag ar c'hañv a voe eno ! Ar barrez a-bezh a yoa en em zastumet en-dro d'ar vinorez kaezh, evit lavarret a-unan ganti ur bedenn war bez he mamm ha kemetret perzh en he glac'har. Per, siwazh ! skoet gant ar c'hleñved, en doa ranket chom er gêr war e wele. Ar barrez a yoa, en e lec'h, en-dro d'e c'hoar.

Anna, gant he c'herent hag he amezeien, a zistroas da Benn an Neac'h. Pebezh taol en he c'halon kaout he zi goullo !... C'hwî, hag am selaou, ha kollet hoc'h eus unan bennak eus ho tud-nes ? Neuze ec'h ouzoc'h, gwell eget na oufen hen diskleriañ deoc'h, ar pezh a samme hag a c'hlac'hare kalon ar vinorez-mañ, pa en em gavas distro eus an iliz d'he zi ; pa welas goullo ar skaoñ m'oa boazet he mamm da vezañ azezet warni, he mamm edo o paouez lakaat er bez !...

Kalon ur Breizhad a c'hell bezañ ankeniet, glac'harret, brevet ; mes ne vez james diskaret ; e feiz hen dalc'h en e sav en ur ziskouez dezhañ an neñv, e-lec'h m'emañ e vro. Gouzout a ra eus un Doue, un Tad, a-zioc'h e benn, ha ne sko nemet evit hor brasañ mat.

En ur zont en ti, Anna a yeas war-eeun d'ar gambr da gaout gwele he breur Per, hag, en ur gregiñ en e zorn gant un aer kalonek hag hanter laouen :

« Me 'gred, va breur Per », emezi, « eo echu hon dizeur. Me am beus pedet Doue ker kalonek, ma ne zaleot ket da bareañ. Da c'hedal ma c'hellfot sevel, me a gaso an traoù en-dro, gwellañ ma c'hellin. Na dit ket d'en em zoaniañ re, me ne din ket bremañ d'ar gouent, me a chomo ganeoc'h, ha me 'gred e roio Doue deomp c'hoazh aes, hor bara er bed-mañ, da c'hortoz mont d'ar baradoz da gaout hon tad hag hor mamm. »

Per a bareas. Kenteliet gant e c'hoar Anna, ha, dreist-holl, gant an aotrou Gall, e berson, e teuas da vezañ skouer ar vro. Ne gleved ken anv nemet eus e aer vrav hag eus e vrud mat. Ne veze ket gwelet, evel, siwazh ! ma weler bremañ re alies tud yaouank, o redet an ostalerioù hag an tavarbioù, oc'h evañ banne gant hemañ, banne gant henhont ; ne veze ket gwelet o tistreñ *kartoù* nag o ruilhañ *dominoioù*, pell en noz, evel ma weler en amzer-mañ, bugale a renk uhel zoken, war o meno. Nann : goude an oferenn hag ar gousperoù, goude e foar pe e varc'had, e tistroe diouzhtu d'ar gêr da eveshaat e diegezh hag e labour. — Goude gousperoù, bep sul, ez ae da lavaret e *Ze Profundis* war bez e dad hag e vamm, hag ac'hano e teue war-eeun da Benn an Neac'h. Eno e tremene an abardaevezh, o kaozeal gant e c'hoar hag e amezeien.

Na dit ket da grediñ evelato e vije tiegezh Penn an Neac'h evel ur gouent ; nann. Eno e c'hoarzhed muioc'h ha kalonekoc'h eget e meur a lec'h. Per hag e amezeien, kelc'het en-dro d'an daol en hañv, a gonte pep hini e stropad, pep hini e fars, speredekañ ma c'helle ; ha meur a gofad c'hoarzhin a veze graet e Penn an Neac'h bep sul da bardaevezh. Antronoz vintin e saved yac'h eus ar gwele, ar spered skañv ha gae, ar c'horf didorr, ha,

d'al lun, ec'h en em roed adarre d'al labour ker kalonek ha biskoazh. Ha n'eo ket gwelloc'h kement-se eget na deo sevel d'al lun vintin, ar gouzoug disec'h, ar penn pounner ha divoued, ar c'horf brevet ; evel ma c'hoarvez gant ar re a dremen o nozvezhioù en ostalerioù oc'h evañ hag o c'hoari ?

A-benn nebeut bloavezhioù, Per a gavas ur vaouez eus e zoare, ur vaouez leal hag a zoujañs Doue evel-tañ. He anv oa Mari Kreac'h, merc'h da C'hlaoda ar C'hreac'h, eus a vilin Kerc'hoant, e parrez Kastell.

Anna ar Sant, o c'hoar, a chomas daou pe dri miz ganto, evit diskouez da Vari ar C'hreac'h doare ha giz Penn an Neac'h. Goude-se e c'houlennas digant he breur he lezer da vont d'ar gouent, evel m'edo he c'hoant pell a yoa.

Per a garie e c'hoar, boazet oa diouti, kalz anaoudegezh-vat en doa dezhi ; bihanaat a rae e galon pa soñje e rankje dispartiañ ; evelato, e feiz hag e relijion a voe kreñvoc'h eget e garantez hag e anaoudegezh-vat. Respont a reas dezhi :

« Anna, c'hwil hepken a oar peger bras glac'har eo ganen ho kwelet o vont kuit ; evelato, e lavarin deoc'h : ho polontez ha bolontez Doue ra vezo graet ! »

Eizh dervezh goude-se, Anna a yoa e kouent an Ursulinezed e Kastell.

Per ar Sant ha Mari Kreac'h a vevas er brasañ karan-tez an eil gant egile. Pemp bugel a roas dezho an Aotrou Doue, tri mab ha div verc'h. Bennozh an neñv a gouezhe warno, war o douaroù ha war o loened. Madoù ar bed-mañ a greske fonnus etre o daouarn ; pinvidik oant hervez giz ar vro. Siwazh ! eürusted ar bed-mañ a zo bresk !

Un dervezh, Per a yoa aet, gant e jav, da gerc'hat ur c'harrad bezhin degaset dezhañ da Dreizh ar Gordenn gant ur vag a Garanteg. Tri loen eus ar re wellañ a

yoa stag gantañ ouzh e garr ; edo erru d'ar gêr gant e garrad, edo o sevel diouzh maner Kerlaodi, pa lammas en hent, en un taol krenn, diwar ar c'hleuz, ur c'hi-chase hag a ranke bezañ o redet war-lerc'h ur c'had bennak. Al loen blenier, a yoa Roundell e anv, en doe aon hag a droas war e giz ; al loen kleür a reas ar memes tra. Per a zalc'he mat d'e siblenn hag a grie a-walc'h ouzh e gezeg. Mes en aner her grae ; kezeg spontet n'int ket aes da zerc'hel. Dont a rejont o-daou war ar gazeg limon ; Per a voe stropet⁵⁶ e-mesk ar sternaj, ar c'harr a droc'holias. Paket etre ar rod hag ar c'hleuz, edo hanter varv pa deuas tud, a gleve an trouz, d'hen tennañ ac'hano. Un druez⁵⁷ oa e welet ! Anat oa d'an holl ne daje ket a-bell. Ar gwad a rechete a-leizh e c'henoù ; a-vec'h ma c'hellas lavaret : « En anv Doue, klaskit ar beleg d'am c'haout da selaou va c'ho-fesion, da reiñ din va Sakramantoù diwezhañ. Lavarit da Vari, va fried, dont war va zremenvan. »

Graet e voe e lavar. Person Plouenan a deuas war varc'h ha d'an daoulamm. Reiñ a reas dezhañ, en anv Jezuz-Krist, ar pardon eus e bec'hedoù... Mari Kreac'h en em gavas ivez, he daoulagad ruz gant an daeloù, hag he skiant evel hanter gollet. Per a yoa dilavar... En em deuler a reas warnezhañ en ur grial :

« Per, Per, va fried paour, me a zo amañ en ho kichen. »

Per, evel p'en divije klevet he mouezh, a zigoras e zaoulagad ; ur sell a garantez hag a deneridigezh a reas outi, mes n'oa evit lavaret ger. A-benn ur pennad, evelato, e tisonkas ur c'henaouad⁵⁸ all a wad, ha neuze e c'hellas lavaret :

« Mari, va fried karantezus, kenavezo er bed all a rankan da lavaret deoc'h ; kelennit mat hor bugale ; pedit Doue evidon-me... »

Hag e tennas e huanad diwezhañ.

Mari Kreac'h a chomas ivez 'ta intañvez gant he femp krouadur.

En amzer-se, an Dispac'h a rae freuz e Frañs ; ne zaleas ket d'en em skignañ e Breizh-Izel. An ilizoù a voe laeret, ar venec'h hag al leanezed a voe lakaet er-maez eus o c'houentoù ; an noblañs kozh a rankas kuitaat o bro, pe mont d'ar prizon, hag alies d'ar marv. Anna ar Sant, ken eürus koulskoude en he c'houent e Kastell, a rankas, evel ar re all, kemeret an tec'h. Dont a reas da di he breur, da Benn an Neac'h.

Siwazh ! ur skabell c'houllo a gavas en ti, skabell he breur ! anaout a rae e varv, evit gwir, rak kemenet oa bet dezhi penaos oa marvet ha pe zeiz oa bet lakaet er bez ; hag hi hag he c'hoarezed leanezed o doa pedet Doue a galon evit peoc'h e ene. Evelato, ar gwel kentañ eus an ti he doa tremenet ennañ he yaouankiz gant ur breur ker karet a yeas dre he c'hallon. Mes ne zaleas ket da zont enni he-unan. En em ouestlet oa da Zoue, ne dlee eta ober van ebet eus a draoù ar bed-mañ. Abalamour da se ec'h en em roas d'al labour kalonekoc'h ha gwashoc'h eget plac'h an ti ; ar pep diaesañ, ar pep poaniusañ a glaske atav da ober.

N'oa ket a-walc'h c'hoazh kement-se : bemdez, goude merenn, e tastume ar vugale a dro-war-dro en he c'hambr, hag eno e teske dezho o fedennoù, e rae dezho katekiz hag ec'h alie anezho da bellaat diouzh an dud fall a rede ar vro en ur brezeg a-enep ar veleien hag a-enep relijion Jezuz-Krist. Ha den ne oar pegement a vad he deus graet en he c'harter e-pad m'eo bet lezet. — Paolig ar Sann a yoa unan eus ar re a heuilhe he skol, ha gwelet hoc'h eus graet gant pegement a nerzh en deus harpet ouzh an Dispac'herien ha peger kalonek eo aet dirak Doue.

Pa rankas an aotrou Gall, person Plouenan, kemeret an tec'h, evit mat, hag en em zerc'hel strishoc'h a-zindan

guzh, e kreskas c'hoazh he labour. He c'hoar-gaer Mari Kreac'h hag hi en em glevas evit ober un toull-kuzh da reiñ lojeiz d'ar veleien harluet. En em lakaat a raent e-tal da goll o madoù hag o buhez ; an dra-se ne rae mann ; gloar Doue, mad ar relijion, silvidigezh an eneoù, a glaskent a-raok pep tra. Ar gristenien gentañ, en amzer gozh, ha n'o doa-i ket graet ar memes tra evit ar verzherien ?

Ar veleien a veze aliesañ e Penn an Neac'h, oa an aotrou Gall, person ar barrez, hag an aotrou Koarigou, a-raok an Dispac'h-mañ, beleg kouent leanezed Santez-Ursula, e Kastell, e-lec'h m'oa bet leanez Anna ar Sant. Eno e vezent kavet pa veze ezhomm anezho evit reiñ sakramant ar Vadeziant d'ar vugale, pe sakramant an Nouenn d'ar re glañv. Ne oufed biken lavaret pegement a vad o deus graet an daou veleg santel-se e Plouenan hag er parrezioù all a-dro-war-dro. Da bet n'o deus ket digoret dor ar baradoz ? Mil bennozh dezho !

An aotrou Go, nevez graet avieler gant an Aotrou de la Marche, eskob Kastell, a-raok m'en doa ranket kemeret an tec'h ha mont da Vro-Saoz, e-lec'h m'eo marvet, evel a ouzoc'h, a yoa deuet d'o c'haout evit en em guzhet e-unan, hag ivez evit o sikour, hervez e c'hal-loud, en o labouroù hag en o foanioù.

Marteze e kavo deoc'h em beus kontet kalz re a draoù diwar-benn tiegezh Penn an Neac'h ? Pep hini a soñjo ar pezh a garo. Evidon-me, n'on ket enoet ; va c'halon, a gav din, a astenn o komz a dud heñvel ouzh tud Penn an Neac'h. Marteze eo abalamour n'eus ken ar seurt tud-se bremañ war an douar, siwazh !

Setu aze petra eo tiegezh Penn an Neac'h ; setu aze an div vaouez a gas e an traoù en-dro pa deuas kere Pont Eoun da lakaat ar spont hag ar ranngalon ennañ.

Pa c'houlennas kabiten ar soudarded da zebriñ ha da

evañ, Anna ha Mari a hastas afo degas dezhañ ar pezh a c'houlenne, evit miret ouzh droug da vont ennañ, gant aon na vije krisoc'h e-keñver an aotrou Gall hag an aotrou Koarigou. Goude bezañ debret hag evet, e voe graet un tamm enklask dre an ti ; mes an enklask ne badas ket pell, pe abalamour m'o doa kredet an aotrou Gall, pe abalamour ma vire o banneoù outo da welet sklaer.

E-keit-se e tostae an noz ; poent oa en em dennañ d'ar gêr. Hag ouzhpenn, un dro vrvavik a-walc'h o doa graet. Ma n'o doa ket gellet pakañ paotred Treger, o doa da vihanañ da gas d'o jeneral daou veleg disant, kavet ganto kuzhet en un ti. A-raok mont er-maez eus an ti, ar c'habiten a zistroas ouzh Anna ha Mari, en ur lavaret dezho :

« Krenañ a dle war e dreid an nep piv bennak a zisent ouzh ar Republik ; hag ar Republik a zifenn reiñ golo d'ar veleien pennoù-fall a ya enepti ha ne heuilhont ket he lezenn. »

Goude se, leun o c'hof ha tomm d'o fenn, ar soudarded hag o c'habiten en em lakeas en hent da vont war-zu Kastell. Dek anezho a yoa a-raok, ar re all a yoa war-lerc'h. E-kreiz, o daouarn liammet start ha stag an eil ouzh egile, edo an aotrou Gall hag an aotrou Koarigou. Krediñ a c'hellit, an daou-mañ n'oant ket laouen ; gouzout a raent ar pezh a c'hoarvezje ganto ; n'oant ket a-zindan-zivin, n'o doa nemet ar marv da c'hortoz. Ne zigalonekaont ket evelato ; mes ar marv a zo yen d'an holl, hag abalamour da se, n'oant ket evit miret ouzh un tamm enkrez. Evit en em greñvaat en hent, e lavarent o fedennoù, mes kerkent ha ma savent o mouezh un tamm uheloc'h, e vezent broudet a daolioù beg fuzuilh.

Lavaret e vije e rae poan-galon d'ar soudarded klevet daou veleg o pediñ Doue.

Edont o vont dre an hent bras war-eeun da vaner Kerandraoñ, e-lec'h m'oa bet o chom an Aotrou de Kermoysan, pa welas ur soudard un den diwar ar maez, e-kreiz ur park, oc'h esa tennañ panez a daolioù trañch, rak skornet-kalet oa an douar ha n'oad evit ober seurt gant ar bal. Ar c'houerriad a yoa gantañ ur rokedenn lien gwenn. Pleget war e labour, ne selle ket ouzh an dud a yae dre an hent bras.

« Kabiten ! kabiten ! » eme unan eus ar soudarded, « ha ne welit-hu ket du-hont e-kreiz ar park ? »

— Petra ?

— Ur banniel gwenn o sevel hag o tiskenn.

— Ur banniel ! E pelec'h ?

— Ahont, er park.

— Hennezh a zo ur paour kaezh bennak o klask un tamm boued d'e loened.

— C'hwí, kabiten, a zo re laosk an tamm ac'hanoc'h. Hennezh en deus lakaet ur rokedenn wenn evit goapaat ac'hanomp-ni. Daoust hag ar banniel gwenn hag eñ a dlefe parañ c'hoazh war douar Frañs ? Ha ne ouzoc'h ket eo barnet d'ar mallozh abaoe an deiz m'eo bet lakaet d'ar marv ar roue Louis XVI ?

— Ha petra 'fell dit a rafen-me d'an den-se ?

— Petra ? N'eo ket diaes her gouzout ; her c'has gant un tenn fuzuilh pe zaou da gaout e roue, perc'henn ha patrom ar banniel gwenn.

— Ya, ya », eme ar soudarded a-unan, « gwir a lavar hor c'hamarad ; tennomp warnezhañ, evel d'ar gwenn, ha pa ne ve ken nemet evit diskargañ hor fuzuilhoù, ha dreist-holl, evit diskouez d'hor jeneral Canclaux hor beus ranket tennañ, evit en em zifenn.

— Gwir a livirit », eme ar c'habiten. « Ret eo deoc'h diverglañ ho fuzuilhoù en ur dennañ war ar c'houerriad-mañ. Canclaux a welo dre gement-se hon deus bet bec'h en tu bennak. »

Ker buan, ar soudarded a yoa a-renk, a-hed ar c'hleuz, war an hent bras. Al labourer kaezh, dispont, dinec'h, a skoe, gwellañ ma c'helle, taolioù trañch en douar evit kaout ur banezenn bennak. Ne soñje ket edo ken tost ar marv dezhañ.

Ar soudarded a vizas en ur c'hoapaat, o pariañ piv a skoje an eeunañ war ar penn ; ar vro a grozas gant trouz an tennoù fuzuilh, ar paour kaezh koueriad a gouezhas war e banez ; pemzek pe ugent boled en doa bet ... Un tamm ruilhadenn a reas, mes goude-se ne fiñvas ken ...

Drailhet oa e gorf !

Hag an aotrou Gall, hag an aotrou Koarigou, a ranke chom war an hent bras hep gellout reiñ tamm sikour ebet d'o c'henvroad !...

PEMPET PENNAD WARN-UGENT

Ar soudard Fabian Croy

Gwall draoù a gontan diwar-benn ar Republikaned, ha neketa ? N'eo ket me a zo kaoz, int-i o-unan eo, rak n'o deus ket graet kalz a draoù vat. Koulskoude ne lavaran ket deoc'h kement tra fall o deus graet. Evel-se n'em beus lavaret ger ebet deoc'h eus an dra skrijus a reas e Konk-Leon an *Arme noar* am beus komzet anezhi deoc'h el lodenn gentañ eus va istor.

An *Arme noar*, oc'h ober he zro war ar maez, a-raok degouezhout e Lokrist, en em gavas en un ti, e-lec'h m'oa ur c'horf marv war ar varskaoñ. Ar gwel eus a ur c'horf marv, a laka pep den da ziskenn ennañ e-unan ; ha, dre ar bed holl, kerkoulz er broioù paian evel er broioù kristen, e touger doujañs d'ar marv. Mat, e Konk-Leon, soudarded an *Arme noar* a grogas didruez er c'horf marv hag hen degasas diwar an daol ouzh ur bank e-kichen an tan. Kinnig a voe graet dezhañ tammoù bara ha pastelloù kig da zebriñ, ha banneoù da evañ ... Hag an holl a c'hoarzhe ! Unan a roas un hortad dezhañ hag hen diskaras war an oaled, abalamour ne zebre tamm ha ne eve banne. Un all, goude bezañ her savet en e sav, a roas dezhañ un taol dorn a-dreuz e c'henoù, abalamour ne grie ket : Bevet ar Republik !...

Troomp hor penn, re heugus eo an traoù-mañ da gontañ.

Ha c'hwi a gav deoc'h ivez em beus lavaret kement tra kalonek o deus graet va c'henvroiz, paotred Bro-Leon ? Nann, nann. Evel-se n'em beus lavaret ger ebet deoc'h diwar-benn Visant Kaer, eus a Gerfiad, e Kleder. Hennezh a veze noz-deiz o redet a-hed an aod. Taoler a rae evezh ouzh pep tra, ha lakaat a rae atav e dro da gaout bag d'an neb a ranke tec'het a-raok an Dispac'h, kerkoulz ha mar gouie kaout kuzh d'ar re a zistroe eus a Vro-Saoz d'hor bro. Pa veze ret ez ae zoken da gas ar c'heleier betek war-zu ar Morbihan. Doue hen diwalle, rak ne voe james tizhet. — Er bloaz 1815, p'en em savas adarre ar vro a-enep Bonapart, distro a enezenn Elb, an Aotrou markiz de la Boëssière, en doa hen anavezet mat e-pad an Dispac'h bras, a lavaras da unan eus e dud, a deue da Vro-Leon, mont da ober e c'hourc'hemennou d'e vignon Visant Kaer, en doa ken alies roet bag dezhañ da dreuziñ ar mor. Komzoù an den-se a skoas un taol a joa ker pounner war galon Visant, ma kouezhas klañv ha ma varvas nebeut amzer goude-se. E bered Kleder eo bet beziet, hag an traoù-mañ a zo bet kontet din-me gant maer Kleder e-unan.

Hennezh, ar Visant Kaer-se, a yoa pe dad, pe vreur da dad an aotrou Kaer, hoc'h eus anavezet person e Plouvorn. Ne ouzon ket difazi a-walc'h pehini anezho oa.

N'em beus ket kontet deoc'h kennebeut an dro a reas, d'ar Republikaned, Paol ar Fourn, kloc'her Lambaol-Gwitalmeze.

An aotrou Kalvarin, ginidik a Borspoder, a yoa person eno, ha ne falvezas ket dezhañ kuitaat e barre-zianiz⁶⁰. Chom a reas kuzhet en tiez, hirio amañ, warc'hoazh du-hont, diouzh ar c'heloù a zegase dezhañ an aotrou Karo, barner-a-beoc'h e Gwitalmeze. An

aotrou Karo, evitañ da vezañ kemeret karg digant ar Republikaned, n'oa ket evelato evit an dispac'h hag an dizurzh ; c'hoant sevel dreist ar re all ha dastum madoù, marteze en doa, mes n'en doa ket a c'hoant, avat, da goll e ene. Abalamour m'edo e karg oa deuet-mat d'ar Republik, hag oa fiziañs ennañ, ha dre se e c'helle ober vad kenañ dre ar vro.

Hogen an aotrou Kalvarin hag eñ a yoa bet er memes amzer er skolajoù ; en em anaout mat a raent. An aotrou Karo a ouie ervat edo an aotrou Kalvarin e Lambaol, hag e teue alies zoken da Witalmeze. Abalamour da se, bep tro ma kleve anv a soudarded da zont er vro, e kemenne d'an aotrou Kalvarin, hag e lavare dezhañ e pe du ez aent.

Kemennet kerkoulz-se, n'eo ket hep souezh e vije chomet an aotrou Kalvarin hep bezañ dizoloet.

Ur dervezh, evelato, edo o tont eus an Arvor, e-lec'h m'oa bet o nouiñ Kolaz ar Born, gant Paol ar Fourn, e gloc'her, p'en em gavas, dirak Kerdivoret, war-hed tri-c'hant paz, tal-ouzh-tal gant ur vandenn soudarded. — An aotrou Karo ne ouie ket edont er vro, ha dre se n'en doa ket gellet kas kemenn.

« Lammit er park, Aotrou person », eme Baol ar Fourn ; « buan dreist ar c'hleuz, pe emañ graet ganeoc'h.

— Ha te, Paol, petra a ri ?

— Me a dec'ho, n'ho pezet aon ebet. Lammit buan 'ta er park ; amañ n'eus ket amzer da goll. »

An aotrou Kalvarin a lammas er park hag a yeas goustadik a-hed ar c'hleuz oc'h ober an neuz da eveshaat ha diwanañ brav a rae ar gounidigezh en douar. Dilhad e-giz ar vro a yoa gantañ evel gant Paol ar Fourn ; n'oa ket ivez 'ta aes gouzout pe oa unan anezho beleg pe n'oa ket.

Kerkent ha m'oa aet an aotrou Kalvarin er park,

Paol a lammas e votoù eus e dreid hag a en em lakeas da c'haloupat war-zu an tevenn, evel pa vije bet an tan war e lerc'h. Ar soudarded a gredas oa hennezh ar beleg a glaskent.

« Paotred ar Republik », eme ar mestr, « en ho raok e red ur beleg, enebour ar Republik : daou skoed hag ur banne sonn d'an hini a lakaio da gentañ e zorn warnezhañ. »

Ar c'homzoù-se a roas divesker d'ar soudarded. Mont ha mont a raent ken na zistagent tammoù taouarc'h gant beg o botoù ; sur oant eus o zaol, rak n'oa na ti, na koad, na kleuz ebet zoken e nep tu, n'oa nemet aod ha tevenn ; n'oa ket ivez 'ta tamm kuzh ebet e neblec'h.

Un hanter kardeur bale a zo kreñv eus a Gerdivoret d'ar mor. Paol ar Fourn a c'haloupe, ur votez gentañ e pep dorn ; ar soudarded, hanter dialanet, a c'haloupe ivez war e lerc'h. Dre ma tostae ouzh ar mor, Paol a chome goustatoc'h, ha dre ma tostaent outañ, ar soudarded a yae gwashoc'h-gwazh.

En em gavet kant paz diouzh ar mor, Paol a chomas krenn a-sav da sellet ; ha, goude bezañ sellet, e taolas e votoù war an douar, ha goude-se, ken dinec'h ha tra, e lakeas e dreid enno.

Ar soudarded n'edont ket pell war-lerc'h. Ar c'hentañ en em gavas, a grogas en e gabiez.

« A ! setu-te tizhet, beleg an Diaoul !

— Beleg an Diaoul », eme Baol, « n'on ket zoken beleg an diaoulez.

— N'out ket beleg ? Petra out 'ta neuze ?

— Me eo Paol ar Fourn, a vourk Lambaol-Gwital-meze.

— Ha perak 'ta neuze e redes ker buan-se en hor raok-ni ?

— Me redet en ho raok ?

— N'ec'h eus ket redet marteze ? Ha lakaet ac'hanomp-ni da redet ivez war da lerc'h zoken.

— Me a rede evit gwir, ha c'hoazh n'em beus ket redet buan a-walc'h.

— N'ec'h eus ket redet buan a-walc'h, ha ni a zo dialanet o tont war da lerc'h ! Perak 'ta n'ec'h eus ket redet buan a-walc'h ?

— Gwelet a rit. Me am boa antellet va higennoù etre Korneg ha Roc'h Ledan ; c'hoant am boa da vezañ a-raok ar mor, ha, kaer am beus bet redet, on en em gavet re ziwezhat, rak ouzhpenn pevar droatad dour a zo war va higennoù, ha kollet eo va mare.

— Hag henhont, an den a yoa ganez ?

— Hennezh a zo a Landunvez, a gav din, pe a Borspoder, marteze.

— Ha petra a rae dre amañ ?

— Ne ouzon ket kalz. Marteze oa deuet da c'houzout ha soudarded a yoa er c'hostezioù-mañ.

— Paotred », eme ar c'habiten, o treiñ kein da Baol hag o tistreiñ ouzh e soudarded, « e Borspoder pe e Landunvez e tle bezañ traoù nevez fenoz. Henhont a ya d'ar gêr hag a lavaro emomp e Gwitalmeze, pe dre amañ, ha koueriaded Landunvez, ha martoloded Borspoder, a gavo dezho e c'hellint en em zastum dinec'h e-berr en un tu bennak ; an dra-mañ a zo un dra anat. Ni a glevo a-walc'h e pelec'h e vezint hag o flemmo a-raok ma vezo deiz warc'hoazh. Deomp da Witalmeze da leinañ, ha, diouzh an abardaevezh, ni a yelo en hent hag a gouezho war dud ha ne vezint ket war-c'hed ac'hanomp. »

Hag en ur zistreiñ ouzh Paol :

« Ha te, pesketaer lous, ur wech all ne⁶¹ laka ket ac'hanomp da zialanañ evel-hen o c'haloupat war da lerc'h. Perak ne lavares ket deomp piv oas ?

— Ne c'houlennec'h ket diganen, evel-se.

— Bijes gortozet.

— Ha va higennoù a yoa erru ar mor warnezh ?

— Da higennoù ! da higennoù ! te a zo higenn a-walc'h », eme ar c'habiten en ur vont kuit.

« Ya, eme Baol, outañ e-unan, gwelloc'h higenn eget na soñj deoc'h. »

Tro Paol ar Fourn a zegas da soñj din eus a un dra hag a reas un den a yoa a-du gant ar Republik. Mont a ran d'her c'hontañ deoc'h, rak ne gaver ket alies da gontañ traoù brav ha mat graet gant ar Republikaned.

N'oc'h eus ket ankounac'haet, me 'gred, en doa an aotrou Lejeune, person Plougouloum, ranket kemeret an tec'h ha mont da guzhat. Mat, mont a reas da glask golo da enezenn Siek.

Edont, Jañ-Mari ar Floc'h hag eñ, o klask ul lec'h bennak goudor a-walc'h da ober ti da reiñ golo ha kuzh d'an aotrou Lejeune. Jañ-Mari a yoa gantañ ur sac'had dilhad war e gein, gant an aotrou Lejeune n'oa nemet ur vazhig skañv en e zorn hag ul levr, a anver *brevier*, a-zindan e gazel. Kaout a rae dezho ne vijent gwelet gant den, p'en em gavjont tal-ouzh-tal gant Biel an Doenn.

A-raok mont larkoc'h e rankan lavaret deoc'h ur ger diwar-benn an den-se.

Biel an Doenn a yoa un den hag a yae war e dri-ugent vloaz : drant oa war e dreid, sonn en e sav ; e zremm a yoa duet gant aer ar mor. Ne oufen ket lavaret a be vro oa ginidik. En ur zegouezhout e Breizh-Izel oa maltouter er Porzh Gwenn ; ac'hano oa bet anvet da vrigadier e Rosko. Pa deuas war an oad e tilezas e garg hag e teuas da chom da enezenn Siek. Eno e kavas ur riboul etre div roc'h vras, hag, e-lec'h sevel ti, ne reas nemet mont da vaner Kerouzere da gerc'hat, hep goulenn na diskenn, skourroù gwez da ober toenn war e riboul. Abalamour da se n'her galved dre ar vro

nemet Biel an Doenn. War e skourroù en doa lakaet tanoualc'h⁶² e-lec'h kolo pe sklent, hag evel-se e c'helle ober goap eus a c'hlav pe avel.

Biel an Doenn ne dae na war-dro iliz na war-dro beleg. Ma ne rae vad da zen ne rae droug ebet da zen kennebeut. Evelato oa aon razañ dre ar vro, rak lavaret a rae d'an holl edo a-du gant an Dispac'herien hag e kave mat kement tra a raent a-enep ar relijion hag a-enep ar veleien. Pa glevas oa tec'het kuit an Aotrou de la Marche, eskob Kastell, e lavare d'an neb a garie her selaou en ur frotañ e zaouarn :

« Alo ! a-barzh nemeur amañ, ne deuio ken ar veleien da gontañ deomp o sorc'hennoù diskiant, ha da lavaret deomp eus un ifern, tan ennañ da zeviñ an dud. »

Bep meurzh ha bep gwener, ez ae da Gastell da brenañ ar pezh a yoa ret dezhañ evit bevañ. E feson en doa pae vat, rak ne brene nemet bara gwinizh. Dre ma 'z ae ha dre ma teue, an holl a dec'he en e raok ; ar vugale, abalamour m'o doa aon rak e varv hir, hag ar re vras abalamour d'ar pezh a lavare, hag abalamour m'oa un divroad.

Ne dan ket da esa kontañ deoc'h e vuhez a-hed ar sizhun : o vrinika pe o pesketa⁶³ e veze bemdez, ha james ne lavare ger ouzh den p'en em gave unan bennak gantañ.

Mat, tal-ouzh-tal gant an den-se ec'h en em gavas an aotrou Lejeune ha Jañ-Mari Floc'h. Mar o doa c'hoant da gaout unan bennak war o hent, e gwirionez, n'eo ket Biel an Doenn oa. Evel-se e chomjont mantret. N'oant nag evit tec'het nag evit kuzhat, rak, d'ar mareoù-se, n'oa na tamm pin, na gwezenn all ebet en enezenn Siek. Biel an Doenn a welas o nec'hamant, chom a reas krenn en e sav, hag en ur dreññ ouzh an aotrou Lejeune :

« C'hwï, a gav din, eo person Plougouloum.

— Ya, me eo », eme an aotrou Lejeune n'oa ket evit lavaret gevier.

— Anzavit ouzhin », eme Viel en ur vousec'hoarzhin, « oc'h deuet amañ, en enezenn-mañ, da glask kogn da guzhat, pe bag da vont da Vro-Saoz.

— Klask bag da vont da Vro-Saoz, n'eo ket hennezh eo va menoz : ne garfen ket pellaat diouzh Plougouloum.

— Neuze 'ta hoc'h eus c'hoant da glask ur c'hogn da guzhat ?

— Ya, e gwirionez, hennezh eo va menoz. Gouzout a ran n'emaoc'h ket a-du ganeomp-ni, kristenien Breizh-Izel, hag emaoc'h bremañ e doare da ober poan din, evelato ec'h anzavan ar wirionez ouzhoc'h.

— Mat a rit ; Biel an Doenn, evel mac'h anvit ac'hanon, ne gred ket en ho sorc'hennoù diskiant, mes n'en deus biskoazh evit-se graet droug d'an disterañ bugel, na deoc'h-c'hwil ne raio ket kennebeut.

— Bennozh Doue deoc'h.

— Me ne ran forzh eus ho pennozh. Abalamour m'oc'h un den, hag abalamour ma 'm beus klevet e raec'h vad d'an holl, paour ha pinvidik, e-pad m'edoc'h e Plougouloum, ez an da ober ur c'hinnig deoc'h. Ha dont a rafec'h da guzhat da riboul Biel an Doenn ? »

An aotrou Lejeune a reas ur sell ouzh Biel, hag a lavaras dezhañ :

« Ya, fiziout a ran va buhez ennoc'h. »

Mat, eno, en enezenn Siek, e chomas e kuzh an aotrou Lejeune, ken na deuas ar peoc'h. Mar boe klask dezhañ, Biel an Doenn n'hen disklerias ket. Her bevañ a reas zoken evit netra pa ne zegase ket Plougouloumiz boued dezhañ. Pa deue tud d'her c'hask da welet re glañv pe da ober badeziantoù⁶⁴, Biel her galve hag a leze anezhañ da ober hervez e faltazi ; pa gare ez ae, pa gare e teue. Atav e kave dor zigor e riboul Biel an Doenn.

Ne ouzon ket nag e pelec'h, na peur, na penaos eo marvet Biel an Doenn. Me 'gred en deus graet an Aotrou Doue ur sell a druez outañ, evit bezañ kuzhet an aotrou Lejeune, hag en deus bet ur marv mat, hag emañ bremañ en e varadoz.

Ne vefen ket souezhet hag e teufe pennoù-bras ar Republik da nac'h an traoù a gontan amañ, ha d'o lakaat war gein tud all n'emaint ket, war o meno, a-du ganto. Nac'h a zo aes ! Mat, me a ya da ziskouez dezho eo int-i o-unan eo a rae hag a lakae ober an traoù kriz a gontan deoc'h. Hag evit hen diskouez sklaer hag anat d'an holl, ez an da lakaat dirak ho taoulagad un tamm skrid, skritur-moul. An tamm skrid-se a zo ur varnedigezh d'ar marv, douget gant ar re a rae lezennoù, hag evel-se gant mistri ar Republik.

Un den yaouank, anvet Fabian Croy, a yoa soudard e Montroulez ; kavet e voe gantañ ur groaz vinniget. — Mammoù kristen a Vreizh-Izel, pa rank ho mab mont da soudard, ha ne stagit-hu ket dezhañ war e galon, medalenn⁶⁵ santez Anna, patronez hor bro ? Plac'hed yaouank, ha ne roit-hu ket d'ho preur, a-raok kuitaat ti e dad, medalenn ar Werc'hez Vari, evit m'hen diwallo e pep lec'h, diouzh pep droug, he m'hen degaso d'ar gêr, ar c'hentañ ar gwellañ, yac'h ha divac'hagn ?

Mat, ar soudard Fabian Croy a zo bet barnet d'ar marv, a-berzh lezennoù ar Republik, abalamour ma touge, en e gerc'henn, ur groaz roet dezhañ, marteze, a-raok kuitaat e vro, gant e vamm pe gant e c'hoar.

Evit miret ouzh pep unan da nac'h ar pezh a lavaran, ez an da lakaat amañ war-lerc'h, ar varnedigezh-se, ger evit ger. Troet em beus anezhi e brezhoneg, mes diaes kenañ eo lakaat en hor yezh-ni traoù ker kriz. Gant aon n'am befe ket troet mat, rak n'em beus ket a c'hoant da dromplañ den, e lakaan ar galleg en un tu, hag ar brezhoneg en un tu all. Evel-se, ma ne intentit⁶⁶ ket

mat ar brezhoneg, n'ho pezo nemet sellet ouzh ar galleg evit sklerijennañ ho spered.

Ma vefe unan bennak hag en defe diskred war ar varnedigezh-se, n'en deus nemet dont d'am c'haout, ha me he diskouezo dezhañ, skrivet e skritur-moul, rak etre va daouarn emañ.

BARNEDIGEZH Kador-Varn an Dispac'h

Dalc'het e Brest war skouer hini Pariz, hag a zoug, war lavar juri ar varnedigezh :

1° Eo anat eus bet graet skridoù hag a denn da ziskar ha da zispartiañ kuzulierien ar vro, ha da adlakat ur roue e Frañs ;

2° Ha Fabian CROY a zo bet kendrec'het da vezañ graet ar skridoù-se ;

3° Ha ma 'n deus o graet gant e holl anaoudegezhvat, hag evit stourm ouzh an Dispac'h ;

A varn d'ar marv Fabian CROY, anvet amañ diaraok, hervez an artikl kentañ eus al lezenn eus an 29 a Veurzh 1793 ;

A lavar e vadoù dastumet evit ar Republik.

An 13 floréal (miz ar bleuñ), an eilvet bloaz eus ar Republik a Frañs.

En anv ar bobl a Frañs,

Ar gador-varn he deus roet ar varnedigezh a zo amañ war-lerc'h :

Kador-varn an Dispac'h dalc'het e Brest, goude bezañ gwelet ar skrid-tamall graet gant an diskulier publik ar gador-varn-se, enep Fabian Croy, korporal en eil rejimant soudarded war droad, galvet diagent soudarded war-droad-ar-mor, oadet a seizh vloaz warn-

JUGEMENT du Tribunal révolutionnaire

Etabli à Brest à l'instar de celui de Paris, qui, sur la déclaration du jury du jugement, portant

1° Qu'il est constant et qu'il a été composé des écrits tendant à l'avilissement et à la dissolution de la Représentation nationale, et au rétablissement de la royauté en France ;

2° Que Fabien CROY est convaincu d'avoir composé ces écrits ;

3° Qu'il est convaincu de les avoir composés dans toute la plénitude de sa raison et avec une intention contre-révolutionnaire ;

Condamne à la peine de mort ledit Fabien CROY, conformément à l'article 1er de la loi du 29 mars 1793 ;

Déclare ses biens acquis à la République.

Du 13 floréal, l'an second
de la République française,

Au nom du peuple français,

Le tribunal a rendu le jugement suivant :

Vu par le tribunal révolutionnaire établi à Brest, l'acte d'accusation dressé par l'accusateur public près icelui, contre Fabien Croy, caporal du 2e régiment d'infanterie de la ci-devant marine, âgé de vingt-sept ans,

ugent, ganet e Sant-Per-Montier, departamant ar Menez-Gwenn, o chom e Brest.

Er skrid-tamall-se e lenner ar pezh a zo amañ war-lerc'h :

Joseph-Frañsez-Ignaz DONZE-VERTEUIL, tamaller publik e-kichen kador-varn an Dispac'h, dalc'het e Brest war skouer hini Pariz.

A ziskouez, an daou pluvioz (miz ar glav) diwezhañ, komandant an div vatailhon volontierien an nasion, neuze o chom e Montroulez, en deus graet kemer ha kas, da di-kuzul-kêr, ar soudard Fabian Croy, evit bezañ diskouezet kentelioù ha menozioù a-enep an Dispac'h.

An den-se, o vezañ bet kaset eus a Vontroulez da gastell Brest, ha lakaet etre daouarn kador-varn an Dispac'h, ar skridoù a gomz anezhañ a zo bet roet d'an tamaller publik.

Ac'hano e c'hoarvez :

1° Croy a zo bet kavet warnezhañ ur groaz bastet a bep tu gant kregin ha perlez, ha daou damm paper, a vije lavaret skrivet gantañ, hag a yoa warnezhio an traoù diskiantekañ diwar-benn ar relijion hag an tamall ar pounnerañ war le ar veleien ;

2° An 21 a viz c'hwevrer 1794, Croy a skrive e-unan d'e gomandant evel-hen : « Sitoian, pevar bloaz
« a zo ez omp heskinet gant un dispac'h hon taol en
« diroll hag hon doug d'en em gannañ an eil enep
« egile (brezel sivil). O welet n'int ket c'hoazh kontant
« da vezañ lakaet ar roue d'ar marv, o deus ouzhpenn
« diskaret an Aoter ha degaset an *idolatriach* e Frañs ;
« abalamour da se e tianzavan al lezenn nevez-se, hag
« e c'houlennan bezañ diskarget eus va bili a gorporal,
« ha servijañ hepken evel fuzuilher simpl en armeoù
« ar Republik. »

Ar pezh a ziskouez e kaver el lavar-se eus an 21 eus a viz c'hwevrer, gwir menozioù Croy, eo e talc'h d'o diskouez c'hoazh d'an 22 pluvioz (miz ar glav), dre

natif de *Saint-Pierre-de-Montier*, département du *Mont-Blanc*, demeurant à *Brest* ; duquel acte d'accusation la teneur suit :

Joseph-François-Ignace DONZE-VERTEUIL, accusateur public près le tribunal révolutionnaire séant à *Brest*, établi à l'instar de celui de *Paris*,

Expose que, le 22 pluviôse dernier, le commandant des deux bataillons de volontaires nationaux, alors cantonnés à *Morlaix*, a fait arrêter et conduire à la municipalité de la même commune, le nommé Fabien Croy, pour avoir manifesté des principes contre-révolutionnaires.

Ce particulier ayant été transféré de *Morlaix* au château de *Brest* et traduit au tribunal révolutionnaire, les pièces audit Croy ont été remises à l'accusateur public.

Il en résulte : 1° que Croy a été trouvé nanti d'un christ, garni des deux côtés en nacre de perle, et de deux pièces paraissant être de son écriture, lesquelles respirent partout le fanatisme religieux le plus absurde et renferment la critique la plus forte de la constitution civile du clergé ;

2° Que, le 21 février 1794, Croy écrivait de sa main à son commandant en ces termes :

« Citoyen, depuis quatre ans, nous sommes travaillés
« par une révolution qui nous a conduits à l'anarchie et
« à la guerre civile. Et considérant que, non contents
« d'avoir fait mourir le roi, ils ont encore renversé
« l'autel et introduit l'idolâtrie en France, ainsi je désap-
« prouve cette nouvelle constitution ; je demande ma
« démission du grade de caporal, et ne servir que
« simple fusilier dans les troupes de la République. »

Ce qui annonce que cette déclaration du 21 février renfermait les véritables sentiments de Croy, c'est sa persistance à les manifester encore, le 22 pluviôse, par une déclaration adressée au même commandant, également de la main de Croy et conçue dans les mêmes termes.

D'après cet exposé, l'accusateur public a dressé la présente accusation contre ledit Fabien Croy, caporal

un anzav kaset d'ar memes komandant, skrivet evel diaraok dre zorn Croy, hag er memes komzoù.

Diouzh an traoù-se, an tamaller publik en deus lakaet war baper ar skrid-tamall-mañ a-enep Fabian Croy, korporal e-barzh ar rejimant anvet diagent an eil a dud a vor, dalc'het bremañ e kastell Brest, evit bezañ, — an 21 a viz c'hwevrer, ha an 22 a viz pluvioz, dre zaou skrid eus e zorn, sinet gantañ, hag en deus anzavet er goulennoù a zo bet graet dezhañ evit bezañ e labour, — anzavet en deus c'hoazh ar meno-zioù ar brasañ a-enep an Dispac'h ; ankeniet eo ivez a varv an diwezhañ *tyrant* a Frañs, dizanzavet en deus al lezenn nevez, ha tamallet ar vro da vezañ diskaret an Aoter ha da vezañ degaset an *idolatriach* e Frañs. Ar pezh a zo, a-berzh Fabian Croy, mont a-enep *liberte* ha galloud ar bobl, ha gervel a-nevez ar roue evit gwas-kañ ha mac'hañ adarre ar vro ; torfed hag a dle bezañ *punisset* hervez al lezennoù hag evit silvidigezh ar Republik.

Abalamour da se, an tamaller publik a c'houlenn ma teufe ar gador-varn unanet da reiñ dezhañ diskarg eus an tamall-mañ a-enep Fabian Croy, korporal er rejimant anvet diagent an eil a dud a vor, dalc'het er prizon anvet Kastell Brest ; ra vezo, abalamour da se, gourc'hemennet gant urcher ar gador-varn, douger ar gourc'hemenn da zont, e vezo kemeret Fabian Croy, dalc'het ha miret er prizon-se, evit chom eno evel en un ti a justis, hag e vezo ar gourc'hemenn-se roet da anaout da guzulierien Brest ha d'an hini tamallet.

Graet e kambr an tamaller publik, an 10 floreal, eilvet bloavezh a Republik Frañs, unan ha dirannek.

Sinet : DONZE-VERTEUIL.

Ar gourc'hemenn da gregiñ e Fabien Croy a zo bet roet er memes deiz gant ar gador-varn ;

au ci-devant 2e régiment de la marine, actuellement tenu au château de Brest pour avoir, les 21 février et 22 pluviôse derniers, par deux écrits de sa main et signés de lui, lesquels il a reconnus par son interrogatoire, pour être son ouvrage, professé les principes les plus contre-révolutionnaires, regretté la perte du dernier tyran français, désapprouvé la nouvelle constitution, accusé la nation d'avoir renversé l'autel et introduit l'idolâtrie en France. Ce qui est, de la part dudit Fabien Croy, avoir attenté à la liberté, à la souveraineté du peuple et provoqué le rétablissement de la royauté, et, par conséquent, de la tyrannie ; crime dont les lois et le salut de la République sollicitent également la punition.

Pourquoi l'accusateur public requiert que, par le tribunal assemblé, il lui soit donné acte de la présente accusation qu'il porte contre Fabien Croy, caporal au ci-devant 2e régiment de la marine, détenu dans la maison d'arrêt dite le Château de Brest ; qu'en conséquence, il soit ordonné que, par l'huissier du tribunal, porteur de l'ordonnance à intervenir, ledit Fabien Croy sera pris au corps, arrêté et écroué en ladite maison d'arrêt pour y rester comme en maison de justice, et que ladite ordonnance sera notifiée tant à la municipalité de Brest qu'à l'accusé.

Fait au cabinet de l'accusateur public, le 10 floréal, l'an deuxième de la République française, une et indivisible.

Signé : DONZÉ-VERTEUIL.

L'ordonnance de prise de corps rendue le même jour par le tribunal contre ledit Fabien Croy ;

Le procès-verbal d'écrou de sa personne au château de Brest comme maison de justice ;

La déclaration du jury, portant qu'il est constant qu'il

Ar *prosez-verbal* — an danevell dre skrid — ez eo dalc'het e kastell Brest, evel ti *ar* justis ;

Diskleriadurezh *ar juri* a zoug eo anat eus bet skrivet traoù hag a denn da izelaat ha da zispartiañ kuzulierien ar vro ha da zegas adarre ar roue e Frañs ;

Eo bet kendrec'het Fabian Croy da vezañ o skrivet gant e holl anaoudegezh-vat, hag evit mont a-enep an Dispac'h ;

Ar gador-varn, goude bezañ klevet an tamaller publik, hag evit heuilh al lezenn,

A varn d'ar marv Fabian Croy, hervez an artikl kentañ eus a lezenn an 29 a vis meurzh eus ar bloaz 1793, a zo bet lennet hag a lavar :

« Piv bennak a vezo bet kendrec'het da vezañ graet
« pe moulet labouroù pe skridoù hag a denn da
« zispartiañ kuzulierien ar vro, da lakaat adarre ur
« roue, pe ur mestr all bennak a-enep galloud ar bobl,
« a vezo lakaet etre daouarn barnerien *extraordinal*,
ha lakaet d'ar marv. »

Lavaret a ra e vadoù dastumet ha kemeret evit mad ar Republik, hervez lezenn an 10 a viz meurzh, artikl 2, bet lennet, hag a lavar evel-hen :

« Madoù ar re a vezo barnet d'ar marv a zo miret
« evit ar Republik, hag o intañvezed hag o bugale a
« vezo maget diwar-goust ar c'houarnamant ma n'o deus
« ket a vadoù eus a ur perzh all bennak. »

Gourc'hemenn a ra ma vezo, dre aked an tamaller publik, heuliet ar varnedigezh-mañ a-barzh peder eur warn-ugent, war blasenn Gounid ar Bobl eus ar gêr-mañ, ma vezo moulet, embannet ha lakaet dirak daoulagad an holl e pevar c'horn douar ar Republik.

Graet ha diskleriet e lez publik ar gador-varn, an 13 floreal, eilvet bloaz eus a Republik Frañs, e-lec'h m'oa dirak ar sitoianed Per-Loeiz Ragnmey, sturier ; Moriz ar Barz, mab, ha Joseph Palis, barnerien,

a été composé des écrits tendant à l'avilissement et à la dissolution de la Représentation nationale et au rétablissement de la royauté en France ;

Que Fabien Croy est convaincu de les avoir composés dans toute la plénitude de sa raison et avec une intention contre-révolutionnaire ;

LE TRIBUNAL, après avoir entendu l'accusateur public sur l'application de la loi,

Condamne ledit Fabien Croy à la peine de mort, conformément à l'article 1er de la loi du 29 mars 1793, dont lecture a été faite, lequel est ainsi conçu :

« Quiconque sera convaincu d'avoir composé ou
« imprimé des ouvrages ou écrits qui provoquent la
« dissolution de la Représentation nationale, le rétablis-
« sement de la royauté ou de tout autre pouvoir atten-
« tatoire à la souveraineté du peuple, sera traduit au
« tribunal extraordinaire et puni de mort. »

Déclare ses biens acquis et confisqués au profit de la République, conformément à la loi du 10 mars, article 2, dont lecture a été faite, ainsi conçu :

« Les biens de ceux qui seront condamnés à la peine
« de mort seront acquis à la République, et il sera
« pourvu à la subsistance des veuves et des enfants,
« s'ils n'ont pas de biens d'ailleurs. »

Ordonne qu'à la diligence de l'accusateur public, le présent jugement sera mis à exécution dans les vingt-quatre heures, sur la place des Triomphes-du-Peuple de cette commune, imprimé, publié et affiché dans toute l'étendue de la République.

Fait et prononcé en l'audience publique du tribunal, le 13 floréal, l'an deux de la République française, où étaient présents les citoyens Pierre-Louis RAGMEY, président ; Maurice LE BARS fils et Joseph PALIS, juges, qui ont signé la minute du présent jugement avec le greffier.

hag o deus sinet da gentañ war ar varnedigezh-mañ
gant ar grefier.

En anv ar bobl a Frañs,

Eo gourc'hemennet d'an holl urcherien kemennet evit
se, lakat ober ar varnedigezh-mañ, da bep komandant
ha da bep ofiser ar galloud publik, kennerzhañ, pa
vezint goulennet hervez al lezenn, d'ar gomiserien eus
ar galloud da genveilhat. Evit testeni a gement-se eo
bet sinet ar varnedigezh-mañ gant ar sturier hag ar
grefier :

Sinet : RAGMEY, *sturier*.

Sinet : QUEMAR, *grefier*.

Au nom du peuple français,

Il est ordonné à tous les huissiers, sur ce requis, de faire mettre ledit jugement à exécution ; aux commandants et officiers de la force publique de prêter main-forte lorsqu'ils en seront légalement requis, et aux commissaires du pouvoir exécutif d'y tenir la main.

En foi de quoi le présent jugement a été signé par le président et le greffier.

Signé : RAGMEY, président.

QUEMAR, greffier.

A Brest, chez Audran, imprimeur de la Commission des Représentants et du Tribunal révolutionnaire.

C'HWEC'HVET PENNAD WARN-UGENT

An aotrou Branellek. An Itron Le Guen.

Setu-me aet, ha neketa, pell diwar hent bras Kastell. Petra 'fell deoc'h ? N'on ket evit miret ouzh va spered da vont da redet pa gomzan a draoù ker kriz, ken digalon ha marv ar paour kaezh koueriad a yoa o tennañ panez en e bark. Deuomp en-dro da welet petra a c'hoarvezo gant an aotrou Koarigou hag an aotrou Gall.

Kerkent ha m'o doa graet o muntr, ar soudarded a en em lakeas adarre en hent.

Dirak ar Vadalen, a-raok mont e kêr, e voe graet un ehan. Eno e voe lakaet ar soudarded war div renk, a-hed an hent bras, ar c'habiten en tu kleiz, e gleze noazh en e zorn ; er penn a-raok, ur soudard gant e drompillh, hag e-kreiz, an daou veleg atav stag-ouzh-stag. Kerkent ha m'oe roet an urzh da vale adarre, ar soudard, er penn a-raok, a en em lakeas da drompilhañ ken na dregerne gantañ koadoù maner ar Gernevez.

Pa glevas kêriz an drompillh o son, e voe enkrez e meur a galon ; trompillh ar sitoianed ne drompillhe nemet evit an droug. An dorioù hag ar prenestroù a voe serret war bep ti ; ar gwel hepken eus a soudarded ar Republik, a rae poan ha glac'har d'ar galon.

Dont a rejont gant ru ar Skolaj evit sevel dre ar Ru Vras war al leur-gêr, e-lec'h m'oa bet ar penn-

kentañ eus a emgann Kergidu, deiz an tennañ d'ar sord.

Pa glevas Canclaux son a drompilh, e teuas buan er-maez eus e di, evit gouzout penaos o doa ar re-mañ tennet o zaol ; abaoe ar mintin edo war-c'hed anezho. Ar c'habiten a yeas d'e gaout, seder ha laouen, evit lavaret dezhañ : ma n'o doa ket gellet pakañ paotred Treger, o doa da vihanañ, gant kalz a boan evit gwir, gellet lakaat o dorn war an daou veleg penn-fall a yoa gantañ.

« Ya, jeneral », emezañ, « gwelit pegement a boan hor beus-ni bet ; daou ac'hanomp a zo chomet marv en hent ; ha, panevet kalon. dispar va soudarded, e vijemp bet lazhet holl ». — Ar gaouiad divezh, ni a oar penaos oa beuzet e zaou soudard ! — « Mes gouzout a raemp e sellec'h a-bell ouzhomp ; gwelet hor boa penaos e skoec'h e Kergidu war ar goueriaded, ha c'hoant hor boa da ober evelloc'h, evit kreskiñ hoc'h enor, hag ivez da vezañ hon-unan deuet-mat d'ar Republik.

— Mat hoc'h eus graet, kabiten », eme Canclaux, « hag ar Republik ne ankounac'haio ket nag ho kalon nag ho furnez. Meur a hini a renk uheloc'h egedoc'h a zo chomet war dachenn Kergidu ; mat, me ho lakaio en o lec'h. Kasit bremañ an daou benn-fall-se d'ar prizon da c'hedal bezañ barnet, ar pezh ne zaleo ket, a gav din, rak n'eo ket ret koll bara gant kozh traoù er c'hiz-se ».

Ar prizon, d'ar mare-se, a yoa el-lec'h m'eus savet, n'eus ket pell, ur c'hoc'hu nevez. Eno e voe lakaet an aotrou Gall hag an aotrou Koarigou, da c'hedal bezañ kaset da Gemper, evel m'her gwelimp diwezhatoc'h.

Bete vremañ, evel a ouzoc'h, n'em beus kontet deoc'h nemet traoù tremenet war ar maez, graet pe en em gavet gant tud diwar ar maez. N'emañ ket em menoz dont da gontañ deoc'h ar pezh a zo c'hoarvezet

nag e Kastell nag er c'hêrioù all. Koulskoude n'eo ket traoù da gontañ eo a vank d'ar c'hêrioù ivez. Me 'gred e teuio unan bennak, un dervezh, d'o c'hontañ deoc'h gwelloc'h eget ne c'hellfen-me hen ober. Me a zo savet war ar maez, a blij din an dud hag an traoù diwar ar maez. Dudiusoc'h eo d'am skouarn klevet al labous o kanañ gae war beg e skourr, eget youc'herezh paotred kêr, savet ar banne d'o fenn. Muioc'h a levenez a ro d'am c'halon trouz ar mor-bras, a-hed an aod, o ruilhañ ar biliennoù an eil war-gorre eben, eget klevet taolioù pav marc'h an aotrou o kroزال war bave kêr. Evelato n'on ket evit miret da gontañ deoc'h marv an aotrou Branellek.

An aotrou Jañ-Mari Branellek a yoa ginidik a barrez Gwiseni. E Kastell edo kure. Pa deuas re a vec'h war ar veleien, e rankas, evel ar re all, pe tec'het da Vro-Saoz, pe mont a-zindan guzh, e riskl da vezañ dizoloet ha barnet d'ar marv. Re a boan a rae d'e galon kuitaat tud hag oa karget anezho gant e eskob, a-berzh Doue. Ha mar daje an holl kuit, piv ivez 'ta a roje o sakramantoù d'an dud ? An aotrou Branellek ne falvezas ket gantañ tec'het kuit ; klask a reas un ti da guzhat ennañ.

Neuze kerkoulz ha bremañ ne deo na kalon na feiz a vanke e Kastell. Tud ar gêr-se a zo bet, hag a zo atav stag ha stag-mat ouzh o relijion. — Ra gendalc'ho ar re a zo bremañ da vale war roudoù o zud-kozh !

Pa voe klevet e chome an aotrou Branellek er vro, tregont e-lec'h unan a yeas da ginnig o zi dezhañ. Koulskoude, evel a ouzoc'h, n'oa ket brav reiñ golo d'ar veleien. Mont a reas da guzhat da di intañvez an Aotrou Le Guen. Hounnezh, an itron a galon-se, anvet Anna Roussel, ginidik a Vrest, a yoa bet dimezet d'an Aotrou Le Guen de Kerneizon, alvokad e Lesneven. Pa varvas he fried, e teuas, gant he femp krouadur, da

chom da Gastell. N'eo ket ret din lavaret deoc'h oa ur gristenez vat pa 'z eo gwir e kuzhe beleien en he zi.

Kuzhat tud en tiez, e kêr, a zo diaes, abalamour n'eus na krevier, na grañjoù, na sanailhoù, na bernioù kolo, na gwrac'helloù keuneud d'o lakaat enno. Petra a reas an itron Anna Roussel evit kuzhat an aotrou Branellek ? Freuzañ a reas, er solier, moger he zi ; ober a reas un toull don a-walc'h da un den da azezañ, uhel a-walc'h evitañ da sevel en e sav evit diskuizhañ. Da stankañ an toull, e voe lakaet ur pres ledan, daou stalaf warnezhañ ; eus a gein ar pres e voe lamet div banell evit ober un nor vras a-walc'h da vont er c'huzh ha da zont er-maez hep direnkañ netra er gambr.

An div banell a voe berraet diouzh an daou benn evit ma vije aes o zennañ kuit pa vije c'hoant ; d'o harpañ, en diabarzh, e veze lakaet, war stal ar pres, tri bern liñselioù harp-ouzh-harp.

N'eus forzh piv a vije aet er solier, n'en divije gwelet netra, n'eus forzh piv en divije digoret ar pres, n'en divije james soñjet e vije un den kuzhet er voger a-dreñv.

Eno oa kuzhet an aotrou Branellek. Fouge a yoa en Itron Le Guen de Kerneizon, o kaout en he zi ur beleg hag a c'helle digeriñ da veur a hini dor ar Baradoz. Fouge a yoa enni, siwazh ! ne badas ket pell.

E kêrig vihan Rosko oa un den klañv, ha dre eno n'oa beleg ebet, rak leun oa an tiez a soudarded. Aon o doa, paotred ar Republik, na vije kouezhet dre eno ar Saozon warnezho. Koulskoude, an den klañv en doa c'hoant da gomz ur ger ouzh ur beleg a-raok kuitaat ar beg douar-mañ. Gouzout a raed dre eno oa chomet an aotrou Branellek e Kastell, gouzout a raed zoken edo e ti an Itron Le Guen de Kerneizon ; mes piv da zegas da Gastell ? Kerkent ha ma veze gwelet unan bennak o tont eus a Rosko, e teue dek soudard war e lerc'h da

c'houzout da belec'h ez ae. Un den, anvet Jerom Salaun, a soñjas skrivañ ul lizher hag her reiñ da ur c'hrouadur yaouank, Lan ar Moal, ne vije ket diskredet warnezhañ. Her gervel a reas d'e di :

« Lan », emezañ, « ha mont a rafes hep aon ebet da Gastell ?

— Ya, mont a rafen ! Meur a wech dija on bet o werzhañ pesked e Kastell, ha n'em beus ket bet a aon.

— Bremañ evel-se ez eus soudarded dre eno.

— Dre amañ ez eus ivez, hag, hep aon ebet, on meur a wech tremenet e-biou dezho hag hep tennañ va c'halabousenn zoken.

— Ur paotr a galon out, Lan ; dont a ri, a gredan, a-benn eus da gefridi.

— Ya, Aotrou Salaun, pe ne deuio den.

— Mat, sell, setu amañ ul lizher hag a gasi da di an Itron Le Guen de Kerneizon, a zo o chom e ru Karmez. Ne'z pezo nemet reiñ al lizher d'an Itron ha dont kuit diouzhtu.

— An dra-se n'eo ket diaes da ober, hag, a-barzh un hantereur amañ, emañ ho lizher e Kastell.

— Gwell a se ! A-raok mont en hent, deus da geme-ret un tamm bara hag amann ; an dra-se a lakaio bole en da zivesker.

— Ne raio ket a zroug din, evit gwir, Aotrou Salaun, rak moan eo va c'hof.

— Petra ? Ha n'ec'h eus ket debret da lein ?

— Eo, mes n'eo ket bet ul lein druz evel-se.

— Ha perak 'ta ?

— Perak ? P'edo va zad, va mamm, va div c'hoar ha me o vont da zebriñ hor lein, eus degouezhet en ti pevar soudard. Ranket eus bet reiñ dezho o lod, rak naon o doa, a lavarent, ha n'eo ket al lodennoù bihanañ a zo aet ganto. Me am boa c'hoant da lavaret un dra bennak, mes va zad a luche ouzhin ; gwelloc'h e

kave reiñ peoc'h, rak gant tud ken divergont, n'eus netra da c'hounit.

— Mat, troc'h un troc'had mat a vara, laka amann warnezhañ, ha bale da Gastell da gas al lizher-mañ d'al lec'h ma'm beus her lavaret dit. »

Lan ar Moal a deuas eus a Rosko hep na daolas den ebet evezh outañ.

Ken na en em gavas e Kastell ne voe ket nec'het. Anaout mat a rae ru Karmez, mes er ru-se eus tiez en daou du, ha meur a hini a bep tu ; pehini anezho eo ti an Itron Le Guen de Kerneizon ? M'en divije c'hoazh anavezet, dre sell, an Itron ? Siwazh ! ne ouie ket he anaout.

Teir pe beder gwech oa aet ha deuet a-hed ru Karmez hep kaout ar pezh a glaske ; kaout a reas avat ar pezh ne glaske ket.

Lan ar Moal n'en doa ket taolet evezh ouzh ur gwaz hag a yae war e lerc'h, abalamour ma wele anezhañ o vont goustadik a-hed ar ru, o sellet en-dro dezhañ, hag o chom a-sav pa gleve un nor pe ur prenestr bennak o tigeriñ. Hennezh, ar gwaz-se, en doa divinet e ranke Lan ar Moal kaout ur gefridi bennak da ober.

P'edo o vont gant ar ru evit ar bedervet gwech, e teuas ar gwaz-se d'e gaout hag e lavaras dezhañ :

« Me 'gav din, diouzh ar gwel ac'hanoc'h, va faotr yaouank, emac'h o klask unan bennak hag hoc'h eus ur gefridi da ober.

— Me ? N'am beus ket, da. Me a zo amañ o c'he-dal va zad.

— O c'hedal ho tad n'emac'h ket, anat eo. N'eo ket din-me eo deoc'h dont da lavaret gevier. Selaouit ac'hanon : c'hwi a zo a Rosko, diouzh ho kwiskamant eo aes her gouzout ; me a zo eus a Gastell, — n'oa ket, ar gaouiad ! — hag evel-se omp eus ar memes bro. Me a oar ervat n'eo ket brav doare an dud vat dre an amzer

a ra, abalamour da se lavarit din petra a glaskit ha me a sikouro ac'hanoc'h da zont a-benn eus ho menoz. »

Hag en ur gomz er c'hiz-se en doa aer ur santig.

Lan ar Moal her c'hredas. Tennañ a reas eus e vruched lizher an aotrou Salaun, hen diskouez a reas dezhañ.

« Va bugel », eme ar gwaz fallakr, « hemañ, al lizher-mañ, a zo d'an aotrou Branellek, beleg, kuzhet e ti an Itron Anna Roussel, intañvez an Aotrou Le Guen de Kerneizon. Ti an itron-se eo an hini a zo du-hont, en tu dehou, ur skalier maen evit mont e-barzh. Kasit al lizher d'an ti. Arabat eo deoc'h lavaret ho pezo komzet ger ebet ouzhin-me, rak ur gwall dro a c'hellfec'h ober din ; bremañ n'eo ket brav fiziout e den. »

Lan a droas kein ker buan, hag, en ur vont war-zu ti an Itron Le Guen, e lavare outañ e-unan :

« Mat, mar deus tud fall er vro, eus ivez tud vat ! »

Ar paour kaezh Lan ne ouie ket en doa gwerzhzet e genvroiz.

An Itron Le Guen a savas raktal d'ar solier, a zigoras ar pres war an aotrou Branellek hag a roas dezhañ al lizher.

A-vec'h en doa an aotrou Branellek digoret e lizher, m'oe klevet dor an ti o tigeriñ ken na strake, ha boteier ar soudarded o toumpal war mein-glas al leurzi. Kentañ a rejont voe prenañ an nor war o lerc'h, ha gervel mestrez an ti a ouient da anaout mat, rak pell a yoa e taolent evezh outi abalamour m'oa bet diskuilhet dezho evel kuzherez beleien ha noblañs disent ouzh lezennoù ar Republik.

An Itron Le Guen, o klevet an trouz, a ziskennas d'an traoñ. O komz outi, ar c'habiten a lavaras :

« Te, sitoianez, eo intañvez ar Gwenn, bet alvo-kad e Lesneven ?

— Ya, me eo Anna Roussel, intañvez an Aotrou Le Guen de Kerneizon.

— Lez da noblañs a-gostez, hag ivez da Aotrou, bremañ n'eus nemet sitoianed.

— Me a zo bet desket din komz er c'hiz-se.

— Mat, me a ya da zeskiñ dit traoù all. Amañ, en da di, e kuzhez ur beleg ?

— Me, Aotrou ? » eme an intañvez, glac'haret ha nec'het en he c'halon, hep hen diskouez evelato.

« Ya, te ; ha zoken, me a lavaro e anv dit, mar kerez.

— Mar gouzoc'h kement all a draoù, perak dont d'o goulenn diganen-me ?

— Pebezh maouez divergont ! Lavar deomp rak-tal e pelec'h ec'h eus kuzhet da veleg.

— Pa ouzoc'h zoken e anv, e tleit gouzout ivez 'michañs e pe gorn eus an ti emañ.

— A ! ne fell ket dit, pezh lous, hen diguzhat deomp ! Bez dinec'h, ni her c'havo, ha dit-te e vezo gwashoc'h. »

An Itron Le Guen n'oa ket dinec'h, evit gwir ; evelato n'oa ket re nec'het kennebeut ; meur a wech oa bet a-ziaraok, en he zi, furch ha klask da veleien, ha bep tro he doa gellet tennañ he spilhenn eus ar c'hoari. En dro-mañ e kave dezhi he divije gellet ober ar memes tra. Siwazh ! ne ouie ket en doa Lan ar Moal diskouezet e lizher da unan a yoa war ar ru.

Klasket e voe er gegin, en div sal, er porzh, e-touez ar c'heuneud hag e klud ar yer. Ne voe kavet den, rak gouzout a rit n'eo ket eno edo an aotrou Branellek.

« Ma n'emañ ket d'an traoñ, emañ d'an nec'h », eme an hini en doa gwelet al lizher, « rak en ti-mañ emañ.

— Savomp d'an nec'h, eme ar c'habiten, ha te, sitoianez, sav a-raok. »

An Itron Le Guen a savas d'ar solier ; ar soudarded a savas war he lerc'h hag o sabrinier a ziridigne, dre ma 'z aent, en ur stekiñ ouzh o divesker.

Seizh kambr a yoa ; o-seizh e voent furchet kerkoulz hag ar c'halatrez, hag atav ne gaved den ebet. Koulskoude oa freuzet an holl gweleoù, digoret an holl arme-lioù ! Ar c'habiten a skrobe e benn, nec'het oa...

« En ti-mañ emañ kouslkoude », eme adarre an hini en doa gwelet al lizher ». Ne c'hell ket tec'het na dre an doenn na dre ar prenestroù, rak soudarded a zo er-maez o tiwall tro-war-dro d'an ti. Daoust hag eñ a ve kuzhet a-dreñv un armel bennak ? Distagomp anezho diouzh ar voger ha degasomp anezho e-kreiz ar c'hambrou.

— Greomp 'ta », eme ar c'habiten, ne ouie ket petra da ober ken.

En dro-mañ, an Itron Le Guen a gollas he liv : he c'halon a lamme a lammoù pounner en he c'hreiz ; he divesker a blege a-zindani ; graet oa gant an aotrou Branellek, ha ganti ivez, siwazh !

Er gambr kentañ ne voe kavet netra, nag en eil kennebeut. En drede, p'edod o tiloc'h ar pres m'oa kuzhet an aotrou Branellek a-dreñv dezhañ, an Itron Le Guen a rankas azezañ war ur gador ; he c'halon a yoa o vont da vankout dezhi ; evel ul luc'hedenn a dremen-nas dirak he daoulagad...

« Kabiten, kabiten », eme ar soudarded en ur grial, « amañ emañ, amañ emañ ar beleg a glaskomp !

— Diwallit na dec'hfe.

— Ne raio ket », eme daou soudard, en ur sachañ an aotrou Branellek e kreiz ar gambr.

« Ac'hanta, den fall, beleg milliget », eme ar c'habiten o reiñ ur buntad d'an aotrou Branellek, setu-te dizoloet ! Bremañ e ranki rentañ kont eus da walloberoù.

— Eus va gwalloberoù ? Ne gredan bezañ graet netra fall ebet.

— Ne 'c'h eus graet netra fall ebet ? Diskouezet e vezo dit. — Soudarded, stagit e zaouarn a-dreñv e gein d'ar beleg fallakr-se ha kasit-eñ war-eeun d'ar prizon. »

Pevar soudard a grogas en aotrou Branellek hag her c'hasas ganto.

« Ha te, maouez penn-fall », emezañ o treiñ ouzh an Itron Le Guen, « te a deui ivez ganeomp-ni dirak al lez-varn, rak mar deo difennet d'ar veleien disant chom er vro, eo ivez difennet d'an holl reiñ kuzh ha golo dezho ; al lezenn her lavar. »

An Itron Le Guen de Kerneizon he doa pemp krouadur, c'hoazh yaouank-flamm, pevar mab hag ur verc'h. Lamet⁶⁷ ur vamm digant he bugale, o ! na krisañ tra ! Gouzout a rae he doa graet un torfed bras hervez pao-tred ar Republik, ha n'he doa nemet ar marv da c'hedal. Ne fallgalonas ket evit-se. A-raok mont kuit eus he zi, e c'halvas he bugale d'he c'haout evit kimiadañ diouto ha reiñ dezho he bennozh diwezhañ ; mes ar c'habiten ne lezas ket ar vugale da dostaat ouzh o mamm ! Ur galon houarn ha dir a yoa en e greiz !

Prosez Anna Roussel, intañvez an Aotrou Le Guen de Kerneizon, ne badas ket pell. He madoù a voe lamet diganti ha roet d'ar Republik ; hi a voe barnet da vezañ kaset da ur vro a-bell, anvet Kaienn, d'al lec'h ma kaser bremañ ar galeourien⁶⁸.

Edo en Oriant o c'hedal ul lestr da vont en hent, pa deuas ar marv da Robespierre, spontailh an dud vat.

Robespierre a voe diskaret gant re all n'oant ket kalz gwelloc'h evitañ hag o doa c'hoant da gaout e garg. Hounnezh eo giz ar Republik : *c'hoari kas ar fallañ er-maez*. — An holl a oar peger buan e redas

dre bevar gorn Frañs keloù marv an den kriz-se, en deus lakaet skuilhañ kement a wad en hor bro. Keloù ar marv a vez atav ur c'heloù a gañv ; en dro-mañ oa ur c'heloù a laouenidigezh dreist-holl en hor bro-ni, rak edod o paouez dibennañ, e Montroulez, Mari-Juliana Jigant, leanez e Landreger ; an dimezell Kerlean, a Daole ; Perina ha Juliana Demaret, he c'hoar ; Barba Jago ha Modesta de Forsañs, evit bezañ hepken kuzhet beleien.

An Itron Le Guen a voe laosket da vont kuit eus he frizon. Distreiñ a reas da Gastell da gaout he bugaligoù...

P'en em gavas en he zi, e-lec'h an arrebeuri pinvidik a yoa ennañ p'oa aet d'ar prizon, ne gavas nemet tammoù kozh gweleoù ; evel e ti ar re baour, hag e-kreiz al leur-zi, Mari Toullek, he flac'h, o kas, buanañ ha gwellañ ma c'helle, he c'harr-nezañ en-dro, evit gounit boued d'he femp krouadur.

Ne dan ket da esa kontañ deoc'h distro an Itron Le Guen d'ar gêr, traoù a zo hag a sant ar galon, mes ne c'heller ket o c'hontañ. Goude bezañ komzet en ur ouelañ gant joa ouzh he bugale, stardet anezho war he c'halon, ha roet dezho pep a bok karantezus, e chomas ur pennad, evel sebezet, da sellet outo. Bec'h he doa krediñ he daoulagad. Distro oa adarre 'ta da Gastell !!! — Goude-se e lammas a-dro-vriad en-dro da c'houzoug Mari Toullek ; hag ar plac'h hag ar vestrez a chomas ur pennad hep gellout lavaret ger, ker gounezet oa o c'halonoù. Na pebezh maouez oa ivez hounnezh, ar Vari Toullek-se !

Evel emañ o paouez lavaret deoc'h, hag evel m'her gwelfot bremaik e barnedigezh an aotrou Branellek, holl madoù an Itron Le Guen de Kerneizon a dlee mont gant ar Republik. Ar soudarded ne zalejont ket da ober ti goullo. Kerkent ha m'oant aet er-maez eus an ti,

Mari Toullek a gemeras ar pemp krouadur en-dro dezhi hag a lavaras dezho :

« Bugale, ne vezit ket nec'het⁶⁹, me a c'hounezo boued deoc'h ken na deuio ho mamm en-dro. Ho mamm a deuio d'ar gêr, kredit ac'hanon, rak ni ne ehanimp da bediñ Doue eviti, ha Doue a selaouo ouzh hor pedenn. Eñ en deus bet ur vamm ivez, ar Werc'hez Vari, hag evel-se e oar pegement a garantez a zo e kalon ur bugel ouzh e vamm. Sec'hit ivez 'ta ho tae-loù, hag en em daolomp diouzhtu d'an daoulin. »

Peger kaer taolenn eo taolenn Mari Toullek, ha pemp krouadurig yaouank en-dro dezhi, o pediñ Doue evit o mamm, en un ti ne deus ennañ nemet ar peder moger⁷⁰ e-noazh⁷¹ !

A-raok ma teuas an noz, Mari Toullek he doa klasket ur guchenn golo hag ur pallenn bennak evit ober gweleoù da vugale an Itron Le Guen de Kerneizon.

Antronoz vintin, mintin-mat, a-raok m'oa dihunet ar vugale, Mari Toullek a yeas da di Renea Riou, he amezegez.

« Renea », emezi, « c'hwi a zo ur vaouez a relijion, rak, a-raok ma rankas hon Aotrou 'n Eskob tec'het da Vro-Saoz, c'hwi a veze o renkañ ar c'hadorioù er gatedral a-barzh an oferenn, hag ouzh o dastum en ur bern goude gousperoù. Abalamour da se e c'hellan komz ouzhoc'h hep aon ebet.

— Ya, o va Doue ! » eme Renea ; « goulennit diganen ar pezh ho pezo ezhomm. Kement a zo em zi a roin deoc'h a galon vat, rak gouzout a ran ar pezh a zo en em gavet gant an Itron Le Guen de Kerneizon, ho mestrez.

— C'hoant am beus da c'hounit o boued d'ar pemp krouadur a zo chomet ganen. C'hwi a c'hounid ho para en ur nezañ gant ar c'harr ; mat, me am beus c'hoant da ober eveldoc'h.

— En ur nezañ gant ar c'harr n'eus ket kalz a c'hounidegezh, evelato e c'heller bevañ.

— Ya, mes n'em beus karr ebet, hag e teuan da c'houlenn unan diganeoc'h mar hoc'h eus daou ; ar fallañ a vezo mat a-walc'h evidon.

— Daou garr am beus, a drugarez Doue, ha n'eo ket ar fallañ a roin deoc'h, rak muioc'h a dud hoc'h eus da vevañ egedon-me.

— Doue r'ho pinnigo, Renea Riou, c'hwi hag ho tud !

— Ouzhpenn-se, degouezhet-mat kenañ oc'h. Dec'h diwezhañ, merour an Aotrou de Kermoyan, a vaner Kerandraon, a yoa bet o tegas din samm e loen a lin da nezañ, ar c'hentañ ar gwellañ. Me 'gred eo evit ober dilhad d'an aotrou, a zo kuzhet dre eno en tu bennak.

— O ! roit peoc'h, Renea, gant aon da vezañ klevet.

— N'ho pezet ket a aon, den n'hor selaou. Mat, bremañ pa vezimp div o nezañ, ez ay an hanter bua-noc'h al labour en-dro.

— Bennozh deoc'h, Renea, ha meuleudi da Zoue, ne zilez ket va femp krouadurig. Selaouet en deus dija ouzh va fedenn ! »

Mari Toullek a sammas he c'harr-nezañ war he skoaz, a gemeras un hordenn lin a-zindan he c'hazel, hag a deuas d'ar gêr.

Pa zihunas ar vugale, ez ae ar c'harr en-dro, ha dija peder gwerzhid⁷² goloet a neud a yoa war marc'h ar c'harr ...

Ne dan ket da gontañ deoc'h petra soñjas ha petra lavaras ar vugale o welet o flac'h o nezañ, hag i en ur gwele ken dister ; re yaouank oant evit gouzout mat ar pezh a yoa c'hoarvezet ganto. Pa c'houlennent o mamm, Mari a lavare dezho lavaret o fedennoù evit he degas en-dro, hag ar vugale a bede Doue.

N'emañ ket em menoz kontañ deoc'h kennebeut

deiz evit deiz buhez Mari Toullek hag ar pemp minorig. Teir gwech bemdez, d'an nebeutañ, e teue ar vugale da zaoulinañ en-dro d'ar c'harr ; pediñ a raent evit o mamm. Mari a gase atav e-pad an amzer-se ar c'harr en-dro ; ezhomm nezañ he doa ; ne ehane ken na deue an noz. Neuze d'he zro ec'h en em strinke d'an daoulin hag e pede kalonek evit he mestrez.

Tud fall, tud digalon, degouezhet e Kastell e-pad an Dispac'h, a wele gant poan Mari Toullek o c'hounit bara d'ar pemp krouadur, hag a ginnigas dezhi brasoc'h pae, gwelloc'h bevañs, ma karje dilezer ar pemp minor ha mont d'o c'hêr da labourat. Tud kriz ! N'oant evit barn da boan ebet ar pemp krouadur, rak re yaouank oant ; c'hoant o doa, avat, d'o lakaat da vervel gant an naon. Mari Toullek, krediñ a c'hellit, ne selaouas ket anezho ; kenderc'hel a reas da nezañ ha da chom gant ar vugale, ken na en em gavas o mamm er gêr.

Na vezit ket ivez 'ta souezhet o welet karantez etre an div vaouez-se.

Pa zistroas d'ar gêr an Itron Le Guen de Kerneizon, ar Republik a zistaolas dezhi ul lodenn vras eus he madoù hag evel-se ne voe ken, ken tenn war Mari Toullek, hag ar vugale o devoe gwelloc'h bevañs ha boukoc'h gwele.

Dembrest goude m'oa en em gavet e Kastell, an itron galonek-mañ en em lakeas adarre da guzhat beleien, hag he devoe, en dro-mañ, an eurvad da chom hep bezañ tizhet. Ar Republikaned a yoa torret war-nezho marteze, o c'hrizder n'oa ket ivez marteze ker garv ; mes me 'gred, ar pennkaoz eus an eurvad-se, eo Doue hepken he c'hase hag he digase, diouzh m'oa ret, evit he miret diouzh ar soudarded, hag a lakae anezhi da vezañ en ul lec'h, pa vijed oc'h ober klask dezhi en ul lec'h all. Ar pezh a zo gwir eo e talc'has ar

vicher risklus-se, ker risklus ma c'helle he c'has d'ar marv, betek ar peoc'h.

An Itron Le Guen a roas da Vari Toullek peadra da vevañ en he aez ; evelato, houmañ ne falvezas ket dezhi kuitaat ar vugale he doa bevet ; mont a reas da Vrest gant unan anezho. En he c'hozhni, brevet he c'horf gant ar remm, e c'hoanteas kaout ganti he nizez Frañseza. Ar pezh a c'hoanteas a voe graet. Marvet eo dre gozhni.

An Itron Le Guen de Kerneizon he deus bevet ivez betek ar gozhni an hirañ.

« N'em beus ket a aon rak ar marv », emezi, « rak an aotrou Branellek, merzheriet evit ar feiz, a deuio da zigeriñ din dor ar baradoz. »

Nann, n'he doa ket a ezhomm da gaout aon rak ar marv, rak digor, ha digor-bras, e kavje dor ar baradoz. — Ha n'oa ket ivez hi he-unan merzherez ?

Bugale-vihan an Itron Le Guen de Kerneizon a zo, evit an darn vuiañ, o chom e Brest. Unan anezho a zo chalon e Kemper, e c'hoar a zo leanez : o-daou war hent eeun ar baradoz.

An aotrou Branellek ne voe ket pell e abadenn. Ne zaleas ket da vezañ kaset da Vrest, e-lec'h m'oe barnet d'ar marv. Merzheriet eo bet, war leur-gêr Brest, d'ar Yaou-Gamblid, 17 a viz Ebrel, er bloaz 1794. — Kae-rañ deiz evit ur beleg da vont d'an neñv gant an Aotrou Doue !...

En dervezhioù a-raok oa bet c'hoazh lakaet d'ar marv e Brest, an aotrou Koz hag an aotrou Drevez, kure Rekourañs. War leur-gêr Lesneven, er sizhun war-lerc'h, e voe dibennet an aotrou Habask, kure Plourin, hag an aotrou Guillou Petoun, kure Kerlouan.

Ne dan ket da gontañ deoc'h merzherinti an aotrou Branellek. Leun a nerzh hag a feiz, ne grenas ket dirak ar marv. Ar ganaouenn a zo amañ war-lerc'h, savet

gantañ en e brizon, en dervezhioù a-raok mervel, hen diskouezo deoc'h gwelloc'h eget va c'homzoù, rak kanaouennoù evel-se ne c'hellont ket bezañ savet gant tud hag o deus aon.

Mes a-raok kanañ deoc'h kanaouenn an aotrou Brannellek, ez an da lakaat dirak ho taoulagad e varnedigezh d'ar marv. Ar varnedigezh-mañ a ziskouezo deoc'h ur wech c'hoazh pegement a garantez o deus ar Republikaned ouzh relijion Jezuz-Krist. He reiñ a ran deoc'h ger evit ger, gant he brezhoneg fall, evit diskouez em beus c'hoant da gontañ ar wirionez. Ha mar deus unan bennak ha ne gredfe ket va lavar, n'en deus nemet dont d'am c'haout, ha me he diskouezo dezhañ, ger evit ger, evel m'eo skrivet amañ.

BARNEDIGUEZ

Rentet dre an Tribunal revolutionner

Etablisset e Brest hevel ouc'h hini Paris, dre pehini a discløryet *Yan-Mary Branellec*, bœlecq, rehell, beza bet sujed d'an deportacion (casset ha dalc'het en ul leac'h merquet); dre gonsequanç a ordren e vezo livryet diouc'h-tu d'an executer euz ar barnediguezou criminal evit beza laqueat d'ar maro ebars ar 24 heur ;

Condaoni a ra *Anna Roussel*, intanves *Le Guen*, cuzereus eus al lavaret *Branellec*, d'an deportacion ;

Ha discløria a ra o madou acquisytet d'ar Republik.

Eus an 28 germinal (mis ar sean), ar bloas 2 eus ar Republik Franç, unan ac indivisibl.

En hano ar bobl a Franç,

AN TRIBUNAL en deveus rentet ar barnediguez a heul :

Guelet dre an tribunal revolucionner, etablisset e Brest, an act a accusasion dresset dre an accuser publiq en e guichen,

A enep *Yann-Mary Branellec*, bœlecq, oaget a 37 bloas, guinidicq eus a Guisseny, o chomm e Porz-Leon, hag a enep *Anna Roussel*, intanves *Le Guen*, oaget a 44 vloas, pehini a vef eus e leve, guinidicq eus a Vrest, o chomm e Porz-Leon, departamant a Finistère.

Eus a behini act a accusacion e heul ama an tenor :

Josef-Frances-Igneau DONZÉ-VERTEUIL, accuser publiq e quichen an tribunal criminal dreist-ordinal ha revolucioner asezet e Brest,

a espos penaus, ar C'homite a surveillañ eus a goumunen Sant Pol a Leon, en eur beza bet dalc'het klos an hanvet Branellec, hag intanves Le Guen, varlerc'h un denonciacion great en o enep ; ar c'henta evel boelecq rebell nan deportet ha cavet var terouer ar Republiq ; an eil, evel e beza cuzet en e zy : digouezout a ra eus ar peçziou roet d'an accuser publiq hag a sellont oud an affer-se ;

1° Penaus, an decq nivôse diveza (mis an erc'h), ur membr eus al lavaret Comite a surveillañ, compagnequeet eus a ur goard eus ar municipalite, en eur beza antreet e demeuranç an intanves Le Guen, o devez arretet ur particulier suspectet da veza eur boelecq rebell, pehini en devez discloeriet dezo en em henvel Yan-Mary Branellec, ama diaraucq cure eus ar Minihi, ha beza abavoue tri dervez e ty an intanves Le Guen, en ur gabinet ;

2° Penaus, ebars en enterrogator subisset dre an intanvez Le Guen, yvez diracq unan euz ar barneuryen eus an tribunal, hi e devez anzavet ec'h anaveze Branellec abars ar revolucion ; penaus e houye n'en devoa ket great he lé ; penaus oa chommet en e zy abavoue ar sadorn, beteg al lun da beder heur diouc'h ar par-daëz ; ha penaus ez oa er moumend-se ez oant bet arretet assambles.

Dioud hac hervez an espos-mâ, an accuser publiq en devez dresset ar presant accusation, quen a enep al lavaret Yan-Mary Branellec, quen a enep al lavaret Anna Roussel, intanves Le Guen ; ar c'henta, evit, pa voa boelecq, nan great e lé, nan beza oboisset d'al lesenn var an deportacion, hac en dispris anezi beza chommet var terouer ar Republiq, ha beza hi bet cavet cuzet ebars ty al lavaret intanves Le Guen. Pe evit tra an accuser publiq, en em reserf goude ma en devezo great certenya ar paridiguez, da requedi a enep al lava-

ret Branellec an execucion eus al lesenn eus an tregont vendemiaire (mis ar vendaich). Hac al lavaret Anna Roussel, intanves Le Guen, evit beza miret dre guz en e zy, al lavaret Branellec, en eur anaoud aneza evit boelecq rebell.

Pe evit tra an accuser publiq a requed penaus, dre an tribunal assamblet, e vezo roet act dezan euz ar presant accusation-ma pehini a zoug a enep Yan-Mary Branellec, ama diaraucq boelecq accustomet euz a barrez ar Minihi, euz a Sant Pol a Leon ; hac Anna Roussel, intanves Le Guen, e demeuranç e Sant Pol, dalc'het en ty a arret, lavaret ar C'hastell e Brest ; ha dre gonséquanz, e vezo ordrenet penaus, dre an hucher an tribunal, douguez eus an ordrenanç da zigouezout, al lavaret Branellec hac intanves Le Guen bez e vezint quemeret dre gorf, arretet hac ecrouet el lavaret ty a arret, evit chomm enna evel en ty a justiç : ha penaus al lavaret ordrenanç a vezo roet da c'houzout quen d'ar municipalite eus a Vrest, quen d'an nep accuset.

Great e cabinet an accuser public, ar pemp var-n'ugent germinal (mis ar séan), an eil bloaz eus a Republiq Franç, unan hac indivisibl.

Sinet : DONZE-VERTEUIL.

An ordrenanç a grog-korf rentet er memès deiz dre an tribunal a enep Yan-Mary Branellec hag Anna Roussel, intanves Le Guen.

Ar procès-verbal eus a ecrou o phersonnaichou e castell Brest, evel ty a justiç.

An discloeracion eus an testou, pehini a zoug penaus an accuset a zo presantet dezo en audianç dindan an hano a Yan-Mary Branellec, a so ervad en eur feçounn real Yan-Mary Branellec ama diaraucq boelecq e Sant-

Pol-a-Leon, ha nan great e lé ha penaus ec'h anavezont aneza evit-se.

An disclœracion eus ar jury pehini a zoug ez eo certen penaus epad nivose diveza (mis an œerc'h), ez eus bet coumettet eur c'huz euz a veleyn rebell, ebars communen Sant-Pol a Leon, penaus Anna Roussel, intañvez Le Guen a so quendrec'het da veza autor ha quendorfetourez eus an drouc-ober-se.

An tribunal, goude beza clevet an accuser publiq war an application eus al lesenn.

Disclœrya a ra al lavaret Branellec quendrec'het da veza boelecq rebell, hag er c'hiz-se beza bet sujed d'an deportacion ; dre gonsequanç ordren a ra penaus e vezo livryet diouc'htu d'an executer euz ar barnidigue-zou criminal evit beza laqueat d'ar maro ebars er peder heur var-n'uguent var plaçzenn Triomphlou ar bobl eus ar goumunen a Vrest, hervez an articlou 5, 10, 14 ha 15 eus a bere eus bet great lennadur, hac ez int concevet en termenyou-ma :

« ART. X. — Bez int disclœryet sujed d'an depor-
« tacion, barnet ha punisset en hevelep guiz-se, an
« esqibyen, an diaraucq-ama arc'hesqep, ar persouned
« conservet en o fonccionou, ar vigeled eus an esqi-
« byen-se, ar superyoled hac an directored euz ar semi-
« neraou, ar vigeled eus ar c'hureed, ar professorred eus
« ar semineraou hac eus ar c'hollaichou, an institu-
« teuryen publiq, hac an nep o deveus prezeguet,
« ebars e nep peb ilis eve, abavoue al lesenn eus ar
« pemp c'huevreur 1791, pe ré n'o devezo quet great
« al lé ordrened dre an articl nao ha tregont eus an
« decred an 24 gouere 1790, ha reglet dre an articlou
« unan var-n'ugent hag eiz ha tregont eus ha hini an
« daouzecq eus ar memès mis, ha dre an articl daou
« eus a lesenn an nao var-n'uguent mis du eus ar
« memès bloas, pe o deveus en em dislavaret aneza,

« ha pa o deffe memès prestat ho lé abavoue o disla-
« var ; an oll tud a ilis quen cloër quen dindan reiz,
« breudeur licq, pere n'o d'eus quet satisfyet d'an
« decregeou eus ar 14 eoust 1792 hac 21 ebreul diveza,
« pe pe re o deveus dislavaret o lé ; hac er-fin an nep
« oll pe re a zo bet dinonced, pe disculyet evit caus a
« zroug-oberyou a enep ar vam-bro, pa vezo bet cavet
« mad an dinonciacion, hervez al lesenn eus al lavaret
« deiz 21 ebreul.

« ART. XIV. — An dud a Ilis eus a bere ez eus bet
« parlantet en articl X, pe re, cuzet e Franç, n'int quet
« bet ambarquet evit ar Guyanne eus a Franç, bez
« e vezint dalc'het, ebars an decq dervez eus a publi-
« cacion, pe a embann eus ar presant decred-ma, d'en
« em renta d'an administracion eus an departamanchou
« a sell oud-ho, pe re a guemero ar musurajou necesser
« evit o arrestacion, ambarqamant ha deportacion,
« hervez an articl daouzecq.

« ART. XV. — An tremen-se achuet, an nep pe
« re a vezint cavet var an terouer eus ar Republiq,
« bez e vezint cunduet d'an ty a justiç, eus an tribunal
« criminal eus o departamant, evit beza eno barnet
« hervez an articl V.

« ART. V. — An nep eus an dud a ilis-se pe re a
« deui da antren adarre, an nep a so dija antreet var
« terouer ar Republiq, bez e vezint casset d'an ty
« a justiç eus an tribunal criminal eus o departamant
« ebarz e spaçz pehini e vezint bet arretet, ha goude
« beza souffret an enterrogator, eus a pehini e vezo
« dalc'het remerq, bez e vezint ebars ar 24 heur,
« livryet d'an executer eus ar barnidiguezou criminal,
« ha laqueat d'ar maro, goude ma o devezo ar bar-
« neuryen disclœryet penaus ar re dalc'het ez int
« quendrec'het da veza bed sujed d'an deportacion. »

Condauni a ra al lavaret Anna Roussel, intanvez Le

Guen, d'ar boan eus an deportacion, hervez an articl 19 eus al lesenn an 30 vendemiaire (mis ar vendaich diveza) eus a behini ez eus bet great lennadur hac a so concevet evel-hen :

« ART. XIX. — Holl citoyan pehini a roï digue-
« mer e cuz da ur boelecq sujet d'an deportacion, a vezo
« condaunet d'ar memès poan. »

Disclœrya a ra ar madou eus al lavaret Branellec hac eus al lavaret intanves Le Guen acquisytet ha scœziset da profid ar Republiq, hervez an articl 16 eus al lesenn an 30 vendemiaire eus a behini ez eus bet great lennadur, ha pehini a zo concevet evel-hen :

« An deportacion, an dalc'h hirbadus, hag ar boan eus
« ar maro, prononcet hervez an disposicionou eus
« ar presant lesenn, a zougo confiscacion eus ar
« madou. »

Ha c'hoazh hervez an articl II eus al lesenn an 10 meurs, eus a behini eus bet great lennadur, pehini a so concevet evelhen :

« Ar madou eus an nep a so condaunet da boan
« ar maro bez e vezint asquisytet d'ar Republiq, hac
« e vezo pourveat da vevanç an intanvezet hac ar
« bugale, ma n'o deveus ket a vadou a leac'h-all. »

A ordren penaus e diligeañz an accuser publiq ar presant barnidiguezou-ma, bez e vezint executet, da c'houzout : a enep al lavaret Branellec ebars ar peder heur var-n'uguent var ar blaçenn publiq eus a Driomphlou ar bobl eus ar goumunen-man, hac a enep al lavaret intanvez Le Guen ebars ar berra dilès, ha penaus e vezint emprimet, embannet ha placardet e gallecq ebars ar Republiq en-oll d'an-oll, hac e brezou-necq ebars an departamant a Finistère.

Great ha prononcet an 28 germinal (mis ar séan) eus ar bloas daou eus a Republiq Franç, unan hac indivisibl, en audianç publiq eus an tribunal, dre ar

citoyanet Per-Loys RAGMEY, president ; Josep PALIS ha Yan-Corneille PASQUIER, barneuryen, pe re o devez sinet an original eus ar presant-ma gant ar greffier.

En hano ar bobl a Franç,

Bez eo ordrenet d'an oll hucheryen, requeret var guement-ma, da ober laqaat ar barnidiguez-ma da execucion ; d'ar goumandantet ha d'an officeuryen euz an nerz publiq da rei sicour pa vezint requeret hervez al lesennou, ha d'ar gommisseret eus ar galloud executif da zerc'hel an dourn varneza. E feiz a be tra ar presant barnidiguez-ma a so bet sinet dre ar president eus an tribunal, ha dre ar greffier.

RAGMEY, president.

QUEMAR, greffier.

E Brest, et ty Audran, imprimer eus ar Repesantantet.

Setu amañ bremañ kanaouenn an aotrou Branellek. Ne gav ket din o defe ar verzherien gentañ savet kae-roc'h kanaouenn a-raok mont d'ar marv. An aotrou Branellek n'eo ket nec'het gentañ e-unan ; dilenn a ra ar marv, e vuhez a ro a galon vat evit difenn e gre-denn. Ne deo nec'het nemet abalamour d'an intañvez he deus roet degemer dezhañ ; ne deo glac'haret nemet abalamour d'e vreudeur o deus dilezet lezennoù an Aviel.

Kanaouenn an aotrou Branellek a vez kanet war don *hymm* ar verzherien : *Sanctorum meritis*.

KANAOUENN
An Aotrou BRANELLEK

Ar varn a zo douget
Ne 'z eus mui a dermen ;
Dilenn zo din roet
A zaou gant al lezenn :
Pe dinac'hañ ar feiz,
Pe bezañ dibennet.
O kinnig ha kriz ha kalet !

Me 'zilenn ar maro,
Eus a-greiz va c'halon ;
Ha me a gemero
Ar gwir relijion,
'Lec'h heuilh lezenn direizh
Ur Gambr * kontammet-holl,
Ha mat da gas ar vro da goll.

Va gwall ha va zorfed
Dirak an nasion,
Eo ma em beus prezeget
An Aviel gwirion,
Tamallet al lezenn
Da vezañ chismatik,
Hag ouzhpenn ivez, eretik.

Ne brezegan netra,
N'eo ket gwir, kristenien ?
Gant va gwad her sinañ
Me her raio laouen ;
Mes, enep ur c'hontamm
Hag ur c'hontamm gwallus,
A ro ar marv peurbadus.

(*) An *Deputeed* a yoa e Pariz oc'h ober lezennoù.

Pobl, ouzhit 'm beus truez,
Ur wech c'hoazh kent mervel,
Kuita da zallentez,
Dalc'h mat d'an Aviel.
Gwa ! gwa ! ha mil gwech gwa !
D'an neb n'hen heuilho ket,
Rak, hep mar, e vezo kollet.

Digor da zaoulagad
Krenn, ha deus da euzhiñ,
Me a ya gant va gwad
Da ziskouez da fazi.
Ya, ya, evit va feiz,
Difenn ar wirionez
Tud direizh, me 'ro va buhez.

Lavar c'hoazh, mar kerez,
Den diboell ha digar,
Ez eo, war digarez
Kaout madoù an douar,
Am beus bet dinac'het
Da douiñ lealded,
Ha gouzañv poanioù ker kalet.

Mes perak, va Doue,
Klaskout en em wennañ,
Dirak tud didrue,
Tud an displeañ,
Eretiked direizh,
A zismantr gant drougiezh
An Iliz hag ar gristeniezh.

Selaou, te, breur divat,
Breur difeiz ha diboell,
Krial a ra va gwad

Evel hini Abel,
Veñjañs en da enep,
A-enep da zis-fe,
Betek tron an Aotrou Doue.

Breur kri ha disleal,
Ha te 'c'hell c'hoazh difenn
Ur gelenn⁷³ ker gadal,
Ha ker garv lezenn ?
Gant Satan 'out trec'het,
Mar deuez c'hoazh da heuliañ
Mac'herien a deu d'am lazhañ.

Ur wech c'hoazh, va breur ker,
Saveta da ene :
Heuilh Iliz hor Salver,
Ha dilez prim da le,
Mammenn eus da zizeur
Ha da zaonedigezh,
Ha kevret dizeur ar bobl kaezh.

Pet mil a eneoù
'C'h eus a-vremañ kollet,
Dre hoc'h holl gwallskouerioù,
Te ha da vignoned !
Touerien fall, direizh,
Dre-holl e rit brezel
Da Jezuz, d'e Iliz santel.

Ur wech dilezet
Gant ho kras, va Doue,
Evel dour 'vez evet
A bep seurt fallente :
Erruet 'barzh al lonk
Ar pec'her kaledet,
A ! pet gwall a zo gantañ graet !

Sklaerait o daoulagad,
Va Doue, d'ar re zall ;
En abeg d'ar re vat,
Espernit ar re fall :
Lakit, mar plij ganeoc'h,
Mar deo ho madelezh,
Ar peoc'h en hor rouantelezh.

Gant ho kras, va Jezuz,
Me c'houzañvo laouen,
Pep seurt poanioù grevus,
Kounnar va bourevien.
Me a varvo en Iliz,
Va c'horf 'yel d'ar maro ;
Hogen va feiz a c'hounezo.

Ra zeuio va maro,
Jezuz, Salver ar bed,
Da reiñ ar peoc'h d'am bro
Ha c'hoazh ar sioulded ;
Ma vezo hoc'h ano,
Keid-all 'zo blasfemet,
E pep bro gant an holl meulet.

Ya, dre wir, va Doue,
Me 'ra gant levenez,
Eus va c'horf, va buhez,
An azeulidigezh ;
Bezet deoc'h dudius
Pardonñ, me ho ped,
Tud kablus ha tud dirollet.

Va brasañ kalonad
O kuitaat ar bed-mañ,
Eo ma 'z oar ken divat

Ma 'z eer da gastizañ
Va madoberourien,
Va brasañ mignoned,
'Vit va bezañ degemeret.

Kalon hag habaskted,
Intañvez, bugel paour,
Doue en deus gouestlet,
Evit ur banne dour,
Roet en e ano,
Gopr kaer ha dudius,
E-barzh er vuhez peurbadus.

Kimiad, pobl a Gastell !
Kimiad, penitanted !
N'en em welfomp ken pell.
Dalc'hit d'ar feiz bepred :
Neb a goll e vuhez
'Balamour da Zoue,
Hep mar ebet, he savete.

Kimiad, va breur Gwilhou !
Kimiad, va breur Biel !
Dalc'hit war ho taeloù :
'Barzh 'n holl lezenn santel
E kavot abegoù
A frealzidigezh :
Heuilhit-hi gant gwirionez.

Va breudeur beleien,
Na gollit ket kalon,
Labourit da zifenn
Er vro, ar feiz wirion.
'Vit gounit un ene
Disprizit ar maro,
Ha Doue kerkent ho paeo.

Va breudeur beleien,
Nevez merzheriet,
O deus o c'hurunenn
'Barzh an neñv kemeret :
Me ho ped, va Jezuz,
Da reiñ din o c'halon,
Ma erruin 'kichen o zron.

Evel ar Vadalen
Dirazoc'h daoulinet,
Gant glac'har hag anken,
Me a wel va fec'hed :
Va Doue, pardonit,
Ha na zisprizit ket
Ur galon uvel, glac'haret.

Erruet eo eta
Penn va firc'hirinded,
Kuitaat a ran gant joa
Ar bed-mañ milliget
Evit monet d'ar c'hloar,
En deus Doue gouestlet
D'an neb en devo kendalc'het.

O dervezh dudius !
O laouenidigezh !
Mont da gaout Jezuz
En e Rouantelezh !
Bezañ a-barzh nemeur
Er baradoz gantañ,
Da virviken oc'h ehanañ !

Ha n'eo ket gounezet ho kalon ? Ha ne deu ket
an dour en ho taoulagad o klevet kanañ ur ganaouenn
ken doanious ?

SEIZHVET PENNAD WARN-UGENT

Anna ar Sant.

Distroomp bremañ da Benn an Neac'h da welet penaos ez a an traoù dre eno.

Goude m'oa aet ar soudarded en o hent gant an aotrou Gall hag an aotrou Koarigou, Anna ar Sant ha Mari Kreac'h a chomas o-div mantret ha sebezet. Hini anezho ne lavare ger ; n'oant ket evit lakaat en o fenn e vije gwir ar pezh a yoa c'hoarvezet. Ker pounner kroaz n'oa ket evit kouezhañ war Benn an Neac'h ; an traoù-se n'oant nemet huñvreoù ... A ! siwazh ! gwir oant koulskoude, ha re wir zoken !

Goude bezañ skuilhet forzh daeloù ha disammet he c'halon Anna a deuas enni he-unan da gentañ. Dont a reas da azezañ e-kichen Mari.

« Klevet hoc'h eus, va c'hoar », emezi, « ar pezh en deus lavaret a-raok mont kuit kabiten ar soudarded : “Krenañ a dle an neb a zisent ouzh lezennoù ar Republik”. Hogen, gouzout a rit kerkoulz ha me, e tifenn ar Republik reiñ golo d'ar veleien. Me 'gred ivez 'ta ec'h en em gavo amañ adarre, warc'hoazh abred, ar c'habiten gant e soudarded, da c'houlenn digant perc'henn an ti-mañ perak e talc'he e kuzh an daou veleg a zo aet gantañ hirio. Mat, me 'gav din,

va c'hoar, eo ret deomp en em glevet, rak erru an noz ; n'hor beus ket ivez 'ta re a amzer.

— Ya, va c'hoar Anna, ho klevet a ran ; mes ne ouzon e pelec'h treiñ. Va c'halon a zo glac'haret-holl, n'am beus tamm nerzh.

— Doue a roio nerzh deomp. Daoulinomp ⁷⁴ hon-div da c'houlenn sklerijenn ha kalon digantañ. »

Hag an div vaouez a en em daolas o-div d'an daoulin evit pediñ Doue. — Peger c'hwek pedenn e tlee bezañ hounnezh !

Pa voent savet en o sav, Mari a lavaras :

« Doue a zo un tad mat, her gouzout a ran ; ne ra netra nemet evit hor brasañ mad, her gouzout a ran ivez. Mes evelato, re eo an dra-mañ ... O ! koll a rin va fenn. »

Ha Mari d'en em lakaat adarre da ouelañ gwashoc'h eget a-raok.

« Na zigoaldekait ket, va c'hoar ; ni ne welomp nemet ar pezh a zo dirak hon daoulagad ; mes Doue a wel larkoc'h hag a oar ar pezh a zo gwellañ da ober evit hor brasañ mad.

— Ya, traoù brav eo kement-se hag aes da lavaret, mes pa ranker tremen drezo ⁷⁵, int c'hwerv-meurbet.

— Hag hor Salver, Mari, pa rankas pignat, gant e groaz, war menez Kalvar ? Hag ar Werc'hez Vari, e vamm, pa wele he mab Jezuz barnet d'ar marv, staget ouzh ar groaz dirak he daoulagad, ha brav oa he doare ?

— Gwir an traoù-se, va c'hoar ; mes evidon-me n'am beus ket a nerzh a-walc'h evit tremen ar barr-mañ.

— Mari, na dit ket da bec'hiñ. Ret eo deomp plegañ da volonteaz an Aotrou Doue, hag hen ober a galon vat.

— Plegañ da volonteaz an Aotrou Doue, ret eo evit gwir, mes plegañ a galon vat, n'on ket evit hen ober.

Ha penaos lezer amañ pemp minorig paour war va lerc'h ? O ! Anna, va c'halon a zisec'h em c'hreiz.

— Lezer pemp minor war ho lerc'h ? N'eus anv ebet a gement-se.

— Penaos, n'eus anv ebet a gement-se ? Her gouzout mat a rit, siwazh ! Per, ho preur ha va fried karantezus, a zo aet gant Doue, tremen daou vloaz a zo ; ha warc'hoazh, pa vezin-me aet d'ar prizon, va bugale a c'hello lavaret n'o devezo mui na tad na mamm, rak en amzer, evel a zo bremañ, ne vezer ket pell, evel a ouzoc'h, evit ober barnedigezh war ar re a ro golo d'ar veleien.

— Gwelet a ran n'en em intentomp ket, va c'hoar ; n'eo ket c'hwi eo a yelo d'ar prizon.

— Piv 'ta ?

— Me, va c'hoar Mari.

— C'hwi, Anna ?

— Ya, me.

— Allas ! nann ! Me eo mestrez Penn an Neac'h. Warnon-me ivez 'ta e kouezho ar bec'h. Hag ouzhpenn, un dra leal eo.

— C'hwi, va c'hoar, a zo mestrez Penn an Neac'h en ur c'hiz ; c'hwi a ra ar marc'hadoù ; c'hwi a bren hag a werzh hervez ho faltazi ; evelato n'eo ket amañ deoc'h kement tra a zo. Va c'hoar, plijet ganeoc'h va selaou. En un amzer all, birviken n'am bije lavaret deoc'h kement-mañ ; fenez e rankan her lavaret : n'eo ket evit ho klemm nag evit ho tamall, na kennebeut evit ho tiskar e giz ebet eo her lavaran. C'hwi a gav deoc'h oc'h mestrez e Penn an Neac'h, marteze e faziit. P'oan-me aet d'ar gouent, an tiegezh amañ hag an holl vadoù a yoa chomet dirann etre va breur ha me. Va lod a chome ganeoc'h amañ da lakaat e talvoudegezh, ha c'hwi a dlee reiñ, bep bloaz d'ar gouent, ugent poezellad winizh ha daou-ugent skoed en arc'hant.

Bremañ, abaoe m'on deuet d'ar gêr, ne rankit paeañ netra ken evidon. Dre se ivez 'ta e teu va zra din ker gouestl ha da bep hini.

— O ! va c'hoar, n'her nac'han ket ouzhoc'h, pell ac'hano ; ho tra a zo deoc'h.

— Gouzout mat a ran ne nac'hit ket va danvez ouzhin ; n'eo ket ivez evit her goulenn diganeoc'h eo e komzan evel a ran.

— Na petra hoc'h eus c'hoant da lavaret 'ta ?

— C'hoant am beus da lavaret deoc'h ez on ker bras mestrez ha c'hwi e Penn an Neac'h, hag abalamour da se eo ken nes din-me mont d'ar prizon gant ar soudarded evel ma 'z eo deoc'h-c'hwi, rak kement ha c'hwi em beus roet golo d'ar veleien, pa 'z eo gwir eo an hanter din amañ.

— A ! va c'hoar », eme Vari en ur lammat a-dro-vriad en-dro da c'houzoug Anna ; « nann, ne reot ket an dra-se ; re a garantez hag a galon eo kement-mañ.

— Ha perak, va c'hoar ?

— Abalamour m'eo din-me eo mont d'ar prizon. Her gouzout a rit kerkoulz ha me, amañ ne raec'h netra hep goulenn va ali-me. Dirak Doue, me eo ar vestrez, din-me eo ivez 'ta mont gant ar soudarded.

— Nann, ne deot ket ; ma rank unan bennak ac'hanomp mont, me eo a yelo. »

Mari a chome sebezet ; me 'gred oa stourmadeg en he c'halon ; c'hoant he doa da chom c'hoazh war an douar da sevel he bugaligoù — ha n'eo ket souezh — hag evelato he c'houstiañs a rebeche dezhi e oa laosk.

Anna, ouzh he gwelet en arvar, a zalc'has startoc'h ; edo o vont da c'hounit.

« Na vezit ket souezhet, va c'hoar », emezi, « ouzh va c'hlevet. P'oan aet d'ar gouent, ha n'am boa-me ket lezet holl draoù ar bed-mañ evit en em reiñ da Zoue hepken ? Ha n'oan-me ket marv evit ar bed ? Un

dervezh ma voe digoret dor ar gouent ha graet din dont kuit, me am bije kavet gwell kaout taol ar marv digant unan bennak eget dont adarre e-touez ar bed. Ha bremañ e kav deoc'h e tec'hfen a-raok ar marv ? Nann, nann, va c'hoar.

— Koulskoude, Anna, va c'houstiañs n'eo ket dire-bech dirak Doue ; me eo mestrez Penn an Neac'h.

— Nann, Mari, ur wech c'hoazh, an dra-se n'eo ket gwir. N'oc'h ket muioc'h egedon-me mestrez e Penn an Neac'h, rak an hanter a zo din-me ; ker bras mestrez on-me ivez 'ta ha c'hwi, ker kablus ha c'hwi on ivez 'ta da vezañ roet golo d'an aotrou Gall ha d'an aotrou Koarigou. Tavomp war gement-mañ, ha gwelomp a behini ac'hanomp hon-div e vezo ar brasañ dienez er bed-mañ.

— Va c'hoar baour, roit peoc'h ; rannañ a rit va c'halon. Dispartiañ diouzh va bugale !...

— Div gristenez vat omp hon-div, me 'gred ; neuze e c'houzomp ar bed-mañ ne deo nemet ur skeud, ur bouilh moged. Ur bloavezh muioc'h pe nebeutoc'h war an douar, petra a ra se ? Hor gwir vro a zo gant Doue en e varadoz ; ar c'hentañ mont kuit ac'halenn eo ar gwellañ. Evelato ez eo ret, evit darn, chom war ar beg douar-mañ, keit ha ma c'houlenn o stad. Ha c'hwi, va c'hoar, hag ho stad ha ne c'houlenn ket e chomfec'h c'hoazh er bed-mañ evit sevel ho pugale ? Bremaik e ranne ho kalon, ha n'eo ket iskis, o soñjal e rankec'h o lezer war an douar, evel pemp minor paour, dilezet gant an holl, gant Doue zoken, marteze ; ha bremañ, pa c'hellit chom ganto direbech ha dibec'h, ne fell ket deoc'h ? O ! soñjit peger bras dienez e ve ar c'holl ac'hanoc'h !

— Nann, Anna, ho kinnig a zo re vras. Kemeret diganeoc'h ho puhez !... Nann, ne c'hellfen goude-se kousket berad. Bep sourrad avel a glevfen, en noz,

a gav din a ve hoc'h ene o tont da rebech din va laos-kentez ha va nebeud a galon. »

Edo Mari oc'h echuiñ he c'homz, pa glevjor trouz er porzh.

« Erru ar soudarded en-dro », eme Anna, « din-me eo mont ganto, ha mont a rin.

— Nann, nann », eme Vari, « me eo am beus roet lojeiz d'ar veleien. »

N'eo ket ar soudarded a yoa erru er porzh, bugale Mari oa.

Pa voe gwelet ar soudarded o tont en ti gant kere Pont Eoun, Mari a lavaras d'he flac'h, gant aon n'en em gavje droug gant he bugale, kemeret anezho buan ha mont ganto da guzhat e ti un amezeg bennak. Ar plac'h a yoa aet, ha, bremañ p'oa deuet an abardaevezhnoz, pa ouie oa aet ur pennad a yoa, ar soudarded en o hent, oa erru d'ar gêr d'o degas d'o mamm.

Ar vugale a deue er porzh en ur c'hoari, en ur c'hoarzhein, o redet an eil war-lerc'h egile, evel m'oant boazet d'hen ober bemdez. Daoust hag int-i a anaveze ar c'hlaç'har a yoa en o zi ! Ar c'hoshañ anezho a yoa o ren e unnek vloaz hepken !

« Va c'hoar », eme Anna, evel sklerijennet en un taol eus an neñv, « setu amañ ho pugale ; ha c'hoant hoc'h eus d'o c'huitaat ha d'o lezer war an douar hep den d'o c'helenn, d'o lakaat war an hent mat ?

— C'hwi, Anna, a raio em lec'h.

— Nann, n'on ket evit hen ober. Den ne c'hell derc'hel plas ur vamm e-keñver he bugale ; ur vamm a dle chom gant he bugale keit ha mar plij gant Doue he lezer, ha c'hwi a dle chom gant ho re. Greomp gwelloc'h, goulennomp diganto petra da ober : ar wirionez a glever alies a c'henoù ar c'hrouadur. »

Ha ker buan Anna, hep gortoz respont he c'hoar, da c'hervel mab koshañ Mari.

« Deus amañ, Yannig, ha selaou mat ac'hanon. Warc'hoazh vintin e tle soudarded dont amañ adarre da gerc'hat da vamm pe me da vont ganto d'ar prizon, evel m'int bet, ergentaou, o kerc'hat an aotrou person ha beleg ar gouent ; mat, lavar din pehini ac'hanomp hon-div a yelo ganto. »

Na penaos e vez penn an den, mareoù a vez ! Daoust ha n'oa ket nes da Yannig goulenn e chomje gantañ e vamm ? Mes, nag Anna, na Mari, n'o doa soñjet e kement-se. C'hoant o doa o-div da reiñ o buhez an eil evit eben.

Ya, ken nes oa o mamm d'ar vugaligoù baour, ma teuas pevar anezho d'en em deuler e barlenn o mamm en ur ouelañ hag en ur grial : « Nann, va mamm, c'hwi ne deot ket gant ar soudarded, c'hwi a chomo ganeomp-ni. — N'hon eus tad ebet », eme Yannig, « ha, mar dit gant ar soudarded, n'hor bezo mamm ebet kennebeut ! »

« Ac'hanta, klevet a rit, va c'hoar ? » eme Anna, evel disammet.

Mari ne respontas ger : dont a reas da vezañ drouklivet ; he daeloù a sac'has ; he daoulagad a droas en he fenn ; kouezhañ a reas semplet e stern an daol ... Re bounner bec'h oa ar c'homzoù-se evit kalon ur vamm.

Anna hag ar plac'h he savas war ar skaoñ. He daeloù a deuas da redet a-nevez, mes ne lavare netra ; ne rae nemet difronkañ ; he c'halon a lamme en he c'hreiz evel p'he divije⁷⁶ c'hoant da strinkañ er-maez. Un druez oa he gwelet⁷⁷ !... He c'hoar Anna, evel kreñvaet gant Doue, ne zigalonekae tamm. Trec'h oa d'he c'hoar, gounit a rae ; hi eo a dlee mont antronoz gant ar soudarded d'ar prizon, ha goude-se d'ar marv. Ne glaskas ken komz eus an dra-se d'he c'hoar, rak aon he doa da ober poan dezhi a-nevez.

Gervel a reas da zont d'he c'haout ur mevel kozh a yoa mevel e Penn an Neac'h p'edo o zad ouzh o sevel, he breur Per hag hi, hag a yoa evel unan eus a gerent an ti. — Ar velien all a yoa aet, ur pennad a yoa, pep hini anezho d'e wele hep tamm d'e goan, ker glac'haret oant o welet ar pezh a yoa c'hoarvezet hag o klevet ar pezh a c'hoarvezje antronoz vintin. — O-zri, Anna, Moriz hag ar plac'h, a grogas e Mari evit he lakaat en he gwele, er penn uhelañ eus ar gambr, rak n'oa ket evit chom ken war he zreid. Ar plac'h a chomas en he c'hichen gant aon n'he divije ur fallaenn all. Anna ha Moriz a deuas kuit.

Moriz, e galon rannet, a azezas war ur skabell e korn an oaled. An daeloù a rede dourek eus e zaoulagad a-hed e zivoc'h roufennet gant ar gozhni. Anna, evit bezañ dare da vont en hent kerkent ha ma teujed d'he c'hlask, a en em lakeas diouzhtu da lakaat an traoù en urzh vat, ha da zastum an traoù a dlee bezañ kuzhet a-raok ma teuje ar soudarded en-dro da furc'hañ a-nevez an ti, rak an disterañ tra a yoa a-walc'h evit lakaat devañ antronoz tiegezh Penn an Neac'h en e bezh. Goude-se e lakeas en ur baner un tammig dilhad eviti ; nebeudig, rak diskredañ a rae n'he doa ket ezhomm a galz. P'he devoe graet an traoù-se, e teuas da gaout he mevel kozh.

« Moriz, deuit d'am c'haout », emezi.

— Petra eo, Anna ?

— N'emaon ket en arvar diwar ho penn. Va gwelet hoc'h eus bihanik, pa ne c'hellen ket c'hoazh bale ; abaoe ma'm beus skiant, n'em beus gwelet ganeoc'h nemet pep seurt giz vat. Doujañs Doue a zo en ho kalon, fiziañs am beus ennoc'h, hag ez an d'hen diskouez deoc'h. Deuit amañ ganen em c'hambrig. »

Ha Moriz a yeas war-lerc'h Anna.

« Gwelet a rit ar c'houfr bihan-mañ ?

— Ya, Anna.

— Mat, en hennezh emañ arc'hantiri ha traoù sakr an iliz. Setu amañ an alc'houez hen digor, ennoc'h-c'hwil e fizian anezhañ. Va c'hoar-gaer n'eo ket deuet c'hoazh a-walc'h enni he-unan, n'em beus ket a c'hoant da nevezin goulloù he c'halon en ur lavaret dezhi e ran an dra-mañ. Hennezh, ar c'houfr-se, a ranker da guzhat a-raok ar soudarded. Evit se n'eus nemet un dra da ober : kemerit ho pal, ha bremañ p'eo noz, pa ne c'hell den ho kwelet, it du-hont da gorn ar jardin, e tu ar sav-heol, grit en douar, a-zindan ar wezenn-lore, un toull bras ha don a-walc'h evit her lakaat. Warc'hoazh, diouzhtu ma vezin-me aet kuit, lavarit d'am c'hoar-gaer e pelec'h eo kuzhet ha petra a zo ennañ. Roit ivez an alc'houez dezhi. Lavarit ivez ar memes tra da Laorañs ar Sann, a Lopreden ; hennezh a zo ivez un den eeun hag a zoujañs Doue ha ne werzho ket ac'hanomp. Gwelloc'h eo e c'houfe daou pe dri e pelec'h emañ traoù an iliz eget o gwelet o vont da goll, rak ne oar den petra 'c'hell c'hoarvezout c'hoazh dre amañ. Marteze, siwazh ! e ranko ouzhpenn unan dont war va lerc'h-me. »

Moriz a grogas en e bal hep lavaret ger ; ne rae atav nemet gouelañ... Ar paour kaezh kozh !

Graet an toull, ar c'houfr a zo e-barzh, war-gorre eus taolet douar, a-rez douar ar jardin.

« Bremañ, Moriz », eme Anna, « e c'hellit mont d'ho kwele da ziskuilzhañ ha da gousket un tamm.

— Graet eo va c'houisk evit fenoz, Anna gaezh ! » eme Voriz, oc'h huanadañ.

Evelato e kemeras ur pennad gouloù rousin, hag e savas d'ar solier, e-lec'h m'edo e wele.

Anna a chomas c'hoazh war vale evit lakaat pep tra en e renk, war he meno ; mes, e gwirionez, evit lavaret kenavezo oa, evit ar wech diwezhañ, da gement

tra a yoa en ti hag a yoa bet test, en he bugaleaj, eus he c'hoarioù kentañ. Piv a c'hellfe lavaret petra 'yae neuze dre galon ar vaouez paour-se ? Den ; rak ur c'hi-miad evel henneth a santer er galon, mes n'hen disklerier ket ; komzoù an den ne deont ket betek eno.

Mont ha dont a rae dre an ti, goustadik hag evel war begoù he zreid, eus an eil penn d'egile en ur dennañ a-wechoù huanadennoù hir. Edo erru da lost an ti, pa voe galvet gant Ivonaig, he nizez, ha n'oa nemet c'hwec'h vloaz :

« Va moereb Anna ! » emezi.

— Petra eo, Ivonaig ?

— C'hwi a zo aze ?

— Ya, va merc'h vihan ; petra 'fell dit ?

— Va mamm, ha neketa, n'eo ket aet gant ar soudarded ?

— Nann, nann, Ivonaig. Da vamm a zo en he gwele kousket-c'hwec'h. N'eo ket aet gant ar soudarded, ne daio ket zoken.

— Ne daio ket ?

— Nann, va merc'h vihan.

— Mat, me am boa aon rak an dra-se, va moereb ; ha n'oa ket evit kousket.

— Kousk dinec'h, Ivonaig, da vamm a chomo ganez.

— Mat, gwell a se, ha bennozh Doue deoc'h, va moereb ; bremañ, me a gousko. »

Ar c'homzoù-se a c'hounezas Anna. Dont a reas diouzhtu d'he gwele en ur ouelañ d'he zro, o klevet un aelig bihan o komz er c'hiz-se, hag en ur veuliñ Doue da vezañ roet dezhi nerzh a-walc'h evit trec'hiñ he c'hoar-gaer.

« Bennozh deoc'h, Aotrou Doue », emezi, daoulinet e-keñver he gwele, « da vezañ roet nerzh d'am c'halon ha pouez d'am c'homzoù ! Setu aze un aelig hag am fae, er bed-mañ zoken, eus ar pezh am beus graet ;

c'hwi, Aotrou Doue, am faeo er bed all. Bremañ e c'hellan kousket dinec'h etre ho taouarn ; bremañ e c'houzon e vezin, warc'hoazh vintin, nerzhusoc'h eget biskoazh e ken kaz m'he defe va c'hoar Mari c'hoant da vont a-enep he ger. »

Va c'hrediñ a c'hellit, den ne gouskas c'hwek e Penn an Neac'h en nozvezh-se.

Bep mare e klevet huanadennoù e gwele Mari, ha goude-se ar c'homzoù-mañ eus ar Bater : *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris...*

N'oa ket c'hoazh goulauet an deiz pa deuas Anna da aozañ dijuni da dud an ti, evel m'her grae a-ziagent. Den n'en doa naon, den ne zebras tamm...

Mari a yoa sebezet, evel en noz a-raok. Chom a rae, evel mantret, da sellet ouzh he c'hoar-gaer, hep lavaret ger ebet outi. Anna a yae hag a deue hep komz ivez ouzh den. Anat oa e oa doaniet, mes n'he doa ket a c'hoant d'hen diskouez ; moustrañ a rae he c'halon. Nec'het oa ivez evit gouzout penaos lavaret kenavezo er bed all da Vari, pried he breur ; aon he doa da fallgaloniñ en taol diwezhañ.

Mont a reas d'he zammig kambr, hag eno, daoulinet dirak ar grusifi he doa klevet he fedennoù ken alies a wech, e pedas Doue a oueled he c'halon. En em erbediñ a reas ouzh Jezuz en doa e-unan en em erbedet ouzh e Dad, er Jardin Olivez, hag a ouie peger kriz eo ar marv da bep den.

Jezuz a selaouas he fedenn. Skuilhañ a reas en he c'halon ur berad eus an nerzh-se en doa bet e-unan digant Doue an Tad.

Kreñvaet evel-se eus an neñv, Anna a zistroas, a-benn ur pennadig, ker seder ha ker mav, ma vije lavaret, ouzh he gwelet, ne dlee droug ebet c'hoarvezout ganti.

« Va c'hoar Mari », emezi, « goulauet eo an deiz ur pennad a zo. Bremaik e teuio ar sklerijenn, rak gouzout a rit peger berr eo ar mintinioù er mareoù-mañ eus ar bloaz. Ret eo deomp en em guitaat.

— Nann, nann », eme Vari, « n'on ket evit ho tilezer.

— Mari, en em glevet omp ; peoc'h war gement-se ; lezit ac'hanon da sturiant ac'hanoc'h ; sentit ouzhin.

— Disec'hañ a ra va c'halon em c'hreiz.

— Savit-hi ⁷⁷ war-zu an neñv : Doue a ro nerzh d'an neb a c'houlenn. Selaouit ac'hanon ; a-barzh nebeut, me 'gred, emañ ar soudarded amañ. Mat, ret eo deoc'h bezañ aet kuit a-raok ma teuint, abalamour din-me da lavaret, gant gwirionez, eo me mestrez Penn an Neac'h. Ar pezh hoc'h eus da ober ivez 'ta eo mont da di Lao-rañs ar Sann, da Lopreden ; eno e viot degemeret kalonek, c'hwi hag ho pugale. E-berr, pa vezin-me aet kuit, c'hwi a deuio en-dro, hag a raio gwellañ ma c'hellfot en ur fiziout e Doue.

— Nann, nann, n'on ket evit ho tilezer, va c'hoar gaezh, ur vuntrez e vefen ! Na petra a lavarfe ac'hanon ho preur Per, va fried ?

— Me a lavaro dezhañ, p'en em gavin gantañ dirak Doue, oc'h chomet war an douar da sevel e vugale, d'o c'helenn, d'o skorañ, evit m'en em gavimp holl, en ur gichen, a-benn ur pennad amañ, e baradoz an Aotrou Doue.

— O ! va Doue, rannañ a rit va c'halon !

— Plegit a galon vat da volonteiz an Aotrou Doue, ret eo. — Bugale, deuit amañ, ho-pemp da lavaret kenavezo d'ho moereb. — Kenavezo, Yannig ! Kenavezo, Goulc'henig ! Kenavezo, Laouig ! Kenavezo, Ivonaig ! Kenavezo, Janedig ! Sentit, bugale, ouzh ho mamm ; heuilhit bepred lezenn Doue, hag heuilhit-hi start, hag

un deiz ec'h en em welimp er baradoz. Lavarit ivez, ur wech an amzer, ur bedenn evit ho moereb... »

Amañ, mouezh Anna a gouezhas, uzañ a reas he nerzh. En em deuler a reas a-dro-vriad en-dro da c'houzoug he c'hoar-gaer en ur lavaret hepken :

« Kenavezo, Mari !!! »

Hag an div c'hoar a chomas ur pennad stag-ouzh-stag an eil ouzh eben... O c'halonoù a lamme harp-ouzh-harp... O daeloù a en em veske... Siwazh ! evit ar wech diwezhañ ec'h en em welent er bed-mañ !...

Ar vugale, o welet hag o klevet kemend-all, a ouele hag a griee... Ret a voe d'ar vevelien distagañ an div c'hoar an eil diouzh eben...

Mari a semplas !...

— Kasit-hi buan da di Laorañs ar Sann, en anv Doue », eme Anna.

Ker buan, ar mestr-mevel, Tangi an Dero, a grogas enni ; n'oa buhez ebet enni ken, kel laosk oa he izili evel pa vije marv. Tangi a lakeas ur vrec'h a-zindan he divskoaz hag un all a-zindan pennoù he daoulin ; ar plac'h a harpe he fenn, ar vugale, o-femp, krog en o mamm, hini amañ, hini ahont, a deue da heul en ur ouelañ hag en ur grial, ma 'z oa ur gwir ranngalon o c'hlevet... Ne oufe den kontañ evel ma 'z eo dleet traoù ken doanuis.

Kerkent ha m'oa aet he c'hoar-gaer kuit, Anna a zaoulinas e-kreiz al leur-zi :

« Me ho trugareka, o va Doue », emezi, « da vezañ roet nerzh d'am c'halon. Ur vamm vat hag eus ho toare a chomo gant he bugale. Ha me am beus fiziañs da vezañ a-barzh nebeut ganeoc'h en ho paradoz. Bennoz deoc'h, o va Doue ! »

Goude-se e savas en he sav hag ec'h azezas war ar skaoñ e-kichen an daol. Eno, he daoulagad savet war-zu an neñv, ne lavare ger ouzh den ; lavaret e vije edo o

kaozeal gant un ael bennak eus ar baradoz. — Tud an ti, holl, a ouele dourek o welet un hevelep karantez etre div c'hoar. Ar re all a vez o klask miret ha derc'hel o buhez, hag an div-mañ a zo o klask mont d'ar marv an eil evit eben.

Ne chomjont ket pell er stad-se. Marteze un hante-reur goude m'oa aet Mari kuit, e teuas d'ar red hag en ur grial, en ti, ar mevel bihan a yoa er-maez oc'h ober diouzh e saout :

« Erru ar soudarded en-dro », emezañ ; « div lodenn a zo anezho ; ul lodenn a zo erru dre an hent hag ul lodenn all e-biou Koad ar Forest.

— Va Doue », eme Anna o vont adarre war bennoù he daoulin, « nerzh ha galloud d'am c'halon, skiant d'am zeod ! Ho polontez ra vezo graet warnon ha war va buhez ! »

A-barzh nemeur a voe klevet chaok ar soudarded, hag en un taol oa ul lodenn anezho a bep tu d'an ti, unan e-kichen pep dor.

Kerkent, ar c'habiten a lamm en ti gant ur guchenn eus e dud.

« Pelec'h », emezañ, « emañ mestr an ti-mañ, an den fall a ro degemer d'ar veleien, enebourien ar Republik ?

— Mestr an ti-mañ, Per ar Sant », eme Anna, « a zo marv, nebeut bloavezhioù a zo.

— Unan bennak koulskoude a dle bezañ e penn an tiegezh ?

— Ya, me eo bremañ ar vestrez ; her gwelet a c'hellit, rak ar re-mañ, an dud-mañ, a zo en-dro din, n'int nemet mevelien ha mitizhien, ha din-me eo d'o c'has ha d'o digas, d'o sturiant hervez va faltazi.

— Marteze, maouez, hoc'h eus c'hoant da lavaret, dre ar c'homzoù-se, e c'hellit lakaat anezho da enebiñ ouzhomp-ni ?

— Nann, n'am beus ket a c'hoant d'o lakaat da enebiñ ouzhoc'h ; evit lavaret deoc'h eo, n'eus den amañ hag a ve e penn an tiegezh nemedon-me. »

Anna a gomze er c'hiz-se gant aon n'en divije unan bennak eveshaet ; en dervezh a-raok, oant div vaouez en ti, ker mestrez ha ker mestrez, ha bremañ n'eus nemet unan.

Ar c'habiten, evit doare, n'en doa ket taolet evezh ouzh kement-se, rak respont a reas :

« Mat a rit chom hep stourm ha lezer ac'hanomp da ober hor giz, rak tud ho ti n'int ket a-bouez diouzhomp-ni. Mar hoc'h eus c'hoant d'her gwelet anat, n'hoc'h eus nemet sellet e toull an nor er-maez, hag e welfot. — Mat, pa 'z eo c'hwi mestrez an ti-mañ, e rankot dont ganeomp da Gastell da lavaret d'hor jeneral Canclaux perak e roit golo da veleien disant ouzh ar Republik. Mes a-raok eo ret deoc'h lavaret deomp e pelec'h o deus kuzhet, ar veleien a yoa aet ganeomp dec'h, an arc'hantiri hag an traoù da oferennañ, rak gourc'hemennet eo deomp o c'has da Gastell d'hor jeneral.

— Ar veleien a yoa aet ganeoc'h dec'h ac'halenn, a zo, me 'gred, etre ho taouarn ; ha n'hoc'h eus ket goulnet diganto e pelec'h o deus kuzhet o arc'hantiri ?

— Nann, rak n'o divije ket lavaret deomp ; mes ni a oar emaint kuzhet amañ, en ti-mañ.

— A veleien-se koulskoude a dle gouzout e pelec'h o deus kuzhet o traoù.

— C'hoant hoc'h eus, a gav din, maouez, da ober goap ac'hanomp-ni. Fall a rit. Anzavit ouzhomp-ni ho torfed, hag ar Republik a vezo madelezhus en ho keñver.

— Ho Republik ha c'hwi, kabiten, a c'hell ober ac'hanon-me ar pezh a girint ; an nerzh a zo etre ho

taouarn, mes n'on ket evit lavaret deoc'h e ve en ti-mañ, gant va gouiziegezh, ar pezh n'emañ ket. »

Nann, e korn ar jardin edont, avat, kuzhet en douar.

« A ! c'hoant hoc'h eus da ober ho penn-fall ? Mat, bremaik, ni her gwelo ; ni a ya da freuzañ kement tra a zo en ho ti, ha kaout a raimp ar pezh a glaskomp.

— Freuzit ha furchit kement ha ma kerfot, goude se e welfot ne lavaran nemet ar wirionez, rak ne gavfot an ti-mañ netra eus ar pezh a glaskit.

— Ni a ya da welet. Gwazh a se deoc'h mar kavomp an disterañ tra ; n'eo ket bravaat a raio ho toare.

— Doue am selaou hag a oar ne lavaran ket a c'hevier.

— Me ne ran ket a forzh eus da Zoue, kozh maouez ; me a ya da welet », eme ar c'habiten, droug ennañ.

Ken buan e c'halvas da zont en ti ar soudarded a yoa er-maez ; ne lezas nemet daou e-kichen pep dor, en ur c'hourc'hemenn⁷⁸ dezho fourrañ didruez o baionetez e kof an hini a c'hoantaje kemeret an tec'h. — N'en doa ket a ezhomm da lakaat kement-se a evezh. E Penn an Neac'h e ouied petra a erruje, her gwelet hor beus graet.

Anna ar Sant n'he doa ket a aon e kavje ar soudarded un dra bennak, rak ar gwenneien a yoa en ti a yoa aet gant ar plac'h da di ar Sann da reiñ da Vari pa deuje enni he-unan, hag arc'hantiri ha traoù an iliz a yoa e korn ar jardin, kuzhet-kloz. N'he doa ket a aon e vijent dizoloet, rak un nozvezhiad rev ha barroù grizilh a yoa bet, ha toull-kuzh ar mevel kozh n'oa ket anat e pelec'h oa graet. Dinec'h oa ivez 'ta diwar-benn enklask ha furch ar c'habiten.

Ar soudarded a en em lakeas da c'hwiliañ ha da furchañ kement tra a yoa en ti, eus an eil penn d'egile, eus an nec'h d'an traoñ ; an armelioù a voe divarc'het, an dilhadoù stlapet e-kreiz al leur-zi, an irc'hier⁷⁹

didalet hag ar greun ingalet amañ hag ahont ; aon o doa paotred ar Republik e vije kuzhet unan bennak e-touez an dilhad pe e-kreiz un arc'had winizh. Mes kaer o devoe freuzañ ha difreuzañ, ober trouz ha pe-c'hiñ, ne gavjont netra nemet seizh pe eizh gweneg moneiz a yoa ankounac'haet war stal armel ar mestr-mevel. Ha talout a rae ar boan da ober kement a drouz hag a freuz evit kennebeut a dra ?

Ne voe ket a-walc'h dezho furchañ diabarzh an ti, mont a rejont c'hoazh er c'hrevier, er grañjoù, e log al ludu, ha zoken e klud ar yer. Kaer o devoe klask, ne gavjont netra. Droug a yae e lod anezho.

« Ha n'eo ket ur vezh evit soudarded eveldomp-ni », eme unan fallakroc'h eget ar re all, me 'gred, « bezañ evel-hen o koll hon amzer, hag o reiñ lec'h d'hor goapaat d'an toullad koueriaded a zo dre aze ? Lakeomp an tan en tiegezh en e bezh, er c'hrevier, er grañjoù, er bernioù kolo ; devomp saout ha kezeg... An dra-se a raio un tantad brav, hag e c'hellimp tommañ da vihanañ, rak evidon-me a zo hanter skornet.

— Ya, ya, devomp ar stal a-bezh ; an dra-se a raio aon d'ar goueriaded all.

— Nann », eme ar c'habiten, ker mezhek hag ar re all, ha muioc'h, marteze, rak touet en doa da Ganclaux degas dezhañ, a-raok an noz, forzh traoù brav, forzh arc'hant, ha ne gave netra. « Nann, ne⁸⁰ lakeomp ket an tan, rak an ti-mañ a zo savet war an uhel ; an tan a ve gwelet a-bell, hag a-barzh nemeur e ve amañ ur vandenn gwazed hag a c'hellfe treiñ eneptomp buan a-walc'h. Ar sioulañ ma raimp hon tro eo ar gwellañ. Ar pezh hon deus da ober eo mont d'an ti da c'hwezhañ un tantad mat a dan en oaled da dommañ ha da boazhat hor lein er c'hiz ma 'z eo ret. Me am beus gwelet du-hont war ar c'hradailh un tamm brav a gig moc'h, hag er siminal un dousenn anduilh a-ispilh ;

en ul laouer vaen, er gambr, em beus dizoloet boutailha-
doù leun, a-walc'h evit kargañ hor c'hof deomp-holl ;
me 'gav din e raio an traoù-se muioc'h a vad deomp
eget lakaat an tan amañ da sachañ marteze ar c'harr
war hor c'hein. Ha n'eo ket gwir, va soudarded ?

— Eo, eo », eme ar soudarded. « Gwelloc'h eo
deomp kaout dirazomp, war an daol, gwin da evañ ha
kig da zebriñ, eget ne deo gwelet an ti-mañ o teviñ.
Gwelloc'h eo tommañ ar c'horf gant banneoù leun ar
c'hof, eget ne deo gant tommder an tan, n'eus forzh
pegen tomm e c'hellfe bezañ, rak nav bloavezh kra-
zañ a ya gant ur sourrad avel. »

Diouzhtu e teujont d'an ti. An eil blac'h hag Anna
a rankas kerc'hat ar c'hig hag hen naetaat ; ar vevelien
a voe graet dezho mont da gerc'hat keuneud ha da
c'hwezhañ an tan.

Edod oc'h aozañ lein pa glevjor ul leue bihan o tont
en ti en ur vlejal, rak lezet oa digor dor e graou war-
nezhañ.

« Gortozit, gortozit », eme ur soudard, « setu amañ
un tamm kig dous da lakaat gant ar c'hig-sall.

— Hennezh, al leue-se ?

— Ya, hemañ, en e bezh.

— C'hoant ac'h eus da ober goap ac'hanomp ; ret
eo da vihanañ ma vezo poazh da leue.

— Poazhet e vezo e berr amzer ; list, list, m'hen
taolin en tan.

— A-raok e ranki her lazhañ hag her c'hignat, me
'gred.

— An tan her lazho, hag her c'hignat n'eo ket ret.

— Te 'gav dit e tebrimp-ni da leue kroc'hen hag all ?
E vlev a stanko toull hor gouzoug.

— A gav deoc'h. E-kichen Roazhon, n'eus ket pell,
va c'hamarad ha me, en un ti evel hemañ, war ar maez,

hor boa poazhet kroc'hen, blev hag all un ejen en e bezh-pikol.

— Un ejen en e bezh ! C'hwez ar gaou a zo ganez.

— Ganen-me c'hwez ar gaou ?

— Ya, ken na flærii treuz nav moger.

— Pa lavaran deoc'h eo gwir, e c'hellit va c'hrediñ.

Ouzhpenn an dra-se am beus graet c'hoazh. E-kichen an Naoned, ur wech all, n'eus ket tri miz abaoe, ur c'hamarad all ha me, divouedet gant an naon, hon deus debret un ebeul bloaz, poazhet ganeomp kroc'hen hag all, evel ejen Roazhon.

— Gwashoc'h-gwashañ ez a ganez. Ne ouzomp ket betek pelec'h ez i ma vezez lezet.

— Perak ne gredit-hu ket ac'hanon ?

— Abalamour ma 'z out ur gaouiad.

— Me gaouiad ?

— Ya, ker bras gaouiad ha kêr Vrest en he fezh. »

Hag an holl diroll da c'hoarzhin.

« Lezit anezhañ da gontañ marvailhoù », eme ar c'habiten, o tont da lakaat ar peoc'h « Pa 'z eo gwir hor beus kavet ul leue, eo koulz terriñ e benn outañ hag her c'hignat buanañ ma c'hellor. — N'eo ket te, Aleksi, a zo bet kiger en da vro ? » emezañ, da ur soudard all.

« Eo, va c'habiten.

— Mat, hast afo lazhañ al leue-se hag her c'hignat. Gra div lodenn anezhañ. An hanter a lakaimp da ober kig-rost, hag an hanter all a vezo lakaet er pod gant ar c'hig-moc'h hag un tamm patatez. Kig dous ha kig-sall, an eil gant egile, a dle bezañ mat.

— An dra-se ne vezo ket pell evit bezañ graet », eme Aleksi ; « biskoazh den n'en devezo debret kig freskoc'h. »

Hag evit gwir, ne zaleas ket. A-benn ur pennadig e teuas da gaout an oaled gant daou bezhiad kig, hag

e voe lakaet unan e pod ar yod silet, gant ur pilerad amann, egile e pod ar soubenn gant kig-moc'h ha pata-tez. Tan a-forzh a voe graet, hag a-barzh nebeut, lein ar soudarded a yoa aozet.

Tud an ti a chome mantret, hini anezho ne grede lavaret ger.

Lein a voe debret ; kement banne gwin a yoa en ti, a voe evet. Daoulagad ar soudarded a yoa skerj en o fenn, erru oa tomm dezho. Poent oa mont kuit, ar c'habiten her gwele, rak ne veze ket dinec'h gant e soudarded pa veze re dommet dezho ; neuze ne sentent nag ouzh urzh, nag ouzh lezenn. Abalamour da se e savas diouzh an daol hag e teuas da lavaret da Anna :

« C'hwi ivez 'ta eo mestrez an ti-mañ ? »

— Gwelet a rit, ar re-mañ holl a sent ouzhin, rak n'int nemet mevelien.

— Mat, neuze e rankit dont ganeomp da Gastell da gaout hor jeneral Canclaux. Eno e leverot perak hoc'h eus roet golo da veleien ; eno ec'h anzavot e pelec'h emañ arc'hantiri an iliz. »

Hag en ur zistreiñ ouzh e soudarded :

« Daou ac'hanoc'h stagañ start he daouarn d'ar vaouez-mañ a-dreñv he c'hein. »

Ha n'oa ket brav gwelet hanter-kant soudard o kaout aon rak ur vaouez ?

Goude ma voe staget he daouarn dezhi, Anna a c'houlennas komz ouzh ar c'habiten.

« Petra eo ? » eme hemañ, o tont d'he c'haout.

« Gouzout a rit ervat », eme Anna, « n'on ket evit mont eus ar gêr hep kas ganen un tamm dilhad. Ur gwaz lous a zo divalav da welet, ur vaouez lous a zo divalavoc'h c'hoazh. Lakaet em beus ur guchennig en ur baner ; gwelet a rit n'on ket evit o dougen, rak ereet eo va daouarn, abalamour da se e c'houlennan

diganeoc'h lezer va mevel kozh d'o degas din betek Kastell.

— Ya, evit kaout tud d'ho tennañ eus a dre hon daouarn, mar deu unan bennak da enebañ ouzhomp war an hent. »

Hag int-i a zo aonik, soudarded ar Republik !

« Nann, kabiten, ne stourmin ket ouzhoc'h ; ha ma'm bije c'hoant d'hen ober, n'eo ket hemañ, ar mevel kozh-mañ, eo a yaje ganen. C'hoant am beus her lezfec'h da zont ganen netra nemet evit dougen va faner din betek ar prizon.

— Mat, grit hervez ho faltazi, ha kasit ganeoc'h ho mevel kozh.

— Kabiten », eme ur serjant, « me 'gav din eo un tamm dismegañsus evidomp mont e kêr gant ur vaouez ereet he daouarn dezhi. Lavaret a rafe an holl hor befe aon razi, ni soudarded.

— Gwir a lavar ar serjant », eme ar c'habiten. « Distagit dezhi he daouarn, ha neuze e c'hellou dougen he faner er c'hiz ma karo. »

Kerkent ha m'he devoe Anna kroget en he faner, ar c'habiten a lavaras d'e dud :

« Bremañ, hastomp afo mont en hent, rak nemet re hir n'hor beus daleet dre amañ. »

Betek amañ, Anna he deus bet kalon, mes, bremañ, pa rank kuitaat he zi, hag her c'huitaat evit biken, hen diskrediñ a ra, he c'halon a venn mankout dezhi. Betek amañ oa chomet start, n'he doa skuilhet berad d'aloù, ha bremañ e ouel e-giz ur bugel. Ne vezit ket souezhet o welet kement-se. Mar hoc'h eus kuitaat ho kêr ha ranket lavaret kenavo d'ho tud ha d'ho pro evit mont a-bell da chom e-touez tud estren, mil gwech disheñvel diouzhoc'h ken dre o yezh, ken dre o gwiskamant ; mar hoc'h eus ranket mont da chom en ur vro yen ha digalon, en ur vro ha n'eus tamm

menez en he c'hreiz na banne mor war he zro, neuze e c'houzoc'h gwell eget na c'hellfen her lavaret deoc'h, peger poanuis ha peger kriz eo kuitaat tud hor bro. Ha koulskoude peger bras kemm a zo etre stad an hini a guita e vro evit ur pennad, gant ar c'hed da zistreiñ enni diwezhatoc'h, ha stad Anna ar Sant, a ya er-maez eus he zi evit ar wech diwezhañ, her gouzout mat a ra ? Na vezit ket ivez 'ta souezhet o wet Anna o treiñ hag o tistreiñ en ur sellet en-dro dezhi ouzh kement a yoa en ti. An disterañ tra a zegase en he menoz he amzer dremenet. Amañ, bihanik, e c'hoarie gant he breur ; ahont e tennas he mamm he huanad diwezhañ ; war an daol-se oa bet gourvezet korf he zad a-raok bezañ lakaet en e arched ; larkoc'h, du-hont, en he c'hambr, edo he gwerc'hezic Vari, he doa ken alies a wech daoulinet dirazi evit goulenn sklerijenn ar Spered-Santel da anaout ar stad a vuhez m'oa galvet dezhi gant Doue. Ar gwel eus an traoù-se a ranne he c'halon. He faner ouzh he brec'h, e chome en he sav sebezet ha dilavar. Ne dae na ne deue.

Ne chomas ket evelato pell evel-se, rak ar c'habiten, bremañ p'eo leun e gof, a zo mall gantañ mont kuit.

« Ac'hanta, maouez », emezañ, « aze e chomfot da huñvreal ? Poent eo bale, buan en hent. »

Ar c'homzoù-se a zegasas Anna enni he-unan. Treiñ a reas ouzh tud an ti, ne raent nemet gouelañ, en ur lavaret hepken :

« Kenavezo er bed all ! Pedit Doue evidon ! »

Hag he fenn pleget, an daeloù o redet dourek war he div voc'h, ez eas er-maez eus an ti.

Diouzhtu, ar soudarded a voe renket, lod a-raok, lod war-lerc'h, hag Anna e-kreiz, evel m'oa aet, en dervezh a-raok, an aotrou Gall hag an aotrou Koarigou. Ha kerkent e voe roet urzh da vont en hent.

Oant en em gavet war un uhelenn a zo etre maner

Kerlaodi ha bourk Plouenan, hag e weled diwar he gorre kalz bro, pa deuas Anna, en ur huanadañ, da dreñ ouzh Penn an Neac'h en ur lavaret :

« Kenavezo, va bro baour ! Kenavezo, va zud keizh ! »

Hag en ur sellet ouzh bourk Plouenan :

« Kenavezo va iliz parrez ! Ennoc'h on bet badezet, ennoc'h em beus graet va fask kentañ ! Kenavezo ivez, Itron Varia a Gereloun ! Dirazoc'h em beus pedet meur a wech ; na zilezit ket ho pugel, rak c'hwi eo va mamm. Roit nerzh d'am c'halon da herzel ouzh enebourien hor relijion, ha da vont d'ar marv eviti, mar deo ret... Digorit din dor ar baradoz !

— Na chomomp ket evel-se a-sav da huñvreal », eme ar c'habiten ; « baleomp e-dillo ».

Hag int-i adarre en hent.

Mar doa bet dec'h mantret Kastelliz o welet an aotrou Koarigou o tont e kêr gant ur vandenn soudarded, oant mantretoc'h c'hoazh hirio o welet ar memes soudarded o tegas d'ar prizon ur vaouez..., ur vaouez hepken.

Dor ar prizon a zigoras adarre hag a serras kerkent ha m'oa aet e-barzh Anna ar Sant. Mezh o doa, me 'gred, ar soudarded o vezañ bet kement all o kerc'hat d'ar prizon ur plac'h yaouank dinerzh ha diskoazell.

Anna ne zaleas ket e Kastell. A-benn un nebeut dervezhioù e voe kaset da Gemper gant an aotrou Gall, an aotrou Koarigou ha pemp pe c'hwec'h all eus an dud wellañ a yoa er vro. E Kemper e voent barnet o-zri d'ar marv ; o-zri o deus skuilhet o gwad evit o feiz, o relijion hag o Doue, e miz gwengolo 1794.

N'emañ ket em menoz kontañ deoc'h ar pezh o deus gouzañvet e prizon Kemper da c'hedal mont d'ar marv ; traoù re zoanius eo an traoù-se da gontañ. N'em bije lavaret netra deoc'h ivez 'ta diwar-benn prizon Kemper, ma'm bije gellet miret da gontañ deoc'h

ar pezh a reas eno daou zen kozh a-raok mont d'ar marv.

Unan anezho oa an aotrou Riou, person Lababan. P'edod ouzh e varn, ar barner bras, hen anaveze mat, rak er memes amzer hag er memes skol oant bet desket, a lavaras dezhañ :

« Aotrou Riou, c'hwi hoc'h eus tri-ugent vloaz, rak koshoc'h oc'h egedon-me.

— Nann », eme ar beleg, « tri miz a vank din ».

Ar barner bras en doa c'hoant d'hen tennañ er-maez ; mes an aotrou Riou ne falveze ket dezhañ lavarret gevier. Ar re o deveze tri-ugent vloaz echu, ne vezent ket barnet d'ar marv. Lakaet e vezent en ur prizon bennak, evel e Brest, e Rochefort, en enezenn Re, pe en ur prizon all bennak e-lec'h ma varvent gant an dienez. Lod all a veze kaset da ur vro a-bell, ar Gwian, e-lec'h ma varvent a-barzh nebeut gant ar c'hleñved.

D'ar Sul-Bleunioù, da greisteiz, e tlee bezañ dibennet an aotrou Riou. Evel ma tigore Pask en dervezh-se, e talc'has da gofes betek unnek eur hanter. Neuze e lavaras d'an dud a chome hep bezañ kofesaet :

« N'eo ket re din kaout d'am zro un hantereur evit en em lakaat e stad da vont da gaout va Doue. Pedit evidon ! »

Egile a yoa un den diwar ar maez, e anv oa Kaourintin, mes ne ouzon ket e lesanv ; klevet em beus oa a gostez Leuc'han pe ar C'hastell-Nevez. N'eo ket ret goulenn abalamour da betra 'oa bet dastumet gant ar sitoianed ; anat eo oa abalamour ma karie re e Zoue hag e roue, evel ar re all a yoa eno. Rak na dit ket da grediñ e vije, er mareoù-se, lakaet al laeron hag an dud fall er prizonioù ; unan bennak, marteze, mes nebeut. An darn vuiañ eus an dud fall hag eus al laeron a c'haloupe bro, a laere an ilizoù, ar manerioù, a

zeve an tiez war ar maez, hag a gase, en o lec'h d'ar prizon, an dud vat hag a zoujañs Doue, pa n'o deveze ket o lazhet pe o devet.

Mat, hennezh, ar c'houeriad kozh-se, Kaourintin, evitañ da vezañ barnet d'ar marv, a yoa eno ken aes ha ker mav evel pa vije bet en e gêr o tommañ e-kichen an tan. An neb en divije her gwelet, gant e zaoulagad habask ha laouen, gant e aer dinec'h, gant e vlev hir, e-giz Kerne, faoutet dre an hanter war greiz e benn, o kouezhañ a vouchadoù kordigellet war e zivskoaz ; an neb en divije gwelet peoc'h un den eeun ha leal war e dal, ha mousc'hoarzh un den dinamm war e vuzelloù, en divije lavaret edo o vont da ober, deiz eured e vab, un dro-zañs war al leur-gêr. — Ha neuze kroz an daboulin o tregerniñ dre gêr, en ur gas tud d'ar marv, a vije bet son ar biniou o c'hervel ar baotred da vont en dro.

Ur vintinvezh edo o paouez mont diouzh an aotrou Gall ; azezet oa war un tamm koad en doa kavet e-mesk ar c'holo hanter vrein a yoa a-zindan ar brizonerien, pa deuas da vont e-biou dezhañ, unan eus an dud a garg a zo el lec'h enkrezus-se ; diouzh e stumm oa anat gouzout petra oa.

« Va den mat », eme Gaourintin dezhañ ken aes ha tra, « selaouit ac'hanon ur pennadig. Da bet eur e vezin-me kaset d'ar marv ?

— C'hwi ? Pe anv hoc'h eus ?

— Me eo Kaourintin.

— Kaourintin ?

— Ya, Kaourintin, an hini a zo amañ pemzek dervezh a zo, hag a dle bezan dibennet hirio.

— Gortozit, ma 'z in da welet. »

Hag eñ da gaout ar prenestr gant un tamm paper a yoa gantañ en e c'hodell.

« Merket oc'h evit pemp eur e-berr.

— Daoust ha ne c'hellfen ket mervel un tamm ken-

toc'h ? Deoc'h-c'hwi e tle bezañ an dra-se ar memes tra, ha din-me n'eo ket.

— Na perak 'ta ?

— Abalamour me garfe mervel war-dro an eur ma varvas gwechall hor Salver Jezuz-Krist, evidomp-holl, er groaz, war menez Kalvar.

— Ha da bet eur an dra-se ?

— Da deir eur.

— N'eo ket diaes reiñ deoc'h ho c'hoant. Unan bennak a vezo fouge ennañ o welet e vuhez astennet dezhañ a ziv eur. Me a ya da verkañ hoc'h anv evit an eil karrad e-lec'h an trede.

— Gwell a se. »

Gward ar prizon — ne ouzon ket pe anv da reiñ dezhañ ken, — a chomas ur pennad souezhet da sellet ouzh Kaourintin :

« Ar re all o deus c'hoant da vevañ an hirañ ar gwellañ, hag hemañ en deus c'hoant da vervel div eur kentoc'h evit gellout mervel d'ar memes eur gant e Zoue !... » Daoust ha n'eo ket marv ar feiz c'hoazh en e galon ? Ne ouzon dare. Treiñ a reas e benn ha mont a reas kuit. An Diaoul, me 'gred, en doa her c'habes-tret pell a yoa, hag a reas neuze ur sachad war ar siblenn evit hen degas en e hent kozh.

Kaourintin ne reas van ; en em lakaat a reas da lavaret e chapeled war e vizied. Ya, war e vizied, abalamour da gontañ mat an dizenezennoù, ha da lavaret ar *Gloria Patri* hag ar *Bater*, pep hini d'e boent, rak n'oa lezet chapeled ebet gant hini eus ar brizonerien ; an dud difeiz a lavare n'oa an traoù-se nemet brizherezh. An aotrou Koarigou en doa desket d'ar vugale, e kouent Kastell, lavaret evel-se o chapeled war o bizied, en o gwele, en noz, pa ne c'hellent ket kousket, evit kas en e hent an droukspered, pa deue da c'houlenn digor en o c'halon ha da glask o sachañ er pec'hed. Mat, an aotrou

Koarigou en doa desket ivez da Gaourintin ar c'hiz-se da bediñ Doue, ar pezh a rae ur vad vras d'e galon hag a verrae kalz hirder an amzer.

War-dro kreisteiz e teuas unan eus a vevelien ar bourev, pe an dibenner-tud, da lavaret dezhañ oa mall bezañ kempennet evit mont d'ar marv da deir eur evel m'en doa c'hoant.

« Bezañ kempennet ! » eme Gaourintin. « Ha petra am beus-me da ober evit an dra-se ?

— Ret eo troc'hañ ho plev.

— Pell bras a zo n'int ket bet troc'het ; ha perak o zroc'hañ hirio, pa 'z eo gwir, a-benn e-berr e vezin marv ?

— Abalamour, gant ar blev hir-se e ve re ziaes deomp-ni ober hor micher warnoc'h. Hastit buan dont amañ er sklerijenn, rak ni n'hor beus ket kement-se a amzer, amañ ez eus labour.

— C'hwi a oar ho micher ; mat, grit ar pezh a zo ret da ober. »

Goude ma voe kempennet, Kaourintin a droas ouzh mevel ar bourev, hag a lavaras dezhañ :

« Va den, c'hwi hoc'h eus kaset meur a hini da varadoz an Aotrou Doue ; c'hwi ivez 'ta a oar penaos e ranker en em lakaat evit mervel evel ma 'z eo ret ; c'hwi hoc'h eus un aer vat, evidoc'h da gaout ur vicher zivalav ; ha bezañ ho pefe ar vadelezh da ziskouez din petra da ober, penaos en em lakaat evit kaout taol ar marv ?

— O ! ya da. N'eo ket diaes ho kenteliañ. Deuit amañ da-gichen ar prenestr, ha me hen diskouezo deoc'h. »

Kaourintin a yeas d'e heul.

« Kentañ hoc'h eus da ober », eme mevel ar bourev, « eo en em astenn aze war an douar ».

Kaourintin a yeas war bennoù e zaoulin.

« N'eo ket a-walc'h kement-se, ret eo deoc'h gourvez en hoc'h hed. »

Kaourintin a c'hourvezas.

« Bremañ, lakit ho taouarn war ho kein, rak er c'hiz-se e vezint⁸¹ staget deoc'h. »

Kaourintin a astennas e zaou zorn a-hed livenn e gein.

« Ho taou benn-c'hlin a zo re hir an eil diouzh egile, ret eo o zostaat. »

Kaourintin a reas ar pezh a yoa gourc'hemennet dezhañ.

« Mat a-walc'h evel-se. — Tostait ivez ho treid an eil ouzh egile, rak war ar planken n'ho pezo ket kement-se a frankiz da fringal. »

Kaourintin a dosteas e dreid an eil ouzh egile, ha setu-eñ eeun evel ur vazh.

« Bremañ e rankit astenn ho kouzoug. »

Ha Kaourintin da astenn e c'houzoug.

« N'eo ket mat evel-se. Arabat eo deoc'h sevel ho penn war-zu an nec'h, ret eo her plegañ. Harpit ho tal ouzh an douar. »

Kaourintin a sentas adarre.

« Bremañ, astennit ho kouzoug muiañ ma c'hellfot... Muioc'h c'hoazh... »

Ha Kaourintin a astenne e c'houzoug.

« Mat a-walc'h evel-se. Bremañ e c'hellit sevel. N'hoc'h eus nemet ober er c'hiz-se e-berr, ha ne vezor ket pell evit ober ho stal deoc'h. »

Kaourintin a savas en e sav ken dinec'h ha ma save a-ziagent diwar bennoù e zaoulin goude bezañ lavaret e bedennoù diouzh an noz pe diouzh ar mintin.

Mevel ar bourev a chome da sellet outañ ; n'oa ket evit gouzout petra a yoa e penn Kaourintin.

« Daoust », emezañ, « ha kollet en deus e benn ?

Pe c'hoant en deus, dre ur brabañserezh diskiant, diskouez n'en deus ket a aon rak ar marv ? »

C'hoant her gouzout en doa : abalamour da se e lavaras da Gaourintin :

« Bremañ, me 'gred, e tle bezañ mav ho spered ha laouen ho kalon p'am beus ho kenteliet kerkoulz ?

— Ya, va den mat », eme Gaourintin, « bremañ on dizoan ha dinec'h, bennozh Doue deoc'h evit ho madelezh. Bremañ e c'houzon petra a rankin da ober pa deuio ho mestr d'am dibennañ, ha netra ne viro ouzhin da lakaat va spered da soñjal e Doue, ha va c'halon d'her c'haret betek va huanad diwezhañ. »

Setu penaos e varve hon tud-kozh !

EIZHVET PENNAD WARN-UGENT

Kere Pont Eoun

Marteze e karfec'h ivez gouzout petra oa deuet da vezañ en e gozhni kere trubard Pont Eoun, en doa kaset d'ar marv an aotrou Gall, an aotrou Koarigou, Anna ar Sant, ha marteze re all c'hoazh ; ne oar den. Me 'garfe her lavaret deoc'h, mes n'on ket evit hen ober, da vihanañ gant gwirionez penn-da-benn. Setu amañ evelato ar pezh a c'hellan da gontañ deoc'h.

E-pad ma chomas an drubuilh dre ar vro, ar c'here ne veze gwelet er gêr nemet dervezhiennou. Bemdez e veze gant ar soudarded o c'haloupat bro, o tiskouez dezho an hentoù hag an tiez mat. Pa veze lakaet un tiegezh e skrab⁸², ar pezh a c'hoarveze alies, ar c'here ne veze ket da ziwezhañ oc'h ober furch. Evel ma ouie gwelloc'h eget ar soudarded, n'oant nemet divroidi, giz ar vro ha boazioù an dud, e veze peurvuiañ da gentañ o lakaat e graban war yalc'h ar mestr. Pa c'helle he c'huzhat, he lakae buan-ha-buan en e c'hodell, hag e veze kuit da rannañ gant ar re all. N'eus forzh penaos ez ae an traoù, ar c'here en deveze atav ul lodenn ben-nak, bras pe vihan, rak ne ehane da grial ken na veze roet dezhañ. Evit netra en deveze e voued. Pa veze e Kastell, e Montroulez, e Brest pe e Lesneven gant ar

soudarded, e veze bevet ganto, ha pa 'z ae war ar maez, e veze bevet, evel ar soudarded, diwar-goust an ti ma vezed ennañ. Er c'hiz-se, me 'gav din, en doa, dastumet meur a wenneg, ha, bep tro ma teue d'ar gêr, e teue evit kuzhat an arc'hant en doa laeret.

A drugarez Doue, ar barrad gwallamzer-se a dremenas. Eus an neñv, Doue a reas ur sell a druez ouzh Breizh ; a-walc'h a bennoù a yoa bet diskaret, a-walc'h a wad skuilhet. Degas a reas ar peoc'h d'hor bro. An ilizoù a voe digoret, hor beleien a deuas en-dro, hag a-barzh nemeur, an traoù a yae er vro evel a-raok an Dispac'h bras. Neuze e kouezhas kerse war ar c'here.

Anavezet gant an holl, den ne dae war e dro ; tec'het a raed diouzh outañ evel ma tec'her diouzh ar c'hi klañv. Nag eñ, kennebeut, ne dae war-dro den ; ne veze zoken na war-dro beleg, na war-dro iliz ebet. Chom a rae en e di ne oar den da ober petra. A-wechoù, pa veze kouezhet an noz, e veze gwelet o vont e-unan a-hed an hentoù-distro da avelañ e benn. Mes kerkent ha ma wele unan bennak, e tistroe diwarnañ hag e teue d'ar gêr a-dreuz ar parkeier pe ar c'hoadoù.

Evel a welit, n'oa ket brav doare ar c'here. Mes gwashoc'h en em gavas gantañ c'hoazh ur bloavezh bennak goude m'oa deuet ar peoc'h, rak kouezhañ a reas an dienez en e gêr. « Ar pezh a deu a-berzh an « Diaoul », a leverer, « a ya holl d'e houarnañ, ha « c'hoazh e chom dezhañ un troad dishouarn. » E ti kere Pont Eoun ec'h en em gavas gwir ar c'homzoù-se. Ar c'here en doa laeret meur a dra, meur a wenneg, meur a bezh daou skoed zoken ; arc'hant a-walc'h a yoa bet etre e zaouarn evit bezañ pinvidik bete fin e vuhez ; hag evelato, bremañ n'en deus gweneg ; teuzet eo e holl vadoù etre e zaouarn. Doue her gwele, Doue her gede, ha bremañ, Doue a sko, rak deuet eo e dro.

N'eo ket gant kere Pont Eouñ hepken eo c'hoarvezet kement-se. An darn vuiañ eus ar re o doa, e-pad an Dispac'h, laeret leveoù an Iliz pe re an noblañsoù, a zo deuet da vezañ paour, ha va-unan em beus roet an aluzen da vugale lod anezho. Lod a zalc'h marteze c'hoazh o danvez ; mes ha ne welit-hu ket o bugale, pe o bugale-vihan, o tont war an douar mut pe diot ? Ha mar deuont⁸³ divac'hagn er bed-mañ, e varvont e-kreiz o brud hep lezer o anv war o lerc'h. Setu petra c'hoarvez peurvuiañ gant ar re a laer madoù an Iliz hag ar sent.

Kouezhet a-nevez er baourentez, ar c'here en em lakeas adarre da labourat war e vicher gozh. Mes hini a dud ar vro ne roe dezhañ an disterañ tamm labour ; holl hen anavezent, ha den ne falveze dezhañ na mont d'e di, na komz ur ger hepken outañ, na zoken teuler e zorn war ar pezh a vije bet etre e vizied. Aon a yoa da vezañ stlabezet ; c'hwez ar muntr, c'hwez ar gwad a yoa gantañ... Ur Santegad pe ur Roskoad bennak, a-wechoù, abalamour ma ne ouie ket hen anaout, a roe dezhañ un tamm kozh botez-ler bennak da wriat ha da aozañ, pa veze o vont e-biou da werzhañ, da Vontroulez, e artichaod, e ognon hag e gignen ; mes nebeut paeet e veze evit an tammoù labour dister-se, hag ar gwenneien a c'helle da gaout ne badent ket pell. Kerse oa ivez 'ta gant ar c'here, eñ boazet da ober chervad gant ar soudarded. Evel-se, e wreg hag e vugale a yoa e-noazh⁸⁴ ; n'oa ket a arc'hant da brenañ dilhad dezho. Gwashañ ma oa, oa d'e vugale. A-wechoù, evito da vezañ hanter noazh, e c'hoantaent mont da c'hoari gant ar vugale all a dro-war-dro. Daoust ha n'eo ket nes d'ar vugale, ken paour, ken pinvidik, kaout c'hoant da vont da c'hoari an eil gant egile ? Mat, kerkent ha ma vezent gwelet o tont e-touez ar vugale all, e kleved diouzhtu unan bennak o lavaret :

« Erru aze bugale ar c'here trubard ; deomp ac'halenn d'ar gêr. »

Pep hini a yae raktal en e hent ; nikun ne chome gant bugale ar c'here ; evel aon a yoa razo.

Hag ar vugale baour a zistroe d'o zi en ur ouelañ da lavaret d'o mamm ne vezent anvet nemet bugale ar c'here trubard. Ne ouient ket petra oa ar c'homzoù flemmus-se, rak d'an oad o doa ne soñjent e droug ebet, hag o c'halon n'oa ket evit reiñ dezho da grediñ n'oa o zad nemet un trubard hag ur munttrer. E pelec'h emañ ar c'hrouadur mat hag a gav abeg en e dad ? Mes ma ne ouient ket petra oa ar c'homzoù-se, e kavent evelato diaes kenañ gwelet an holl vugale all o kemeret an tec'h ker buan ha ma vezent gwelet o tont. O mamm gaezh, ouzh o c'hlevet, a ouele dourek, rak hi he doa ur galon vat, ha n'he doa biskoazh heuliet he fried en e oberoù fall. Evelato ec'h anaveze e dorfedoù, hag abalamour da se he doa aon ha mezho o vont e-touez an dud, ha ne dae er-maez eus he zi nemet, evel ar bleiz eus e goad, pa deue an naon d'he gwaskañ.

Truezus oa, evel a welit, doare an tiad tud-se, bras ha bihan, ha koulskoude, den n'en doa truez outo. Pa lavaran n'en doa den truez outo, e fazian. Unan a yoa er vro hag a gase dezho bep sizhun he aluzen, hag anez e vijent marvet gant an naon ; hounnezh oa Mari Kreac'h, gwreg Per ar Sant, c'hoar-gaer Anna ar Sant ! N'oa ket evit mont he-unan, a lavare, betek ti ar c'here, rak ar gwel anezhañ a roe kridienn ha spont dezhi — ha n'eo ket hep souezh —, mes kas a rae he flac'h en he lec'h da gas he aluzen. Ar plac'h zoken ne dae ket en ti, gervel a rae ar wreg, reiñ a rae an dorzh vara dezhi ha ker buan e teue d'ar red war-zu ar gêr gant aon na vije deuet ar c'here war he lerc'h. Kaerañ aluzen ! Ha n'eo ket an dra-se ober vad d'ar re a ra droug deomp ? Per hag Anna ar Sant

a dlee o c'halon tridal gant levez, e baradoz an Aotrou Doue, o welet Mari oc'h ankounac'haat, er gwel a Zoue, an droug graet dezho ha dezhi.

Aluzen Mari Kreac'h, kaer he doa bezañ kalonek, n'oa ket evelato bras a-walc'h evit bevañ un tiad tud a-bezh. Dre se, ouzhpenn berrentez a yoa e ti ar c'here, ar gernez a yoa ennañ. N'eo ket hep souezh ivez 'ta ma kastizent bemdez, an dud paour, ha ma oant treutaet kement, a-benn ur pennad, ma n'oa nemet ar skeud anezho. Ar c'here a yoa deuet da vezañ ken disec'h ha ken tanav hag ur baluc'henn ; e wreg a yoa heñvel outañ. Ar vugale a glevet o ouelañ, o krial, o c'houlenn un tamm bara ha n'oa grñsenn da reiñ dezho, ha den ne rae van evit o c'hlevet. Doue hag an dud a yoa evel en em lakaet er memes tu evit bezañ kriz e-keñver ar c'here hag e dud. Doue a c'hortoz hag a c'hed, mes ne ankounac'ha ket ar gwalloberioù.

Ma karje ar c'here bezañ aet da ziskargañ e goustiañs d'e berson pe da ur beleg all bennak er gofesion, Doue hag an dud o divije graet ur sell a druez outañ. Mes ar c'here ne dae na war-dro beleg na war-dro iliz ebet, evel ma 'm beus her lavaret deoc'h, ha setu perak, er vro, e kreded e kendalc'he e vuhez difeiz ha direizh ; ha setu perak ivez den ne gemere truez outañ. An traoù n'oant ket evit padout pell er stad-se, pe, a-barzh nebeut, e vije kavet, e Pont Eoun, un tiad tud marvet gant an naon.

Ur meurzhvezh, mintin-mat, ec'h en em gavas, e Lopreden, un trafiker amann a Vontroulez, a veze bep Meurzh e marc'had Kastell, hag a anaveze mat ar c'here.

« Dont a ran da lavaret deoc'h, emezañ, oc'h distlabezet diouzh kere Pont Eoun.

— Ha gwir a lavarfec'h ? » eme an holl.

— Ker gwir ha m'her lavaran deoc'h », emezañ.

« Ganen-me eo en em gavet er mintin-mañ, war-dro teir eur, o tiskenn d'ar Vadalen, e-kichen Montroulez. E wreg hag e vugale a yoa gantañ. N'o doa ket a galz dilhad, evel a ouzoc'h, evelato, ar pezh o deus a yoa en ur pakad, gant ar c'here ouzh e gein. Pa'm beus hen anavezet, em beus dalc'het va marc'h a-sav, hag em beus lavaret dezhañ :

« Sell, te a zo aze, kere ?

— Ya », emezañ.

— Ha da belec'h ez ez evel-se ?

— Ret eo din tec'het diouzh Plouenan, rak mervel a rankfen gant an naon e Pont Eoun, me, va gwreg ha va bugale. Mont a ran da chom en ur vro all.

— En ur vro all ne vezi ket anavezet hag e vezo aes dit dont war an tu mat, rak pell bras a zo ne valeez ket war an hent eeun. »

N'oa ket re sklaer c'hoazh, evelato e welen lagad ar c'here o lugerniñ gant an droug ouzh va c'hlevet ; anat oa ne raen ket a vad d'e galon ; anat oa n'en doa ket a c'hoant da zistreiñ war an hent mat. Pa welis kement-se, e rois un taol foet d'am marc'h, ha me ac'hano.

— Salv e ve gwir ar pezh a livirit deomp aze ! » eme baotred Lopreden.

— Ker gwir eo ha m'her lavaran deoc'h, eme an trafiker amann.

— Mat, gwell a se ! »

Arabat eo deoc'h bezañ souezhet o welet kement a fouge e paotred Lopreden pa glevjont oa aet kere Pont Eoun en e hent. Ha setu amañ perak : ar c'here a yoa anavezet er parrezioù a dro-war-dro, a-bell hag a-dost ; enno oa bet gant ar soudarded, hag e pep lec'h en doa lezet merk e graban ha roud e grizder. Gwashoc'h oa zoken eget ar soudarded, abalamour ma ouie giz ar vro, ha ma kave aesoc'h e bleg da ober

poan ha droug d'an dud vat. Dre 'n abeg-se, pa veze paotred Lopreden er marc'hadoù hag er foarioù, pa vezed oc'h esa prenañ pe werzhañ, pa veze goulennet diganto, evel m'or boas d'hen ober, a belec'h oant, ha pa respontent oant a Lopreden, e veze komzet diouzhtu er c'hiz-mañ outo :

« C'hwi a zo eus a Lopreden ?

— Ya », a lavarent.

— Ar gêr-se a zo a-zioc'h Pont Eoun, a gav din ?

— Ya », a lavarent adarre, « a-zioc'h.

— Neuze ec'h anavezit ur c'here a zo eno hag en deus graet kement a zroug e-pad an Dispac'h. Mar doc'h heñvel ouzh henneth, ne dle ket bezañ brav ober marc'hadoù ganeoc'h. »

Ar c'homzoù-se a bike paotred Lopreden en o c'hallon, rak n'eus ket muioc'h a dud fall e Plouenan eget e lec'h all, ha nebeutoc'h marteze e Lopreden eget e pep lec'h.

Ar wirionez en doa lavaret an trafiker amann, rak antronoz, e teuas ul lastez bourc'hiz, gant ur c'harr, da gerc'hat an tamm armel a yoa chomet en ti.

E Lopreden, diouzh an abardaevezh, e voe kement a levenez, ma teuas paotred ar Sann hag o amezeien da gichen an Ti-Du, gant pep a hordenn lann. Ober a rejont un tantad, evel da Ouel sant Yann ha da Ouel sant Per, evit trugarekaat an Aotrou Doue da vezañ kaset eus o bro un den ker fallakr ha ken dismegañsus evito.

NAVET PENNAD WARN-UGENT

An Dourdu ha Plougasnou

Ha da belec'h oa aet da chom ar c'here trubard ?
Marteze d'an Dourdu. Da vihanañ, setu amañ ar pezh
a c'hoarvezas, el lec'h-se, d'ar mare ma komzan deoc'h :

Envel a reer an Dourdu ar guchenn diez a zo, en un
draonienn, war-dro hanter an hent, etre Montroulez
ha Plougasnou. Ul lodenn eus an tiez a zo e parrez
Plouezoc'h hag ul lodenn all e parrez Plouiann. Mat,
eno, er mare ma 'z eas eus a Bont Eoun ar c'here
fallakr, ec'h en em gavas da zerc'hel ostaleri, en ur
c'hozh ti bihan, un den eus a gostez Leon, ha n'oa
anavezet er vro gant den ebet. Ar Bertou oa e anv,
a lavare.

D'ar mare-se, kerkoulz ha bremañ, Plouganaouiz a
garie mont bep sadorn da Vontroulez. Ar marc'had ne
vije ket bet graet mat ma ne vijent ket bet ennañ. Ha
pa n'en defe nemet pevar vi, pe un hanter lur amann da
werzhañ, paotr Plougasnou a gavo gwelloc'h koll e
zervezh er gêr evit mont da Vontroulez da werzhañ
e bevar vi pe e hanter lur amann, eget o reiñ, ouzh ar
memes priz, er gêr, da un trafiker bennak eus ar bourk.
Hounnezh oa ar c'hiz kozh, hounnezh eo ar c'hiz a zo
bremañ.

Paotred Plougasnou n'int ket bet, ha n'int ket atav
zoken mezvierien ; evelato, ec'h evont o banne ker

c'hwek ha pep hini ; ha mar kirit reiñ dezho da evañ, ec'h evint d'ho *krasoù mat*, evel a leveront, e-lec'h lavaret d'ho yec'hed, kel laouen ha tra. D'ar mare-se, kerkoulz ha bremañ, a-raok dont eus a Vontroulez, e veze bep a vanne, ha goude-se e teued war-eeun d'ar gêr. Mes ouzh an nevezinti e vez sell atav, pe e vezont mat, pe ne vezont ket. Abalamour da se, kalz anezho, o welet ur bod iliaev ouzh ti bihan an Dourdu, a lavare an eil d'egile :

« Sell, setu amañ un ostaleri nevez ; deomp da welet hag evaj mat a zo enni. »

Ar Bertou a anavezaz raktal e dud. Gwelet a reas oa paotred Plougasnou, paotred diouzhtu, paotred dichipot, paotred leal hag eeun an tamm anezho. Tud evel-se a yoa aes sunañ o arc'hant diganto, rak krediñ a raent n'oa ket muioc'h a fallagriezh er re all eget enno o-unan. Abalamour da se, an ostiz nevez a en em lakeas d'o zennañ d'e di bep tro ma tremenjent e-biou. Gant e gaozioù brav, gant e gomzoù flour, e teuas a-benn eus e daol.

A-barzh nemeur e voe gwelet Plouganaouiz o tont d'ar gêr, tommet-mat dezho, meyv zoken alies. Ar gwragez, er gêr, a glemme o welet o zud oc'h en em gaout er stad-se eus o marc'had, ha, dreist-holl, o welet pegement a zispign a veze graet. Ar pezh a c'hoarveze gant Plouganaouiz, a c'hoarveze gant Sant-Yanniz ; ar memes hent a raent en ur zont eus a Vontroulez, ar memes tra a c'hoarveze ganto ; ha kement a zroug a yoa e gwragez Sant-Yann-ar-Biz evel a yoa e re Plougasnou.

Ouzhpenn an dra-se c'hoazh : ar beg-douar-se a zo leun a vartoloded a rank dilezer o bro evit mont, a-dreuz ar mor-bras, er broioù a-bell, da c'hounit un tamm bara dezho ha d'o zud er gêr. Betek neuze, p'en em gave ur martolod e Montroulez, e teue war-eeun d'ar gêr da

zegas e arc'hant d'e wreg evit prenañ bara d'ar vugale. Mat, abaoe m'edo ar Bertou en Dourdu, ar vartoloded zoken a deue d'ar gêr mezv hag o arc'hant hanter dispignet. Martoloded Perroz ha martoloded Terenez a yoa bet e meur a vro, o doa gwelet tud a bep liv, o doa ranket tennañ o spilhenn eus ar c'hoari e meur a lec'h, a voe zoken flemmet evel ar re all.

Perak oa troet an traoù er c'hiz-se ? Setu petra c'houlenne an holl.

Ur sulvezh vintin, a-raok an oferenn e chapel Kerbabu, edo an holl o c'hoarzhin goap da Nonnig an Deun, a yoa bet oc'h ober beaj an Indez gant ar *Saint-Pierre*, hag a yoa deuet d'ar gêr gant daou skoed en e c'hodell, e-lec'h daou c'hant skoed a dlee da gaout. Nonnig en devoe mezv, hag a lavaras dirak an holl :

« Me a oar e pelec'h eo bet laeret va arc'hant.

— E pelec'h 'ta, Nonnig ? » eme an holl.

— En Dourdu, e ti ar Bertou. »

Den na c'hoarzhas. Chom a reas an eil da sellet ouzh egile, rak an darn vuiañ anezho a yoa bet, evel Nonnig, e ti ar Bertou, hag, evel Nonnig, a yoa bet flemmet.

Kerkent e savas brud e-touez an dud. Lavaret a raed e roe ar Bertou da evañ d'an dud, marc'had-mat, evit o mezviñ hag o laerezh goude-se. Mes den ne c'helle touiñ oa gwir kement-se, rak an den mezv ne wel netra, ne oar petra a ra.

En abeg da se, den ne grede mont a-raok, hag an traoù a vije chomet er stad-se n'eo aes gouzout pegeit, ma ne vije ket bet, er mare-se, person e Plougasnou, ur beleg ha ne varc'hate, ha ne dorthilhe ket pa vije meneg da harzañ ouzh ar gwall gizioù⁸⁵. An aotrou Troadek oa e anv. E-pad an Dispac'h oa chomet kuzhet er vro, ha meur a dro en deus graet d'ar Republikaned. Pa deuas ar peoc'h, an Aotrou 'n Eskob her lakeas da gure gant

an aotrou Morvan, ha, da varv hemañ, e voe anvet da berson e Plougasnou. An aotrou Troadek a yoa eeun evel ur wialenn, tamm fallagriezh ennañ. C'hoarzhin a rae kalonek gant an neb a gonte dezhañ a-du ur marvailh brav. Komz a rae ouzh ar paour kerkoulz hag ouzh ar pinvidig, na muioc'h na nebeutoc'h. N'en doa droug nemet ouzh ur rumm dud : ouzh ar re a gomze a-enep Doue, a-enep o nesañ pe a-enep lezennoù hor mamm santel an Iliz. Ar re-se avat, ne zaleent ket da vezañ kaset gantañ diwar e dro ; fae oa gantañ lavaret ur ger hepken outo.

Boazet, e-pad an Dispac'h, da vezañ bemdez war riskl da goll e vuhez, ne gemere aon rak netra. N'oa bet strafuilhet nemet ur wech en e vuhez, hag evit un dra ker farsus oa, ma n'on ket evit miret d'her c'hontañ deoc'h.

E traoñ bourk Plougasnou emañ an aod. En aod-se ez eus ur roc'h anvet Roc'h Ledan. Pa vez izel ar mor, ez eer enni war droad ; mes pa sav ar mor, e vez buan kelc'het gantañ. Un dervezh, ur pilhaouer, eus a barrez Bodmeur, e Menez Are, a deuas da bilhaoua da gostez Plougasnou ha Sant-Yann-ar-Biz ; n'en doa biskoazh, a lavare, gwelet lenn ebet ker bras hag ar mor. — N'eo ket souezh. — Mont ha dont a rae, war an traezh, a-hed ar mor a yoa izel, mar doa un dudi e welet. Skuizhañ a reas evelato o vale, hag e teuas c'hoant dezhañ da vont da ober ur c'houisk war ar Roc'h Ledan. Aes oa dezhañ mont, rak ar mor a yoa aet kuit ; brav oa dezhañ, rak tomm oa an heol.

A-benn ur pennad, ar C'herne a zihunas. Mes siwazh ! ar mor a yoa deuet en aod hag en doa kelc'het ar roc'h. Kaer en doa ar C'herne klask hent da zont kuit, ne gave hini ; en-dro d'ar roc'h n'oa nemet mor. Koll a reas e benn ; en em lakaat a reas da grial ha da youc'hal ken na dregerne an aod gantañ, betek Rufellig

ha Tregastell zoken. Ne voe ket pell evit reiñ da glevet, rak, ouzhpenn ma krie kreñv, Roc'h Ledan a zo e-kichen an douar, hag en aod-se e vez tud atav. Den avat ne voe spontet, rak gouzout a raed oa amzer da vont d'ar Porzh Louarn da lavaret da ur vag dont d'her c'herc'hat ; ha setu ivez ar pezh a voe graet.

An aotrou Troadek a glevas, ker buan hag ar re all, oa kelc'het un den, gant ar mor, war Roc'h Ledan. Dont a reas d'ar red d'an aod : c'hoant en doa da vont war-neuñv d'her c'herc'hat, pe da vervel gantañ. Miret e voe outañ, rak ar C'herne n'edo ket war var da vezañ beuzet ; gwelet a raed dija ur vag o tont dreist beg Tregastell. Mes an aotrou Troadek n'oa ket evit chom e peoc'h e-kichen ar mor. Dont a reas da Draoñ Ispi, hag ac'hano, diwar un dorgenn, e roas an absolvenn d'ar C'herne. Ar pezh her lakae evel-se da vont er-maez anezhañ e-unan, oa abalamour ma ne c'helle ket kofes un den hag a gave dezhañ a yoa o vont da vezañ beuzet dirak e zaoulagad. Mes n'en em gavas droug ebet ; an Talbot, a Dregastell, a en em gavas e poent gant e vag ; degas a reas d'an douar ar C'herne ne ehane da grenañ o welet oa bet ken tost dezhañ bezañ beuzet.

Me 'gred n'eo ket bet ar C'herne-se, biskoazh abaoe, o kousket war ur roc'h, e-kreiz ar mor, n'eus forzh pegen tomm e c'hellfe bezañ bet an heol war e gein.

Mat, hennezh, an aotrou Troadek-se, o klevet a begement a bec'hedoù oa pennkaoz ar Bertou, a lavaras ur sulvezh da dud Plougasnou n'oa ket mat dezho mont, evel a raent, da evañ da di *friponed*, evel ar Bertou.

Unan bennak a gasas ar gomz d'an Dourdu, ha d'ar sadorn war-lerc'h, ar Bertou, diwar dreuzoù e di, a lavare da dud Plougasnou, a yae e-biou, rak hini anezho ne dae en ti — hon tud-kozh a sente atav ouzh o fersoned :

« Me a oar perak ne deuit ket hirio en ti ; mes lezit ho person ganen-me, warc'hoazh, me her c'hompezo.

— C'hwil, Bertou ? » eme unan o chom a-sav.

— Ya, me ; rak me a zo un den gouiziek hag a oar kalz a draoù diwar-benn ar veleien. Warc'hoazh, me a ziskouezo d'hoc'h aotrou person Troadek ne c'heller ket evel-se stlabezañ tud evel-don-me a c'hounid o bara diouzh o micher.

— C'hwil, Bertou, un den gouiziek ?

— Ya, me.

— Mat, *efidandomen*, hon aotrou person-ni n'eo ket ur genaoueg eo, kennebeut.

— Pa gomzin-me outañ e welo, rak me am beus gwelet meur a veleg e-pad an Dispac'h.

— Ne gredan ket evelato, kaer hoc'h eus bezañ desket-mat, en defe aon razoc'h, hon aotrou person-ni.

— Warc'hoazh e welot.

— Na warc'hoazh zoken ! Diouzhtu evel-se ?

— Ya, warc'hoazh ha diouzhtu. Warc'hoazh vintin, me a vezo e Plougasnou, un den-a-lezenn gouiziek-meurbet ha me. N'eo ket n'am befe aon va-unan, mes gwelloc'h eo daou eget unan. Ha, ma ne deu ket ho person d'en em zislavaret eus ar gador, e-pad e brezegenn, dirak an holl, e welot da belec'h ez ay an traoù, rak al lezenn a zo bremañ strizh war ar veleien ; n'eo ket evel a-raok an Dispac'h.

— N'eo ket strishoc'h, me 'gred, warnezh eo eget war an dud all ; ha ne c'heller ket ober muioc'h a zroug dezho evit deomp-ni ?

— Nann, d'ar re n'o deus ket a ijin ; mes me a oar ar pleg warnezh.

— Ma n'eus nemet ijin ganeoc'h, Bertou, n'oc'h ket evit lavaret evelato e ve al lealded en ho tu.

— O ! gant ar veleien n'eus ket a ezhomm da gaout kement-se a lealded.

— Kement ha gant ar re all, me 'gred.

— Faziañ, ha faziañ a vras a rit, paotr Plougasnou.

— Perak 'ta, Bertou ?

— Setu amañ perak. Mar lavarit droug diwar-benn unan bennak, evel c'hwi ha me, e rankot diskouez eo gwir ar pezh a livirit, pe den n'ho kreda, pe zoken e rankot dislonkañ ho lavar dirak ar barner, ar pezh a goust arc'hant a-wechoù.

— Ha n'eo ket er memes tra evit ar veleien ?

— Nann ; a-walc'h eo tamall anezho, lavaret traoù diwar o fenn, n'eus forzh pegen diskiant e c'hellfent bezañ ; an traoù diskiantañ a vez kredet da gentañ, an holl a gredo ac'hanoc'h, hag ar veleien a zo ken aonik, ma ne gredont lavaret ger.

— Mat, Bertou, klevet a ran ac'hanoc'h, ha chom a ran sebezet ouzh ho klevet.

— Warc'hoazh e klevot gwashoc'h c'hoazh, rak warc'hoazh, evel am beus lavaret deoc'h, ho person a ranko en em zislavaret eus ar gador, dirak an holl, dirak Doue, paotred Plougasnou.

— Ma rank en em zislavaret en e sarmon, e vezo ret deoc'h da vihanañ her lavaret dezhañ a-raok an oferenn ?

— Hennezh eo ivez va menoz.

— Neuze 'ta e vezoc'h du-mañ warc'hoazh a-raok an oferenn-bred ?

— Ya, ha rok an tamm ac'hanon, zoken.

— Ha da bet eur e vezoc'h e ti an aotrou person ?

— An oferenn-bred, am beus klevet lavaret, a zo da zek eur e Plougasnou ; mat, da nav eur, me a vezo krog en ho person.

— Da nav eur ? Mat, me her lavaro da gement

hini a welin, ha ni a en em gavo ganeoc'h eno neuze, hag a welo penaos ez ay an traoù.

— Ya, ya, deuit, hag e welfot penaos e vezo kribet e benn d'hoc'h aotrou person Troadek.

— Mont a raimp, Bertou. Kenavezo warc'hoazh ! »

Hag an dud bodet, en-dro da di ar Bertou, e-pad ar gont-se, d'ar gêr hep banne ebet.

Antronoz, un tamm a-raok nav eur, edo ar Bertou e bourk Plougasnou. Ar brud eus ar pezh en doa, en derc'hent, lavaret en Dourdu, a yoa bet kaset gant tud an oferenn vintin dre bevar c'horn ar barrez, ha zoken dre Sant-Yann. En abeg da se oa leun ar c'hoc'hu⁸⁶ a dud, mall ganto klevet ar Bertou oc'h ober e gomz. An aotrou Troadek n'en doa klevet meneg ebet eus ar pezh a yoa c'hoarvezet en Dourdu, ha den n'en doa lavaret dezhañ e tlee ar Bertou dont d'her c'haout. Evel-se edo erru dinec'h eus e di d'an iliz da gofes e dud. Chom a reas souezhet o welet kement all a dud er c'hoc'hu. Treiñ a reas war-zu enno en ur lavaret :

« Sell 'ta, paotred, petra a zo a nevez ganeoc'h ? »

Ker buan, ar Bertou a deuas eus a douez an dud, ha war e lerc'h, un aotrou barvek, dilhad bourc'hiz gantañ. Krenañ a rae e izili gant e youl ; e zaoulagad a lugerne evel daou gef-tan. Evelato e tennas e dok dirak an aotrou person en ur lavaret :

« Me eo ar Bertou, ostiz an Dourdu. »

Hag ec'h en em save war e dreid.

« Ah ! te eo ar Bertou », eme an aotrou Troadek, en ur sellet outañ eus an eil penn d'egile. « A ! te eo ar Bertou ! »

Hag an aotrou person a vousec'hoarzhe. — N'oa ket strafuilhet en dro-mañ, evel m'oa bet evit Kerne Roc'h Ledan.

« Ya, me », emezañ rok, « hag em beus ezhomm bras da gomz ur ger ouzhoc'h.

— Pa giri, Bertou », eme an aotrou Troadek o treiñ outañ, « pa giri, hag e ve amañ ha diouzhtu zoken e ve. »

An dud, e-pad keit-se, a yoa en em gelc'het a-dost hag a astenne o gouzoug evit klevet gwelloc'h penaos e yaje an traoù en-dro. Ouzhpenn daou c'hant den, a leverer, a yoa eno, ha dont a rae atav tud er bourk.

Ar Bertou a reas ur sell faeüs ouzh an dud. Kaout a rae dezhañ ez ae, en un taol, da zouarañ an aotrou Troadek, hep kaout ezhomm eus an den-a-lezenn, ar barveg-hir a yoa deuet gantañ eus a Vontroulez. Abalamour da se e lavaras d'an aotrou person ker rok ha tra :

« Gouzout a rit, kerkoulz ha me, eo difennet dispenn an nesañ, dreist-holl d'ar veleien ?

— Ya, Bertou.

— Mat, disul diwezhañ, hoc'h eus lavaret n'oan-me nemet ul laer.

— Me, Bertou, am beus lavaret oas laer ?

— Ya, Aotrou person, c'hwil. Ha ma n'hen anzavit ket, dek test e-lec'h unan a gavin d'her lavaret deoc'h pa gerfot.

— N'em beus ket lavaret e vijes laer, Bertou », hag amañ, an aotrou Troadek a save e vouezh evit bezañ klevet gwelloc'h ; « lavaret em beus graet avat oas ur *fripon* ».

D'ar gomz-se, ar Bertou a sonnas, luc'hedennoù a strinke eus e zaoulagad. Chom a reas da sellet ouzh an aotrou Troadek ; e zen-a-lezenn a yoa ker mantret hag eñ.

An aotrou person a gendalc'has :

« Ya, Bertou, lavaret em beus graet n'out nemet ur *fripon* ; n'em beus ket lavaret oas laer, avat.

— Ha n'eo ket ar memes tra an daou c'her-se : laer ha *fripon* ?

— Nann, Bertou. Marteze n'out ket laer, me n'her gouzon ket, mes *fripon* out avat. Anzav ouzhin ; pet gwech n'ec'h eus ket sachet tud en da di evit o mezviñ, ha, pa vezent mezh, pet gwech n'ec'h eus ket lakaet da zorn en o godell evit kemeret o gwenneien ! Ha n'eo ket *friponerezh* eo an traoù-se ? Ha c'hoant ec'h eus e kavfen-me tud da douiñ dit eo gwir ar pezh a lavaran ? Selaou, n'em beus nemet lavaret ur ger : « Paotred Plougasnou », eme an aotrou Troadek en ur sevel e vouezh uheloc'h c'hoazh, « ha n'eo ket gwir ar pezh a lavaran ? Ha n'eo ket gwir eo ar Bertou ur *fripon* ? »

— Eo, eo », eme an dud a-unan, « ar Bertou a zo ur *fripon* ... Ar Bertou d'ar gêr ... Dao war ar Bertou ... »

Neuze e savas mesk ha kabal e-touez an dud ; unan a lavare an dra-mañ, un all a lavare un dra all ; an holl a yoa dirollet, den ne c'helle gouzout petra a lavared ; ne glevet nemet mallozhioù war ar Bertou.

Ar barveg a c'hellas en em silañ kuit, mes ar Bertou ne c'hellas ket ober ar memes tra. Unan bennak, ne oufen ket lavaret deoc'h piv, nemet Job Lo e vije, a roas dezhañ un hortad hag hen stlapas a-daol war ar re a yoa en tu all. Ar re-mañ a roas dezhañ ur buntad all, gant un taol troad pe zaou, evit her c'has larkoc'h. Fall ec'h en em gavas en dro-mañ, rak kouezhañ a reas war Fañch Kerveni. Fañch, droug ennañ, a grogas, gant e zaou zorn er Bertou, hag hen stlapas d'e dro, a-flav, ouzh moger ti an Avaloù.

An aotrou Troadek, o welet edod o vont da zispenn paour kaezh ostiz an Dourdu, a lavaras her lezer da vont d'ar gêr. Ha ker buan, Plouganaouiz, atav sentus ouzh mouezh o ferson, her lezas da vont kuit.

Ar Bertou a en em zastumas buanañ ma c'hellas, hag a yoa a vont kuit mezhek-meurbet, ha c'hwen en e

loeroù ⁸⁷, va c'hrediñ a c'hellit, p'en em gavas er bourk Nonnig Deun. Nonnig a redas war e lerc'h hag a roas dezhañ un taol troad, evel ma oar reiñ ur martolod, en ur grial a-bouez e benn :

« Ha va daou c'hant skoed-me, Bertou laer, e pelec'h emaint ? »

Ar Bertou ne zistroas ket zoken da sellet piv a skoe gantañ. Ne reas nemet astenn e gammed evit mont buanoc'h er-maez a vourk Plougasnou.

Goude tro ar re vras e teuas tro ar re vihan. Ar vugale, o welet o zud o kempenn ken didruez ostiz an Dourdu, a yeas d'hen ambroug, betek an Ti Nevez, en ur deurel mein war e lerc'h. Meur a vaen a doumpas en ur gouezhañ war e gein, mes ne rae van ; ne zistroe ket da sellet, ne rae nemet bale buanoc'h-buanañ war-zu e gêr ...

Ha ma vije 'ta en em gavet warnañ krennarded Tere-nez, Samson ha Perroz !

A-raok an noz, ar brud eus a gement-mañ a yoa aet betek Plouezoc'h hag an Dourdu, larkoc'h marteze ; ar brudoù a ya ker buan ! A-ziagent oa bet ur gomz bennak diwar-benn ar Bertou, mes den ne grede mont a-raok da gentañ ; un tamm aon a yoa razañ, abalamour ma oa, a lavare, desket ha kreñv war al lezennoù, ha ma c'helle, war e veno, kas d'ar prizon ha zoken d'ar galeoù, an neb a glaskje trabas outañ. Bremañ avat, pa oa bet kefestet gant an aotrou Troadek, pep hini a lavar ar pezh en deus klevet. Holl e ouied oa ar Bertou a gostez Leon ; kalz o doa klevet en doa graet un torfed bras bennak war-dro Plouenan ; lod a lavare oa ur muntrer ; lod all a lavare en doa lakaet an tan en un ti ha devet daou grouadur ; lod all c'hoazh a lavare en doa laeret ilizoù e-pad an Dispac'h, ha gwerzhzet beleien d'an Dispac'herien ... Mes ar brudoù-se a yoa holl mesk-ha-mesk, ha den n'oa evit lavaret

e pelec'h edo ar gwir wirionez. N'eus ket zoken gouezet biskoazh, evit mat, abalamour da betra en doa ranket kuitaat e vro.

Hag hennezh e ve e gwirionez kere trubard Pont Eoun ? Ne c'hellan ket her lavaret deoc'h gant gwirionez, rak n'em beus merk anat ebet a gement-se. Ar pezh a zo gwir eo, d'ar sadorn war-lerc'h, dor ar Bertou a yoa serret en Dourdu. Abaoe ar Yaou oa aet en e hent gant e wreg hag e vugale. Da belec'h oa aet ac'hano ? Den ne ouie, den n'en deus gouezet abaoe.

Daoust ha marvet eo, evel Loull ar Bouc'h, en ur c'hogn-tro bennak, pell diouzh pep kristen ?

P'en devez graet an den fall e reuziad war an douar, pa vez kouezhet don a-walc'h e puñs ar pec'hed hag ar fallagriezh, an Diaoul hen dilez en ur c'hoarzhin yud. Tro an Aotrou Doue a zo erru, zoken er bed-mañ, da c'hedal ma roio, er bed all, da bep hini hervez e oberoù.

Doue ne zilez james ar re a vale a-du gantañ : a-wechoù, er bed-mañ, o devez evit gwir un tamm poan, mes er bed all e vezint paeet-mat.

Echu eo va c'hont.

Ra blijjo gant Doue bezañ madelezhus e-keñver Yann Pennorz, ankounac'haat e bec'hedoù, reiñ dezhañ ha d'an holl gristenien, lod en e varadoz !

FIN

NOTENNOU

PENNAD 17

1. « a guzho » : techet omp da grediñ, diwar ster ar frazenn, e vije gwelloc'h « a gaso » amañ, eget « a guzo ». « Canclaux a gaso soudarded... e pep parrez hag e pep ti... »
2. « ar gwazed » : stumm leonek evit « ar wazed ».
3. « ne c'hellor ket » : « ne c'helleur ket » er skrid.
4. « o tifræzhañ » : « o tifleza » er skrid, = « o trevezañ ».
5. « den na glemmas » : « den n'en em glemmaz » er skrid.
6. « an div vandenn soudarded » : « an div vandenn soudard » er skrid.
7. « edor » = « edod ».
8. « a rejoy » : « a rejoyer » er skrid.
9. « e vuoc'h » : « e vioc'h » er skrid.

PENNAD 18

10. « binviachoù » : « benviachou » er skrid.
11. « raoskl » : « raoz » er skrid.
« a vroenn » : « a vrouan » er skrid.
12. « ne zalejon ket » = « ne zaleis ket ».
13. « seul bennokoc'h » = « seul bennekoc'h ».
14. « kea » (eus ar verb *mont*, = « kae ») a zo ur ger-estlam-mañ e Bro-Leon.

PENNAD 19

15. « stern » : « starn » er skrid.
16. « likorioù » : « likuriou » er skrid.
17. « war ar vardell » : « var ar bardell » er skrid.
18. « splamm » = « splann ».

- 19. « laosker » = « leuskel ».
- 20. « ronkonennañ » = « ronkonellañ ».
- 21. « Klemm » : « En em glemm » er skrid.
- 22. « sklakal » = « stlakañ ».

PENNAD 20

- 23. « Mar deu » : « Mar teu » er skrid.
« fougeal » : « en em fougeal » er skrid.
- 24. « bezhin » : « bizin » er skrid.
- 25. « ouzhin-me » : « ouc'h-ime » er skrid.
- 26. « hon defemp-ni » : gw. notenn ar pennad 9 diwar-benn « M'am befen-me ».
- 27. « din-me » : « di-me » er skrid.
- 28. « e ti-kêr » e-lec'h « en ti-kêr » : gw. notenn ar pennad 11 diwar-benn « e porzh ti-kêr », hag « ouzh moger ti-kêr ».
- 29. « arbelioù » = « armelioù ».
- 30. « ar c'hrevier » : « ar c'hreier » er skrid.
- 31. « ar vevelien » : « ar mevellien » er skrid.
- 32. « ur vadeziant » : « eur vadiziant » er skrid.
- 33. « en o daou vugel » : « enn ho daou bugel » er skrid.

PENNAD 21

- 34. « o fougeal » : « oc'h en em fougeal » er skrid. « pehini » : « pini » er skrid.
- 36. « er waremm » : « er goaremm » er skrid.
- 37. « ar c'hrizder ar c'hrisañ » : « ar grizder ar grisa » er skrid.

PENNAD 22

- 38. « ar vistri » : « ar mistri » er skrid.
- 39. « da fougeal » : « d'en em fougeal » er skrid.
- 40. « d'az kroazlez » : « da kroaz-lez » er skrid.
- 41. « a gavjon » = « a gavis ».
- 42. « mudurun » : « muduren » er skrid.
- 43. « peg » : « speg » er skrid.
- 44. « skrimpañ » = « krimpañ ».
- 45. « ac'hanout » : « ac'hanod » er skrid.
« lijou » : « lichou » er skrid ; = « lisiv ».
- 46. « grozmol » : « krosmol » er skrid.

47. « diskuizhañ » : « en em ziskuiza » er skrid.
 48. « an talbenn » : « an dalbenn » er skrid.

PENNAD 23

49. « en em gannañ » : « en em emganna » er skrid.
 50. « ar vourkiz » : « ar bourkiz » er skrid.
 51. « din-me » : « di-me » er skrid.
 52. « ar c'horn-sont » = « ar c'horn-hont ».
 53. « sklake » = « stlake ».
 54. « ar c'hrouadur » : « ar c'hraouadur » er skrid.

PENNAD 24

55. « e-leal » : « el leal » er skrid.
 56. « stropet » = « strobet ».
 57. « un druez » : « un truez » er skrid.
 58. « ur c'henaouad » = « ur genaouad ».

PENNAD 25

59. « pa veze » : « pa viche » er skrid.
 60. « e barrezianiz » : « e barrisioniz » er skrid.
 61. « ne laka ket » = « na laka ket ».
 62. « tanoualc'h » = « taouarc'h » emichañs.
 63. « O vrinika pe o pesketa » : « E vrinika pe e pesketa » er skrid.
 64. « badeziantoù » : « badichantou » er skrid.
 65. « medalenn » : « metalenn » er skrid.
 66. « intentit » : « ententit » er skrid.

PENNAD 26

67. « Lamet » = « lemel ».
 68. « ar galeourien » = « ar c'haleourien ».
 69. « ne vezit ket nec'het » = « na vezit ket nec'het ».
 70. « ar peder moger » : « ar peder voger » er skrid.
 71. « e-noazh » : « enn noaz » er skrid.
 72. « peder gwerzhid » : « peder verzhid » er skrid.
 73. « ur gelenn » = « ur c'helenn ».

PENNAD 27

74. « Daoulinomp » : « En em daoulinomp » er skrid.
75. « drezo » : « dreiz-ho » er skrid.
76. « he c'halon a lamme en he c'hreiz evel p'he divije c'hoant da strinkañ er-maez » : « evel p'en diviche » er skrid.
77. « Un druez oa he gwelet » : « Eun truez oa he gwelet » er skrid.
« Savit-hi » (savit ho kalon) : « Savit-hen » er skrid.
78. « en ur c'hourc'hemenn » : « en eur gourc'hemenn » er skrid.
79. « an irc'hier » : « an hirrier » er skrid.
80. « Ne lakeomp ket » = « Na lakeomp ket ».
81. « e vezint » : « e vizint » er skrid.

PENNAD 28

82. « skrab » = « skrap ».
83. « mar deuont » : « mar teuont » er skrid.
84. « e-noazh » : « enn noaz » er skrid.

PENNAD 29

85. « ar gwall gizioù » = « ar gwall c'hizioù ».
86. « ar c'hoc'hu » : « ar c'hoc'hi » er skrid.
87. « loeroù » : « lerou » er skrid.

GERIAOUEG

- anv* : hano er skrid.
arbel : armel (kavet e vez an daou).
badeziant : badiziant er skrid ; *badeziantoù* a oa badichantou.
belibann : « lakaat an traoù e belibann » : lakaat strafuilh, mesk,
 reuz, (bili-bann).
binviachoù : benviachou er skrid.
bizied : biziad er skrid.
broenn : brouan er skrid.
buntañ = bountañ.
buoc'h, buoc'hig : bioc'h, bioc'hig er skrid.
daeloù = daeroù.
dastum : destum pe dastum er skrid.
debriñ : dibri pe debri er skrid.
delez, delezioù = derez, derezioù.
dembrest = dambrest ; *demdost* = .mdost.
dizeleñ = dizoleñ.
e-berr, e-verr = emberr.
e-biou : a-biou pe e-biou er skrid.
enoëñ, enoët, enoëus : inoui, inouet, inouus er skrid.
envel : henvel er skrid.
esaat, esa = esaeañ (pennrann « esa- » a-hed ar skrid).
ezbomm : izoumm, izom, ezoum er skrid.
foultr = foeltr.
genoù, genaouad, : ginou, ginaouad er skrid ; *genaoueien* :
 ginaoueien.
gevier : geier pe gevier er skrid.
gloaz, gloazet : glaz, glazet er skrid.
grozmol : krosmol er skrid.
gwaremm : ar waremm a oa « ar goaremm » ; *er waremm* a oa « er
 goaremm ».
hortañ = bountañ.
ijin : izign pe ijin er skrid.
intentout : ententout er skrid.
kalir : kalur er skrid.
kanfarded : kanfarted er skrid.
kamarad = kamalad.

krevier (liester *kraou*) : kreier er skrid.
krouadur : kraouadur ha krouadur er skrid.
lammenn = laonenn.
lazhañ : lac'ha a-wechoù; laza e lec'h all.
lien : lian pe lien er skrid.
liñser = liñsel.
loen : loan pe loen er skrid.
medalenn : metalenn er skrid.
menoz : mennoz er skrid.
'michañs : mechañs er skrid (= emichañs).
oaled : aoled pe oaled er skrid.
ostaleri : ostaleuri pe ostaleri er skrid.
prez = pres.
reuset = roget.
ru : *un taol ru* = ur ruadenn.
pave = pavez.
skerj = skoerj, moarvat : skoelf. Marteze ez eus un tamm meskaj
gant serzh.
sekretiri : segreteri er skrid.
seniñ : sini pe seni er skrid.
sklakal = stlakal.
skoelf : skelf er skrid.
speg, spegañ = peg, pegañ.
splamm = splann.
stern : starn er skrid (*starn an daol*).
torfedour : torfetour pe torfedour er skrid.

TAOLENN

Eil lodenn

	Pajenn
SEITEKVVET PENNAD	
Trelaouenan. — Koadoù Kermenguy	9
TRIWEC'HVET PENNAD	
Keraouell	23
NAONTEKVVET PENNAD	
Maner al Liorzhoù	33
UGENTVET PENNAD	
Lanzeon	49
KENTAN PENNAD WARN-UGENT	
Trefalegenn e Lanouarne	67
EIL PENNAD WARN-UGENT	
Tour Berven	77
TREDE PENNAD WARN-UGENT	
Taole. — Paolig ar Sann	105
PEVARE PENNAD WARN-UGENT	
Penn an Neac'h, e Plouenan. — An aotrou Gall. — An aotrou Koarigou	121
PEMPET PENNAD WARN-UGENT	
Ar soudard Fabian Croy	135
	241

C'HWEC'HVET PENNAD WARN-UGENT

An aotrou Branellek. — An Itron Le Guen .. 155

SEIZHVET PENNAD WARN-UGENT

Anna ar Sant 185

EIZHVET PENNAD WARN-UGENT

Kere Pont-Eoun 215

NAVET PENNAD WARN-UGENT

An Dourdu ha Plougasnou 223

Notennoù 235

Geriaoueg 239

Taolenn 241

